412P

CARPICA

1970

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MUZEUL DE ISTORIE BACAU

MUZEUL DE ISTORIE
BACAU
BIBLIOTECA
Nr. 118 Anul 1991

412 P/1958

CARPICA

III

1970

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Apare sub îngrijirea Muzeului de istorie din Bacău
Str. : Karl Marx, nr. 23. Telefon 12444

Fotografiile au fost executate de GEORGEL BANDRABUR
Coperta de MARIUS CRISTESCU

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MUZEUL DE ISTORIE BACĂU

CARPICA

SUMAR

	Pag.
GH. PLATON, Populaţia oraşului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea.	5
AL. ZUB, Nicolae Bălcescu şi revoluţionarii moldoveni din vremea sa.	33
AL. ZUB, Kogălniceanu şi Hasdeu. Marginalii.	57
PAUL PĂLTĂNEA, Costache Negri, corespondenţă inedită.	65
V. FLOREA, Logica istoriei în opera lui Xenopol.	71
I. SAIZU şi C. BOTEZ, Scurt istoric al aşezării Buhuşi pînă la înfiinţarea fabricii de postav (1885).	85
D. ZAHARIA, Răscoala ţăranilor din 1907 în judeţele Putna şi Tecuci.	103
L. EŞANU, Greva generală din decembrie 1919 de la Piatra Neamţ.	115
C. MATASĂ, Probleme de onomastică.	129
GEORGETA STOICA, Colecţia de artă populară V. Heisu	131
GEORGETA STOICA, Cercetarea etnografică şi muzeul de etnografie, cerinţe imperioase în judeţul Bacău.	139
N. N. LUPU, Contribuţii la studiul populaţiei oraşului Vaslui.	145
IULIA VĂCĂRAŞU, Industriile grele ale judeţului Bacău şi dezvoltarea lor în anii socialismului.	153
IULIA VĂCĂRAŞU, Poiana Uzului, un sat dispărut de pe harta judeţului Bacău.	163

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MUZÉE D'HISTOIRE BACAU

CARPICA

SOMMAIRE

	Pag.
GH. PLATON, The Population of the Moldavian Town Mid in the 19 th Century.	5
AL. ZUB, Nicolae Bălcescu et ses contemporains moldaves de 1848.	33
AL. ZUB, Kogălniceanu et Haşdeu. Marginalia.	57
PAUL PĂLTĂNEA, Costache Negri, correspondance inédit.	65
V. FLOREA, The Logic of the History to Xenopol.	71
I. SAIZU et C. BOTEZ, Brève présentation de l'habitation Buhuşi jusqu'à la construction de la fabrique de drap (1885).	85
D. ZAHARIA, L'émeute des paysans de 1907 dans les départements Putna et Tecuci.	103
L. EŞANU, La grève de décembre de Piatra Neamţ.	115
C. MATASĂ, Questions d'onomastique.	129
GEORGETA STOICA, La collection d'art populaire V. Heisu.	131
GEORGETA STOICA, La recherche ethnographique et le musée d'ethnographie, necessité imperieuse dans le département de Bacău.	139
N. N. LUPU, Contributions à l'étude de la population de la ville Vaslui	145
IULIA VĂCĂRAŞU, L'industries lourdes du département de Bacău et son développement pendant les années du socialisme.	153
IULIA VĂCĂRAŞU, Poiana Uzului, un village disparu de la charte du département de Bacău.	165

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

POPULAȚIA ORAȘULUI MOLDOVENESC LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XIX-LEA

GH. PLATON

Demografia reprezintă o disciplină a cărei valoare pentru aprofundarea studiilor istorice a fost nu numai odată subliniată. [1] Arhivele noastre — cel puțin cele ale Moldovei — conțin numeroase date privind populația în secolul al XIX-lea, mai ales. În special recensămintele fiscale, catagrafiile, oferă bogate informații care pot sluji la înțelegerea mai deplină a unor variate probleme de istorie. Importanța acestui material a fost, de altfel, continuu scoasă în evidență [2] și nu este necesar să mai stăruim aici.

În comunicarea noastră, pornind de la înțelegerea rolului populației în desfășurarea procesului evolutiv al societății, ne propunem ca, pe baza analizei datelor catagrafiei din 1845, să stabilim unele premise de natură să contribuie la cunoașterea mai deplină a cauzelor care au imprimat anului revoluționar 1848 în Moldova caracterul său specific, particular.

I. Înainte de a proceda la analiza datelor înserate în tabelele statistice care însoțesc lucrarea, socotim necesare cîteva observații privind maniera de lucru.

Catagrafia din 1845 [3] nu este o lucrare unitară. Deși formularul de bază a fost unic, datele variază în funcție de înțelegerea manifestată de fiecare comisie în parte. Cel mai bine — din punctul nostru de vedere, firește — au lucrat comisiile acelor tîrguri sau orașe care au raportat datele din 1845 la cele existente în catagrafia anterioară, din 1838. Pro-

1. Cf. Șt. Ștefănescu, *Istorie și demografie*, „Studii", tom 20, 1967, nr. 5, p. 933-946.

2. L. Boicu, *Despre structura socială a orașului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, „Studii", anul VI, nr. 2, 1963, p. 281-306 și Gh. Platon, *Populația tîrgului Huși în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași", sect. III (șt. sociale), a. Istorie, tom XI, 1965.

3. Pentru întocmirea tabelelor noastre statistice, am utilizat următoarele condici de la Arhivele Statului din Iași : Tr. 1423, op. 1619, nr. 843, 850, 859, 866, 871, 873, 879, 885, 892, 897, 901, 906, 912, 920, 926, 933, 938 940, 947, 951, 952, 956, 962, 975, 982, 987, 988, 989, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1032, 1033. Pentru căpătăieri, am utilizat condica nr. 1010, din același transport. Ordinea enumerării respectă ordinea ținuturilor înscrise în tabelele statistice.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cedînd în acest fel, unele comisii ne-au oferit posibilitatea să apreciem, cu oarecare exactitate, transformările care s-au efectuat în sînul unora din categoriile fiscale corespunzătoare, în intervalul dintre cele două catagrafii şi să stabilim — acolo unde a fost cu putinţă — provenienţa indivizilor care, în marea lor majoritate — lucrul nu era posibil altfel — au fost consideraţi nominal.

Din nefericire, datele pentru oraşul Iaşi, care ar fi prezentat cel mai mare interes, lipsesc.

Observînd notaţiile făcute marginal, la fiecare individ în parte, am putut stabili provenienţa şi prefacerile din sînul categoriilor de negustori, meşteri şi birnici, mai ales, am putut realiza repartizarea pe ramuri de negoţ şi meşteşugari, atît a negustorilor şi a meşteşugarilor pămînteni, cît mai ales a evreilor şi a supuşilor străini. Cifrele ce le-am obţinut — privind numărul de negustori şi meşteri, pe categorii — nu sînt complete. Totalurile nu corespund cu acele înscrise în tabelele generale pentru negustori şi meşteri deoarece nu întotdeauna se fac specificaţiile corespunzătoare în dreptul indivizilor respectivi. De asemenea, uneori, se face doar menţiunea generică de „neguţitori", care nu ne oferă posibilitatea să facem vreo clarificare. Astfel, de pildă, în catagrafia oraşului Bacău, din 105 negustori, specificaţii se fac doar la un număr de 27. De asemenea, la multe din tîrgurile mai mici — am nota, printre acestea, Podul Iloaiei, Moineşti şi Tg. Ocna, pentru a nu le pomeni decît pe acestea — negustorii sînt desemnaţi în bloc, cu denumirea generică. Totodată, sînt şi cazuri — şi ele nu sînt rare — cînd breasla include negustori sau meşteri de profil diferit. Astfel ,spre exemplu, la Galaţi, sînt cuprinşi în cadrul aceleiaşi bresle, bogasierii, marchitanii, lipcanii şi braşovenii ; argintarii, tufecciii, covacii, căldărarii şi cazangiii. În asemenea cazuri, am inclus întreg numărul de negustori sau meşteri în categoria specificată prima.

În afară de aceasta, se produc confuzii — uneori destul de grave — şi din lipsa unui criteriu unitar, în virtutea căruia anumite profesiuni pot fi incluse în rîndul negustorilor sau în acel al meşterilor. Astfel, *abagerii*, pot fi şi negustori de abale dar şi meşteşugarii acestui produs ; *pascarii* sînt meseriaşi care recoltează produsul sau negustorii care vînd rezultatul muncii : *harabagiii* şi *caretaşii* pot fi acei care confecţionează produsul sau cei care efectuează transporturi. Aceştia sînt trecuţi, uneori la meşteri, iar alteori la negustori. Distincţiile sînt cu atît mai greu de făcut cu cît, lucrul este ştiut, mulţi dintre meşteri, desfăcîndu-şi produsele muncii, lucrînd pentru piaţă, îndeplineau, în acelaşi timp şi calitatea de negustori[4].

Deobicei, în cazurile pe care le-am semnalat mai sus, am urmărit specificaţiile din catagrafie, fără să ne îngăduim vreo intervenţie care, de altfel, nu ar fi adus nici o modificare de substanţă fondului problemei.

4. O situaţie asemănătoare, în acest sens, o au, de plidă, *casapii* care pot fi şi meşteri dar pot avea, în acelaşi timp şi calitatea de negustori de vite, care apare, uneori şi în catagrafie. La fel şi *grădinarii* care pot fi negustorii de legume dar şi meseriaşi specializaţi în cultivarea florilor. Exemplele pot fi multiplicate.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Din sumarele notații de mai sus, se desprinde constatarea că, practic, dată fiind lipsa de unitate care a caracterizat lucrările comisiilor, nu se poate vorbi de o situație întru totul exactă, realizată pe baza analizei datelor catagrafiei din 1845. În multe cazuri, lipsa de unitate a fost dublată de o lipsă de exactitate care a impus, la începutul anului 1846, o nouă revizuire a categoriilor dajnice [5].

Cunoscînd toate aceste dificultăți, am încercat totuși ca, printr-o operație extrem de migăloasă, prin lectura și notarea tuturor observațiilor marginalii, efectuate în dreptul fiecărui individ, să ajungem la propria noastră statistică. Aceasta, deși incompletă, ne oferă totuși posibilitatea să tragem unele concluzii pe care le considerăm pline de interes.

Obiectivele ce le urmărim în expunerea noastră — lucrul trebuie spus din capul locului — sînt relativ limitate. Făcînd anumite observații referitoare la structura socială a orașului moldovenesc, la jumătatea secolului al XIX-lea, vom încerca să desprindem unele indicii de natură să poată sugera măsura în care orașul putea să participe, prin forțele sale sociale, la mișcarea revoluționară care, la 1848, a cuprins, în vîrtejul său, întreaga țărănime [6]. Cercetarea ne este ușurată de excelentul studiu al lui L. Boicu, apărut în 1963, [7] în care — deși în urma unei cercetări parțiale [8] — sînt făcute o serie de interesante și pertinente observații. Acestea au în vedere caracterul precumpănitor al micii producții de mărfuri, cu toate implicațiile care decurg din existența acestei situații, procesul de imigrare al țăranilor spre tîrguri și orașe, deosebirea de interese între elementele de naționalitate diferită care alcătuiau burghezia moldoveană, ș.a.

Observațiile noastre, care se referă strict la perioada anterioară anului 1848 [9] și care confirmă, în mare măsură, concluziile lui L. Boicu, sînt efectuate pe întregul material al lucrării catagrafice din 1845. Acest material, prelucrat într-o manieră care să corespundă obiectivului ce ni l-am propus, a fost inclus în tabelele statistice din anexe. Analiza acestora îngăduie surprinderea unei multitudini de aspecte. Ne vom mărgini să le relievăm pe acelea care se încadrează în sfera preocupărilor esențiale ale lucrării noastre.

II Înainte de a intra în fondul problemei, socotim necesare cîteva precizări preliminarii, de natură să sugereze, cu mai multă pregnanță capacitatea revoluționară a orașului moldovenesc la jumătatea secolului al XIX-lea.

5. In calculele noastre, am ținut seama — pentru toate categoriile — de rezultatele verificării din 1846, pe care le-am considerat definitive. Condicile din 1846 însă, făcute în mare grabă, oferă puține indicii cu privire la problemele care au constituit obiectul principal al preocupărilor noastre. De aceea, dacă am confruntat și completat totalurile catagrafiei generale, cu datele din condicile reviziei din 1846, pentru celelalte date, am apelat, în mod exclusiv, la catagrafia inițială.

6. Gh. Platon, Din lupta maselor țărănești din Moldova în preajma și în timpul anului revoluționar 1848, „Studii și articole de istorie", VII, Buc., 1965.

7. L. Boicu, *op. cit.*

8. Autorul a analizat datele privind principalele cinci orașe ale țării : Iași, Botoșani, Galați, Roman, Bacău și pentru tîrgurile Moinești și Tg. Ocna.

9. L. Boicu își extinde exemplificarea pînă în 1860.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În primul rînd, majoritatea tîrgurilor şi a tîrguşoarelor precum şi o bună parte a oraşelor Moldovei continuau să fie încă, în această perioadă, proprietate feudală. Locuitorii, indiferent de categoria din care făceau parte, suportau toate consecinţele care decurgeau din această stare de lucruri.

Conţinutul învoielilor noi pentru aşezarea de tîrg precum şi acele ce privesc reînoirea aranjamentelor vechi, vădesc serioasele bariere pe care proprietatea feudală le ridica în calea dezvoltării relaţiilor noi, în calea creării unei activităţi comerciale şi lucrative prospere. Menţinerea şi chiar întărirea monopolurilor feudale, dreptul exclusiv al proprietarului de a dispune construirea instalaţiilor cu caracter industrial — pentru a nu le pomeni decît pe acestea — creau serioase dificultăţi în calea tîrgurilor şi oraşelor, constituind un veritabil anacronism. [10]

În timp ce unele tîrguri se înfiinţau, ca urmare a procesului obiectiv de dezvoltare a pieţei interne, iar locuitorii acestora încheiau învoieli în condiţii care contraveneau flagrant direcţiei dezvoltării istorice, populaţia altora lupta cu hotărîre pentru a înlătura cătuşele ce le impunea proprietatea feudală. Acest fenomen ,deosebit de interesant, pe care nu-l putem analiza aici în aspectele sale cele mai semnificative, poate fi urmărit — de pildă — în perioada care stă în centrul preocupărilor noastre, în cazul oraşului Roman, asupra căruia Episcopia îşi mai exercita încă dreptul de proprietate feudală.

Potrivit învoielii încheiate între părţi, s-a stabilit ca locuitorii — pentru a deveni proprietari şi a intra „în osăbitele drepturi ale tîrgoveţilor" — să cumpere vatra tîrgului, cu imaşul şi mahalalele acestuia. Fiecare locuitor trebuia să fie impus în raport cu întinderea locului ce-l poseda. De asemenea, vreme de şase ani, tot în acest scop, urmau să se perceapă taxe pe vitele comercializate sau pe anumite produse din carne. Firește, repartiţia nu a fost proporţională şi aceasta a dat naştere unor grave abuzuri, de pe urma cărora a avut de suferit populaţia nevoiaşă. [11]

Calamităţile naturale caracteristice acestei epoci, seceta şi lăcustele, care au determinat o acută lipsă de alimente, care în condiţiile regimului feudal din Moldova acelor ani, au avut repercusiuni tragice asupra

---

10. Pentru detalii, vezi *Documente privitoare la istoria economică a României. Oraşe şi tîrguri. Moldova*, seria A, vol. II, Buc. 1960 (în special, p. 305-354).

11. La 1 martie 1846, cei 41 membri ai breslei ciubotarilor, menţionînd şi abuzurile comisiei care a întocmit catagrafia, notează că au fost trecuţi la categorii incompatibile cu starea lor materială. In acelaşi timp, în condiţiile în care „alijverişurile cele mai însămnate acestui oraş s-au închis", pentru răscumpărarea oraşului, „prin aspre execuţii, ni să împlineşte odată tot bezmănul pe 20 ani viitori". Arătînd că o parte dintre dînşii nu au nici pîinea necesară traiului zilnic, ei cer să fie incluşi din nou în categoria birnicilor. Altfel, subliniază aceştia, în încheierea jalbei lor, „...alt chip nu mai avem decît doară copiii nostri să-i vindem robi sau noi de vii să ne aruncăm de vii (sic) în mormînturi şi aşa numai să putem scăpa de un aşa cumplit jug...". Arh. St. Iaşi, Tr. 1764, op. 2013, nr. 1447/2156, f. 1-29. Potrivit listelor anexate, locuitorii sînt impuşi să plătească sume variind între 6 şi 77 lei. Pentru litigiile mănăstirei Neamţ cu locuitorii din Tg. Neamţ, vezi *Documente privitoare la istoria economică a României, op. cit.*, p. 350 şi urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

populației satelor, au afectat serios și populația din tîrguri și orașe și mai ales acea parte pentru care agricultura constituia sursa principală de existență. Din aceste cauze, în perioada anterioară. anului 1848, asistăm la o deplasare masivă a unei părți a populației orășenești spre sate — în mare majoritate temporar, firește — cu scopul de a-și asigura hrana. Hușul, de pildă, cunoaște un mare număr de oameni deplasați în acest scop.[12] De asemenea, ca urmare a abuzurilor și incorectitudinilor săvîrșite de comisiile care au alcătuit catagrafia din 1845 și a rigidității sistemului feudal de impunere, din cazua lipsei de stabilitate a unei însemnate părți a populației orășenești, locuitorii tîrgurilor și ai orașelor au fost supuși unei veritabile opresiuni fiscale.

Secătuită de foame și — adeseori — în imposibilitate de a-și achita propriile îndatoriri fiscale, populația nevoiașă a multora din tîrguriile și orașele Moldovei — în virtutea sistemului feudal de răspundere colectivă — a fost impusă să plătească și dările acelora — destul de numeroși, de altfel — care, deși figurau în tabelele catagrafice alcătuite de comisii, fiind morți, fugiți sau în imposibilitatea de a-și plăti birul, nu mai erau solvabili. În asemenea cazuri, pentru a evita evaziunea, se recurgea la măsuri severe de constrîngere.

Documentele atestă, spre exemplu, tragica situație în care se găseau locuitorii birnici din Huși, care, de altfel, au adoptat o atitudine deosebit de dîrză în aceste împrejurări,[13] cei din Roman, unde abuzurile comisiei catagrafice, după aprecierile ispravnicului, au fost „nepilduite" precum și cei din Botoșani, Bacău, Fălticeni, Tg. Neamț sau din alte orașe și tîrguri ale țării.[14]

Sărăcia și mizeria populației unora din orașele și tîrgurile Moldovei au fost accentuate în urma distrugerilor provocate de numeroase incendii, frecvente în epoca asupra căreia stăruim. Astfel, spre exemplu, în urma incendiului care s-a produs la Huși, la 21 iulie 1844, au fost mistuite de flăcări un număr de 191 case și 50 dugheni, pagubele materiale fiind considerabile.[15]

Din cele relatate pînă acum, chiar din notațiile sumare la care am fost constrînși să ne limităm, se pot desprinde unele constatări cu caracter general :

Calamitățile naturale, care s-au abătut asupra Moldovei ,începînd din anul 1846 — am menționat seceta și invazia lăcustelor — au acționat

12. Gh. Platon, ***Populația tîrgului Huși în prima jumătate a secolului al XIXI-lea.***, *loc. cit.*, p. 58-59. Locuitorii se stabileau pe moșii boierești, încheind contracte de muncă cu proprietarii respectivi.

13. *Ibidem*, p. 56-60. Locuitorii erau încărcați cu dările unui număr de 173 oameni.

14. Gh. Platon, ***Situația maselor populare din Moldova în preajma și în timpul anului revoluționar 1848***, II, „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași, sect. III, a Istorie, tom. XIII, anul 1967, p. 65-67. Locuitorii din Botoșani erau încărcați cu dările unui număr de 426 oameni, iar cei din Roman suportau dările altor 83.

15. Gh. Platon, ***Populația tîrgului Huși***, *loc. cit.* p. 59. La Iași, de asemenea, trei incendii succesive, survenite la 21, 22 și 28 iulie 1844, au provocat pagube evaluate la 3.520.900 lei. Arh. St. Iași, Eforia, dosar nr. 38/1844, f. 21-40.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cu maximă eficiență și asupra populației sărace a tîrgurilor. Opresiunea fiscală a accentuat consecințele funeste ale foametei dînd naștere unor puternice frămîntări, prezente — așa cum materialul o dovedește — în multe din orașele și tîrgurile țării. Era evident — în primul rînd, pentru populația așezărilor cu caracter urban — că, în mare parte, situația era agravată din cauza incapacității orînduirii economice și sociale în ființă de a face față noilor condiții istorice.

Foametea, de care clasele posedante nu erau atinse, era provocată nu numai de acțiunea directă a factorilor naturali ci, în primul rînd, de repartiția proprietății, de forțarea continuă a exportului de către proprietari. Țăranii, ca și o anumită parte a locuitorilor din tîrguri, s-au convins — dacă nu ajunseseră pînă acum la înțelegerea acestui fapt — că eforturile supraomenești pe care au fost constrînși să le facă, de pildă, în timpul inutilei campanii de stîrpire a lăcustelor,[16] era urmarea neputinței și anacronismului unei întocmiri economice și sociale care-i reducea la înapoiere și foamete cronică. Împrejurările din acești ani au conturat, credem, mult mai clar necesitatea organizării statului pe baze moderne, au demonstrat — în special, prin exemplul orașelor — cît era de acută necesitatea unui regim de libertate pentru comerț, meserii și industrie și repartizarea echitabilă a sarcinilor fiscale.

Este cert că anii anteriori lui 1848 au pus la dispoziția celor ce-l căutau un prețios material pentru pregătirea programului revoluționar.

Situația materială a locuitorilor birnici din tîrguri oferea acestora suficiente motive de nemulțumire. Această nemulțumire s-a manifestat, mai ales, prin o avalanșă de petiții adresate organelor administrative și prin adoptarea, uneori, așa cum a fost cazul în Huși, spre exemplu, a unei atitudini mai ferme, care silea ocîrmuirea la concesii. Lupta aceasta însă nu a fost organizată. Cauzele care provocaseră adîncirea sărăciei și mizeriei claselor și păturilor de jos, au constituit — se poate spune — pentru alte categorii de locuitori ai tîrgurilor, prilej de creștere a cîștigurilor. În orice caz, după cîți se pare, împrejurările pe care le-am menționat nu au acționat în același mod și asupra tuturor categoriilor de negustori și meșteri. Cazurile în care aceștia se plîng de greutățile pricinuite de plata dărilor sînt mai puțin numeroase și se referă la săracii aparținînd acestor categorii. Pe acest teren, deci, nu s-a putut realiza un front comun între locuitorii birnici ai tîrgurilor — asupra cărora opresiunea fiscală era mai accentuată — și negustorii și meșterii care — în general vorbind — fiind stabili în locurile de așezare, beneficiau și de un alt sistem de plată a dărilor.

Din cauza specificului ocupației, cazurile în care se făcea uz de răspundere solidară, în plata banilor acelora care lipseau din breslele respective, nu erau atît de frecvente și nici nu ridicau atîtea probleme ca în

16. Gh. Platon, ***Situația maselor populare din Moldova***, *loc. cit.*, tom. XII, anul 1966. Locuitorii satelor, precum și birnicii tîrgurilor, trebuiau să curețe pămînturile proprietarilor, fie îngropînd ouăle de lăcuste, fie omorîndu-le prin lovire cu îmblăciile. Munca era, de altfel, zădarnică. Materialul documentar ilustrează evident inutilitatea eforturilor de acest gen, ce oglindeau gradul de înapoiere a țării.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cazul birnicilor. În afară de aceasta ,comisiile catagrafice — lucrul era firesc — se arătau mai circumspecte în înscrierea negustorilor și a meșterilor, decît în acea a birnicilor sau căpătăierilor, categorii în care indivizii erau înscriși, adeseori, după criterii care nu aveau nimic comun cu logica. [17]

Birnicii — din care, o mare parte, în majoritatea tîrgurilor și orașelor, își făceau încă din agricultură sursa principală a existenței lor — în perioada care face obiectul atenției noastre, au încercat să soluționeze problemele cu care erau confruntați deplasîndu-se temporar sau chiar definitiv la sate, pentru a-și cîștiga hrana, pe moșiile acelor proprietari care aveau nevoie de brațe de muncă. La această soluție au recurs, în parte și unii dintre negustori și meșteri, acei mai săraci, firește, care, constant, erau nevoiți să-și completeze necesarul hranei prin practicarea agriculturii. Aceștia aveau pozițiile cele mai apropiate de ale locuitorilor birnici.

Diversitatea de poziție și interese care, uneori, se crea doar în mod artificial, prin regimul fiscal deosebit, constituia un impediment care nu favoriza ca populația orășenească să se situeze pe o platformă comună în lupta împotriva feudalismului. Asupra acestui fapt vom stărui în continuare, cu prilejul analizei statisticelor privind categoriile de locuitori din tîrguri și orașe.

În primăvara anului 1848, în condițiile în care admitem că s-ar fi realizat o platformă comună și revoluționarii moldoveni ar fi urmărit cu perseverență realizarea acestui obiectiv, s-ar fi putut obține — lucrul era posibil — o oarecare solidarizare a populației orășenești de partea revoluției. Aproape toate clasele și păturile societății, în limite și din cauze care variau erau interesate în lupta împotriva feudalismului. În vară însă lucrul nu mai era posibil deoarece populația tuturor orașelor și tîrgurilor din Moldova trăia sub spaima cumplitului flagel care a fost epidemia de holeră. La aceasta s-a adăugat și ocupația țării de către trupele străine.

Aglomerările orășenești, mai ales, au dat un mare tribut de victime. În afară de aceasta, majoritatea populației — potrivit indicațiilor Comitetului sănătății — și din spirit de autoconservare — a părăsit tîrgurile și orașele și s-a stabilit fie în sate, fie în împrejurimi, în așezări improvizate, în bordeie și bărăci. Contemporanii descriau situația în imagini pline de un tragism zguduitor.

---

17. Astfel, spre exemplu, potrivit declarației ispravnicului de Roman, din 11 noiembrie 1846, comisia a înscris la bir, mai ales în cazul căpătăierilor, „betegi ce zac prin ospitaluri, slugi de prin casele boierești, băeți nevîrsnici, oameni după numai întîlniri prin drumuri, sîrguindu-se a afla numai numele lui...". Arh. St. Iași, Tr. 1352, op. 1535, nr. 143, f. 33-34, 43.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În unele orașe și tîrguri, mortalitatea a fost, de-a dreptul înspăimîntătoare. În perioada de vîrf, în orașele Iași și Botoșani, numărul morților a depășit cifra de 200 pe zi. [18] Un mare tribut de victime l-a dat populația săracă precum și negustorii și meșterii de starea sau treapta a treia. [19] În asemenea condiții, posibilitățile de realizare a unei acțiuni revoluționare concertate era cu desăvîrșire exclusă.

Analiza datelor statistice din tabelele noastre vor reliefa — credem — și alte aspecte privind capacitatea populației orășenești de a participa la o ridicare revoluționară cu caracter general.

III În general vorbind, *negustorii* — ne referim, deocamdată, la cei pămînteni — acei care, după expresia lui Lenin, reprezentau elementul activ care contribuia la dezvoltarea pieței interne, dînd comerțului un caracter unitar și organizat [20], la data cînd s-a înfăptuit catagrafia reprezentau, aproximativ, 1/8 din totalul populației tîrgurilor și orașelor. Marea majoritate o constituiau negustorii de starea III-a și calfele. Aparțineau stărilor superioare, I-a și a II-a, un număr de 429 oameni, din totalul general de 6633 (anexele I, II).

Chiar așa incomplete cum sînt, cifrele dovedesc puternica fluctuație din sînul categoriei negustorilor pămînteni, în intervalul de șapte ani dintre cele două catagrafii. În afara scăderilor naturale, înregistrate prin decese sau pierderea capacității de practicare a negoțului, constatăm un important număr de fugiți sau strămutați [21] — chiar din unele centre mari — precum și numeroși indivizi trecuți în rîndul altor categorii. Această instabilitate — constatarea, rămîne valabilă și în cazul celorlalte categorii sociale — reflectă slaba potență a orașului de a se adapta cu repeziciune noilor condiții ale dezvoltării istorice.

Puțini dintre negustori — doar trei — în intervalul dintre cele două catagrafii, au căpătat ranguri de boierie; numărul fusese mai mare în perioada anterioară, fapt care determinase o puternică opoziție a boierilor împotriva acestei practici, deosebit de avantajoasă pentru Mihail Sturza și importantă pentru consecințele sale pe plan social.

Instabilitatea reflectă, într-un anumit sens, și neputința multora dintre negustori de a rezista ingerințelor autorităților administrative și concurenței nimicitoare a celor mai avuți sau a celor care erau apărați de aceste ingerințe. Trecerea în rîndul supușilor străini a unui însemnat număr de negustori pămînteni probează veridic această stare de lucruri.

---

18. Iată numărul „dajnicilor" morți din cîteva din orașele și tîrgurile Moldovei. (Cifrele nu includ femeile ,copiii și bătrînii, al căror număr, în unele cazuri, depășea pe cel al dajnicilor. Calculele Vistieriei erau pur fiscale).
Iași — 2.311, Bacău — 424, Roman — 200, Bîrlad — 369, Fălticeni — 354, Piatra Neamț — 390, Dorohoi — 511, Tg. Neamț — 372, Podul Iloaiei — 237. Botoșani — 2.268 (sînt incluși copiii, femeile și bătrînii). Un număr mare de victime a dat, în special, populația evreiască din Iași, Botoșani și alte centre. Cf. Gh. Platon, *Situația maselor populare din Moldova...*, II, *loc. cit.*, (statisticile din anexe).

19. *Ibidem.*

20. V. I. Lenin, *Opere*, vol. III, Buc. 1951, p. 336-337.

21. De obicei, prin termenul de „strămutați" sînt indicați acei stabiliți în locuri cunoscute Vistieriei.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Interesant în acest sens este cazul — mai apropiat de perioada pe care o analizăm — a unor negustori bulgari din Bîrlad. Aceştia, pentru că nu aveau dugheni, deşi plăteau toate taxele corespunzătoare calităţii lor, prin abuz, au fost supuşi la o serie de sarcini suplimentare care, normal, reveneau asupra populaţiei birnice. Cazul acesta, discutat în cele mai înalte foruri ale administraţiei de stat, a oferit prilejul să se constate că abuzurile administraţiei aduceau grave prejudicii negustorilor pămînteni şi determinau trecerea unui important număr dintre aceştia sub protecţia străină.[22] Vistieria aprecia — fără să precizeze data de cînd indivizii în discuţie au devenit supuşi străini — că numărul total se ridică la 4000 oameni.[23]

22. Răspunzînd Sfatului cîrmuitor, care comunicase hotărîrea domnitorului în legătură cu negustorii bulgari din Bîrlad, Vistieria, într-un amplu raport, din 2 mai 1843, nota că, în eventualitatea în care aceştia vor fi supuşi unor obligaţii incompatibile cu situaţia lor, vor intra sub protecţii străine sau vor părăsi ţara, „...cu care s-ar da o invitare obştească şi la alţi de asămine de care sînt în Moldova mai multe mii. Toată îndemnare ce au dat unui atît de însămnători număr de negustori şi locuitorii cei mai fruntaşi ai ţării e să supune către streine protecsii, n-au fost nici iaste alta fără numai săngură pricină rălei trataţii ce să întrebuinţază către fiiştecare persoană dajnică de către dregători, poliţmaiştri, comisari şi privighetori, încă şi ceilalţi subalterni şi slujitori ai lor, acesta fiind un abuz atît de însemnători, că neguţătorii şi toate celelante trepte, nimică stînjănindu-să de plata birului şi a patentilor de ori ce clasis, să înfioară numai de nerespectuirea şi de atacul ce li să face cinstei, căci nici unii din aceşti dregători nu preţuesc persoana neguţitorească, fie aceala cît de înstărit; dacă iaste rae nu au întru nimică la cel întăi prilej a întinde ce mai aspră măsură asupră-le şi pentru aceea, fiiştecare, cu mare jărtvire s-au silit şi să silesc de au priimit şi priimesc streine protecsii, către care plătesc înzăcite sume cu havaetul pe toate jalobile şi altile dar cinste lor o cunosc ferită şi răspectuită. Sînt mai multe pilde — se notează în continuare în raport — iar mai vîrtos a neguţitorilor din Focşani, acii mai însămaţi ce să găsăsc supuşi streini, că prin formularnică jalobă, s-au gătit mai de multe ori a ceri de la cîrmuire punire lor supt a ei ocrotire, după pravilele locului şi cu toate îndatoririle cerşute de dînsăle, cu această condiţie însă ca supunere lor să fie numai către Eforie, fără să aibă drit de amestecare asupră-le ispravnicii şi cialanţi dregători şi zapcii, propunere care, fiind potrivită cu prinţipiile păzite către corposul neguţitoresc în toate ţările cele mai civilizate, introducîndu-se şi aici ar aduce un rod în ramul comerţului şi a industriei, atît de folositoare şi înfloritoare pre cît el după împregiurare să găsăşte mai mult căzut şi împărţit sau ţinut numai de către streini... şi cu atît mai mult prin aceasta să păgubeşte însuşi statul, căci numărul supuşilor străinilor curţi, dintre pămînteni cu lăcuinţa în Prinţipat, numai moldoveni, greci şi armeni, trece peste patru mii şi dare ce plătesc către hazne ca sudeţi: fumărit, goştină, desătină, vădrărit şi cotocărit, care este regularisită după pilda anului 1827, nu să sule decît pîn la 27.000 lei pe an... în vreme cînd, dacă ei ar plăti dare de patente... s-ar sui peste 400.000 lei pe an"". Arh. St. Iaşi, Tr. 1352, op. 1535, nr. 415 f. 1-10. Pentru tratamentul aplicat negustorimii pămîntene, vezi şi Arh. St. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, nr. 14.410.

23. *Ibidem*. In tabelul nostru (anexa IX), la rubrica „Moldoveni trecuţi sub o protecţie străine", figurează un număr de 484 indivizi. Considerînd chiar şi pe supuşii străini ce aveau domiciliul la sate, credem că cifra indicată de Vistierie este exagerată.

Hotărîrea finală a Sfatului cîrmuitor avea în vedere nu problema generală, înfăţişată atît de sugestiv în raportul Vistieriei, ci doar cazul în speţă. Inaltul for dispune, la 31 mai 1843, ca noua catagrafie — aceea care avea să se facă în 1845 — să înscrie în categoria patentarilor din tîrguri şi oraşe „...numai pe acei ce specularisăsc cu dugheni şi cu meserii, iar nu şi pre acei ce să strămut de prin sate şi să specularisăsc cu plugărie şi cu cărăuşie". *Ibidem*, f. 10.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Dacă numărul negustorilor scăzuți în intervalul cuprins între cele două catagrafii este relativ mare, demonstrînd, în general vorbînd, greutățile cu care era confruntat procesul firesc de dezvoltare a vieții orășenești, sporul realizat în aceeași perioadă (anexa I) verifică adevărul că, în pofida obstacolelor de tot felul, pe care feudalismul le opunea progresului, acesta, ca un proces obiectiv, deși încet și cu limite, își continua drumul său firesc. Numărul celora care intrau în categoria negustorilor depășea pe acel al scăzuților. Noii încadrați în această categorie proveneau — așa cum se desprinde din datele noastre statistice — fie de pe urma sporului normal, specific în interiorul fiecărei bresle, fie din acei care, în urma diferențierii, atît de puternică în această epocă, se detașau din rîndul categoriei lor, realizîndu-și o situație mai avantajoasă. Am încadra aici pe acei — destul de numeroși — indicați a proveni dintre însurăței, dintre birnici și căpătăieri și pe cei originari din sate. Un însemnat număr dintre aceștia — așa cum vădește tabelul statistic (anexa I) — sînt indicați — faptul este semnificativ — în satele care obținuseră recent dreptul de tîrg (Berești, Folteşti, Pechea, Plopana ș.a.). [24]

Oricît de incomplete ar fi datele, ele ne oferă, totuși o imagine de ansamblu asupra prefacerilor survenite în interiorul breslelor de negustori. Prosperitatea unora sau, mai ales, sărăcirea altora, este atestată — în intervalul de timp dintre cele două catagrafii — de trecerile de la o stare la alta (anexa I).

Negustorii pămînteni, însă, alcătuiau numai o parte și nu cea mai consistentă din totalul populației negustorești din tîrgurile și orașele Moldovei. Alături de ei își desfășurau activitatea negustorii de rit mozaic, „raiele" sau „sudiți" precum și supușii străini, aflați sub jurisdicția diferitelor puteri. Alături de 3901 pămînteni, distingem 6049 negustori evrei (anexa X) [25] și 1066 supuși străini (anexa IX).

Pentru capitală, raportul era de 2022 negustori evrei și 267 supuși străini, față de 425 pămînteni (anexele I, IX, X). Pămîntenii dețineau majoritatea absolută doar în privința numărului de calfe. [26]

Repartizarea pe ramuri de negoț — pe care am realizat-o, în cele mai dese cazuri, prin considerarea nominală a fiecărui individ — conduce la unele observații deosebit de interesante. În primul rînd, pe plan general, pămîntenii sînt indicați ca profesînd 24 ramuri de negoț, supușii străini 40 iar evreii 41 (anexa III). Evreii și supușii străini dominau copios comerțul cu băuturi, cel mărunt în general, comerțul cu lipscănii, dețineau în exclusivitate schimbul monedelor — zaraflîcul — unii avînd calitatea

24. Cei inserați la rubrica : „din alte categorii, din alte tîrguri sau locuri sau din supușii străini", erau, în primul caz, în majoritate, trecuți din categoria meșterilor în a negustorilor — calfe, mai ales — iar în celelalte două erau tot negustori veniți din alte tîrguri sau chiar de peste hotar.

25. Nu întotdeauna, așa cum se desprinde din tabel, calfele sînt diferențiate de negustori sau meșteri. In cifra de mai sus, este inclus, probabil și un mare număr de calfe.

26. Pe plan general, la 2732 calfe ale negustorilor pămînteni, avem 233 ale evreilor și 61 ale supușilor străini, în timp ce în capitală raportul era de 763 la 325 (număr în care sînt cuprinse și slugile) și respectiv 47 (anexele III—IV).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

recunoscută de bancheri, precum și oficiul de mijlocitori. De asemenea, în special în Galați, unii din supușii străini dețineau stabilimente industriale, monopolizînd, după cît se pare, comerțul cu cherestea și grîne (anexa III).

Pentru capitala Iași, situația înfățișează, aproximativ, același raport : la 9 ramuri pe care le profesau autohtonii (în acestea sînt incluse comerțul practicat de lipoveni și transporturile efectuate de droșcari), supușii străini sînt indicați în 25, iar evreii în 11 ramuri. Și aici negustorii evrei dominau comerțul mărunt, cel de băuturi, deținînd, în exclusivitate, oficiile de schimb (anexa IV). Comerțul exercitat de supușii străini se distinge prin varietate.

Din notațiile făcute mai sus, pe baza datelor statistice, se desprinde o observație deosebit de importantă pentru problema care ne interesează în mod special. Negustorimea, parte componentă a burgheziei moldovene, era lipsită de unitatea atît de necesară luptei împotriva feudalismului, nu atît pentru faptul că elementele ei componente erau divizate în grupări cu origine etnică deosebită. Regimul feudal, prin practicile sale, menținea și întărea această separație prin tratamentul fiscal și juridic deosebit aplicat celor trei categorii în discuție.

Tratamentul deosebit accentua concurența care opunea diferitele corporații negustorești, care — și ele — oglindeau deosebirile de ordin etnic. În asemenea împrejurări — observația are valabilitate numai pe plan general, firește — deosebirea de regim care menținea și accentua, adeseori, concurența dintre categoriile etnice aparținînd, în fond, aceleiași clase burgheze, nu putea determina o atitudine unitară, fermă, față de orînduirea feudală, de regimul și de reprezentanții acestuia.

Alături de negustori și împreună cu aceștia, *meșteșugarii* erau aceia care imprimau tîrgurilor și orașelor funcția lor principală. Așa cum s-a observat [27] și cum tabelele noastre statistice o probează, faptul că aceștia, în marea lor majoritate, erau de treapta a III-a, dovedește, ca și în cazul negustorilor, că în orașul moldovenesc domina mica producție de mărfuri.

În orașele și tîrgurile principale ale Moldovei — în cea mai mare parte a cazurilor — fără a face distincție de origine etnică, negustorii și meșterii depășeau din punct de vedere numeric celelalte categorii de locuitori. La Iași, dintr-un număr total de 13.731 familii, 8570 erau de negustori și meșteri ; la Botoșani, Piatra Neamț, Tecuci și Bîrlad, raportul este de 3211 din 5658, 997 din 1615, 575 din 992 și, respectiv, 1794 din 2896, pentru a nu mai lua cazul tîrgușoarelor — multe din ele recent înființate pe moșii boierești — unde, adeseori, populația de meșteri și negustori deținea o majoritate absolută (anexa V).

Și în cazul meșterilor — așa cum am constatat și în acel al negustorilor — din aceleași cauze, instabilitatea, — accentuată și aici de lipsa de libertate, pe care orașele și tîrgurile nu o ofereau [28] — este la fel de puternică. În intervalul dintre cele două catagrafii, ca urmare a deceselor,

27. L. Boicu, *op. cit.*, p. 284.
28. *Ibidem*, p. 290.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

insolvabilității fiscale, a trecerii în rîndul altor categorii sau a cîștigării calității de supuși străini, au fost scăzuți un mare număr de oameni (anexa VI). În schimb însă, ca un element compensatoriu, care — și în cazul acesta — reflectă procesul obiectiv de dezvoltare al așezărilor orășenești, numărul celor care s-au adăugat este mai mare. Cei sporiți, ca și în cazul negustorilor, provin, în cea mai mare parte, din rîndul însurăților, din acel al birnicilor și căpătăierilor, care au izbutit să-și modifice starea socială. Un însemnat contigent îl alcătuiau acei proveniți din sate. Așa cum s-a remarcat [29] și cum vom avea și noi prilejul să subliniem, în continuare, atunci cînd vom face unele observații privitoare la siuația birnicilor din tîrguri și orașe, stabilirea în asemenea centre presupunea, în primul rînd, o oarecare stare materială, fiind condiționată de probarea existenței proprietății imobile.

Procesul intim de transformare în interiorul breslelor, în conformitate cu care unii, îmbunătățindu-și situația, trec în categorii superioare, iar alții, dimpotrivă, sărăcesc, este la fel de vizibil și în cazul meșterilor (anexa VII).

Analiza detaliată, pe ramuri de meserii, ne conduce și de această dată la observații care solicită a fi comunicate.

În primul rînd, marea varietate a ramurilor meșteșugărești probează o activitate economică prosperă. În privința apartenenței etnice, raportul numeric nu diferă prea mult de cel constatat la categoria negustorilor.

Pe plan general, alături de 4620 meșteri pămînteni, în zdrobitoare majoritate de treapta a III-a (4275) (anexa VI), întîlnim un număr de 5153 evrei (anexa X) și 1091 meșteri dintre supușii străini (anexa IX). Autohtonii dețineau majoritatea doar la numărul de calfe : 3718, față de 545 și respectiv de 45. Faptul este interesant și ar putea sugera concluzia potrivit căreia, dacă nu sub raport numeric, pămîntenii dominau, cel puțin, în ceea ce privește volumul comerțului și al atelierelor meșteșugărești. Observația este valabilă, în egală măsură și în privința negustorilor pămînteni. Considerăm că negusorii și meșterii pămînteni — constatarea are în vedere ansamblul general, firește — dețineau majoritatea prăvăliilor sau atelierelor meșteșugărești care pot fi considerate ca aparținînd cooperației capitaliste simple. [30]

Pentru capitala Iași, raportul numeric, de asemenea, nu este în favoarea pămîntenilor. Alături de cei 536 pămînteni, își exercitau meșteșugurile un număr de 2281 patentari evrei și 448 supuși străini (anexa V).

29. *Ibidem*, p. 288-289.

30. Astfel, catagrafia indică 75 negustori de starea I-a și 35 ' starea a II-a, precum și 80 meșteri treapta I-a și 265 treapta a II-a (anexele I, VI). Datele catagrafiei vădesc negustori pămînteni care posedau un însemnat număr de calfe. Ele verifică observațiile făcute mai sus. Astfel. de pildă, Haralambie Iftimiovici, negustor din Hîrlău (marchitan), „pămîntean din Brătuleni-Roman", posedă 6 dugheni și „uneltește și alte negustorii cu deridicata în lăuntru țării și peste hotar" Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 868, f. 360.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Raportul cantitativ nu prezintă importanță considerat numai prin el însuși. Repartizarea pe ramuri de meserii oferă posibilități mai largi de investigație și sugerează observații mai apropiate de realitate.

În limitele îngăduite de natura materialului, tabelul general al repartizării pe meserii este deosebit de sugestiv. În timp ce pământenii erau angajați în 61 ramuri, iar evreii în 85, supușii străini, deși mult inferiori numericește, acopereau o gamă alcătuită din 101 ramuri (anexa VII). În capitală, în general, proporția este păstrată. La 24 ramuri practicate de meșteșugarii pământeni și doar la 11 practicate de evrei, care aveau însă o zdrobitoare majoritate numerică, cei 448 supuși străini erau angajați în nu mai puțin de 66 meșteșuguri (anexa VIII).

Deosebirea de interese, accentuată și de regimul juridic și fiscal deosebit, care determina, în același timp și o extindere artificială a concurenței, nu credem că a putut duce, nici în cazul meșterilor, la o unitate de vederi în lupta împotriva feudalismului. Chiar dacă admitem că marea majoritate a meșterilor și a negustorilor de altă origine etnică sau naționalitate — cu excepția supușilor străini, firește — luptau la fel de greu pentru existență și, fiind, mai ales, de starea sau treapta a treia, erau supuși acelorași fluctuații și regim instabil pe care particularitățile de dezvoltare ale orașului le oferea tuturor—documentele dovedesc adevărul acestor constatări-subliniem din nou, deosebirea de tratament crea o separație care, adeseori adîncită artifcial, împiedica adoptarea unei atitudini comune, ferme, în lupta împotriva orînduirii feudale.

Supușii străini. Potrivit datelor catagrafiei noastre, în târgurile și orașele Modovei se aflau un număr de 3187 supuși străini, în marea lor majoritate (1277) sub proecția Austriei. Din cifra totală, un număr de 484 reprezintă pe moldovenii care, pentru a scăpa de ingerințele administrației, feudală în esența sa, au preferat - în perioada de timp cuprinsă între cele două catagrafii, probabil - să treacă sub protecții străine [31]. Cel mai mare număr de supuși străini - sudiți - se aflau în Galați și în capitală, la Iași. Majoritatea acestora, așa cum am constatat, se ocupau cu negoțul și meșteșugurile, bucurîndu-se de regimul preferențial de exteritorialitate, ce le era acordat prin capitulații [32]. Îndeplineau, de asemenea, în special la Galați, o serie de funcții, legate de activitatea comercială a portului moldovean. Totodată, unii dintre dînșii. practicau alte diverse profesiuni, erau artiști, medici, ingineri, avocați, arhitecți, profesori de limbi străine sau de muzică ș. a. (anexa IX). Un număr redus își cîștiga existența prin munca mîinilor, angajați ca slugi, muncitori sau hamali, cîțiva fiind încadrați în serviciile publice.

Dată fiind situația privilegiată pe care o ocupau, supușii străini, cu foarte rare excepții, care nu se recrutau, în nici un caz, dintre negustori

31. Cf. supra, nota nr. 22.

32. Astfel, de pildă, negustorii supuși străini care vindeau marfa „cu toptanul" erau scutiți de impozitul patentei. Pentru detalii, vezi N. Corivan, *Organizarea financiară a Moldovei de la 1832 la 1849*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie", Filiala din Iași a Academiei R.S.R., t. XIII. 1966. p. 182.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

sau meşteri, au făcut front comun cu forţele interne care luptau împotriva feudalismului.

Evreii. Statistica noastră (anexa X) ne indică un număr de 17.087 familii, stabilite în tîrguri şi oraşe, cifră în care sînt incluşi nevolnicii, precum şi văduvele. Dintre aceştia, majoritatea zdrobitoare o alcătuiau negustorii şi meşterii — 11.202 (6049+5153) — la care se adaugă 1460 calfe. In cifra de 1313 inclusă la rubrica „alte profesiuni", sînt cuprinşi hahamii, rabinii, profesorii, ciauşii, staroştii, taxierii ş. a.

Din totalul general, un număr de 1437 erau sudiţi. In capitală se aflau concentrate un număr de 6.178 familii, reprezentînd ceva mai mult de o treime din totalul general.

Cu excepţia acelora care beneficiau de regimul privilegiat aplicat supuşilor străini, restul populaţiei evreeşti era supusă unui alt regim care, deşi nu de excepţia, diferea de acel aplicat pămîntenilor. Astfel, dările lor, indiferent de natura obligaţiilor fiscale (patenta de negustor sau meşter şi birul obişnuit) se plăteau separat. De obicei, în fiecare tîrg sau oraş, luat în parte, aceste dări erau arendate unor pesoane care achitau cu anticipaţie către Vistierie sumele corespunzătoare, ce se recuperau apoi prin impunere individuală. Taxierii, acei care erau răspunzători de strîngerea sumelor, fie că arendau ei înşişi veniturile, fie că le strîngeau doar în folosul arendaşului principal [33].

Prezintă mai puţină importanţă — mai ales în contextul nostru şi pentru obiectivele ce le avem în vedere — discutarea modalităţii de percepere a dărilor. Interesează mai mult, aici, consecinţele sistemului.

Evreii, în marea lor majoritate, nu aveau de loc o situaţie privilegiată, de invidiat. Trăiau în aglomerările urbane, adeseori, în condiţii tragice. Nu este întîmplător faptul că epidemia de holeră a făcut ravagii înspăimîntătoare în rîndul populaţiei sărace evreieşti, din tîrgurile şi oraşele Moldovei. Rapoartele taxierilor sînt cît se poate de semnificative în această privinţă [34]. Numai la Botoşani, aproximativ, un sfert din întreaga populaţie evreiască — 562 capi de familie, din totalul de 2232 — au căzut victimă flagelului. La Iaşi, de asemenea, proporţia a fost de 1/5-1220 capi de familie, din totalul de 6178 [35].

Abuzurile şi nedreptăţile nu lipseau nici în cazul populaţiei evreieşti, după cum concurenţa şi lupta pentru existenţă în sînul breslelor constituia, de asemenea, un fenomen la fel de firesc [36]. Fără ca îndatori-

33. Atît raielile, cît şi sudiţii, alcătuiau o singură categorie impozabilă. Evreii erau împărţiţi în bresle însă nu şi pe stări. Cf. N. Corivan, *op. cit.*, p. 182.

34. Gh. Platon, *Situaţia maselor populare din Moldova*, II, *loc. cit.*, p. 55-56.

35. *Ibidem.* Vezi tabelele statistice din anexe.

36. Am semnala, aici, un document care, deşi este din anul 1851, caracterizează o anumită situaţie din interiorul breslelor evreieşti şi din perioada anterioară. În decembrie 1851, reprezentanţii breslei crîşmarilor evrei din Iaşi, într-o cerere adresată Vistieriei, arătau că li s-au atribuit un număr de 750 „bileturi" de impunere, „care între noi nu ne găsim atîţi... nu putem cunoaşte de unde să putem scoate bani în cuprindere bileturilor cerute... care arătăm că în speculaţia aceasta să găsăşte în breasla noastră croitori, cibotari, argintari, stoleri, giuvaergii şi toţi de asămine au deschis şi ei formalnice crîşme cu care nu destul că ne-au luat pîine

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

rile acesteia să fie întotdeauna mai ușoare, ea era, atît prin sistemul de impunere, cît și prin regimul juridic, separată de pămînteni și această separație care, de multe ori, crea suspiciuni — adeseori gratuite — întreținea un climat nefavorabil pe care, în cazul negustorilor și meșterilor, concurența îl adîncea [37].

Regimul fiscal și juridic deosebit, întreținut — poate nu întîmplător — separația dintre grupările etnice, promovate de regimul feudal, nu puteau favoriza, desigur realizarea unei alianțe care să aibă în vedere răsturnări revoluționare, deși, pretutindeni, pe plan local, în lupta directă împotriva piedicilor feudale, o unitate parțială s-a realizat. [38]

Birnicii alcătuiau o importantă parte a populației din tîrguri și orașe și, dat fiind profilul semiagrar al multora dintre acestea, o bună parte dintre dînșii se ocupau cu agricultura.

Mai mult decît în celelalte cazuri, catagrafia din 1845 ne oferă o serie de informații care ne permit observații mai complete și mai sigure privind prefacerile survenite în cadrul acestei categorii. Observațiile privesc, mai ales, proveniența și ocupațiile locuitorilor birnici (anexa XI).

În primul rînd, în cazul birnicilor, se constată o mai puternică instabilitate. În perioada de șapte ani 1838-1845, din cei 4323 birnici au fost scăzuți un număr de 3190. În afara celor radiați din tabelele Vistieriei din cauze de deces, incapacitate fizică sau din alte motive depinzînd de sistemul de impunere, a căror număr se ridica la 1449, sînt indicați 1363 fugari și strămutați, 313 — fapt important, care merită să fie reținut — care au trecut în categoria negustorilor, meșteșugarilor și calfelor și un număr mai redus trecuți în cadrul altor categorii.

Și în cazul birnicilor, în timpul aceluiași interval, sporul a depășit numărul celor scăzuți. Au fost adăugați 3475 oameni, majoritatea dintre fiii de birnici, care îndeplineau condițiile pentru a fi înscriși la dare precum și un număr, destul de ridicat — 640 — proveniți de la sate [39].

Afluxul birnicilor spre tîrguri, în perioada care face obiectul atenției noastre, cu toate condițiile excepționale, constituia o realitate, viu

---

noastră din mînă, dar apoi nici să supun plății acestor bileturi". Arh. St. Iași, Tr. 1352, op. 1535, nr. 279, f. 889.

Documentele atestă, în egală măsură, conflictul de interese dintre sudiții evrei, recrutați, în marea lor majoritate, dintre fruntași, și raielile impuse să plătească „taxia" foarte ridicată. Astfel, de pildă, în 1842, evreii din Fălticeni se plîng că birul li s-a întreit, ca urmare a ridicării cuantumului taxiei. *Ibidem*, Tr. 1764, op. 2013, nr. 2175, f. 2 și dosar nr. 2361, f. 2. Consulii puterilor de care depindeau sudiții intervin continuu pentru ca aceștia să nu fie impuși să plătească la un loc cu ceilalți. *Ibidem*, dosar nr. 998, f. 42, 90 etc. In 1845, taxia evreilor este sporită cu o cincime. N. Corivan, *op. cit.*, p. 184.

37. N. Corivan, *op. cit.*, p. 185.

38. Este semnificativă în acest sens rezistența comună a negustorilor pămînteni și evrei din Bodeștii Buhușoaiei-Neamț, împotriva privilegiilor proprietarei, Anica Buhuș. Cf. Gh. Platon, *Izgonirea țăranilor răzvrătitori de pe moșii. Contribuții la cunoașterea frămîntărilor țărănești din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea*. „Analele Universității „Al. I. Cuza" din Iași", sect. III a Istorie, Monografii, I, 1966, p. 75-76. Cazul nu este singular.

39. Tot din sate provin, cu siguranță, o bună parte din acei înscriși la rubrica „din alte locuri și tîrguri" (anexa XI).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ilustrată de materialul documentar.[40] Stabilindu-se în tîrguri şi oraşe, locuitorii nu căutau numai libertatea de care nu puteau beneficia la sate, ci şi posibilităţi mai largi de cîştig.

Rapoartele autorităţilor vădesc faptul că locuitorii din sate se stabileau în tîrguri cu scopul de *„a scăpa de boeresc şi celelalte a lor îndatoriri după aşezămînt"*.[41]

Se strămutau în tîrguri — şi faptul prezintă un deosebit interes, — mulţi dintre birnicii fruntaşi care, avînd vite, puteau ca, atît cu plugăria, cît mai ales cu cărăuşia, să-şi realizeze o situaţie prosperă. Aceştia, se nota într-un anafora a Sfatului cîrmuitor, adresată domnitorului, la 21 aprilie 1843, „...să trag la tîrguri, unde fără a da vreun agiutoriu cu mesăria lor, numai pe dînşii singuri se folosăsc" ; aluzia la faptul că, adeseori, fiind încadraţi în categoria negustorilor, nu participau la sarcinile care, firesc, reveneau birnicilor din oraşe.[42]

Fenomenul este caracteristic şi capitalei. Printre cei 1264 birnici înscrişi în catagrafia recentă, nota ispravnicul, într-un raport adresat Vistieriei, la 15 august 1845, „...sînt o mare parte veniţi de curînd, de pe la satele din cuprinsul ţării, înţălegîndu-să urmare în scopos de a să cruţa la havalele, de boerescuri şi de a păgubi grămezile sătesti de cislele lor, căci au vite şi alte mijloace cu care aice fac feluri de alijverişuri şi cărături, iarăşi satele au rămas lipsite de fruntaşii şi de mijlocaşii lor..."[43].

Cu toate că Vistieria era de acord cu înmoarcerea la urmă a acestor locuitori şi solicita aprobarea domnitorului în acest sens[44], lucrul nu putea fi înfăptuit cu uşurinţă. Cei care izbuteau să-şi găsească garanţi (închezăşluitori), care să răspundă de dînşii, erau lăsaţi pe loc[45].

Birnicii fruntaşi realizau, adeseori, o situaţie materială prosperă. Unii dintre dînşii, se constată într-un document „...scot cîte două şi trei

40. Cf. Gh. Platon, *Contribuţii la cunoaşterea frămîntărilor ţărăneşti din Moldova în preajma şi în timpul anului revoluţionar 1848. Strămutarea locuitorilor* „Studii şi articole de istorie", vol. IV, Buc. 1962.
(Sublinierea este a noastră).

41. *Ibidem*, p. 31.

42. Arh. St. Iaşi, Tr. 1352, op. 1535, nr. 415, f. 2. Pentru a se evita această situaţie, se dispune ca în catagrafia din 1845, să fie însă şi în rîndul negustorilor şi a meşterilor „numai acei ce specularisăsc cu dugheni şi cu mesării, iar nu şi pre acei ce să strămut de prin sate şi să specularisăsc cu plugărie şi cu cărăuşie". Că în această privinţă nu s-a realizat nimic, ne este probat de faptul că, în preajma catagrafiei următoare, din 1851, situaţia rămăsese aceeaşi. Si în catagrafia din 1845, au fost trecuţi în rîndul „breslelor" de negustori şi meşteri, mulţi dintre birnicii mai înstăriţi, care posedau mijloace de transport. Sînt, probabil, unii dintre cei înscrişi la caretaşi, harabagii sau căruceri. *Ibidem*, dosar, nr. 279, f. 309, 312 şi Tr. 1621, op. 1854, nr. 175, f. 180.

43. Arh. St. Iaşi. Tr. 1352, op. 1535, nr. 133 f. 107 şi Gh. Platon *Contribuţii la cunoaşterea frămîntărilor ţărăneşti..., loc. cit.* In august 1840, staretul mănăstirii Neamţ, referindu-se la aceeaşi problemă, nota : „mulţi din locuitorii birnici de prin sate, părăsindu-şi locuinţele lor spre a scăpa de boeresc, au alergat în acest tîrg (Tg. Neamţ), cumpărîndu-şi cu ori ce preţ binale şi locuri de la tîrgoveţi, fără ştire mănăstirii...". Cf. *Documente referitoare la istoria economică a României, Moldova*, seria A, vol. VI, Buc. 1960, p. 351.

44. Arh. St. Iaşi, Tr. 1352, op. 1535, nr. 133, f. 118.

45. *Ibidem*.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cară din ogrăzile lor, îngiugate și cu argați și altile, de-și caută interesul de hrană..." [46].

Pentru a scăpa de obligațiile ce le reveneau în calitatea lor de barnici-în special de prestații și havalele-mulți dintre cei mai înstăriți intrau în diverse servicii publice, ale eforiei orășenești sau ale adminisrtației de stat [47].

În tîrguri însă, nu se stabileau numai locuitorii fruntași. Marea majoritate o constituiau săracii care căutau să-și agonisească hrana. Aceștia, cînd puteau, se stabileau aici, îngroșînd rîndurile argaților și slugilor sau rămîneau numai temporar. Continua fluctuației-mai ales, în rîndul acestei categorii a populației-crea, în special, în perioada recensămintelor fiscale, multe încurcături. Comisiile le rezolvau, în cele mai dese cazuri, înscriind în rîndul birnicilor pe toți cei care erau găsiți în orașe. Mulți dintre aceștia însă, după o perioadă de vreme, se întorceau la locurile de origine, fapt care determina creșterea obligațiilor locuitorilor birnici ai orașelor [48].

Deși continuu, afluxul țăranilor spre orașe nu era de proporții. Orașul, slab dezvoltat sub raport industrial, nu putea absorbi o cantitate importantă de forță de muncă. De aceea, acei dintre birnicii satelor care aveau mijloace, fie că intrau în rîndul patentarilor sau își creau o situație privilegiată între birnicii din așezările orășenești, fie că — în cazul celor mai săraci — în limita locurilor, intrau în serviciile publice sau în slujba domestică. Pentru mulți din locuitorii satelor însă, tîrgul și orașul ofereau, în virtutea însăși a funcției lor, posibilitatea realizirii unor cîștiguri temporare, sezoniere, absolut indispensabile. Aceasta vădește — și aspectul nu este singular — măsura în care, prin existența și funcția pe care o îndeplineau, tîrgurile și orașele adînceau breșele care aveau să facă atît de necesară înlăturarea feudalismului.

Populația birnică, deși, relativ, puțin numeroasă — în capitală, de pildă, ea număra 1264 familii (anexa XI) — puternic stratificată și angajată în profesiuni diverse, care presupuneau o atitudine diferită față de

46. *Ibidem*, Tr. 1316, op. 1488, nr. 186, f. 31 (raportul vornicului ciastiei I-a din Iași, din 21 aprilie 1839).

47. *Ibidem*, f. 214-215, 336-337. Astfel, spre exemplu, la revizia din 1840, printre slujitorii postelniciei, sînt indicați indivizi care au un însemnat număr de vite: doi cu cîte trei vite, doi cu patru vite, trei cu șase vite, unul cu șapte iar altul cu 10 vite. *Ibidem*, dosar nr. 188, f. 191.

48. In octombrie 1839, Vistieria raporta Sfatului că, în timpul alcătuirii catagrafiei, „fiind mulți lăcuitori di pi afară veniți aici în oraș pentru a lor alijveriș i cu salahoria, alții cu meșteșugul chetrăriei și a teslăriei și alții cu alt fel de speculații... precum de asăminea și mai ales în timpul verii totdeauna să găsăsc veniți în oraș, comisia... pe unii ca aceștia, i-au înscris pe unde i-au găsit muncind fără să-i arate de unde aceia ar fi, în vreme cînd ei, după ce ș-au mîntuit speculația s-au întors fiișticare pe la locurile lor, de unde au fost veniți". Arh. St. Iași, Tr. 1316, op. 1488, nr. 1141, f. 164, 184 și passim. In 1845, procedeul acesta a determinat numeroase abuzuri. In 1851, comisia care urma să facă recensămîntul în orașul Botoșani, cerînd a se lua măsuri pentru evitarea acestui neajuns, nota că „...în acest oraș pururе urmează a veni lăcuitori de prin satele megieșite sau și mai în depărtare, cu feluri de împregiurări în agonisirea hranii lor și... a scăpa de înscriere..." *Ibidem*, Tr. 1772, op. 2020, nr. 43.209, f. 25, 28 și Tr. 1332, op. 1535, nr. 279, passim.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

autoritatea constituită [49], era, desigur, o apreciabilă forță anti-feudală, constituind, în același timp, veriga de legătură cu lumea satelor. Birnicii erau legați încă de aceasta din urmă prin multe aspirații și concepții, în strînsă legătură cu agricultura pe care, mulți dintre dînșii, erau constrînși s-o practice pe moșiile tîrgurilor

Alături de birnici, *căpătăierii* constituiau o altă categorie de locuitori care popula orașele și tîrgurile Moldovei. În condica specială, care face parte integrantă din catagrafia anului 1845, sînt înscriși un număr de 8369 indivizi aparținînd acestei categorii, din care, 2855 erau în orașe și tîrguri — 1267 numai în capitală — iar restul în sate. [50]

Căpătăierii nu aveau domiciliu stabil. Deobicei, se angajau temporar cu contract, și părăseau așezarea la expirarea acestuia. Din această cauză, îndatoririle către fisc li se reglementau într-o manieră specială, prin plata individuală a birului. Pentru a evita evaziunea, provocată de sustragerea unei însemnate părți a acestei categorii de la plata impozitelor, comisiile din 1845 au primit dispoziția să-i înscrie pe căpătăieri alături de birnici, în sate și orașe și să-i facă responsabili solidar pe aceștia cu plata dărilor ce reveneau asupra căpătăierilor. Procedeul, care avea să aibă consecințe deosebit de grave asupra populației dajnice, a stîrnit proteste unanime, prilej cu care s-au remarcat boierii vasluieni, care aveau să-i opună lui M. Sturza o rezistență ce se voia transformată în insurecție armată. [51],

Majoritatea căpătăierilor stabiliți în tîrguri — mulți dintre ei se încadrează în categoria acelor flotanți, sezonieri, de care pomenesc continuu rapoartele autorităților administrative — sînt încadrați în servicii domestice slugi, argați, ciobani sau vieri la boieri, muncitori la diverse întreprinderi sau servicii publice [52] (anexa XII). Unele din aceste îndeletniciri, cel puțin acele din serviciile publice și din atelierele meșteșugărești și întreprinderile industriale, presupunînd mai multă stabilitate, determinau fixarea cvasi-definitivă a multora dintre căpătăieri.

Căpătăierii nu constituiau o categorie omogenă și — în consecință — nu puteau să ofere revoluției un contigent compact. Aceasta, mai ales pentru faptul că — cu excepțiile pe care le-am amintit — funcțiile ce le îndeplineau cu precădere îi apropiau mai mult de reprezentanții lumii

49. Avem în vedere aici, mai ales, pe acei angajați în serviciile publice și cei din serviciul domestic.

50. Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 1010. Tovarășului profesor C. Turcu, care. cu amabilitate, ne-a pus la dispoziție lucrarea D-sale — aflată în manuscris — *Oamenii fără căpătăi sau căpătăierii*, îi mulțumim călduros și pe această cale.

51. Cf. Gh. Ungureanu, *Frămîntări social-politice premergătoare mișcării revoluționare din 1848 în Moldova*, „Studii", anul XI, nr. 3, 1958.

52. Astfel, din cei 1.267 căpătăieri din Iași, 975 erau angajați în servicii domestice, la diverși boieri sau negustori, 47 erau în servicii publice : fanaragii, la grajdurile domnești, la Academie, la școala de fete, la școala de la Trei-Ierarhi etc. Din cei 83 muncitori la diverse întreprinderi din capitală, distingem 26 la diferite mori, 13 la tipografia lui Gh. Asaki. 11 la cea a lui M. Kogălniceanu. 12 la fabrica de site. 3 la berărie, 4 la fabrica de fidea, 6 la fabrica de lumînări. 7 la „heraseul de pavele" Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 1010, passim. C. Turcu, *op. cit.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

vechi decît de adversarii acesteia. Ei puteau fi cîștigați de partea revoluției prin adeziune individuală.

În sfîrșit, pentru a încheia sumara trecere în revistă ce am întreprins-o, amintim că în rîndul populației orășenești dajnice trebuie incluși și *bejenarii* și *țiganii* (anexa XII). Primii, în număr total de 420, cu sau fără dare, în funcție de perioada de cînd veniseră de peste hotare, depinzînd, unii, de boierii care îi aduseseră pe bază de privilegiu, se ocupau, fie cu grădinăria, așa cum era cazul celora din Bîrlad sau Focșani, fie cu alte ramuri de negoț, apropiate de natura ocupațiilor lor (Anexa III). Cei de al doilea, robi ai mănăstirilor și ai statului, mai ales, în număr relativ restrîns —665— dintre care 285 numai în Iași, erau, în majoritate, meșteri practicînd meseriile tradiționale (anexele VII-VIII). Ambele categorii nu jucau un rol important în viața socială.

O a doua categorie de locuitori care popula tîrgurile și orașele Moldovei — deosebirea este de natura pur fiscală — o constituiau stările nesupuse la dări. În numărul acestora intrau *slujitorii bisericești, privilighetii* care, în schimbul avantajelor fiscale, îndeplineau anumite servicii în administrația de stat, ocupînd un loc intermediar între cele două categorii principale ale orînduirii feudale și cei *apărați cu cărțile ocîrmuirii,* recrutați, mai ales, dintre indivizii de alte confesiuni, care îmbrățișaseră ortodoxismul. De asemenea, în cadrul acestei categorii figurează *slugile de prin ogrăzile boierești, bătrînii nevolnici, văduvele* precum și cei 997 oameni din Tg. Ocna și din împrejurimi, în serviciul Cămării ocnelor (anexa XIII).

La stările nesupuse dărilor trebuie adăugați — catagrafia noastră nu-i cuprinde — funcționarii și boierii [53]. Aceștia din urmă, așa cum se desprinde dintr-un document ulterior [54] — cel puțin în capitală, dețineau numeroase prăvălii ; desfășurînd o bogată activitate economică dar, în același timp, fiind scutiți de toate taxele ce reveneau asupra celorlalte categorii și bucurîndu-se și de toate privilegiile regimului, făceau o concurență nimicitoare. În aceeași situație se aflau și dughenile proprietate mănăstirească [55].

Din rîndul boierilor și al funcționarilor s-au desprins acei intelectuali care aveau să formeze elementul conducător, activ, al mișcării revoluționare moldovene.

---

53. Pentru capitală avem statistica lui N. Sutu din 1849 care, însă, așa cum se poate constata (anexa XIV) este alcătuită după alte criterii decît cele oficiale. Aici, figurează 600 boieri, fii de boieri, precum și 300 funcționari fără rang.

54. *Listele caselor și a dughenilor capitaliei,* Iași 1853, partea a II-a.

55. Vezi, în acest sens, observațiile judicioase ale lui L. Boicu, *op. cit.*, p. 300. Trebuie reținut faptul că mulți dintre brașovenii și crîșmarii de starea a III-a sau calfe din Iași sînt indicați a fi în dughenile unor boieri : în acele ale vornicului V. Ghica, logofătului D. Sturdza, vornicului I. Ghica ș. a. Majoritatea sînt în dughenile altora sau în dugheni cu chirie. De asemenea, unii sînt tovarăși cu anumiți boieri. Astfel, de pildă, un brașovean starea I-a este tovarăș cu sărdarul D. Nică. Cf. Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 1017, f. 15, 38 și urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În elaborarea observațiilor generale, sugerate de datele statistice extrase din catagrafia din 1845 (anexa II, tabloul general), trebuie avut în vedere, continuu, că raportul dintre categoriile sociale din orașe și tîrguri nu este același peste tot. El variază de la oraș la tîrg, în funcție de profilul așezării, de funcția acesteia, elemente care impuneau o greutate specifică anumitor factori [56].

Nu avem pretenția că, în notațiile de mai sus, am epuizat suma observațiilor ce se pot face pe baza analizei datelor statistice incluse în tabelele noastre, alcătuite pe baza catagrafiei din 1845. Nici nu am urmărit acest lucru. Încă de la început, am pornit de la convingerea că, în liniile lor generale, concluziile care au fost trase pînă acum sînt judicioase și rezistă. [57] Unele din ele sînt confirmate de materialul prezentat de noi. Credem însă că munca extrem de migăloasă pe care am fost constrînși s-o efectuăm va fi utilă nu numai pentru încheierile ce ni le-am propus noi să le desprindem, ci va folosi și altor cercetări. Analiza datelor statistice poate sugera alte observații importante.

Populația orășenească, în ansamblul ei, a luptat continuu și pretutindeni împotriva rînduielilor feudale. Birnicii împotriva sarcinilor numeroase la care erau constrînși, negustorii și meșteșugarii împotriva privilegiilor de breaslă — care mai puneau încă serioase piedici — și a ingerințelor administrative în producție și desfacere. Lupta aceasta însă era mai mult spontană, îngustă, fără orizont și perspective largi.

Populația orășenească — observația este valabilă nu numai pentru capitală, ci și pentru celelalte principale orașe ale Moldovei — deși putea determina frămîntări serioase, izbucniri spontane a intereselor comune antifeudale — la începutul anului 1846 fusese o asemenea izbucnire — nu se putea ridica pînă la perspectivele unei revoluții de anvergură. Frămîntările din Iași, din perioada anterioară mișcării din martie, deși puternice, nu au putut fi adîncite și extinse.

Lipsa de omogenitate, datorită intereselor contradictorii, izvorîte dintr-un tratament fiscal și juridic inegal [58], nu îngăduia coalizarea pe baza unei platforme comune. Aceasta a fost, credem, una din gravele probleme cu care a fost confruntată mișcarea revoluționară moldoveană și care explică, în parte, și tactica adoptată de conducerea mișcării. Populația orășenească, masa de negustori și meșteri, mai ales — burghezia, în speță — nu-și putea da adeziunea spontană la mișcarea revoluționară, așa cum s-a întîmplat în Țara Românească. De altfel, această lipsă de unitate va caracteriza și perioada ulterioară anului 1848, constituind o particularitate caracteristică Moldovei, cu consecințe importante pentru situația socială și politică de mai tîrziu [59].

Luînd în discuție și aceste elemente nu mai putem considera ca o elementară greșeală de natură tactică faptul că nu s-a apelat, din capul

56. L. Boicu, *op. cit.*, p. 301-304.
57. *Ibidem.*
58. *Ibidem*, p. 303.
59. Cf. *Istoria României*, vol. IV, Buc. 1964, p. 535, 537.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

locului, la sprijinul negustorimii, de pildă [60]. Nu mai pare bizar faptul că, deși revoluția a fost pregătită mai înainte, în comun și la Paris și în cadrul „Frăției", prin contacte și consultări continui [61], în cursul cărora s-a discutat, desigur, și problema antrenării unor categorii mai largi, căreia revoluționarii din Țara Românească i-au dat curs practic, moldovenii să nu se fi gîndit la aceasta decît după eșecul din martie.

Sînt necesare aici unele explicații în legătură cu anumite evenimente petrecute în timpul desfășurării mișcării revoluționare din martie. Acestea se referă la așa-numitele încercări de ridicare a populației din capitală la lupta revoluționară.

Dacă sub raport tactic în mișcarea revoluționară moldoveană a prevalat calea legală aceasta nu înseamnă, desigur, că nu au fost adepți ai unor mișcări mai radicale. Aceștia însă nu s-au putut impune. Este interesant însă faptul că — așa cum se pare — majoritatea participanților la mișcarea revoluționară înțelegeau să facă și ei uz de o demonstrație de forță, dar numai în ultimă instanță, cu scopul de a-l forța pe domnitor să aprobe programul de revendicări. Nu putem ști dacă elementele mai radicale au propus și un alt program, nu numai o altă cale.

In sensul celor însemnate mai sus, sînt semnificative declarațiile făcute de C. Moruzi [62]. Acesta notează că „...acei ce azvîrliră mișcarea în această cale revoluționară, cu proiecte de baricadă și năvăliri cu mînă armată, au fost tinerii de curînd sosiți de la Paris..." [63]. Acțiunea de forță cel puțin atît cît se desprinde din mărturiile acuzaților, care trebuia să fie îndeplinită de un grup puțin numeros, aflat sub conducerea lui Zaharia Moldoveanu, trebuia să aibă loc doar în caz extrem.

La refuzul domnitorului de a subscrie „Petiția proclamație", Grigore Cuza a declarat „norodului" adunat la Copou, la casele lui A. Mavrocordat, „că trebuie să ne jertfim", obținînd deplina adeziune [64]. Vorbitorul — insistînd asupra utilizării căii legale pînă la ultimele sale consecințe —„au zis ca să se împrăștie norodul pe acasă și să se adune cu toții adaozi dimineața la Mitropolie, ca dimpreună și cu mitropolitul să meargă la înăl-

60. In broșura *Mihail Sturza, partida națională și Comisia* vorbindu-se de atitudinea pasivă pe care au manifestat-o negustorii din Iași față de mișcarea din martie, se notează că, în momentul în care se redacta broșura, „...aceștia își cunosc acum amăgirea că ei n-au trebuit să se amestece și să dea mîna cu acei ce s-au sculat împotriva obstescilor abuzuri. Acum sufer greu rătăcirea lor ; ei sînt cei întâi astăzi care doresc o schimbare în bine, căci altfel să afanisesc". Cf. *Anul 1848 în Principatele Române*, tom I, p. 434.

61. Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională 1834-1849*, Buc., 1967, p. 33-95 passim.

62. Acesta, după ce relatează amploarea organizării și intențiile tinerilor fugari în ținuturile muntoase ale țării, declară că „reforma de căpetenie ce ei vroiau să facă era de a îmbunătăți soarta țăranilor pentru a feri vreo răzvrătire". *Anul revoluționar 1848 în Moldova*, I, 1950, p. 81.

63. *Ibidem*. Sînt menționați Catargiștii, fiii logofătului St. Catargiu, Casimireștii și „ceilalți".

64. Ibidem, p. 93. „Aceasta au zis și tot acel norod" (Din interogatoriul luat lui D. Rainer).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

time sa spre a le sprijini întărirea unor asămine punturi“ [65]. În eventualitatea eşuării şi a acestei tentative, trebuia să se recurgă la forţă [66].

Lovitura de forţă însă trebuia să fie dată nu prin ridicarea în masă a populaţiei din Iaşi, care nu fusese pregătită în acest sens, ci de o mînă de oameni, străini, în marea lor majoritate, atraşi mai mult, după cît se despinde din documente, de bani şi de perspectivele jafului. Se presupunea doar că, după începerea acestei mişcări, care avea să provoace grave dezordini în capitală, „norodul“ se va alătura insurecţiei, de partea căreia era cîştigată o parte din miliţie, la care trebuia să se adauge — conform pro-

65. *Ibidem*. Cu acelaşi prilej, potrivit relatării lui G. Sion, Vasile Ghica ar fi declarat : „...nu trebue să perdem vremea. Să ne înarmăm cu mari şi mici şi mîine la 8 ceasuri, luînd pe Mitropolitul în fruntea noastră să mergem asupra baionetelor tiranului. Să ne scăldăm în sîngele nostru şi al său pentru ca să ne mîntuim ţara de despotism“. Racliş, la rîndul său, declara : „Mai bine să murim într-un ceas trăind, decît să mai trăim 14 ani murind“. *Ibidem*, p. 47. Domnitorul însă, după cum se ştie, a preferat să nu mai aştepte pînă a doua zi, ci a început imediat represiunea.

66. La interogatoriu, Franz Herman declara printre altele : „...au început să ne spui că ei, o mulţime de boieri şi mitropolitul, avînd agiutor asemini de pi afară şi că au să facă nisci condiţăi pe cari de li va întări Înălţimea sa, rămîne bine. Iar de nu, au să ei alte măsuri, cînd atunci trebui să fiu şi eu de agiutor“. *Ibidem*, p. 139. Felix Bodnar, la rîndul său, relata că Z. Moldoveanu, stăpînul său, i-a spus că „...planul lor este ca să facă republica fran. (sic) fiindcă ei ar fi uniţi vreo două sute şi că la sf. Spiridon, într-o pivniţă ar ave o *mulţăme de nemţi* asămine uniţi şi că îndată ce vor începe bontul, sînt siguri că vor sări tot norodul. Pintru care mi-au şi zis stăpînul meu ca să mai găsescu oameni de a uni. Făgăduinţa aceasta a fost aşa — continua el — *că după izbîndire am ave slujbe* şi că fiind din cei mai mari uniţi *au avere de unde să ne mulţămească*“. *Ibidem*, p. 139-40.

M. Zisman declara în acelaşi sens că „...făgăduinţa ni s-au dat aceasta că dacă înălţimea sa nu să va uni a iscăli nisci punturi ce au boierii uniţi prin scirea şi mitropolitului, apoi atuncea au să ni să dei poroncă ca *uniţi să meargă spre ucdieri, alţăi spre tăere în jidovi şi prădare. Şi alţii a da foc la spitalie*, spre care sfîrşit boierii complotişti au să aducă toţi lăcuitorii moşiilor lor, ba şi ţăganii şi că şi miliţia ar fi unită cu ei“. *Ibidem*, p. 131. In acelaşi sens este şi declaraţia lui L. Vişinski. *Ibidem*, p. 25.

De asemenea, polonezul L. Marosievicz relatează în următorii termeni propunerile ce i-au fost făcute de Z. Moldoveanu : „...au început să zică că toţi boierii sînt uniţi de a face nisci hărtii şi pi cari dacă înălţimea sa n-a vroi să li iscăleascâ, spre a faci frair ca în ţara Ungurească şi franţuzească, apoi au să să rădice asupra sa cu toţi lăcuitorii moşiilor lor şi cu ţăganii fiind că şi meliţia cu dănşii dinpreună. Şi atunce înălţime sa rămînd săngur, noi am alunga pe jidani şi-i va rămîne îndestui bani“. Şi lui i s-a spus să mai recruteze prozeliţi, lucru pe care l-a şi făcut. „Şi aşa cu toţăi, stam asceptînd făgăduinţa că întăiu avem să mergem la ţară şi apoi să ne întoarcem cu toate satele“. *Ibidem*, p. 146-147.

M. Zisman, strecurat în rîndul complotiştilor, după propria sa mărturisire, pentru a-l ţine la curent pe beizadea D. Sturza cu desfăşurarea evenimentelor, declara : „...Toată acea adunătură de nemţi se invita unul pe altul să fie cu curaj şi să stea cu armele în mînă, fiind toţi înarmaţi în ajutorul partidei revoluţionarilor asupra ocîrmuirii, zicînd că ori să piară toţi cu armele în mînă sau să izbutească în favorul revoltanţilor şi cel mai de căpetenie al lor plan era ca mai întăi să năvălească asupra tunului miliţiei şi astupîndu-i ţişteriul cu un chiron, apoi luînd cea mai de căpetenie putere a miliţiei să năvălească cu furie asupra ei, să-i împusce şi să-i taie pînă la cel din urmă soldat“. *Ibidem*, f. 101. Sublinierile sînt ale noastre.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

misiunilor — ţăranii şi ţiganii pe care boierii urmau să-i aducă din satele lor.

Faptele sînt cît se poate de semnificative pentru problema care ne interesează. In primul rînd, — aşa cum rezultă, fără excepţie, din toate declaraţiile celor arestaţi, lăsînd la o parte unele contradicţii şi inadvertenţe — nu se conta pe o ridicare a populaţiei orăşeneşti. In afara pamfletelor şi libelelor ce înfierau abuzurile domniei lui M. Sturza, care fuseseră răspîndite în capitală, nu a fost făcută nici o încercare serioasă de a atrage populaţia orăşenească pe calea unei insurecţii generale. Dimpotrivă, celor chemaţi să creeze dezordinele în timpul cărora domnul urma să fie răsturnat, li se promitea că se vor putea îmbogăţi pe seama unei părţi a acestei populaţii. Se preconizau aici — asemănarea este, într-adevăr, izbitoare — aceleaşi metode care trebuiau să le utilizeze şi complotiştii din 1839, în fruntea cărora se afla I. Popovici [67].

Se presupunea că, în urma provocării acestor dezordini, norodul, fără a se preciza din cine urma să fie alcătuit acesta — se va alătura mişcării.

Zaharia Moldoveanu, care avea conducerea pregătirilor în această direcţie, nu acţiona izolat. Mişcarea iniţiată de dînsul nu reprezintă o manifestare — deşi rămasă doar la stadiul de intenţie — a aripei radicale a „partidei" naţionale moldovene. Ea constituia, credem, rezerva prin intermediul căreia, în ultimă instanţă, domnitorul trebuia convins să cedeze [68]. Că lucrurile stau aşa ne este confirmat de faptul că majoritatea acelora care trebuiau să provoace dezordinile erau simpli mercenari, oameni plătiţi, care nu acţionau în numele unor idei.

Deci, considerăm noi, nici în cazul împrejurărilor la care ne-am referit nu rezultă că revoluţionarii — sau cel puţin cea mai mare parte a acestora — ar fi intenţionat să adîncească mişcarea, prin antrenarea cel puţin a unei părţi a populaţiei orăşeneşti la alte acţiuni în afară de aceea care avea în vedere prezentarea revendicărilor de către o mulţime impunătoare. Eşuată acum, această iniţiativă va fi reluată şi pusă în practică mai tîrziu, cînd, în timpul verii, au fost prezentate comisarilor puterilor suverană şi protectoare cererile de reformă.

Neangajarea maselor care — din motive asupra cărora am stăruit în altă parte [69] — făcea parte integrantă din linia tactică adoptată de revolu-

67. In planurile lor, complotiştii urmăreau prinderea domnitorului şi a miniştrilor, fie prin şiretlic, fie în timpul panicei ce urma să fie provocată în oraş prin incendiile puse în diferite părţi ale capitalei. In acelaşi timp, evreii, mai ales acei care ar fi refuzat să se boteze, urmau să fie jefuiţi sau ucişi. Asupra acestei mişcări vom reveni într-o lucrare aflată în curs de pregătire.

68. De altfel, acesta, împreună cu ceilalţi participanţi la mişcare, se afla la casele lui Mavrocordat din dealul Copoului în seara represiunii, în aşteptarea celei de-a doua zi, cînd avea să se producă marea manifestare populară. *Anul revoluţionar 1848 în Moldova*, I, p. 13.

Trebuie reţinut faptul că Z. Moldoveanu, în paginile „Gazetei de Transilvania", a dezmînţit ştirea, apărută în „Albina Românească", în conformitate cu care el ar fi încercat să organizeze o răscoală în capitala Moldovei, în noaptea de 29 martie. Cf. *Bibliografia analitică a periodicelor româneşti*, vol. I, p. I-a, (1790-1850), p. 326.

69. Gh. Platon, *Probleme privind mişcarea revoluţionară de la 1848 din Moldova*, „Studii şi articole de istorie", nr. XI, 1968.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ţionarii moldoveni, a fost constant urmărită şi în cazul populaţiei orăşeneşti, a capitalei, mai ales. O încercare de ridicare a maselor orăşeneşti, dată fiind structura socială, regimul juridic şi fiscal deosebit al diferitelor grupări etnice, nu putea să aibă aceeaşi eficienţă ca în Ţara Românească, unde situaţia era alta. In Moldova însă se mai adăuga un fapt deosebit de important. Spiritele nu fuseseră pregătite în prealabil, aşa cum se făcuse în ţara soră de dincolo de Milcov şi nici programul revoluţionar — ne referim la cel din martie, firește — în limtele impuse de considerentele de ordin tactic, nu prevedea şi nici nu putea să prevadă revendicări de natură să permită populaţiei orăşeneşti, eterogenă sub raportul apartenenţei etnice, intereselor economice şi sociale, să se situeze pe o platformă comună de luptă.

Se impun a fi făcute aici unele precizări de natură să explice amploarea adunării de la Hotel Petersburg.

Izvoarele contemporane şi mărturiile vremii atestă agitaţia existentă în capitala Moldovei, în preajma evenimentelor de la sfîrşitul lunii martie [70]. Mişcarea nemulţumiţilor luase o asemenea amploare încît, pe de o parte, a determinat pe „înşişi conservativii societăţii" să ia parte „în amestec" [71], iar pe de altă parte, l-a silit pe domnitor să accepte ţinerea unei adunări, prilej cu care ocîrmuirea trebuia să ia cunoştinţă de revendicările generale.

La adunare au participat, potrivit relatărilor lui G. Sion, „boierii cei mari toţi, Mitropolitul cu clerul său, *neguţătorii de toate treptele şi de toate naţiile*, boierii mai mici, profesori, avocaţi şi doctori, de deosebite sciinţe au iscălit actul... strigînd toţi în unanimitate „Reformă !". Numărul semnatarilor s-a ridicat la aproape 2.000 [72]. Mulţi dintre boierii din ţinuturi veniseră special în capitală pentru a asista la dezlegarea crizei.

Aşa cum rezultă din toate mărturiile în care sînt descrise împrejurările din aceste zile, nu a fost vorba de o organizare care să presupună participarea reprezentanţilor tuturor categoriilor sociale. Negustorii şi meseriaşii au participat la evenimente, le-au urmărit cu deosebită atenţie, deoarece — faptul apare firesc — erau interesaţi în deznodămîntul favorabil al crizei. Participarea la aceste evenimente a unui însemnat număr de negustori, meseriaşi sau alţi reprezentanţi ai păturilor orăşeneşti, nu probează însă, în acelaşi timp şi o organizare, după cum nici apelul patetic al lui V. Ghica nu putea determina o ridicare armată [73].

Agitaţia din Iaşi era provocată de reacţia spontană a unei însemnate părţi a populaţiei orăşeneşti, care avea suficiente motive de nemulţumire,

---

70. Cf. *Anul revoluţionar 1848 în Principatele Române*, t. I, p. 139-140, 173-174, 227-230 şi passim.

71. *Anul revoluţionar 1848 în Moldova*, I, p. 45 (scrisoarea lui G. Sion adresată lui Gh. Barit, la Braşov, din 2 aprilie. Informaţia este confirmată de N. Suţu. Acesta notează că boierii mari au semnat petiţia pentru a conduce mişcarea pe un făgaş legal. *Mémoires du prince Nicolas Soutzo...*, Vienne, 1859, p. 154.

72. *Anul revoluţionar 1848 în Moldova*, I, p. 45.

73. Cf. supra, nota nr. 65. Este cunoscut faptul că victime ale represiunii domneşti nu au fost numai boierii, ci şi „...negustorii de toate treptele" precum şi alţi locuitori ai capitalei. *Ibidem*, p. 47.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

față de evenimentele revoluționare care ajunseseră la granițele Moldovei [74]. Ea proba faptul că regimul feudal, patronat cu atîta autoritate de M. Sturza, întîmpina ostilitatea deosebită a tuturor categoriilor de cetățeni ai orașelor, indiferent de apartenență etnică sau de confesiune. Nemulțumirea și ostilitatea maselor orășenești puteau fi canalizate pe făgașul unei lupte revoluționare organizate, numai cu condiția ca programul de revendicări să rezolve sau să răspundă — într-o manieră satisfăcătoare — acelor probleme care întreținеau separația între diferitele categorii de locuitori, aparținînd unor confesiuni sau naționalități deosebite. Nici „petiția proclamație" și nici revoluționarii moldoveni nu au mers însă atît de departe.

Desigur, în explicarea deosebirilor dintre desfășurarea evenimentelor din Moldova și Țara Românească, fără să atribuim vreun rol determinant factorului temperamental, trebuie avută în vedere și tradiția revoluționară.

Lupta socială și națională din 1821 — faptul este astăzi de netăgăduit — a avut un profund ecou în toate provinciile românești. Românii de pretutindeni au vibrat la chemările revoluționare ale lui Tudor. Acestea corespundeau unor interese care depășeau granițele strîmt regionale, menținute arbitrar de regimul feudal și de stăpînirile străine. Tradiția a fost însă mai vie și mai durabilă în Țara Românească. Mișcările ulterioare — așa cum consemna și Bălcescu — nu au făcut decît să adapteze și să completeze programul din 1821. Și mișcarea din 1840 ca și „Frăția" au pus pe primul plan problema propagandei revoluționare, a antrenării pe făgașul revoluției a unor mase largi ale populației țărănești și orășenești.

Mișcările din Moldova însă, nici prin program și nici prin orientare tactică, chiar acele mai apropiate de anul 1848 — cele din 1846, în speță — nu și-au propus realizarea deziderateloг care, firește, erau aceleași pe această cale. Deci, în această privință, anul revoluționar 1848 a avut — în fiecare din cele două principate — linia sa proprie de pregătire, iar izbucnirea revoluționară s-a desfășurat în conformitate cu linia tactică pe care mișcările din anii anteriori o definiseră. Concluzia aceasta se desprinde chiar și din simpla considerare logică a faptelor și evenimentelor.

Nu mult mai tîrziu, doar peste 14 ani, în împrejurările în care prin Unirea celor două Principate s-a format statul național român, populația tîrgurilor și orașelor din Moldova care, ca structură, nu se deosebea fundamental de cea din 1845, deși nu în bloc, a îmbrățișat cu căldură Unirea. Ne sînt cunoscute adeziunile înflăcărate la cauza națională și entuziasmul nemărginit cu care a fost primită alegerea primului domnitor al Principatelor Unite. Evenimentul însă a fost îndelung pregătit pe plan intern. Solicitate să-și spună cuvîntul, elementele naționale din tîrgurile și orașele Moldovei au oferit un strălucit exemplu de unitate și patriotism, fiind unul din factorii cei mai activi în lupta pentru promovarea noului.

74. La Galați, de asemenea, raporta colonelul Mișcenco, „duhurile nesupunerii fierb". Cu prilejul transportării revoluționarilor spre Măcin, „s-au strîns vreo 3.000 de norod" nota ofițerul, care aprecia situația ca fiind „critică". *Ibidem*. p. 56-57.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Tradiția revoluționară nu poate explica însă — numai prin ea însăși — linia tactică deosebită adoptată de revoluționarii din cele două țări românești. In orice caz, ea nu poate fi invocată ca singura în măsură să explice mersul diferit al evenimentelor. Situația revoluționară din Moldova nu mai avea nevoie de tradiție pentru a se transforma în revoluție, în preajma și în timpul anului 1848.

Fără îndoială că, în Moldova, față de Țara Românească, situația era deosebită. Boierimea era mai puternică și mai conservatoare, iar Mihail Sturza, adversar ireductibil al oricărei mișcări cu caracter înnoitor, s-a dovedit în stare mai mult decît confrații săi din Țara Românească să apere principiile sale și ale clasei pe care o reprezenta. De asemenea, Rusia țaristă era mai aproape de Iași decît de București. Toți acești factori trebuie avuți în vedere în explicarea deosebirilor de ordin tactic, caracteristice anului revoluționar 1848. Considerarea tuturor ne apropie mai mult de înțelegerea cauzelor pentru care revoluția anului 1848, deși avînd aceeași ideologie și pregătită unitar, sub raport tactic a avut o desfășurare deosebită, care nu reflectă cîtuși de puțin o deosebire de nivel pe plan ideologic.

Materialul pe care l-am analizat în lucrarea noastră oferă posibilități mai largi de înțelegere a problemelor enunțate mai sus. El schițează mai clar — credem — contururile anului revoluționar 1848 în Moldova.

THE POPULATION OF THE MOLDAVIAN TOWN IN THE MID 19 TH CENTURY

Summary

In writing the present work, the author started from the data of the fiscal census carried ont in Moldavia in 1845. These data, worked up in a particular manner, have enabled the author to elaborate his own statistics which render the social composition of the Moldavian town at the middle of the 19 th century.

By considering the notes referring to each individual in turn it has been possible to state provenance of the merchants, craftsmen or tax-payers. Moreover, the changes occurred within these social categories between the last two censuses (1838-1845) could be established to a certain extent, as resulting from the evidence. At the same time, a distribution of the native merchants and craftsmen as well as of the Jewis and foreign subjects according to various branches of trade and craft has been attempted.

Through a juridical and fiscal policy unequally applied to the various categories of inhabitants, the feudal system artificially maintained and deepened the dissensions and the competition between the categories of citizens, wich were divided also by criteria of faith.

Estmating the revolutionary capacity of the Moldavian town and the possibilities of the population's participation in a large-scale revolution, the author reaches a few interesting conclusions.

The city population, as a whole, fought always and everywhere against the feudal order. The tax-payers struggled against the numerous tasks they were burdened with, the merchants and craftsmen against the privileges of the guilds and the administrative encroachments on production and sale.

This struggle, however, was spontaneous and narrow, with a limited horizon and lacking in perspective.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NEGUSTORI

Nr. crt.	DENUMIREA ORAȘELOR ȘI A TÎRGURILOR	Înscriși în catagrafia din 1838				Scăzuți în perioada 1838—1845							Înscriși în catagrafia din 1845					Provenienta							Profesori în cadrul breslelor de negustori							
		I	II	III	Calfe	Morți	Fugiți și strămutați	Nevolnici	Scăzuți cu porunca visteriei	Trecuți la alte categorii sau trepte	Deveniți boieri	Deveniți supuși străini	Total scăzuți	Sporiți în perioada 1838—1845	I	II	III	Calfe	Total	Însurăței și holtei	Din birnici și căpătâieri	Din supuși străini fără documente corespunzătoare	Din alte categorii [1]	Din sate	Din alte tîrguri sau alte locuri"	De peste hotar	De la st. a II-a și a III-a la st. I-a	De la st. a III-a la st. a II-a	Din calfe la st. a II-a și a III-a	Din st. a II-a la st. a III-a	Din st. a II-a și a III-a la calfe	Din st. I la st. a II-a	Sporiți (fără altă specificație)
1.	Dorohoi														1	1	13	4	19		5			2								
2.	Tg. Mihăileni																3	4	7													
3.	Tg. Herța																4	1	5													
4.	Tg. Darabani																26		26	6				20								
5.	Botoșani														4	23	224	304	555				5	9								74
6.	Tg. Hîrlău														1	3	23	10	37	7		4							1	2	7	3
7.	Tg. Sulițoaia																5	28	33	1				17	1							1
8.	Tg. Ștefănești																53	15	68													
9.	Fălticeni		2	13	1	3	8	2		1			14	31			34	3	37	12	11		2	9	4							
10.	Tg. Lespezi			4			1						1	36		1	33	1	35	11	10		2	7	15							
11.	Piatra Neamț														5	4	54	45	108													22
12.	Tg. BodeștiiBuhușoaiei																13		13													
13.	Tg. Neamț														3	5	161	113	282													50
14.	Roman														7	45	139	70	261													
15.	Tg. Băcești																4	7	11													
16.	Bacău	3	18	53	54	39 [2]				50			109	137	1	11	93	52	157	20		9	5	3	12	4	1	3	11	8	5	1	
17.	Tg. Moinești			17		6	2						8	14		1	23	6	29	13				7	1							
18.	Tg. Ocna		8	25	2	4	4		9	28			45	11		2	21	18	41	6										2	4	
19.	Tg. Căiuți			7											1		3	1	5													
20.	Focșani	6	59	235	228 [3]	76	171	17		112			376	393	19	54	203	152	368	31			54	2	3	3	11	19	12	2	23		273
21.	Tg. Odobești		2	68	51	17	20	5		28			70	185	1	13	106	58	178	13			58	2	3		1	5	5		4		103
22.	Tg. Adjudul nou			15	54	18	19	5		6			50	69			22	28	50	19			18						2		1		38
23.	Tg. Panciu		3	41	84	21	35	16		25			97	97		3	44	38	85	8			14					2	9	1	8		47
24.	Tg. Domnești																10		10													
25.	Tg. Năruloasa			10	15	5	14			3			22	39			7	4	11				8								6		28
26.	Tecuci	13	50	24	11	9				26			46	96	3	8	91	51	153	23			50	31	6		1	1	5	3	3		16
27.	Tg. Nicorești	5	25	1	5	5				15	1		24	40	2	4	31	10	47	1			13					1			2		7
28.	Tg. Colonești																5		5													
29.	Tg. Găiceana																5	3	8													
30.	Tg. Podu Turcului																19	10	29													
31.	Galați				90	89	13	9	28	1	50	280	514		4	22	450	413	889	157	74	100	19	40	51	33				4	29		15
32.	Tg. Drăgușani	6	15		2	8						12	13				10	12	22					8								
33.	Tg. Berești																2	1	3	1				2								
34.	Tg. Folțești																19	9	28					17	8	1						
35.	Tg. Pechea			3	2		4			2	1		5	18			12	6	18	10				8								
36.	Bîrlad			740 [4]		120	90	16		105		43	374	479	12	99	516	218	845	38			88	56								
37.	Tg. Puiești																27	2	29	3			2	9								
38.	Tg. Murgeni																43		43					34	8							
39.	Tg. Plopana																15		15					13	2							
40.	Vaslui			60	17	11	21	6		12			49	66	1	1	69	26	97													
41.	Tg. Codăești																14	4	18													
42.	Tg. Negrești																10		10													
43.	Tg. Pungești																17		17													
44.	Huși															11	242	197	450	106		1	14						4	13	10	38	
45.	Tg. Fălciu															2	25	12	39	4												
46.	Tg. Urdești																7	3	10				4		3							
47.	Tg. Docolina																6	1	6 [5]					1	4							
48.	Tg. Frumos	5	43	13	11	15	3	8	3				46	56 [7]	2	4	51	16	73 [6]	6									1	4		6
49.	Tg. Podu Iloaiei	1	18		4	6			3				13	17		2	18	3	21	1	3		1									12
50.	Tg. Cornu Negru (Bivolari)																9		9													
51.	Tg. de peste apa Nicolina															1	55	10	66	4			2	21		1						
52.	Oraș Iași														8	34	383	763	1188													
	Total	9	122	1442	516	443	511	82	26	445	3	93	1641	2313	75	354	3472	2732	6633	392	103	114	360	322	121	42	14	36	62	32	130	1	699

1. Mulți sînt din rîndul meșterilor. Numeroși meșteri, st. II-a sînt trecuți la calfe de negustori. La Focșani, de pildă, 43 sînt proveniți din meșteri tr. III.
2. Morții sînt trecuți împreună cu cei fugiți.
3. Calfele de negustori sînt trecute împreună cu cele de meșteri.
4. Numărul se dă în total. Nu se face nici o distinc ie.
5. Meșterii sînt la un loc cu negustorii.
6. Am inclus aici și negustorii armeni și pe cei lipoveni, care, în catagrafie, sînt notați separat. Datele privind proveniența sînt numai de la lipoveni și armeni
7. 18 au fost sporiți (rînduri, rînduri,) 40 dintre însurățeI și veniți din alte locuri. Nu se dau indicații speciale.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

TABLOU GENERAL

Numărul curent	Denumirea oraşelor şi a tîrgurilor.	NEGUSTORII					MEŞTERII					Birnici	Evrei	Supuşi străini	Căpătâlerii	Bejenarii	Ţiganii	STĂRILE NESUPUSE BIRULUI										
		I	II	III	Calfe	Total	I	II	III	Calfe	Total							Preoţi	Diaconi	Dascăli	Privilegheţi	Cei apăruţi în cărţile cîrmuirii	Slugile de prin ogrăzile boiereşti	Bătrînl şi nevolnici	Văduve	Oamenii la cămara ocnelor	Total	Total suflete realizat prin înmulţirea convenţională cu 5
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
1.	Dorohoi	1	1	13	4	19	1	4	47	21	73	241	598	12	16			7	1	4	6	4	16	11	15		1023	5115
2.	Tg. Mihăileni			3	4	7			12	10	22	67	258	7	9			5	1	2	4	3	5	6	5		399	1995
3.	Tg. Herţa			4	1	5		1	66	2	69	79	452	6	10	23		7	1	4	2	1	1	12	19		691	3455
4.	Tg. Săven												54														54	270
5.	Tg. Rădăuţi												43														43	215
6.	Tg. Drarbani			26		26			32		32		150								4	1		2	9		224	1120
7.	Tg. Mamorniţa												28														28	140
8.	Botoşani	4	23	224	304	555	6	15	310	626	957	692	2464	274	109		38	51	13	13	26	18	39	161	228		5658	28290
9.	Tg. Hîrlău	1	3	23	10	37		1	18	32	51	171	252	6				3	6	3		8		28	26		591	2955
10.	Tg. Suliţoaia			5	28	33							195														228	1140
11.	Tg. Burdujeni							1	19	11	31		179				18	2	1	2	1	4		6	9		253	1265
12.	Tg. Ştefăneşti			53	15	68			35	13	48		157					7		4	2	2		8	13		301	1505
13.	Tg. Bucecea												43														43	215
14.	Tg. Frumuşica												48														48	240
15.	Fălticeni			34	3	37			55	6	61	106	1038	61	16	2	15	7	3	6	4	17	6	51	34		1464	7320
16.	Tg. Lespezi		1	33	1	35			15		15	52	246	2				1		3	2	5		14	7		272	1360
17.	Tg. Paşcani												22														22	110
18.	Piatra Neamţ	5	4	54	45	108			319	194	513	164	440	35	47	60	21	21	9	12	7	9		85	84		1615	8075
19.	Tg. Bodeşti Buhuşoaiei			13		13			19	21	40	20	74		16												163	815
20.	Tg. Bozieni												20														20	100
21.	Tg. Neamţ	3	5	161	113	282			130	65	195	223	427	13	48	10	16	15	2	12	7	5		84	72		1411	7055
22.	Roman	7	45	139	70	261	4	45	228	243	520	333	584	50	117		97	20	4	14	12	25	53	129	136		2355	11775
23.	Tg. Băceşti			4	7	11			4	7	11		86														108	540
24.	Tg. Dămieneşti												11														11	55
25.	Tg. Bîra												24														24	120
26.	Bacău	1	11	93	52	157		1	162	56	219	231	435	70	68			10	3	10	8	11	12	42	78		1354	6770
27.	Tg. Moineşti		1	23	6	29			30	9	39	104	215		1			4	1	6	4	3	4	18	36		464	2320
28.	Tg. Ocna		2	21	18	41			10	22	32	168	42	25	111			21	3	31	6	10	11	150	89	997	1735	8675
29.	Tg. Căiuţi	1		3	1	5			1	2	3	14	18		1												41	205
30.	Tg. Valea Rea											60	52		3												115	575
31.	Tg. Glodurile							1	1	2	4		7														11	55
32.	Focşani	19	54	203	152	368	22	45	326	251	644	185	184	177	36	113		25	4	26	12	11		78	73		1936	9680
33.	Tg. Odobeşti	1	13	106	58	178	7	38	76	58	179		58		5												420	2100

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
34.	Tg. Adjudul Nou			22	28	50			58	66	124		43		1	2											218	1090
35.	Tg. Panciu		3	44	38	85		1	23	32	56		28		11												180	900
36.	Tg. Domnești			10		10							20														30	150
37.	Tg. Nămoloasa			7	4	11			5	31	36		24		1												72	360
38.	Tecuci	3	8	91	51	153	1	4	208	166	379	154	28	21	82		62	16		10	14	8	1	37	27		992	4960
39.	Galați	4	22	450	413	889	6	21	371	317	709	662	208	1134	332	72	65	35	6	28	27	47	25	142	146		4527	22635
40.	Nicorești	2	4	31	10	47		1	77	44	122	52	4	8	23		12	9	2	8	9	1	1	9	18		329	1645
41.	Tg. Drăgușani			10	12	22			34	29	63		38	2													125	625
42.	Tg. Berești			2	1	3			9	5	14		33	1													51	255
43.	Tg. Pechea			12	6	18			32	8	40		12	3													73	365
44.	Tg. Foltești			19	9	28			6	6	12		4	3													47	235
45	Tg. Golășei								3		3		4														7	35
46.	Bîrlad	12	99	516	218	845	29	60	449	157	685	360	126	160	82	51	39	38	3	26	40	64	30	100	247		2896	14460
47.	Tg. Puiești			27	2	29			34	8	42		53								1	1		6			132	660
48.	Tg. Untești												11														11	55
49.	Tg. Murgeni			43		43							50														93	465
50.	Tg. Plopana			15		15							27														42	210
51.	Vaslui	1	1	69	26	97			77	37	114	172	223	30	25		3	6	2	5	11	9		28	76		801	4005
52.	Tg. Codăești			14	4	18			8		8	88	45		2			1		4		2		5	17		190	950
53.	Negrești			10		10						180	72		16		2	3	3		1	2		10	18		237	1185
54.	Tg. Pungești			17		17			2		2	132	37		5			3		4	1	2		10	9		222	1110
55.	Huși		11	242	197	450	3	7	289	192	485	485	236	68	206	29	79	30	6	12	21	18	15	122	234		2496	12480
56.	Tg. Urdești			7	3	10							29														39	195
57.	Tg. Docolina			6	1	7							7														14	70
58.	Tg. Răducăneni												32														32	160
59.	Tg. Frumos	2	4	51	16	73		1	53	35	89	397	225	11	15		5	6	2	5	5	2	15	54	60		964	4820
60.	Tg. Podul Iloaiei		2	18	3	21		2	18	3	23	63	220		6			2	1	2		1		9	15		363	1815
61.	Tg. Poeni												29														29	145
62.	Tg. Zaboloteni												21														21	105
63.	Tg. Bivolari (Cornu Negru)			9		9							59														59	295
64.	Tîrgușorul de peste apa Nicolinei		1	55	10	66			12	5	17	30	57	17	3		6										196	980
65.	Tg. Colonești (Tecuci)			5		5																					5	25
66.	Tg. Găiceana (Tecuci)			5	3	8			21		21																29	145
67.	Tg. Podul Turcului (Tecuci)			19	10	29			43	22	65																94	470
68.	Tg. Rogojeni (Covurlui)								3	1	4																4	20
69.	Tg. Baloșeni (Covurlui)								3		3																3	15
70.	Tg. Fălciu		2	25	12	39			9	11	20	111			36	37		7	1	6	5	3	7	19	16		307	1535
71.	Tg. Sculeni											20		4	4	23					2			4	4		59	295
72.	Oraș Iași	8	34	383	763	1188	1	16	519	1084	1620	1264	6178	995	1152		285	120	97	47	35	111	237	273	129		13731	68655
	Total	75	354	3472	2732	6633	80	265	4225	3910	8530	7058	17087	3157	2569	420	665	480	175	309	277	408	478	1723	1929	997	52838	264.190

http://www.cimec.ro/ http://cimabe.ro

Anexa III

	Crişmari	Rachieri	Precupeţi	Bacali	Bogasieri	Hangii şi tractirgii	Orfndari	Negustori din picioare	Negustori de vite	Cu mărfuri din afară	Cu mărfuri din Rusia	Posesori de moşii	Grădinari	Lipoveni	Lipscani	Spiţari	Trăistari şi grădinari	Cafegii	Marchitani	Cavafi	Cherestegii	Pascari	Droşcari	Zarafi	Samsari	Boccegii	Tutungii	Bancheri	Cu mărunţişuri	Braşoveni	Negustori de vite
Negustori autohtoni	924	60	796	377	180	3	3	109	20	1	8	11	106	64	1	1	49	2	63	10	32	216	51							46	
Negustori evrei	1898	393	1374	142	35	31	110	309		4		2			800	1		2			13			203	10	19	5	3	153	13	36
Supuşi străini	176	25	80	162	46	14	6	53		2	2	82		1	30	31		17	44		14	27		4	66		26	1	1	24	22
Negustori bejenari	10		26	4				2										1											3	
Negustori ţigani	1																													
Negustori armeni			18	13	7			4							1			1									2			
Bejenari																														

	Făinari	Ahtarlicari	Borosnici de vite	Geambaşi	Telali	Morari	Merticari	Crupani	Matrapoji	Toptangii	Bumbacari	Matasari	Păcurari (dohotari)	Negustori de piei-cele, lînă	Negustori de oale	Drojdieri	Negustori de lemne	Otcupcici	Cu fabrică de săpun	Cu mărfuri franţuzeşti	Herestegiari	Locantieri —	Magazioneri	Prăvălii cu fierărie	Negustori de grîu	Florari	Proprietari de moşii	Negustori cu galanterie	Fabricant de carne	Fabricant de lumînări	Lăptari
Negustori evrei	162	124	51	36	115	34	4	19	13	4	15	1	14	1	1	1	1	11	1												
Supuşi străini	1	2									1							1		1	12	8	22	4	2	1	2	3	6	3	
Negustori bejenari																														1	
Negustori ţigani																															
Negustori armeni																															
Bejenari																															

1. În anexa nr. VII, cei 15 supuşi străini — potrivit indicaţiilor din catagrafie — au fost incluşi la meşteri.

http://www.cimec.ro / http://cimec.ro

ORAŞUL IAŞI

Anexa IV

NEGUSTORI	Bacali	Braşoveni	Crişmari	Rachieri	Chitari	Pascari	Cherestegii	Droşcari	Lipoveni	Hangii	Marchitani	Zarafi	Marfă fierărie	Bogasieri	Arendaşi (otcupcici)	Posesori	Brînzari	Cumpărători de piatră	Lipscan	Spiţeri	Abageri	Precupeţi	Tutungii	Cafegii	Negustori de grîu	Negustori din picioare	Făinari	Telali	Marşan de modă	Librari	Calfe şi slugi
Autohtoni	73	31	108	45	10	32	12	49	65																						763
Supuşi străini	43	4	67	6		9	1			8	2	1	4	14	1	2	3	1	23	18	2	25	12	12	2	2			2	1	47
Evrei	29		585	140	54	23	13					158							590			262					113	106			325

Ponderea populației de negustori și meșteri în principalele orașe și tîrguri din Moldova

Nr. curent	DENUMIREA ORAȘE OR ȘI A TÎRGURI OR	Autohtoni			Supuși străini			Evrei			Total	Restul populației	Total negustori și calfe 1)	% din populație	Total meșteri și calfe	% din populație	Total populație
		Negustori	Meșteri	Calfe	Negustori	Meșteri	Calfe	Negustori	Meșteri	Calfe							
1.	Dorohoi	15	52	25	5	4	—	243	164		508	515	267	26,09	241	23,56	1023
2.	Tg. Mihăileni	3	12	14	3			101	45		178	221	111	27,81	67	16,79	399
3.	Tg. Herța	4	67	3		3		185	157		419	272	190	27,49	229	33,14	691
4.	Botoșani	251	331	930	113	81	8	297	505	695	3211	2447	1316	23,25	1895	33,49	5658
5.	Tg. Hîrlău	27	19	42	2	2		87	41		220	371	126	21,31	94	15,90	591
6.	Tg. Ștefănești	53	35	28				52	47		215	86	120	39,86	95	31,56	301
7.	Fălticeni	34	55	9	6	42		455	479		1080	384	498	34,01	582	39,75	1464
8.	Tg. Lespezi	34	15	1	2			137	67		256	16	174	63,97	82	30,14	272
9.	Piatra Neamț	63	319	239	13			178	185		997	618	299	18,51	698	43,21	1615
10.	Tg. Neamț	169	130	178				241	113		831	580	523	37,07	308	21,82	1411
11.	Roman	191	277	313	25	19	2	247	229		1303	1052	534	22,43	769	32,65	2355
12.	Bacău	105	163	108	33	33	2	205	124	29	802	552	490	36,11	392	28,94	1354
13.	Tg. Moinești	25	30	15				136	28	1	234	230	167	35,99	67	14,65	464
14.	Tg. Ocna	25	10	40	17			16	19		125	1610	74	4,20	51	2,92	1735
15.	Focșani	276	393	403	100	32	12	65	69		1350	586	599	30,97	751	38,27	1936
16.	Tg. Odobești	120	121	116							357	63	178	42,38	179	42,38	420
17.	Tg. Panciu	47	24	70							141	39	85	47,22	56	31,11	180
18.	Tecuci	102	213	217	19	8	1	10	14		575	417	174	17,43	401	40,52	992
19.	Tg. Nicorești	37	78	54	6	2			3		180	149	53	16,10	127	38,60	329
20.	Galați	476	398	730	411	320	27	66	99	2	2529	1998	1381	28,29	1148	25,68	4527
21.	Tg. Pechea	12	32	14	3			8	1		70	3	29	39,72	41	57,54	73
22.	Bîrlad	627	538	375	100	45		70	39		1794	1102	1015	35,08	779	26,89	2896
23.	Tg. Pulești	27	34	10				22	5		98	34	51	38,63	47	35,60	132
24.	Vaslui	71	77	63	1	25		103	33		375	428	201	23,84	172	21,47	801
25.	Huși	253	293	389	26	20	1	102	71		1155	1341	579	23,19	576	23,07	2496
26.	Tg. Fălciu	27	9	23							59	248	39	12,70	20	6,51	307
27.	Tg. Frumos	57	54	51	2	4	1	103	40	2	314	650	180	18,66	134	13,90	964
28.	Tg. Podul Iloaiei	20	20	6				129	37		212	151	152	41,87	60	17,35	363
29.	Tîrgușorul de peste apa Nidolinei	56	12	15	14	2	1	50	3	1	154	52	131	66,83	23	11,22	196
30.	Iași	425	536	1847	267	448	47	2022	2281	697	8570	5141	3848	28,09	4722	34,31	13731

1. Calfele de la supușii străini și evrei, deoarece sînt date global, le includem convențional **jumătate la negustori și jumătate la meșteri.**

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MEȘTERI

| Nr. crt | DENUMIREA ORAȘELOR ȘI A TÎRGURILOR | Înscriși în catagrafia din 1838 | | | | Scăzuți în perioada 1838—1845 | | | | | | | Sporiți în perioada 1838—1845 | Înscriși în catagrafia din 1845 | | | | | Proveniența | | | | | | |

| | | |

MEȘTERI	Argintari	Blănari	Slicari	Croitori	Abagari	Cismari	Cojocari	Plăcintari	Boiangii	Mindirigii	Brahari	Talpalari și tăbăcari	Casapi	Mahali	Bucătari	Ciobotari moldoveni	Ciobotari ruși	Bărbieri	Teslari și chetrari	Cărămidari	Olari	Făclieri	Sapunari	Căruceri și caretași	Șepcari	Săhăidăcari
Autohtoni	6	22	17	20	13	17	30	4	4	18	9	14	26	33	3	45	24	19	143	32	21	6	6			4
Evrei	123			770					29				68			379								79	103	16
Supuși străini	6	6		33		3	1	1	1	2	2	9	4		2	27		4	17	2	1	7	4	20		11
Țiganii				15						2					27	2'		4						5		2

	Stoleri	Butnari	Cepregari	Droșcari	Briscari	Ceasornicari	Săpători de pietre	Pantofari	Hamurari	Cofetari	Cheptănari	Tufecchi	Giuvaergii	Perucheri	Ferari	Zugravi	Băibaracari	Pastramagii	Cioricari	Coropcari	Fabricant de luminări	Iuftari	Lemnari	Strmari	Arămari	Chitari
Autohtoni																										
Evrei	530	62	60																							
Supuși străini	32	4	3	45	9	6	2	1	2	8	1	5	2	1	2	6	1	1	3	5	4	2	2	4	1	4
Țigani		1		1				2							65											9

	Lăcătuși	Mănușari	Grădinari	Berari	Rotari	Maistru velnicer	Chetrari	Franzelari	Feredeieri	Pălărieri	Strungari	Morari	Tinichigii	Cîrnățari	Fabricant de cutite	Cazangii	Calfe	Alvagii	Caingii	Caldarari	Spoitori	Muzicanți	Clopotari
Autohtoni																	1084						
Evrei																	539						
Supuși străini	9	15	2	31	3	1	1	32	5	1	5	2	2	1	7	1			2			3	
Țigani	3		1				3	1									35			3	1	47	1

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ANEXA IX

SUPUŞII STRĂINI

Nr. crt.	DENUMIREA ORAŞELOR ŞI A TÎRGURILOR	Moldoveni trecuţi sub o protecţie străină	Veniţi din Turcia depinzînd de o putere străină	Veniţi din alte ţări cu paşaport	ŢARA CĂREIA SÎNT SUPUŞI							PROFESIUNEA						
					Rusia	Austria	Prusia	Franţa	Anglia	Grecia	Sardinia	Negustori	Meşteri	Calfe	Proprietari de întreprinderi industriale	Slugi, muncitori, hamali	Alte profesiuni	În serviciile publice	Fără meserie
1.	Dorohoi	7	—	5								5	4				2 [1]		
2.	Tg. Mihăileni	1	—	6								3					3		
3.	Tg. Herţa	3		3									3						2
4.	Botoşani	180	13	81	8	147	76	2	30	26	—	113	31	8		11	7		36
5.	Tg. Hîrlău	2	1	3		5	1					2	2			1			1
6.	Fălticeni	10	2	49		48	7	2	1	3		6	2				13		
7.	Tg. Lespezi	2					2					2							
8.	Piatra Neamţ			35		19	2		2	12		13				11			
9.	Tg. Neamţ	9		4		11	2												
10.	Roman	4		46	4	29	16			4		25	9	2		1			2
11.	Bacău	7	14	49		44	13			13		33	13	2		1			1
12.	Tg. Ocna	14	3	8		20	1			4		17							
13.	Focşani	80	46	51	5	82	18	5	28	39		100	32	12		2	5		3
14.	Tecuci	4	6	11		10	4		2	5		10	8	1					2
15.	Tg. Nicoreşti		8	2		3			1	4		6	2						
16.	Galaţi	67	368	699	38	253	32	19	242	525	21	411	320	27	13	64	208	4	21
17.	Tg. Folteşti		1	2		2				1		2	1						
18.	Tg. Pechea	1	2			1				2		3							
19.	Tg. Drăguşani		1	1		1				1		2							
20.	Tg. Berești			1					1			1							
21.	Bîrlad	72	52	36		62	33	2	21	33		100	15					12	
22.	Vaslui			30		1	27			2		1	15			1			
23.	Huşi	10	4	54	1	42	11		9	5		26	20	1			5		
24.	Tg. Frumos	1	1	9		6	2			3		2	4	1					1
25.	Tg. Sculeni			4						4		2		1				1	
26.	Tîrgușorul de peste apa Nicolinei	2	7	8		9	3		1	4		14	2	1					
27.	Oraş Iaşi	18		977	78	482	175	34	32	194		267	48	47		36	110		74
	Total	484	529	2174	134	1277	425	64	370	884	21	1066	1011	103	13	128	353	17	143

1. In ordinea enumerării oraşelor, printre cei incluşi la această categorie distingem : 4 vatavi, un vechil de moşie, 2 comisioneri la margine, 2 proprietari de moşii. 8 căprari la starostie, 6 dascăli de copii, 2 dascăli „cu dialect franţuzesc", 1 servitor, 4 vizitii, 1 doctor de vite, 1 arhitect.

La Galaţi deosebim, 15 funcţionari la consulat, 1 bancher, 6 cu serviciu în port, 7 la slujba Brateşului, 61 samsari la magazie, 10 marinari, 1 maistru de croitorie, 36 speditori la vapoare, 6 curieri şi comisionari, 22 magazioneri, 11 cu vite şi plugărie, 1 proprietar de cîrlaciu, 2 caprari de agenţie, 1 dascăl de 3 limbi, 3 dascăli, 25 căruceri.

La Iaşi deosebim, 19 arnăuţi, 3 muzicanţi, 2 claveriști (1 clavir maistru), 1 profesor, 1 doctor, 6 comedianţi, 8 caprari la agenţia austriacă, 14 vizitii, 7 gramatici, 2 arhitecţi, 12 dascăli, 1 la Academie, 4 funcţionari 1 inginer, 1 liniști, 2 căpitani la casa poștelor, 2 controlori ai fabricii de lumînări, 8 ciobani.

http://www.cimec.ro / http://cimabc.ro

EVREII

Nr. crt.	DENUMIREA ORAȘELOR ȘI A TÎRGURILOR	APARTANENȚA		OCUPAȚIA							
		Rasele	Sudiți	Negustori	Meșteri	Calfe	Mahalagiii muncitori și slugi	Alte profesiuni	Fără meserie	Bătrîni nevolnici	Văduve
1.	Dorohoi	480	35	243	164			1		47	36
2.	Tg. Mihăileni	219 [1]	6	101	45		6	8		22	11
3.	Tg. Herța	408	16	185	157		20	28		16	12
4.	Tg. Săveni	43	1	21	6			2		6	4
5.	Tg. Rădăuți	33		6	6					5	5
6.	Tg. Darabani	124	2	60	42			5		13	11
7.	Mamornița	17	8	4	7		2	6		1	2
8.	Botoșani	2093	139	297	505	695	6	52	646	183	49
9.	Tg. Hîrlău	189	5	87	41			17	49	49	9
10.	Tg. Salitcaia	104	6	53	42			5		67	18
11.	Tg. Burdujeni	131	2	60	23			4	44	28	16
12.	Tg. Ștefănești	83	28	52	47			7	8	20	26
13.	Tg. Bucecea	33		23	5			3	2	6	4
14.	Tg. Frumușica	29		17	1				24	14	5
15.	Fălticeni	840	94	455	479					52	52
16.	Tg. Lespezi	203	1	137	67					29	13
17.	Tg. Pașcani	17		11	3		1	1		3	2
18.	Piatra Neamț	346	15	178	185					52	27
19.	Tg. Bodeștii Buhuroaiei	42	3	25	20					22	7
20.	Tg. Bozieni	17		9	8					3	
21.	Tg. Neamț	380	8	241	113			23	1	22	17
22.	Roman	483	16	247	229					56	29
23.	Tg. Băcești	71	4	39	20			11		11	
24.	Tg. Dărmănești	11		5	5				1		
25.	Tg. Bîra	21		15	1			3		3	
26.	Bacău	357	23	205	124	29		23	5	30	25
27.	Tg. Moinești	178	4	136	28	1		18	13	25	8
28.	Tg. Ocna	29	6	16	19			2		5	2
29.	Tg. Căiuți	15		12	1			2		2	1
30.	Tg. Valea Rea	46		43				3		6	
31.	Tg. Glodurile	7		7							
32.	Focșani	134	32	65	69					8	10
33.	Tg. Odobești	47								7	4
34.	Tg. Adjudul Nou	37		27	6			3	6	4	2
35.	Tg. Panciu	20	1							5	2
36.	Tg. Domnești	17								3	
37.	Tg. Nămoloasa	19								5	
38.	Tecuci	19	4	10	14			2	2	5	
39.	Tg. Nicorești	3			3						1
40.	Galați	114	78	69 [3]	99	2	4	18		16	
41.	Tg. Drăgușeni	37	1	24	11	1			3		
42.	Tg. Berești	29		22	5				2	4	
43.	Tg. Pechea	9		8	1					2	1
44.	Tg. Folțești	3	1	4							
45.	Tg. Golășei	4		4							
46.	Bîrlad	75	34	70	39					14	3
47.	Pușești	36	4	22	5			1		10	3
48.	Tg. Untești	9		7	1			1		1	1
49.	Tg. Murgeni	48	1	43	3			1		1	
50.	Tg. Plopana	24		13	8			3		3	
51.	Vaslui	154	29	103	33	35	2	10		26	14
52.	Tg. Codăești	34	6	21	6			3	8	1	4
53.	Tg. Negrești	59		38	13			6		11	2
54.	Tg Bungești	34		20	7	2		4		1	2
55.	Huși	197	25	102	71	1		18		14 [2]	
56.	Tg. Urdești	16	11	2				1			2
57.	Tg. Docolina	7		4	1						
58.	Tg. Răducăneni	29		12						2	1
59.	Tg. Frumos	179	1	103	40	2		6	18	31	14
60.	Tg. Podul Iloaiei	181		129	37		2	12	22	28	11
61.	Tg. Poeni	29		19	1		3	3	3		
62.	Tg. Zaboloteni	14		13	1				4	7	
63.	Tg. Bivolari (Cornul Negru)	37	1	36	2					18	3
64.	Tîrgușorul de peste apa Nicolinei	52	2	50	3	1			3	2	1
65.	Orașul Iași	5394	784	2022	2281	691	187	997			
	Total	14151	1437	6049	5153	14	233	1313	864	1027	472

*) Distincția am realizat-o considerînd separat, în cele mai dese cazuri, fiecare individ. In general, cu foarte rare excepții, calfele nu sînt menționate separat. Aceleași categorii — zarafii, spre exemplu — sînt incluse, uneori și la negustori și la meșteri.

1. La revizuirea din 1846, toți sînt specificați drept negustori. Cei de la Herța, sînt indicați drept „negustori și meșteri".
2. In sumă sînt incluse și văduvele.
3. Trei dintre dînșii sînt bancheri.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

BIRNICII

Nr. crt.	DENUMIREA ORAȘELOR ȘI A TÎRGURILOR	Înscriși în catagrafia din 1838	Scăzuți în perioada 1838—1845	SCĂZUȚI										Sporiți în perioada 1838—1845	Înscriși în catagrafia din 1845	Însurătoi	PROVENIENȚA										OCUPAȚIA				
				Morți	Fugiți și strămutați	Nevolnici	Scriși de două ori	Scăzuți de vistierie	Deveniți negustori meșteri și oaste	Trecuți la căpătîeri	Trecuți la alte categorii	Loc. unor cătune cărora li s-a deosebit birul					Veniți din sate	De peste hotare	Din alte locuri și tîrguri	Sporiți din din hoteî	Dintre meșteri	Dintre căpătîieri	Din supuși străini	Din slujitori (rufetul ocnei)	Din alte categorii	În serviciile publ. isprăvnicie și eronje	Slugi și argați	Vizitii, căruceri	La viile lor	Lucrători de pămînt
1.	Dorohoi	184	87	30	38	19								144	241	75	39		28											
2.	Tg. Mihăileni														67	10	5		8		2					2				
3.	Tg. Herța	105	50	15	29	6								24	79	12	5		5	2	4									
4.	Botoșani	586	500	127	176	36	137	20	52					474	692 [2]	105	82		136 [1]	134										
5.	Tg. Hîrlău	130 [3]	48	15	23			8							171		34		13											
6.	Fălticeni	96	90	41	42	13			24					97	106	47	22	2	30							12	7			
7.	Tg. Lespezi	85	81	16	39	8	1		16					59	52	15			16	4										
8.	Piatra Neamț	140	144	37	91	20								168	164	37	47			4										
9.	Tg. Buhușoaiei														20	5														
10.	Tg. Neamț	185	146	42	73	31								179	223	25	3		12	76 [4]			76							
11.	Roman [5]								10	29				143	353															
12.	Bacău	336	297	37	125	17	2								231	37	52				1					2	15			
13.	Tg. Moinești	129	69	13	19	12		18	4	3				28	104	16	7		2			9								
14.	Tg. Ocna	35	44	8	14		3	14	5					177	166	20	50	3	35		4	33		6	2					
15.	Tg. Căiuți	17	10	6	2		1			1				6	14	3	1				1									
16.	Valea Rea														60		5		2	15										
17.	Focșani														185															
18.	Tecuci	261	217	16	21	22			90					98	154	38	26	1		7	1					8	15	2		
19.	Tg. Nicorești	12	11	3	7				8					41	52	12	26	1		10							6	2		
20.	Galați	729	608	145	305	29	25	2	77	26	36 [7]			493	662	93	46	5	20	435	24	8	8			32	41	2		
21.	Bîrlad	278	223	41	150	16			12	4				305	360	6	110		168							30	86			
22.	Vaslui	138	86	24	26	16						200		102	172	30	4		42											
23.	Tg. Codăești	93	40	26	9	4	1							35	88	22		3							1					
24.	Tg. Negrești	157	77	33	29	8			5					25	100	16	2													
25.	Pungești	134	61	17	32	8			3					98	132				43											
26.	Huși														485	68	47	1	3			21			8	15	51		20	
27.	Tg. Fălciu	80	40	13	21	6								69	111	46	9		9	15										
28.	Tg. Frumos	313	210	74	72	21	4	33	4		2			294	397	113	9		67	105										
29.	Tg. Podul Iloaiei	88	45	14	16	3			3					61	63	13	12		28							1				47 [6]
30.	Tg. Sculeni	10	6	2	4									16	20		2		14							10		2		2
31.	Tîrgușorul de peste apa Nicolinei														30	2	8		3								2			
32.	Oraș Iași													341	1294	64			6			18				177	21			
	Total	4323	3190	887	1363	295	172	95	313	63	38	20		3475	7098	928	640	12	707	807	37	89	84	6	11	289	244	8	20	49

1. Mulți sînt doar mutați tot în interiorul orașului, veniți din altă „ciastie". Fenomenul este valabil, în mare parte și pentru Galați.
2. 134 s-au adăugat după revizia din 1846.
3. Calculul se face numai pentru o clasă din cele două cîte avea tîrgul.
4. Mulți dintre aceștia, veniți din Transilvania, la intervale variind între 6-40 ani, au patente, fiind negustori de oi sau țesători de sumane.
5. Cifra reprezintă numărul stabilit după revizuirea din 1846. In condica înscrierii din 1845, sînt incluși 400 birnici și 58 căpătîieri.
6. Deși această ocupație se specifică — așa cum se poate constata, în cazuri rare — se știe că majoritatea birnicilor se ocupau încă de agricultură.
7. Dintre aceștia, un număr de 20 au devenit supuși străini.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CĂPĂTĂIERI, BEJENARI, DESROBIȚI

CĂPĂTĂIERI

Nr. crt.	DENUMIREA ORAȘELOR ȘI A TÎRGURILOR	Înscriși în catagrafia din 1845		Proveniența: De peste hotare	Proveniența: Din alte orașe și tîrguri	Proveniența: Din sate	Proveniența: Din alte categorii	Ocupația: Serv. publice	Ocupația: Serv. domestice	Ocupația: Vieri, vizitii, ciobani și muncitori	Ocupația: Lucr. la diferite întreprinderi
1.	Dorohoi		16								
2.	Tg. Mihăileni		9	3				3	2	1	
3.	Tg. Herța		10	2				2	7		
4.	Botoșani		109								
5.	Burdujeni										
6.	Fălticeni		16								
7.	Piatra Neamț		47								
8.	Tg. Bodeștii Buhușoaiei		16								
9.	Tg. Neamț		48								
10.	Roman	117	(58)								
11.	Bacău	68	(147)	49	11	2	34		55		
12.	Tg. Moinești		1								
13.	Tg. Ocna	111	(109)	22	5	6	5				
14.	Tg. Căiuți		1								
15.	Tg. Valea Rea		3								
16.	Focșani		36								
17.	Tg. Panciu		11								
18.	Tg. Adjudul Nou		1								
19.	Tg. Nămoloasa		1								
20.	Tg. Odobești		8								
21.	Tecuci	82	(62)	29				11	30	15	
22.	Tg. Nicorești	23	(18)	13		1			10	5	
23.	Galați	332	(329)	126	38	16		46	73 [3]	43	
24.	Bîrlad	82	(93)	18			9	2	88		
25.	Vasluiu	25	(63)	5				4	25	11	
26.	Tg. Codăești	2	(5)								
27.	Tg. Negrești		16								
28.	Tg. Pungești	5	(4)						1	1	
29.	Huși	206	(163)	48	4	2		11	80 [2]		
30.	Tg. Fălciu	36	(25)	3		1					
31.	Tg. Frumos		15	3					4	2	
32.	Tg. Podul Iloaiei	6	(4)					2	2		
33.	Tg. Sculeni	4	(1)								
34.	Tîrgușorul de peste apa Nicolina		3								
35.	Oraș Iași	1152	(1267)					47	975	47	83
	Total	2569	(2532)								

Nr. crt.	DENUMIREA ORAȘELOR ȘI A TÎRGURILOR	Bejenari	Țiganii: Meșteri: Tr. II	Țiganii: Meșteri: Tr. III	Țiganii: Meșteri: Calfe	Bătrîni nevolnici	Total
1.	Dorohoi						
2.	Tg. Mihăileni						
3.	Tg. Herța	23					
4.	Botoșani			25	10		38
5.	Burdujeni		4	5	9		18
6.	Fălticeni	2					15
7.	Piatra Neamț	60		8	10		21
8.	Tg. Bodeștii Buhușoaiei						
9.	Tg. Neamț	10		7	7		16
10.	Roman		3	45	49		97
11.	Bacău						
12.	Tg. Moinești						
13.	Tg. Ocna						
14.	Tg. Căiuți						
15.	Tg. Valea Rea						
16.	Focșani	113					
17.	Tg. Panciu						
18.	Tg. Adjudul Nou						
19.	Tg. Nămoloasa						
20.	Tg. Odobești						
21.	Tecuci			12	14	31	62
22.	Tg. Nicorești						12
23.	Galați	72		40	25		65 [4]
24.	Bîrlad	51		36			39
25.	Vasluiu			2			3
26.	Tg. Codăești						
27.	Tg. Negrești			2			2
28.	Tg. Pungești						
29.	Huși	29		51	14	11	79
30.	Tg. Fălciu	37					
31.	Tg. Frumos			5			5
32.	Tg. Podul Iloaiei						
33.	Tg. Sculeni	23					
34.	Tîrgușorul de peste apa Nicolina			5			6
35.	Oraș Iași			206 [5]	35		285
	Total	420					665

1. Numărul căpătăierilor l-am extras din catagrafia special alcătuită pentru această categorie — Cf. Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1621, nr. 1019. Cifrele variază în raport cu cele cuprinse în catagrafia în care sînt incluse și celelalte categorii (le-am adăugat în paranteză). Din aceasta din urmă, am extras datele privind proveniența și ocupația.
2. Dintre aceștia. 51 sînt pîndari sau slugi la vii. La 7 dintre dînșii, se face mențiunea „La viile lor".
3. Nu am inclus pe acei — foarte mulți — care, deși intră tot în această categorie, au indicația doar a persoanei la care se află, fără specificația expresă a ocupației. Dintre căpătăierii din Galați, 3 mai sînt notați ca muncitori, unul calfă, 8 în casa lor și unul în dugheana lui.
4. 50 țigani mănăstirești și 15 ai statului.
5. 98 dintre țiganii mănăstirești, 108 dintre desrobiți.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

STĂRILE NESUPUSE DĂRILOR

Nr. crt.	DENUMIREA ORAŞELOR ŞI A TÎRGURILOR	Tagma bisericească			PRIVILIGHEAŢI								Aparaţi cu cărţile ocîrmuirii	Slugile de prin ogrăzile boiereşti	Oameni la dispoziţia cămărei ocnelor	Bătrîni şi nevolnici	Văduve
		Preoţi	Diaconi	Dascăli	La neamuri	Vel căpitani	Căpitani	Porunici	Polcovnicei	Postelnicei	Vornici de poartă	Ispravnici de aprozi					
1.	Dorohoi	7	1	4	1	1	2		2				4	16		11	15
2.	Tg. Mihăileni	3	1	2	2		1				1		3	5		6	5
3.	Tg. Herţa	7	1	4	1	1							1	1		12	19
4.	Tg. Darabani					1				3			1			2	9
5.	Botoşani	51	13	35	12	3	3		5	1	2		18	39		161	228
6.	Tg. Hîrlău	3	6	3									8			28	26
7.	Tg. Burdujeni	2	1	2					1				4			6	9
8.	Tg. Ştefăneşti	7		4									2			8	13
9.	Fălticeni	7	3	6	1				2	1			17	6		51	34
10.	Tg. Lespezi	1		3			1		1				5			14	7
11.	Piatra Neamţ	21	9	12	3	1	1		1	1			9			85	84
12.	Tg. Neamţ	15	2	12	2	1	1		2	1			5			84	72
13.	Roman	20	4	14	1	1			6	4			25	53		129	136
14.	Bacău	10	3	10		2	1	2	1	1	1		11	12		42	78
15.	Tg. Moineşti	4	1	6			1	2	1				3	4		18	36
16.	Tg. Ocna	21	3	31		2		2	1		1		10	11	997 [1])	150	89
17.	Focşani	25	4	26	6	2	2	1	1				11			78	73
18.	Tecuci	16		10	4	2		1	5	2			8	1		37	27
19.	Tg. Nicoreşti	9	2	8	3		1	1	4				1	1		9	18
20.	Galaţi	35	6	26	3		1	1	10	12			47	25		142	126
21.	Bîrlad	38	3	26	8	5	1	6	10	7	3		64	30		100	247
22.	Tg. Puieşti							1					1			6	
23.	Vaslui	6	2	5		3			5	3			9			28	76
24.	Tg. Odobeşti	1		4									2			5	17
25.	Tg. Negreşti	3	3							1			2			10	18
26.	Tg. Pungeşti	3		4					1				2			10	9
27.	Huşi	30	6	12	5	5	1		7	2	1		18	15		122	234
28.	Tg. Fălciu	7	1	6					4			1	3	7		19	16
29.	Tg. Frumos	6	2	5			1	1	2	1			2	15		54	60
30.	Tg. Podul Iloaiei	2	1	2									1			9	15
31.	Tg. Sculeni								1	1						4	4
32.	Oraş Iaşi	120	97	47	7	14		2	9	3			111	237		273	129
	Total	479	175	329	59	44	18	20	82	41	9	1	404	478		1723	1929

1. In această cifră, sînt incluşi 897 „liuzi" moldoveni, „şavgăi", „lăturaşi" şi „alte bresle", precum şi 100 ţigani desrobiţi. Aceştia locuiau în „ceastia roşie", mahalaua Giosani, Vatra Tîrgului, Vîlcelele, Pîrul ţigăncii şi „ceastia albastră" Cotuna, Viişoara, Trotuş, Gura Slănicului, „spre Borvizu", cotuna Tisăştilor şi cotuna Buzaţi. Arh. St. Iaşi, Tr. 1423, op. 1619, nr. 912.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NOTĂ EXPLICATIVĂ ANEXE :

Anexa II

În loc de „cei apăruți în cărțile ocîrmuirii", se va citi : cei apărați cu cărțile ocirmuirii".

La Tg. Mihăileni, în loc de 5 preoți, se vor considera 3.

La Tg. Ștefănești în loc de 2 privilegheți nu se va considera nici unul.

Anexa V

La orașul Vaslui, în locul cifrei 375 de la total, se va considera cifra 373.

La Tg. Moinești și Tg. Ocna, în loc de 25 negustori, se vor considera 24 și respectiv 23.

Anexa VI

La totalul general, în locul cifrei 8580, se va considera 80.

Anexa X

La rubrica 3, în loc de Rasele se va citi Raiele.

La rubricile 3-4 în loc de Apartanența se va citi Apartenența.

La nr. crt. 10 în loc de Tg. Salitoaia, se va citi Tg. Sulițoaia.

La nr. crt. 19, în loc de Tg. Bodeștii Buhuroaiei se va citi Bodeștii Buhușoaiei.

La nr. crt. 54, în loc de Tg. Bungești se va citi Pungești.

Anexa XI

La rubrica nr. 26, în loc de erorie se va citi eforie.

La nr. crt. 10 — Tg. Neamț, la rubrica 16, în locul cifrei 25, se va considera cifra 23.

La nr. crt. 11, orașul Roman, se va considera numai cifra înscrisă la rubrica : „înscriși în catagrafia din 1845". 333 în loc de 353. Celelalte cifre (10, 29, 143) aparțin acelorași rubrici și aparțin orașului Bacău.

La nr. crt. 12 — orașul Bacău — în afara cifrelor notate mai sus, la rubrica „din alte locuri și tîrguri", se va adăuga cifra 54.

La nr. crt. 18 — Tecuci — la rubrica nr. 5, în loc de 16 se va considera 60.

La nr. crt. 19 — Tg. Nicorești — la rubrica nr. 17 („veniți din sate"), în loc de 26 se va considera 23. De asemenea, cifra 1 de la rubrica următoare („de peste hotare") dispare.

La nr. crt. 20 — Galați — la rubrica nr. 8 („scriși de două ori"), în locul cifrei 25 se va considera 23.

La nr. crt. 22 — Vaslui — la rubrica nr. 12 („locuitorii unor cătune cărora li s-a deosebit birul"), în locul cifrei 200 se va considera 20.

La nr. crt. 23 — Tg. Codăiești — cifra 3 de la rubrica nr. 18 („de peste hotare"), va fi trecută la rubrica următoare, nr. 19.

La nr. crt. 24 — Tg. Negrești — la rubrica nr. 14, în locul cifrei 25 se va considera 23.

La nr. crt. 32 — oraș Iași — la rubrica nr. 15, în locul cifrei 1294 se va considera 1264. De asemenea, cifra 64 de la rubrica nr. 16 va fi trecută la rubrica 17 („veniți din sate").

La rubricile nr. 5, 16 și 17 de la Total, în locul cifrelor 887, 928 și 640, se va considera 867, 863 și, respectiv, 714.

Anexa XIII

La nr. crt. 20 — Galați — la rubrica nr. 5, în locul cifrei 26 se va considera 28.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

The absence of homogeneity owing to contradictory interests, as the result of an unequal juridical and fiscal treatment, rendered a coalition on a common platform impossible. This, the author points out, was one of the serious problems the revolutionary movement in Moldavia was faced with, and which account, to a certain extent, for the tactics adopted by the heads of the movement.

These are observations that result from the interpretation of the statistics accompanying the work, and that enable a deeper insight into the causes that gave the revolutionary year of 1848 in Moldavia its specific and peculiar cheracter.

ANEXA Nr. XIV

Populația orașului Iași în anul 1849

Clase scutite de impozit		Clase contribuabile	
Boieri și fii de boieri **	600	Negustori și meseriași	1.779
Funcționarii fără rang *	300	Mazilo-ruptașii	54
Clerici și parohi	307	Săteni cultivatori	1 168
Profesori și medici	50	Persoane fără domiciliu fix	144
Străini *	504	Evreii	3.675
Intendenți și servitori *	6.000	Străini traficanți	941
Privilegiați	135	Țigani ai statului ***	178
Țigani ai mănăstirilor *	146	Totalul numărului de familii	7.039
Țigani ai particularilor	600		
Soldați	600		
Slujitori	867		
Infirmi	414		
Totalul numărului de familii	10.573		

Totalul general al numărului de familii 18.512

*) Repartiția la aceste categorii, așa cum notează N .Suțu, a fost făcută prin calcul aproximativ.

**) „Prin fii de boieri înțelegem numai pe șefii de familie al căror părinte a fost boier".

***) „Inclusiv însărcinații cu acoperirea contribuțiunii".

N. Suțu, *Opere economice*, ed. științifică, Buc. 1957, (ediție îngrijită de Ion Veverca) tabelul de la p. 146.

Lista corporațiilor de meserii exercitate de către indigeni la Iași

Nr.	Negustori	Numărul maiștrilor și contra maiștrilor
1.	Băcani	115
2.	Marchitani	18
3.	Cîrciumari	178
4.	Restauratori	86
5.	Brutari	75
6.	Pescari	58
7.	Traficanți de lemn de construcții	18
8.	Antreprenori de birji	76
9.	Traficanți de produse rusești	101
	TOTAL	725

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

	Meşteşugari	
10.	Argintari	9
11.	Blănari	65
12.	Bonetieri	32
13.	Croitori	59
14.	Pălărieri	18
15.	Cizmari	45
16.	Căciulari din piele de oaie	53
17.	Patisieri	24
18.	Vopsitori	9
19.	Plăpomari	26
20.	Berari	10
21.	Tăbăcari	29
22.	Argăsitori	10
23.	Măcelari	57
24.	Hamali	16
25.	Pantofari moldoveni	74
26.	Pantofari ruşi	69
27.	Bărbieri	42
28.	Zidari	78
29.	Cărămidari	65
30.	Olari	22
31.	Tîmplari, dulgheri	89
32.	Lumînărari	14
33.	Săpunari	21
	TOTAL	936
	TOTAL GENERAL	1.661

Ibidem, p. 193.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NICOLAE BĂLCESCU ŞI REVOLUŢIONARII MOLDOVENI DIN VREMEA SA

AL. ZUB

Este un fapt în deobşte cunoscut că între fruntaşii generaţiei care a înfăptuit revoluţia de la 1848 şi mai apoi Unirea Principatelor, au existat strînse legături, cu mult înainte de aceste evenimente [1]. Ele aveau menirea să imprime mişcării revoluţionare din cele trei provincii româneşti o direcţie unică, cu o dublă finalitate : una politică (Unirea) şi alta socială (realizarea unor reforme burghezo-democratice care să deschidă cîmp liber acţiunii noilor forţe de producţie).

Precumpănirea revendicărilor social-democratice în timpul revoluţiei paşoptiste a fost determinată, se ştie, de o anumită conjunctură politică, preocuparea fundamentală, permanentă, a revoluţionarilor rămînînd realizarea unităţii naţionale, ca punct de plecare pentru renovarea esenţială a instituţiilor statului, pentru o regenerare politică şi socială. Această preocupare i-a unit pe fruntaşii generaţiei în jurul unui program comun, determinînd legături continue pe calea contactului personal sau prin corespondenţă, astfel încît întreaga epocă ni se înfăţişează, potrivit cercetărilor efectuate în vremea din urmă [2], ca un remarcabil efort de solidarizare a celor trei provincii româneşti în jurul ideii de unitate naţională. Sufletul acestei mişcări a fost, fără îndoială, N .Bălcescu. Atunci cînd afirma, în exil, că programul politic şi social al *revoluţiilor viitoare,* inexorabile, se află înscris definitiv pe „securea lui Horea" [3], el nu făcea o simplă metaforă a revoluţiei, ci avea în vedere permanenţa crezului panromânesc al celui ce-şi gravase numele pe medalie, trei sferturi de secol mai înainte, ca *Rex Daciae.*

Rolul mişcării culturale în pregătirea revoluţiei de la 1848 a fost relevat în mai multe rînduri [4], subliniindu-se, recent, „militantismul activ

---

1. Cf. Cornelia C. Bodea, *Lupta românilor pentru unitate naţională 1834-1849*, Bucureşti 1968, p. VII.

2. *Ibidem.*

3. N. Bălcescu, *Mişcarea românilor din Ardeal,* în *Opere,* ed. G. Zane, vol. I$_2$, Bucureşti 1940, p. 126.

4. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană,* vol. VI, Iaşi 1893 p. 237-324 ; N. Iorga, *Istoria literaturii române în veacul al XIX-lea,* vol. I-III, Bucureşti — Vălenii de Mutne, 1907-1909 etc.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

al asociațiilor culturale și literare", orientate — în epoca premergătoare revoluției — spre afirmarea programului național și democrat burghez.[5] Se cunoaște, de asemenea, mișcarea continuă a cărturarilor transilvăneni spre Moldova și Țara Românească, precum și aceea a muntenilor peste Milcov și a moldovenilor către București, astfel că, la acest nivel, divizarea politică a țărilor române nu avea și un corespondent pe plan sufletesc. S-ar putea spune, parafrazînd o veche formulă, că unitatea românească, proclamată în două etape, la distanță de șase decenii (1859 și 1918), a fost înfăptuită mai întîi în spirite. Iar în această privință rolul lui N. Bălcescu a fost dintre cele mai importante. Vom încerca să urmărim în lucrarea de față legăturile sale cu revoluționarii moldoveni, în ideea de a evidenția efortul permanent al luptătorului de realizare a unei colaborări moldo-muntene în epoca de la 1848.

Cînd în 1886 Ion Ghica se decidea să evoce, într-o scrisoare către V. Alecsandri (simplu pretext memorialistic !), viața „reputatului și prețiosului nostru amic Nicu Bălcescu", el observa dificultatea întreprinderii, dat fiind că „viața lui Nicu Bălcescu se înfășura și se împletea cu viața mai tuturor oamenilor cari au jucat un rol în țara noastră de la 1841 pînă la 1853[6], anul în care el a părăsit lumea, lăsînd un gol mare între noi"[7]. Dificultatea este reală, desigur, dar poziția centrală a lui Bălcescu în cadrul evenimentelor prezintă, pe de altă parte, și un avantaj net, acela de a beneficia de numeroase referințe, chiar dacă ele nu se distribuie uniform pe toată întinderea activității sale. Nu ne vom ocupa, în marginile acestor pagini, decît de unele aspecte ale relațiilor sale cu revoluționarii moldoveni, în legătură mai ales cu lupta comună pentru unitatea națională și pentru reforme democratice.

În prima etapă a activității sale revoluționare N. Bălcescu a avut legături mai mult cu Transilvania decît cu Moldova. Faptul se datorește întrucîtva vechilor raporturi cu bănățeanul Eftimie Murgu, care îi fusese profesor la colegiul Sf. Sava și desigur inițiativelor ce decurgeau din planul lui I. Cîmpineanu, de care Bălcescu era atașat la acea epocă. Aceasta ar putea explica demersul său pentru „o cură de două luni la apele minerale de la Mehadia" (23 mai 1839)[8]. El a stat, cum se știe, o lună și jumătate la băile de la Vîlcele (sau Apătac) din Țara Bîrsei[9], timp în care va fi cercetat cu luare aminte situația complicată din provincia de peste munți.

Planurile lui I. Cîmpianu eșuînd, se punea problema unei legături mai strînse cu Moldova, astfel că în iunie 1840, iuncării de cavalerie N. Bălcescu și Ioan Călinescu solicită învoirea de a merge la „băile din Prințipat"[10]. Mersul la băi se vădește astfel un pretext la îndemînă, care

5. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. IX.

6. I. Ghica nota astfel inexact anul morții lui Bălcescu, survenită de fapt în 1852.

7. I. Ghica, ***Scrisori către V. Alecsandri***, București 1967, p. 364.

8. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 29.

9. ***Ibidem.***

10. ***Ibidem.***

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

va face carieră sub regimul absolutist din epoca domniilor regulamentare.

Primele contacte ale lui Bălcescu, în preajma lui 1840, cu moldovenii sînt de ordin cultural. Prin mijlocirea scrisului, cărturarii din cele două principate se cunosc şi, pe cît îngăduie rigorile cenzurii („înfricoşata cenzură moldovenească" de care se plîngea G. Barițiu), îşi comunică aspiraţiile către o societate întocmită pe principii mai drepte. „A lumii temelie se mişcă, se clăteşte / Vechile-i instituţii se şterg, s-au ruginit", afirma poetul Gr. Alexandrescu *(Anul 1840),* convins că „duhul" care „fierbe" în lume va opera schimbări înnoitoare şi în patria sa. Cu această credinţă, care nu e numai a „bonjuriştilor" şi „duelgiilor" din epocă, scriitorii moldoveni şi cei de peste Milcov se caută, îşi împărtăşesc opiniile, colaborînd la opera de unificare a spiritelor.

Pe Kogălniceanu, Bălcescu trebuie să-l fi cunoscut în decembrie 1839 — ianuarie 1840, cînd tînărul cărturar moldovean a întreprins o călătorie la Bucureşti, cu o misiune oficială, cunoscută, dar şi cu scopul ascuns de a obţine colaborări muntene pentru revista ce avea să scoată curînd („Dacia literară"). Mai tînăr doar cu doi ani, Bălcescu îi citise lucrarea *Historie de la Valachie* (Berlin, 1837), adnotînd-o cu maximă conştiinciozitate [11]. Este punctul de plecare al unei colaborări fructuoase şi durabile între cei doi istorici care se întîlneau nu numai în pasiunea comună pentru cercetarea trecutului naţional, ci şi în programul de reforme socotite indispensabile, în viziunea comună a unei *Românii ideale,* la a cărei înfăptuire erau chemaţi amîndoi să contribuie.

Participarea lui Bălcescu la complotul lui D. Filipescu, descoperit în 1840, i-a adus, cum se ştie, o recluziune de doi ani, timp în care legăturile cu confraţii moldoveni au fost întrerupte. Vaillant şi I. Ghica, implicaţi şi ei în afacere, izbutesc să treacă în Moldova, unde se pun în legătură cu M. Kogălniceanu [12]. Abia în 1842, graţiat, Bălcescu va fi putut relua legăturile cu Moldova, cu ocazia pregătirilor pentru publicarea unui *Album ştiinţific şi literar.* În ciuda experienţei dureroase pe care o traversase cu mari pagube pentru sănătatea sa, dar şi cu un profit categoric sub raportul cunoaşterii lucrurilor, el e mereu prezent în dezbaterile epocii, gata să se dedice cu totul luptei revoluţionare, căci „prison oblige, comme noblesse".

Din nocturnele peripatetizări cu I. Ghica şi Chr. Tell prin Bucureşti, cu discuţii prelungite pînă cînd „lumina lunei începea a se contopi cu razele dimineţii" [13], s-a născut, în 1843, organizaţia secretă *Frăţia.* Bălcescu a fost, după relaţia lui I. Ghica, însuşi „apostolul şi iniţiatorul cel

11. Cf. Virgil Cândea, *Histoire de la Valachie de M. Kogălniceanu, adnotată de N. Bălcescu,* „Studii şi cercetări bibliografice", Bucureşti II, 1957, p. 71-136. Asupra raporturilor dintre cei doi istorici, vezi G. Zane, *Note şi materiale* la N. Bălcescu, *Opere,* I_2, Bucureşti 1940, p. 177-178, 180-181, 187, 196, 202, 213, 221-223, 247, 275, 289, 293 etc.

12. Cf. I. C. Filitti, *Originile democraţiei române,* „Viaţa românească", Iaşi, 1923, nr. 1, p. 26.

13. I. Ghica, *op. cit.,* p. 348.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mai ager şi mai zelos". [14] Curînd însă I. Ghica trecu în Moldova, unde avea să activeze ca profesor de economie politică la Academia Mihăileană. În el îşi punea speranţa Bălcescu, amăgit o clipă de promisiunea trimiterii sale la Paris, pentru specializare în studii de artilerie. „Fiind însă c-aceasta nu e hotărîtă — îi scria la 23 octombrie 1843 — ci mai mult o poezie, d-ta caută să faci acolo ceva pentru mine, mai bun". Îl ruga deci să-i rostuiască în Moldova o slujbă didactică, „un clas pe care să-l poci preda cu plăcere [15]. Avea în minte un studiu asupra organizării trecute a *Puterii militare* şi se întreba dacă i s-ar putea face loc în *albumul* ce se pregătea la Iaşi. I. Ghica îi răspundea pozitiv în privinţa funcţiei, dar invoca pentru moment neajunsuri de ordin pecuniar [16]. Bucuros să afle că M. Kogălniceanu va ţine, la Academie, un curs de *istorie moldavă* („Il est à esperer qu'il dotera le pays d'une bonne histoire"), Bălcescu revenea la 2 noiembrie cerînd noi deslușiri în privinţa slujbei ce i se rezervase. Lui Kogălniceanu îi dădea de ştire, pe această cale, că i-ar putea procura copii după nişte manuscrise de cronici. Era vorba în primul rînd de *Letopiseţul Ţării Moldovei 1662—1716*, scris de Acsentie Uricariul, după izvodul lui Vasile Dubău, Tudor Damian ş. a. [17] Dar lipsa mijloacelor îl impacientează şi la 16 noiembrie 1843 stăruie pe lîngă I. Ghica să clarifice chestiunea angajării sale în Moldova, fiindcă altfel va fi silit să accepte oferta de la artilerie [18]. Este evident că, deşi la Bucureşti se depun stăruinţe pentru angajarea lui, Bălescu ar prefera să plece în Moldova. La aceasta contribuia, desigur, activitatea culturală de la Iaşi, mai vie, mai alertă decît în capitala munteană, exercitînd o firească seducţie asupra tînărului cărturar. Sceptic în privinţa evenimentelor politice (..prezentul e de nimic") [19] se bucura că va apare *Propăşirea :* „căutaţi numai să nu fie şi aceasta efemeră ca toate celelalte". Ei înşişi, muntenii, „vro 20 tineri" ce se adunau miercurea la „soarele literale", aveau în gînd editarea unui jurnal, dar „aflînd de lucrarea dumneavoastră am hotărît să o sprijinim, mai bine" [20]. Interesat să cunoască îndeaproape mişcarea din Moldova, Bălcescu ar fi dorit să se repeadă pînă la Iaşi, împreună cu I. Voinescu II : „De vom căpăta parale, apoi ne poţi aştepta. Aş dori atîţi de mult să te văz şi aş avea atîtea lucruri să-ţi spun, pe care nu poci a ţi le scri" [21]. *Lucrurile* pe care nu le putea comunica în scris priveau, fără îndoială, activitatea politică din jurul său. Dar pînă ce împrejurările îi vor îngădui o întîlnire cu prietenul din capitala moldavă, se oferea să copieze pentru Kogălniceanu „manuscrisele ce i-am făgăduit", în schimbul letopiseţelor privitoare la Ţara Românească pe care istoricul de la Iaşi i le-ar fi putut

14. *Ibidem*, p. 353.
15. N. Bălcescu, *Opere, IV. Corespondenţă*, editată de G. Zane, Bucureşti, 1964, p. 37.
16. *Ibidem.*
17. *Ibidem*, p. 465 : *Note şi materiale.*
18. *Ibidem*, p. 41. Vezi şi scris. din 7 dec. 1843, *ibidem*, p. 42.
19. *Ibidem*, p. 44 (Scris din 11 ian. 1844).
20. *Ibidem.*
21. *Ibidem*, p. 45.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

procura [22]. Rezultatele acestei colaborări pe terenul informaţiei istorice se cunosc [23]. Preocupaţi de o cunoaştere adîncită a vechilor instituţii, cei doi istorici erau hotărîţi să se sprijine reciproc în eforturile de adunare şi tipărire a izvoarelor istorice. În epoca apariţiei *Propăşirii*, Bălcescu întenţiona chiar să facă un drum în Moldova. „Eram hotărîţi să venim la Iaşi — îi mărturisea lui I. Ghica, la 8 februarie 1844 — dar vremea s-a stricat şi noroaele ne ţin în Bucureşti. Nu ştim însă, dregîndu-se vremea, de n-om veni" [24]. Amputarea titlului *Propăşirii* îl întrista, dar era decis să contribuie, în ciuda brutalei imixtiuni a cenzurii, la menţinerea publicaţiei. Descoperise în Arhivele Statului, unde lucra asiduu de cîteva săptămîni, unele documente pe care le-ar fi trimis revistei ieşene. Între acestea, fapt semnificativ, „actul desrobirii ţăranilor de obştească adunare", pe care îl voia tipărit — nu fără un rost militant — în „foaia ştiinţifică şi lierară". Cît priveşte studiul despre „Organizaţia puterii publice la romîni în vechime" [25], Bălcescu îşi înştiinţa prietenul, aşezat vremelnic la Iaşi, că îl va trimite aceleiaşi publicaţii, înainte de a-l tipări în broşură. „Materia este interesantă şi nouă", îl asigura el, căci lucrase „după mai mulţi autori străini, letopiseţe şi hrisoave" [26]. Totodată îl ruga să-i transmită lui Kogălniceanu, odată cu urările de rigoare, „mulţumiri pentru generoasa ospitalitate ce ne făgăduieşte în Iaşi. Doresc mult ca să putem veni şi să ne vedem" [27].

Trăsura de unire între Bălcescu şi cărturarii moldoveni era I. Ghica. Lui îi adresa tînărul muntean „setos de o viaţă activă" îndemnul de a impulsiona, pe cît posibil, activitatea culturală şi politică din mediul adoptiv, convins că „moldovenilor le place mai mult speculaţia ideilor iar muntenilor acţia". De unde reproşul, însoţit de acest îndemn caracteristic : „Tu, om d-acţie. om de viitor, de ce nu dai mişcare acolo, fii pîrghiul moldovenilor" [28]. De-a lungul anilor va depune el însuşi eforturi în această direcţie, încercînd să sfarme inerţia din jurul său, dinamizînd. Deocamdată se îngrijea de abonamente pentru *Propăşirea*, oferind spre publicare „nişte manuscrise interesante" procurate prin Vaillant [29]. Planurile de întîlnire la Iaşi sînt mereu abandonate, iar zvonurile ostile care circulă în mediul bucureştean, pe seama lui I. Ghica, îl determină să ia atitudine. La 13 iunie 1844, el îşi asigura prietenul : „Găsesc că planul tău e foarte raţional dar mă îndoiesc de îndeplinirea lui ; în orice caz n-ar trebui să dai înapoi" [30].

22. *Ibidem.*

23. V. Cândea, *op. cit.*

24. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 47.

25. Este vorba de *Puterea armată şi arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum*, studiu publicat în „Propăşirea", Iaşi, I, 1844, nr. 19-23, 28, 31 şi separat (Iaşi, 1844).

26. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 47-48.

27. *Ibidem*, p. 48.

28. *Ibidem*, p. 47 (Scris. din 8 febr. 1844).

29. *Ibidem*, p. 58 (Scris. din 30 mai 1844).

30. *Ibidem*, p. 59.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

După publicarea studiului privitor la *Puterea militară*, contactele lui Bălcescu cu fruntaşii moldoveni şi îndeosebi cu M. Kogălniceanu, devin tot mai frecvente. Studiul a fost tipărit şi în broşură, cu sprijinul lui Kogălniceanu şi al lui C. Negri. „Cet ouvrage — aprecia Kogălniceanu, oferind un exemplar domnitorului Moldovei, nu fără o anume sugestie practică — est très interessant pour Vous". [31] Să adăugăm că în paginile *Propăşirii* Bălcescu a mai publicat un studiu, *Comentarii asupra bătăliei de la Cîmpia Rigăi sau Cosova*, [32] oferind totodată, şi în aceeaşi ordine de preocupări, traducerea lucrării *Tableau analytique des principales combinaissons de la guerre* a generalului Jomini [33]. Cum se vede, contactul nemijlocit cu problemele cele mai ardente ale epocii conferă operei sale, chiar şi celei de caracter istoric, o notă de combativitate. O intenţie practică se descifrează din toate scrierile lui Bălcescu. Pe această linie se înscriu şi contactele lui cu revoluţionarii moldoveni din vremea sa.

În cadrul *Societăţii literare* de la Bucureşti (1845), al cărei secretar a fost N. Bălcescu, au activat şi unii scriitori moldoveni : Alecsandri, Kogălniceanu, Negruzzi ş.a., iar „cînd unul dintr-aceşti bărbaţi — îşi va aminti I. Ghica — venea la Bucureşti, era pentru noi toţi o adevărată sărbătoare". [34] Faptul nu se explică doar prin plăcerea de a schimba opinii, cît mai ales prin suflul nou care începuse să anime activitatea intelectualilor din principate în direcţia Unirii şi a modernizări statului, fiindcă societăţile culturale din epocă aveau, chiar şi atunci cînd îşi declarau circumstanţial apolitismul, „o finalitate tot atît de precis orientată spre afirmarea programului naţional şi democrat burghez, ca şi societăţile politice secrete". [35]

Reuniunile de la Mînjina, organizate sub pretextul onomasticii lui C. Negri, au avut un caracter politic bine conturat. Memorabilă a rămas îndeosebi întîlnirea de la 21 mai 1845, pregătită cu mult timp înainte. Încă din luna martie gazda se adresa munteanului Costache Filipescu, pe care îl cunoscuse în timpul şederii în Italia „Lucrează, dragă Filipescule, pentru întîlnirea pusă la cale, pune-ţi toate puterile. Nu da înapoi cu nici un preţ şi nu urmări decît întemeierea solidă a bazei Unirii, pe care prin această întîlnire a noastră o putem stabili între două neamuri mici ce nu trebuie să facă decît un trup şi un suflet". [36] Un accident biografic, onomastica amfitrionului, căpăta astfel valoarea unei sărbători naţionale. Floarea intelectualităţii, cum s-a spus, se afla adunată acolo, la Mînjina : Alecsandri, Kogălniceanu, Negruzzi, Alecu Russo, Ion Ionescu de la Brad, Lascăr Rosetti, D. Rallet, D. Rolla ş.a., iar dintre munteni Ion Ghica, N. Bălcescu, C. Filipescu. [37] Tema discuţiilor, dincolo de „praznicele homerice" şi de libaţiile de rigoare o constituiau Unirea, emanciparea să-

31. Virgil Cândea, *op. cit.*, p. 73.
32. „Propăşirea", 1844, p. 273-278.
33. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 52 (Scris. din 14 martie 1844 către I. Ghica).
34. I. Ghica, *op. cit.*, Cf. şi *Tribunul. Pagini literare şi publicistice despre Nicolae Bălcescu*, îngrijite de Valeriu Rîpeanu, Bucureşti 1968, p. 43.
35. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. IX.
36. Pericle *Martinescu*, *Costache* Negri, Bucureşti 1966, p. 78.
37. *Ibidem*, p. 79.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tenilor, viitoarea organizare a ţării etc. Totul sub semnul unităţii, realizată acolo în mic, simbolic, căci „la Mînjina — ne asigură Alecsandri — nu mai erau moldoveni şi munteni, ci români, nu erau două ţări pentru români, ci o singură ţară, o patrie comună. Unirea exista în inimi, ea se tîlmăcea în cuvinte şi prinse rădăcini ca o plantă cerească pe acel loc ars de soare şi lipsit de plantaţiile umbritoare ale pămîntuliu". [38] În memoria participanţilor, impresiile de la Mînjina s-au păstrat mereu proaspete. Festinurile însufleţite de discuţii, vînătorile, hora aprinsă în care săţenii se avîntau „mînă în mînă cu cavalerii şi damele saloanelor din ambele capitale", aveau menirea să mascheze substratul politic al acestor reuniuni. Costahce Filipescu conducea hora, „cu pornirea voinicească a unui fecior de munte", iar Alecu Russo „aţîţa glumele romîncelor cu spiritul său şăgalnic", pe cînd N. Bălcescu exclama entuziast, aţintindu-şi privirile, profetic, peste ani „O mîndră oaste va avea România cînd i-a veni rîndul pe lume !" [39]. Iar la despărţire, mărturisea cu emoţie, în acelaşi sens: „Plec de aici cu sufletul plin de convingere că ne va ajuta Dumnezeu a ridica naţia română la rangul ce i se cuvine printre celelalte mari neamuri ale lumii. Adio ! Sînt ferice !" [40] Aici, în „pacea uniformă" a Mînjnei, vor fi pus la cale Bălcescu şi Alecu Russo, proiectul poemei *Cîntarea României*, a cărei dublă paternitate, aflată pînă astăzi în litigiu, [41] simbolizează unitatea spirituală a generaţiei care a înfăptuit revoluţia de la 1848 şi Unirea Principatelor. Tot aici, în „silita idilerie a ţării", Bălcescu l-a convins pe I. Ionescu de la Brad de necesitatea unei reforme agrare, căci singur economistul o spune „Nicolae Bălcescu [...] venind la Mînjina, la Costache Negri [...] unde eram şi eu [...] m-au făcut să dobîndesc o convicţiune profundă că este de neapărată trebuinţă a se îmbunătăţi materialiceşte şi moraliceşte soarta ţăranului". [42] Aici se încheagă o concepţie unitară asupra rostului literaturii şi a mijloacelor de resurecţie naţională. Orientarea populară a creaţiei culte, orientarea spre „poezia de colibă" era un bun cîştigat [43].

Fără îndoială, prezenţa lui Bălcescu la Mînjina a avut urmări importante în pregătirea climatului revoluţionar şi unionist. Ceva din sufletul eroic al luptătorului se va fi transmis, în timpul acestor întîlniri, şi celorlalţi. Şi, cu toate că istoria tace, nu este exclus ca prezenţa lui Bălcescu la Iaşi în timpul tulburărilor de la începutul anului 1846, să aibă o semnificaţie agitatoare. [44] Este posibil, de asemenea, ca tot el să-i fi furnizat lui Kogălniceanu, aflat atunci la Paris, informaţii asupra eveni-

38. V. Alecsandri, *Nicolae Bălcescu. Suvenire*, „Revista română", Bucureşti, II$_1$, 1862, p. 313.

39. *Ibidem*, p. 312.

40. *Ibidem*, p. 313.

40. *Ibidem*, p. 313.

41. Vezi Paul Cornea, *Un manuscris francez al „Cîntării României"*, „Analele Universităţii Bucureşti", seria Filologie. XIII, 1964, p. 59-68 ; N. A. Ursu, *Cui aparţine traducerea franceză a „Cîntării României"* ? „Cronica" Iaşi, IV$_1$, nr .15, 12 apr. 1969, p. 11.

42. I. Ionescu de la Brad, *Agricultura română de la Bradu*, Roman 1886, p. 26.

43. Cf. Pericle Martinescu, *op. cit.*, p. 77.

44. Cf. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. VII.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mentelor din Moldova, pe baza cărora acesta a întocmit broşura justificativă *Moldavie. Récit des troubles de Iassy pendant les journées du 24, 25, 26 janvier 1846*, tipărită la adăpostul pseudonimului Georges Dairnvaell (Paris, Edouard Albert, 1846).[45] Încercării de a explica aceste tulburări ca o consecinţă a mişcării panslaviste, autorul broşurii îi răspundea ferm, invocînd cauze interne : „poporul exasperat a luat hotărîrea de a-şi cere dreptatea ce i-a fost de atîtea ori refuzată".[46] Este vremea cînd în Moldova se constituia *Asociaţia Patriotică*, urmărind, ca şi *Frăţia* de peste Milcov, în taină, subminarea şi abolirea regimului feudal.[47]

Plecînd în străinătate spre a se sustrage persecuţiilor din ţară, Kogălniceanu se vedea nevoit să abandoneze *Arhiva românească*, la al doilea tom. Avertizîndu-şi cititorii în această privinţă, păstra pentru sine mîngîierea că lasă în urmă „o vrednică clironoamă a soliei sale" : *Magazin istoric pentru Dacia*.[48] Lauda se adresa în primul rînd lui Bălcescu, fiindcă în acelaşi an, tipărind la Iaşi *Fragment tirés des chroniques moldaves et valaques...*, Kogălniceanu îl omagia, în prefaţă, pe „tînărul istoric român de cele mai frumoase speranţe [...], singurul de la care românii trebuie să aştepte o bună istorie a ţării lor".[49] Tot ca o continuare a spiritului promovat de Kogălniceanu în publicaţiile de la Iaşi, apărea *Magazin istoric pentru Dacia* şi în conştiinţa contemporanilor.[50]

Scrierile lui Bălcescu erau citite cu interes, comentate şi răspîndite în ambele principate. După lectura studiului *Puterea armată şi arta militară la moldoveni în timpul măririi lor*, publicat de Bălcescu în coloanele *Magazinului*, C. Negri închina autorului, la 11 aprilie 1846, stihuri de laudă în care îşi făcea loc însă şi regretul de a nu-l putea vedea mai des la „Mînjina ce jeleşte / Că norocul nestatornic de prieteni o lipseşte"[51]. Măsurile poliţieneşti luate de M. Sturdza, intensificate mai ales în urma tulburărilor de la începutul anului 1846, aveau să împiedice o nouă întîlnire la conacul „uncheşului".

Încă în luna mai 1846, Bălcescu făcea demersuri pentru ieşirea din ţară, sub pretext că „merge la apele minerale din Germania pe soroc de patru luni".[52] Nu era singurul, iar semnificaţia politică a exodului din acel an avea să se dezvăluie curînd. O adevărată „caravană" de munteni şi moldoveni se alcătuia, după destule stăruinţe pentru obţinerea paşapoartelor, la Bucureşti C. Negri cu sora sa Elena, poetul Alecsandri, Bălcescu şi Costache Filipescu, îndreptîndu-se către Apus, pe Dunăre. Bu-

45. Vezi I. n., *Mihail Kogălniceanu. O scriere necunoscută din 1846*, „Ramuri", Craiova, IV, nr. 9, 15 sept. 1967, p. 19.

46. *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. I, Bucureşti, 1902, p. 13-16.

47. *Istoria României*, vol. IV, Bucureşti 1964, p. 39.

48. „Arhiva românească", Iaşi, t. II, 1845 *Prefaţa*, p. IV.

49. M. Kogălniceanu, *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre le Grand, Charles XII, Stanislas Leszczynski, Démètre Cantemir et Constantin Brancovan*, I, Jassi 1845, p. XII (Avant-propos).

50. Cf. Aprecierea lui Gh. Asachi, în „Albina românească", Iaşi, XX, 1848, p. 36.

51. C. Negri, *Scrieri*, I (ediţie Em. Boldan), Bucureşti 1966, p. 40.

52. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 63.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

curos că se află în „societatea celor mai dragi prieteni", Bălcescu îl înştiinţa, de la Pesta, pe Alecu Russo : „găsindu-l pe Negri şi pe Filipescu la Bucureşti, m-am gîndit să-i însoţesc, avînd mai ales nevoie să uit diferite neplăceri pe care le-am avut în scumpa mea ţară". [53] Îl ruga totodată să-i asigure de toată prietenia sa pe C. Rolla, pe C. Negruzzi şi pe Roseteşti ceea ce înseamnă că legăturile lui Bălcescu în Moldova nu se limitau la numele deja amintite.

De la Viena, unde istoricul află găzduire la Eudoxiu Hurmuzaki, [54] grupul se îndreaptă spre Paris, cu excepţia Elenei Negri, care, bolnavă de ftizie, lua calea Veneţiei. Acolo urma să-l întîlnească pe Alecsandri, ajuns pe o cale ocolită prin Constantinopol, ca să înşele vigilenţa poliţiei. [55]

La Paris funcţiona de cîţiva ani *Societatea studenţilor români,* înfiinţată în 1839, în casa doamnei Ducolombier şi avînd ca preşedinte pe I. Ghica, iar ca secretar pe C. A. Rosetti. Se adăugau acum noii veniţi din ţară. Simpatia entuziastă pentru prelegerile unor profesori ca J. Michelet, Edgar Quinet sau Mickiewicz traduce o anume orientare democratică a grupului, aspiraţia comună spre renaşterea principatelor pe toate planurile. Kogălniceanu, Bălcescu, I. Ghica, C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, fraţii Golescu, Brătienii, Cazimireştii, Al. Catargiu, Gr. Romalo, Scarlat Vîrnav, Hermiona Asachi (viitoarea soţie a lui Edgar Quinet), Smaranda Balş, Zoiţa Negruzzi ş.a. se aflau la Paris. În curînd vor sosi, după ostenitoare eforturi, Alecsandri cu logodnica sa, ispitiţi de „magia" metropolei, dar starea bolnavei îi va sili să plece îndată în căutarea unui soare mai blînd. Întregul grup trăieşte într-o efervescenţă deosebită : frecventează prelegeri liberale, discută cu ardoare problemele patriei comune şi urzesc planuri de redresare a acesteia. Arma culturii era recomandată în primul rînd, căci nici o ameliorare serioasă nu se putea închipui fără întemeierea unei literaturi naţionale şi fără luminarea poporului. În acest spirit Kogălniceanu şi Bălcescu, a căror colaborare începuse sub bune auspicii cu ani în urmă, se adresează *Societăţii literare* din Bucureşti, la 24 iulie 1846, propunînd editarea unui *Dicţionar biografic* care să cuprindă „vieţile celor mai însemnaţi români din toate părţile şi din toate veacurile". În răstimp de un an, cei doi istorici, lucrînd acum împreună, efectiv, se obligau să termine opera propusă, în cel puţin două volume, convinşi că aceasta era „singura scriere istorică ce după starea de astăzi se poate face" [56]

În reuniunile de la *Cabinetul de lectură,* prelungite pînă noaptea tîrziu, erau aduse în discuţie problemele fundamentale ale ţării şi ale epocii. „Pe la finele lui 1846 — îşi va aminti I. Ghica — un vînt de libertate sufla peste toată Europa... În Berlin se vorbea de constituţie, la Viena de libertate şi la Pesta de sancţiunea pragmatică. Geneva devenise focarul de unde se răspîndea ideea de unitate în toată Peninsula Apenină". [57]

53. *Ibidem,* p. 64 (Scris. din iunie 1846).
54. *Ibidem,* p. 77.
55. Cf. Pericle Martinescu, *op. cit.,* p. 87.
56. N. Bălcescu, *Opere,* IV, p. 65.
57. I. Ghica, *op. cit.,* p. 354.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Metternich se şi vedea, cu întregul eşafodaj aristocratic, „în anticamera iadului revoluţionar". [58] Acest suflu înnoitor a trecut şi peste principatele române, cu o pecete definitivă, iar la realizarea mesajului resurecţional pe care tinerii aflaţi la Paris îl adresau compatrioţilor, Bălcescu a contribuit în mare măsură.

În vremea şederii la Paris, el frecventează cenaclul lui Lamartine, împreună cu grupul moldav şi de asemeni *Biblioteca Română*, aflată în grija lui Scarlat Vîrnav. Urmăreşte dezbaterile din parlamentul francez şi presa radicală de stînga, legînd prietenii utile pentru „cauza" românească. Dar principala lui preocupare, deocamdată, este adunarea ştirilor privitoare la epoca lui Mihai Viteazul, căci era hotărît să scrie o „poemă istorică" prin care să pună „piatră de temelie unităţii naţionale". *La Bibliotheque Nationale* află portretul eroului, făcut la Praga de contemporanul său Sadler. Pe prieteni îi solicită stăruitor ca să-i procure documentele trebuitoare. Pentru o copie după efigia voievodului, gravată pe medalie de aur la 1600, se adresează lui Eudoxiu Hurmuzaki, rugîndu-l să i-o procure de la Cabinetul imperial de medalii. [59] De la Kogălniceanu află de existenţa, la München, a unei relaţii nemţeşti de călătorie în Moldova, din vremea lui Mihai Viteazul. [60]

În căutarea de ştiri documentare, dar şi pentru a-şi reface sănătatea şubrezită de temniţă şi de eforturi, Bălcescu pleacă în Italia încă în 1846. La Napoli îl întîlneşte pe V. Alecsandri care îşi însoţea logodnica. La 19 ianuarie 1847 pornesc împreună spre Palermo, căci soarele Sudului pare a fi singura speranţă pentru Elena Negri. Instalaţi în vila *Delphina*, îşi petrec timpul împreună, într-o mereu creatoare comuniune de idei. Alecsandri compune şi citeşte vodevilul *Piatra din casă*, spre hazul companionilor, care îl îndeamnă să trimită lucrarea trupei din Iaşi. „De supt soarele splendid al Siciliei", poetul se adresează, de aceea, prietenului său Matei Millo, înştiinţîndu-l că se află acolo împreună cu „amicul nostru Nicolae Bălcescu, care a venit să găsească alinarea boalei de pept în atmosfera caldă a Palermii..." [61] Prezenţa Elenei Negri îi stimula pe amîndoi, căci logodnica poetului se dovedeşte a fi o natură aleasă, întrunind „cele mai frumoase calităţi ale sufletului şi ale spiritului". Contemplă natura, strînşi, seara, pe terasa vilei, cu cerul calm şi silueta muntelui Pelegrino, cu „albăstrimea mării siciliene" şi grădini cu bogat rod. „Petrecem tustrei într-o frăţească intimitate şi vorbim mult de ţară. Dorul ei ne urmăreşte pretutindene şi ne-o arată prin vălul depărtării mai frumoasă şi mai atrăgătoare". [62] Bălcescu citeşte fragmente din *Istoria românilor sub Mihai Viteazul* la care, observa poetul, „lucrează *con amore* de mai mulţi ani". [63]

58. I. Lupaş, *Frămîntări revoluţionare transilvane, bănăţene, moldovene şi muntene în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, p. 273.

59. Cf. Andrei Oţetea, *Nicolae Bălcescu*, Bucureşti, 1967, p. 15.

60. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 83 (Scris. din 29 nov. 1847).

61. V. Alecsandri, *Opere complete. Teatru*, I, Bucureşti 1875, p. XVII.

62. *Ibidem*, p. XVII—XVIII.

63. *Ibidem*.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Însă clima palermitană se arată ostilă. Ca să se întremeze, bolnava are nevoie de soare, mult soare „dar unde este nefericitul acela de astru ? Spuneţi-mi, vă rog, ca să mă duc să-l caut" [64]. Grupul e silit să se întoarcă la Napoli (20 martie 1847). Pentru Elena Negri nu mai exista scăpare. Poetul îl cheamă deci pe C. Negri şi împreună hotărîsc întoarcerea bolnavei în patrie. La 25 aprilie se îmbarcă cu toţii pe vasul francez *Le Mentor*, luînd calea Constantinopolului, către Galaţi. Se aflau pe vas, între alţii, I. Bălăceanu şi M. Kogălniceanu, ultimul — după voiajul ce-l făcuse în Spania şi după un scurt popas la Paris. Dar la intrarea în Cornul de Aur, bolnava se sfîrşeşte (4 mai), fiind îngropată în curtea bisericii greceşti din Pera. [65]

Moartea prietenei comune îi îndurerează („iată şapte luni de cînd n-am rîs", se destăinuie Alecsandri) fără să le nimicească dorinţa de a lupta mai departe pentru binele obştesc. „Ca să fiu vrednic de prietena mea—scria Bălcescu la 1 octombrie 1847 poetului nemîngîiat—voi face ca durerea mea pentru pierderea ei s-o prefac în dragoste pentru ţara mea. Mă voi apuca dar de lucru cu temei". [66] Aşa şi face, de îndată ce se întoarce, pe drumul Genevei, în Franţa. Monografia istorică la care lucra îi cerea încă multe cercetări şi se gîndea de pe acum să facă descinderi la Viena, în Ungaria, în Transilvania. „Ideea lucrării ce voi să fac mă hrăneşte acum şi îmi dă viaţă". [67] Pe Alecsandri îl îndeamnă să aducă la împlinire planul mai vechi de a scrie „o poemă epică asupra cuprinderii Daciei", pentru care i se punea la dispoziţie cu informaţii etnografice, descifrate din metopele Columnei lui Traian. Inima, „trudită şi înghetată de suferinţele intime", se încălzeşte la „vatra naţională". Împărtăşind durerea poetului, Bălcescu îl sfătuieşte să-şi întoarcă iubirea către ceva mare, nepieritor „Şi ce e mai mare pentru om decît ţara sa ? Să nu ne mai trudim dar, iubite Basile, a alerga după fericirea intimă, o fericire ce tu nu vei mai putea găsi, ce eu n-am găsit niciodată şi pe care e multă vreme de cînd n-o mai caut". De unde încheierea plină de poezie şi de înaltă conştiinţă civică : „România va fi iubita noastră. Întrînsa şi printrînsa să reînnoim şi să întărim frăţia noastră. Cîntă-mi dar, iubite poet, cîntă-mi România ca Kollar bohemul patria sa". [68] Şi adăuga, bucuros de asigurarea ce i-o dăduse Alecsandri că nu-şi va lăsa „a să stînge în nelucrare talentul" „Acum, mai mult decît totdeauna, avem trebuinţă d-a ne grăbi a dezvolta, prin limbă, naţionalitatea noastră. Acum cînd vedem limba noastră prigonită şi osîndită la moarte". [69] Îi promitea ca, la întoarcerea în ţară, să călătorească şi să culeagă pentru colecţia poetului, pe care o

64. V. Alecsandri, *Corespondenţă*, Bucureşti 1960, p. 262 (Scris. din 8 febr. 1847 către Zulnia Sturdza, sora Elenei Negri).

65. G. C. Nicolaescu, *Viaţa lui Vasile Alecsandri*, ed. II, Bucureşti 1965, p. 145 ; C. D. Papastate, *Vasile Alecsandri şi Elena Negri. Cu un jurnal inedit al poetului*, Bucureşti 1947, p. 88.

66. I. Bianu, *Bălcescu către Alecsandri. Cinci scrisori inedite*, „Convorbiri literare", 1916, nr. 1, p. 22.

67. *Ibidem*, p. 23.

68. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 82 (Scris. din 29 nov. 1847).

69. *Ibidem*, p. 83.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

voia „completă", cîntecele populare ale Valahiei. Şi fiindcă atribuia o mare însemnătate poeziilor populare, îl ruga să trimită, din Moldova, ceva şi pentru *Magazin istoric*.[70] Se interesează mereu de Kogălniceanu,[71] căruia îi comunică şi pe această cale informaţii bibliografice, rugîndu-l la rîndul său să-i trimită, ştirile de care avea nevoie. Nu uita, dintre moldoveni, pe soţii Rolla, pe C. Negri (pe care îl aştepta nerăbdător), pe N. Ghica—Comăneşti, pe Lascăr Rosetti, căruia îi şi răspundea, tardiv, la o scrisoare primită la Palermo.[72] Va fi fost poate derutat o clipă, aflînd că M. Kogălniceanu „s-a făcut de iznoavă cu totul curtezan"[73] faimă neîntemeiată, pe care activitatea marelui său contemporan avea să o infirme în modul cel mai categoric. El însuşi e de un activism neistovit, stimulîndu-şi camarazii la lucru, fără încetare. „N-am stat cu mîinile în sîn aici — îl asigura pe I. Ghica. Nu poci a-ţi descrie toate cîte am lucrat, dar le vei afla odată".[74] Cercetează, scrie, face demersuri pe lîngă publiciştii filoromâni, iar în pragul anului 1847 determină, sub jurămînt, hotărîrea camarazilor săi munteni şi moldoveni de „a muri pentru patrie". La întrunirea din noaptea de revelion, Bălcescu rosteşte un discurs *(Privire asupra stării de faţă, asupra trecutului şi viitorului patriei)* în care formulează în modul cel mai pregnant programul mişcării. Omul de acţiune şi doctrinarul îşi dau întîlnire în acest „catehism revoluţionar", în care întreita lozincă a momentului se cristaliza astfel : *Patrie, Frăţie, Libertate !*, afirmînd că „ţinta noastră... nu poate fi alta decît unitatea naţională a românilor", treaptă indispensabilă către viitoarea „reformare socială" întemeiată pe „sfintele principii ale dreptăţii şi ale egalităţii".[75]

O pregătire metodică a opiniei publice se cerea în primul rînd, mai ales prin mijlocirea aşezămintelor şcolare. De aceea Bălcescu se pune în fruntea grupului care întemeiază la Paris (27 noiembrie 1847) *Insocierea Lazariană*. Moldoveni şi munteni se regăsesc şi în această iniţiativă, care amintea în titlu opera de luminare întreprinsă de transilvăneanul Gh. Lazăr. În numele ei se adună acum : Bălcescu, Scarlat Vîrnav, D. Brătianu, I. Dumitrescu, Corradini, Al. Kogălniceanu, G. Ventura, N. Chinezu, Nicolae Ionescu, I. C. Brătianu ş.a. Lipseau, din motive necunsocute, C. Negri, şi V. Mălinescu.[76] Cel mai activ dintre toţi e însă Bălcescu. El întreţine relaţii cu Herzen, cu Mickiewiez, (care conducea ziarul *La Tribune des Peuples*, în care cauza românească era sprijinită cu căldură), cu Lamartine, Edgar Quinet, Louis Blanc, Ledru Rollin, Odillon Barrot ş.a. Scrierile sale au intenţii dinamizatoare. Pe Alecsandri „poetul cel mai

70. *Ibidem.*

71. *Ibidem*, p. 80, 83, 84 etc.

72. *Ibidem*, p. 80.

73. *Ibidem.*

74. *Ibidem*, p. 75-76. Vezi, în această privinţă, studiul lui Gh. Georgescu-Buzău, *Activitatea lui N. Bălcescu pentru pregătirea şi dezlănţuirea revoluţiei din 1848*, „Studii" Rev. de ist., IX, nr. 1, 1956, p. 45-64.

75. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 86.

76. *Ibidem*, p. 92-93.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

poetic din lume", îl ceartă aflînd că se ţine de arendăşie şi ia seama boierescului : „Ce cădere grozavă ! Mă lepăd de tine, prietene". [77]

Ceea ce avea să dea un nou impuls activităţii lui Bălcescu şi prietenilor săi moldoveni, a fost revoluţia din februarie 1848 de la Paris. Cei mai mulţi dintre ei coboară în stradă, însuşindu-şi lozincile revoluţiei : C. Negri, V. Mălinescu, Scarlat Vîrnav, Iancu Alecsandri ş.a. [78] Alăturîndu-se grupului condus de Raspail, Bălcescu participă la asaltul Tuileriilor, la 24 februarie 1848. O bucată de catifea roşie, smulsă din tronul lui Ludovic Filip, o trimite în ţară, simbolic, lui Alecsandri. După trei zile în care „trăit-am tot pe uliţe", epuizat dar fericit, el se adresa prietenului de la Iaşi nu cu apelativul obişnuit („Iubite Basile"), ci cu formula „Iubite cetăţene şi amic", însuşită pe baricade, adăugînd sub dată, solemn: „I-a zi a republicei". Convins, în entuziasmul său fără margini, că „minunata revoluţie... va schimba faţa lumei", gîndul pribeagului se întorcea firesc către ţara sa, către „toţi bunii români". Lozinca luptătorului se colora, în aceste zile, într-un chip nou : *Frăţie şi Speranţă !* [79]

În întruniri succesive, la Bibliotecă, la Iancu Alecsandri şi la Bălcescu (Rue de l'Université 94), revoluţionarii munteni şi moldoveni discută posibilitatea conjugării forţelor în vederea unei acţiuni comune în cele două principate, acţiune care urma să înceapă în Ţara Românească şi să se extindă apoi în Moldova. Se pare însă că moldovenii au susţinut ideea de sincronizare a mişcărilor şi aceasta a împiedicat adoptarea unui plan comun de acţiune. [80] Neînţelegerea putea să provină, cum s-a afirmat deja, [81] şi din abordarea divergentă a conceptului de demorcaţie. Unii, precum Bălcescu, se situau pelinia ascendentă *individ-familie-patrie-omenire*, îmbrăţişînd democraţia într-o concepţie largă ce viza colectivitatea supranaţională. Alţii, între care C. Negri, considerau naţionalitatea ca principiu fundamental, în timp ce o altă categorie vedea în republică doar un mijloc de realizare a unui joc politic.

Moldoveni şi munteni, strînşi în jurul unui stindard pe care C. Negri gravase crezul cimentat pe baricade, *Libertate, Unire şi Frăţie,* se constituie în delegaţie şi — clamînd „Vive la République !" — felicită guvernul provizoriu pentru izbînda revoluţiei, oferindu-i simbolic tricolorul românesc. [82]

Izbucnirea revoluţiei în diferite puncte ale continentului, impunea tinerilor români de la Paris adoptarea urgentă a unei atitudini. Rînd pe rînd ei părăsesc Franţa, îndreptîndu-se, pe drumuri diferite, către patrie. „Cutremurul social" pe care Alecsandri îl credea necesar pentru a îndepărta „nămolul de prejudeţe absurde şi de privilegiuri monstruase", [83] se apropia. Primii pleacă muntenii Bălcescu şi A. G. Golescu, dar revoluţia

77. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 85 (Scris. din 7 dec. 1847).
78. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 107.
79. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 86 (Scris. din 24 febr. 1848, către V. Alecsandri).
80. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 108-109.
81. Pericle Martinescu. *op. cit.*, p. 94.
82. *Ibidem*, p. 95.
83. V. Alecsandri. *Opere complete, Teatru*, I, Bucureşti 1875, p. VIII.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

izbucnește mai întîi în Moldova, precipitat și prematur, înainte ca o parte din cei mai de seamă fruntași ai mișcării (C. Negri, V. Mălinescu, A. Russo, Cozadini, I. Alecsandri etc.) să fi putut pătrunde în țară. Dejucată dintru început, ea a fost repede înăbușită, iar o bună parte dintre revoluționari constrînși să treacă în Transilvania. După cît se pare, ei au păstrat legăturile cu Bălcescu, ale cărui instrucțiuni, le aveau în vedere în tratativele lor cu românii de peste munți și cu ungurii. În *Prințipurile noastre pentru reformarea patriei*, subscrise la Brașov (12/24 mai 1848), după discuțiile purtate cu căpeteniile transilvănene, la Blaj, ei formulează — totuși limitativ — dezideratul *Unirii Țării Românești cu Moldova*. Faptu se datorește, cum s-a observat deja, necesității tactice de a nu divulga înțelegerile privitoare la planul larg de unire a tuturor românilor.[84] Semnatarii documentului sînt vechi prieteni de-ai lui Bălcescu C. Negri, Vasile și I. Alecsandri, Alecu Russo, Petrache Cazmir, N. Ionescu ș.a. Misiunea lui A. Russo pe lîngă revoluționarii unguri (singur se declara „binecunoscut lui Kossuth") pare a fi fost inspirată chiar de Bălcescu, în ideea realizării unei înțelegeri. Tot astfel, demersul lui Lascăr Rosetti și al lui Manolache Costachi Epureanu, la Logoj, pe lîngă Eftimie Murgu (15/27 iunie 1848), avea la origini „idei bucureștene", pan-dacice[85].

În această privință, revoluția a trebuit să facă, oficialmente, „un pas înapoi", îngustîndu-și planul inițial, iar motivele se cunosc.[86] Înconjurate de imperii reacționare, principatele nu-și puteau dobîndi, în condițiile de la 1848, unitatea politică, iar fără aceasta opera de renvoare lăuntrică nu putea fi decît o iluzie.

După înfrîngerea revoluției muntene, Bălcescu a crezut că o mai poate salva dinspre Transilvania. În tentativa de organizare a provinciei de peste munți ca o „țară românească", el și-a apropiat cîțiva colaboratori moldoveni. Lui Kogălniceanu, aflat — în trecere — la Viena, i se propune rolul de agent al Principatelor Române în Austria, iar I. Ionescu de la Brad, pe care Bălcescu îl chemase de la Săbăoani ca specialist în problema agrară,[87] cercetează, din același îndemn, situația din Transilvania: „Noi am văzut — îi va raporta la 14 februarie 1849 — toate legăturile românilor din Ardeal și pe prefecții Solomon, Dobrea, Buteanu și vestitul Iancu".[88] Împreună cu A. Golescu — Albu, el provoacă conferința de la Zlatna a fruntașilor transilvăneni, spre a lucra „cele de cuviință".

84. Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 136-137.

85. *Ibidem*, p. 138.

86. *Ibidem*, p. 169-171.

87. I. Ionescu de la Brad, *Viața mea*, în *Opere*, II, București 1944, p. 343: „Făcîndu-se, în 1848, revoluțiune la București și proclamîndu-se un regim nou, constituțional, am fost chemat de N. Bălcescu, Eliad și Tell și am fugit de la Săbăoani. M-am dus de acolo noaptea, pe jos, la Mircești și am arătat lui Alecsandri scrisorile și el mi-au dat o căruță cu doi cai și bani de cheltuială și am plecat... în Valahia am fost foarte bine primit de frații munteni... Ajungînd la București, guvernul m-au numit îndată vice-președinte al comisiunei delegaților boieri și țărani care se ocupa cu dezlegarea chestiunei împroprietăririi țăranilor".

88. V. Slăvescu, *Ion Ionescu de la Brad — N. Bălcescu — Costache Negri. Două scirsori din 1849 și 1855*, „Revista Fundațiilor", X, 1943, p. 146-150.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Rezultatele acestor demersuri se cunosc. Revoluţia înfrîntă, ideea că numai unitaeta naţională va face posibile reforme democratice rămînea un bun cîştigat. Ea a fost exprimată clar de revoluţionarii moldoveni aflaţi în Bucovina, într-o scrisoare către „fratele Bălcescu" din 25 iulie 1848 : „Vă mărturisim — scria C. Negri — că mai întîi dorinţa noastră este de a ne uni cu voi neapărat şi spre acest sfîrşit [...] vom lucra cît ne va fi prin putinţă" [89] Iar Alecsandri adăuga, în acelaşi sens : „Trebuie să te înştiinţez că dorul cel mai înfocat al nostru... este Unirea Moldovei cu Valahia sub un singur guvern şi sub aceeaşi constituţie". Era, în credinţa revoluţionarului poet, modalitatea cea mai sigură de a „dobîndi o constituţie întinsă, ca a voastră, fără împotrivire din partea boierilor" [90] Bălcescu însuşi ne asigură că deşi anumite împrejurări politice au interzis formularea programatică a dezideratului Unirii, revoluţionarii munteni au avut totdeauna în faţă „solidaritatea ce-i leagă de toate ramurile naţiei române". [91]

Ideea Unirii, prezentă şi în publicaţiile bucureştene din timpul revoluţiei, va căpăta tot mai multă consistenţă în epoca pribegiei. La 27 decembrie 1848, de ziua Sf. Ştefan, C. Negri evoca la Paris memoria voevodului Ştefan, ca un îndemn la luptă pentru unitatea şi independenţa naţională. „În visurile mele — rostea tribunul — înflorit se arată viitorul României. Suntem milioane de români răzleţiţi. Ce ne lipseşte ca să ajungem un neam mare ? Unirea, numai Unirea ! Să trăiască Unirea românilor !" [92]

În primăvara anului 1849, C. Negri părăsea Parisul pentru a se aşeza în Constantinopol, unde tocmai se ţinea, în cartierul diplomatic Balta-Liman, conferinţa ruso-turcă ce urma să decidă asupra numirii noilor „hospodari" din principate. Întărirea în scaun a vechilor domni trebuia evitată cu orice chip şi tocmai de aceea venea C. Negri. Prestigiul său a contribuit în bună măsură la numirea lui Gr. Al. Ghica în Moldova.

Din Transilvania, unde încerca să organizeze o armată română, Bălcescu îl ţinea la curent pe I. Ghica, rugîndu-l să comunice scrisorile şi lui C. Negri, în care vedea un element de nădejde, constructiv, spre deosebire de alţi revoluţionari care se risipeau în intrigi şi reproşuri sterile la Paris („nu fac o ceapă"). [93] Mai tîrziu, după ce C. Negri se va retrage la moşie, nemulţumit de reformele ce se înfăptuiau, el va continua să-l sprijine pe Bălcescu pecuniar. Aşa se face că marele proscris a putut tipări *România viitoare* şi broşuri de propagandă pe care le trimitea şi prietenului de la Mînjina ca să se informeze şi să le răspîndească.

Încercînd o colaborare româno-maghiară, Bălcescu avea în vedere posibilitatea dezvoltării revoluţiei. Spera să poată trece astfel cu oastea lui Avram Iancu şi cu aceea a generalului Bem în Moldova şi Ţara Ro-

89. I. Muşlea, *O scrisoare inedită a lui Alecsandri şi C. Negri către Bălcescu*. Extras din „Gînd românesc", Cluj, V, nr. 11-12, 1937, p. 7.
90. *Ibidem*, p. 47.
91. N. Bălcescu, *Mişcarea românilor din Ardeal la 1848*, în *Opere*, I_2, Bucureşti 1940, p. 130.
92. Pericle Martinescu. *op. cit.*, p. 112-113.
93. *Ibidem*, p. 115-116.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mânească, ridicînd toată suflarea împotriva asupririi naționale[94]. În această perspectivă, el insista pentru trimiterea unor agenți în Bucovina ca să pregătească „duhurile la mișcare și la unire cu Moldova și Valahia Mare", recomandînd pentru aceasta pe T. Rășcanu și pe I. Ionescu.[95] În același timp, la intervenția curților suzerană și protectoare, Hătmănia Moldovei primea porunca de a interzice intrarea în principat a lui N. Bălcescu și a altor „fețe" care participaseră la revoluția din Țara Românească. Isprăvniciilor de pe graniță li se cerea „neadormită priveghere" în împlinirea acestei porunci.[96] Bălcescu însă nu se gîndea la o trecere în Moldova decît în eventualitatea unei extinderi a revoluției dinspre Transilvania. Pregătind cu febrilitate înființarea unei „legioane" de români care să ia parte la luptă, ar fi dorit să aibă alături și un moldovean, „măcar unul de poftă".[97] De ar avea pușți destule și un bun general român, îl asigura pe I. Ghica, ar putea ridica îndată o oaste de 30 mii : „Ca Archimed dar, mă adresez la tine și îți cer aceste două lucruri, făgăduind ca dînsul d-a răsturna cu aceste lumea".[98] Izolat în Transilvania, unde se consuma ultimul act al revoluției, îl neliniștea lipsa știrilor. „Se poate aceasta, ca Negri și Alecsandri să fie acolo [la Constantinopol — n.n.] — se adresa lui I. Ghica la 6 iulie 1849 — și nici tu, nici ei să nu-mi scrie nimic, ei pe care îi iubesc atîta ?".[99] În cazul cînd, după cum spera, generalul Bem va pătrunde cu trupele sale în Muntenia, „apoi voi acolo trebuie să veniți, în Valahia Mare, cu Negri, ca să-l puneți în capul trebilor".[100] Evenimentele nu s-au desfășurat însă după așteptările sale. Înțelegerea cu ungurii s-a făcut prea tîrziu, iar intervenția armată a Rusiei țariste avea să pună capăt repede, brutal, revoluției. Bălcescu n-a avut nici măcar bucuria de a participa efectiv la luptă, alături de Bem, cum o dorea cu ardoare, ci a trebuit să se strecoare, travestit, prin imperiul habsburgic, pentru a-și regăsi camarazii.

La 16 octombrie 1849 sosea la Paris,[101] dar nu găsea acolo decît elemente reacționare și oportuniste. Plecaseră spre Constantinopol C. Negri, Alecsndri, A. Cuza ș.a. Kogălniceanu era gata și el să părăsească Parisul, „căci este de prisos a mai ședea". În atmosfera de intrigă și de disensiuni sterile, Bălcescu încearcă să impună o conduită principială, îndrumînd emigrația pe o cale convergentă. Proiectează numai decît „o revistă românească serioasă", menită „să ne desmeticească pe toți românii din amețeala în care suntem și să ne îndrepteze pe o cale bună".[102] Pentru sprijin se adresează lui C. Negri, care în eforturile sale de a susține materialicește emigrația amanetează, bucată cu bucată, moșia Mînjina.* Față

94. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 216 (Scris. din 14 iulie 1849).
95. *Ibidem*, p. 217.
96. *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960, p. 401-402.
97. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 183 (Scris. din 3 iunie 1849 către I. Ghica).
98. *Ibidem*, p. 182.
99. *Ibidem*, p. 212.
100. *Ibidem*, p. 215 (Scris. din 1/13 iulie 1849 către I. Ghica).
101. *Ibidem*, p. 221.
102. *Ibidem*, p. 229 (Scris. din 26 oct. 1849 către I. Ghica).
* Cf. Pericle Martinescu, *op. cit.*, p. 13.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de dezbinarea ce se constată între emigraţi, o asemenea revistă putea deveni tocmai „şeful ce dorim", mijlocul de regrupare a luptătorilor.[103] Ideea centrală a programului schiţat cu această ocazie era prioritatea „ţintei naţionale" faţă de toate celelalte deziderate.[104] O învăţătură categorică se desprindea aşadar din experienţa revoluţiei, iar Bălcescu o formula astfel : „pe nădejdea şi pe ajutorul altora să nu cate în zadar a se răzima suferitoarea omenire".[105] Şi fiindcă nu se putea conta decît pe forţele proprii, era necesar ca mai întîi să se asigure unirea acestora. „Pentru mine — declara Bălcescu — chestia naţionalităţii o pun mai presus de libertate. Pînă cînd un popor nu va exista ca naţie, n-are ce face cu libertatea".[106] De aceea Bălcescu militează pentru o conducere unică a emigraţiei — risipită în diverse centre europene[107] — şi se bucură cînd sorţii se opresc asupra lui C. Negri.[108]

Reorganizarea emigraţiei, în atmosfera înveninată de certuri şi suspiciuni, nu era un lucru uşor. Bălcescu a depus mari eforturi pentru adoptarea unei conduite unitare. Pentru realizarea proiectelor sale era nevoie însă de bani. „Aş vrea să întrebuinţezi — se adresa lui I. Ghica, la 26 ianuarie 1850 — toată fertilitatea duhului tău spre rezolvarea acestei probleme".[109] Concepe chiar, în disperare, planul unei căsătorii de interes. „Am avut un minut ideea d-a negoţia o căsătorie în Moldova (de unde mi se deschisese oarecare vorbe), ca luînd o zestre bunicică, să poci avea ce sacrifica pentru cauză. Dar n-am avut curagiu a da urmare la o asemenea idee şi a arunca pe o carte necunoscută liniştea şi fericirea intimă a vieţii mele..."[110] Îl înştiinţa totodată despre rezultaul demersurilor sale la Londra : înjghebase, în cadrul „solidarităţii revoluţionare a tuturor naţiilor Europei", un comitet secret în care fiece naţiune era reprezentată prin trei membri. Dintre români, în afară de Bălcescu însuşi, erau vizaţi I. Ghica şi Al. Golescu—Arăpilă, iar „de vom găsi un moldovean, apoi unul din noi îi va da locul".[111] Nevoia de fonduri pentru întreţinerea mişcării îl determină să lanseze apeluri în toate direcţiile şi mai cu seamă în Moldova, unde domnia lui Gr. Al. Ghica, instituită în 1849, părea să aşeze oarecum lucrurile. Foştii revoluţionari, adunaţi acum în jurul noii domnii, puteau să facă — gîndea Bălcescu — sacrificii băneşti pentru triumful cauzei naţionale. C. Negri, am amintit deja, l-a ajutat să tipărească „România viitoare" şi tot astfel V .Alecsandri, căci la 11 februarie 1850 îi confirma primirea unei scrisori şi a 400 franci.[112] Peste cîteva zile Băl-

103. *Ibidem*, p. 248 (Scris. din 15 dec. 1849 către I. Ghica).

104. *Ibidem*.

105. Cf. Pericle Martinescu, *op. cit.*, p. 113.

106. N. Bălcescu, Opere, IV, p. 16-17 (Scris. din 21 in. 1849 către I. Ghica).

107. *Ibidem*, p. 18. Vezi şi Cornelia C. Bodea, *Lupta pentru unire a revoluţionarilor exilaţi de la 1848*, în vol. *Studii privind Unirea Principatelor*, Bucureşti 1960, p. 125-166.

108. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 208-209.

109. *Ibidem*, p. 265.

110. *Ibidem*.

111. *Ibidem*.

112. *Ibidem*, p. 270.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cescu se adresează din nou lui I. Ghica, dezvăluindu-şi intenţia de a-l atrage în planurile sale şi pe Teodor Balş : „l-aş sili să ne fie de folos, cum şi a-l face să dea bani, căci am multă influenţă asupră-i şi asupra M-mi Balş". [113] Din Moldova primea scrisori mai ales de la Alecsandri şi de la Emmeline Raymond, care-i arăta „mult prieteşug". [114] Alte ştiri despre Moldova îi parveneau prin „Gazeta Bucovinei", pe care i-o oferea şi lui I. Ghica, la Constantinopol [115] şi prin „Gazeta Transilvaniei". Cu Panaiot Balş, cunoscut din vremea colaborării la „Propăşirea", se punea în legătură prin mijlocirea Anicăi Ghica, [116] cerîndu-i „să ne scrie despre ale ţării". [117] T. Balş îl înştiinţa că în Moldova s-ar fi dat amnistie politică şi îl invita să petreacă cîţiva vreme acolo, „împreună cu toţi prietenii mei". [118] Propunerea îi surîdea, căci şi-ar fi putut întîlni cu această ocazie mama, înştiinţată să vină la Focşani sau la Galaţi, iar pe de altă parte „voi să vedem ce mai putem face cu moldovenii şi de le putem scoate ceva bani, căci toate planurile rămîn în nelucrare din această pricină". [119] Dar amnistia anunţată se dovedi o *minciună*. „Aşa nu e de sperat să merg în Moldova". Iar Negri, care îi promisese să vină la Paris, era reţinut de alte treburi. [120] În ceea ce-i privea pe P. Mavrogheni şi Al. Mavrocordat, „ce fel de oameni sînt ăştia pe care tu i-ai cunoscut ?" [121]

Strîmtorat la culme, Bălcescu se pune de acord cu I. Ghica în privinţa planului de organizare a unei ferme agricole în Dobrogea, pentru care apela la serviciile agronomului I. Ionescu de la Brad. „Aş vrea să-mi trimiţi raportul lui Ionescu", îi scria, la 16 iunie 1850, lui I. Ghica, prin intermediul căruia difuza în Moldova studiul *Question economique des Principautés Danubiennes*. [122] În posesia raportului, Bălcescu solicita şi opinia Institutului agronomic de la Versailles, de unde aştepta să-i vină statute de ferme-şcoli [123], spre a le trimite apoi lui I. Ghica [124]. Proiectul a fost însă abandonat.

Pricinile de descurajare înmulţindu-se, Bălcescu ar dori să se bată mai curînd, „ca o catană", obscur, „decît să mă lupt în piaţă cu dmagogii" [125] Lucrul nu e cu putinţă şi tot ce mai poate face, fără să renunţe

113. *Ibidem*, p. 294.

114. *Ibidem*, Emmeline Raymond (1828-1902), scriitoare. Mai tîrziu directoare a revistei „Le Monde illustrée."

115. *Ibidem*.

116. Anica Ghica, soţia lui Iorgu Ghica.

117. N. Bălcescu, *Opere*, IV, p. 275.

118. *Ibidem*, p. 294 (Scris. din 26 aprilie 1850 către I. Ghica).

119. *Ibidem*.

120. *Ibidem*, p. 301-302 (Scris. din 6 iunie 1850 către I. Ghica).

121. *Ibidem*.

122. *Ibidem*, p. 305, 321. A se vedea pentru acest episod, studiul lui Dan Bădărău, *Cu privire la activitatea lui Ion Ionescu de la Brad între anii 1848-1850 (Călătoria lui în Dobrogea şi dublul ei scop)*, „Studii". Rev. de ist., IX, nr. 6, 1956, p. 107-119, în care totuşi rostul lui Bălcescu nu e pus în lumină.

123. *Ibidem*, p. 332, 334 (Scris. din 27 sept. 1850 către I. Ghica).

124. *Ibidem*, p. 346 (Scris din 26 noiembrie 1850).

125. *Ibidem*., p. 307. (Scris. din 16 iunie 1850), către Al. Zane).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

la planurile sale, este să-şi reia studiile de artă militară („Teoria trebuie să precedeze practica") şi marele său proiect de prezentare monografică a personalităţii lui Mihai Viteazul.

Constrîns de lipsuri materiale şi neputîndu-se întoarce în patrie (demersurile lui Negri pentru aducerea lui în Moldova, deşi obţinuseră asentimentul lui Gr. Al. Ghica, au rămas fără rezultat, fiindcă s-a opus domnitorul muntean, Barbu Ştirbei), Bălcescu se gîndeşte la o stabilire în altă parte, oriunde. „Scrie-mi, îl ruga la 26 iulie 1850 pe I. Ghica ,dacă este mijloc d-aşi căpăta cineva viaţa prin Bulgaria muncind, căci aş vrea mult să merg a mă aşeza acolo..." [126] Cît mai rămîne la Paris, stă în legătură cu V. Mălinescu („om zdravăn şi serios") [127] şi cu N. Ionescu, care îl secundează în polemica cu C. A. Rosetti, iscată în legătură cu problema proprietăţii, [128] pledînd pentru „o singură Românie a tuturor românilor", pe care — credea Bălcescu — numai „o catastrofă europeană" o putea face posibilă. [129] Împreună cu V. Mălinescu şi cu D. Brătianu, alcătuieşte o „comisie de propagandă a ideilor naţionale", convins că numai un „regat al Daciei", puternic, ar putea înfăţişa garanţii de stabilitate. [130] Dar amărăciunile se ţin lanţ, intrigile îl obosesc. „Mie m-i s-a acrit de toţi de politică — mărturisea la 26 ianuarie 1851 — şi doresc a mă ocupa numai de istorie" [131] Se înfundă în biblioteci şi n-ar vrea să părăsească Parisul înainte de a încheia opera începută. E acum în lumea „infoliilor grozave" „pe contemporanii mişei i-am dat dracului" Toţi timpul şi-l consacră de aici înainte cercetărilor istorice, cu o grabă febrilă, determinată în parte şi de progresul continuu al bolii sale. Aceasta îl şi determină să părăsească Parisul, prea umed, pentru a se aşeza, un timp, la Ville d'Avray. Aici îl afla, în iunie 1851, C. Negri, [132] pe care pribeagul îl aşteptase în zadar să vină la Paris, împreună cu V. Alecsandri. [133] Numit părcălab de Galaţi, Negri a trebuit să se întoarcă repede în ţară.

Febrilitatea cu care lucrează Bălcescu e aceea a unui bolnav fără speranţă de vindecare. Face mereu demersuri pe lîngă I. Ghica spre a obţine cărţile necesare şi mai ales exemplarul adnotat al *Istoriei* lui Kogălniceanu. [134] S-ar duce la Roma, unde l-ar fi bucurat, în afară de clima potrivită cu suferinţele sale, „atîtea resurse : bibilioteci, muzee, ruine etc.", dar nu poate, căci numele său e compromis şi poliţia papală nu l-ar lăsa în pace. Nici la Pisa nu poate merge, acolo îl aşteaptă austriecii. Va porni deci, după un scurt popas la Nisa, spre Hyères „un loc cam trist, fiind plin de bolnavi". [135] La 27 octombrie 1851, Alecsandri dădea de ştire că

126. *Ibidem*, p. 322.
127. *Ibidem*, p. 364 (Scris. din 26 martie 1851 către I. Ghica).
128. *Ibidem*, p. 339 (Scris. din 26 oct. 1850 către I. Ghica).
129. *Ibidem*, p. 335-336 (Scris. din 16 oct. 1850 către I. Ghica).
130. *Ibidem*, p. 331 (Scris. din 27 sept. către I. Ghica).
131. *Ibidem*, p. 352.
132. *Ibidem*, p. 374.
133. *Ibidem*, p. 354.
134. *Ibidem*, p. 371, 374 etc. Vezi Virgil Cândea, *op. cit.*
135. *Ibidem*, p. 378, 379, 380 (Scris. din 18 şi 30 sept. 1851 către P. Bataillard şi scris. din 7 oct. către I. Ghica).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

„Bălcescu merge rău, se află la Hyères, departamentul Var, castelul Denis" [136]. El încearcă să-şi îmbărbăteze prietenul aflat în restrişte, asigurîndu-l că „cele mai nobile fiinţe din patria noastră" îi poartă o dragoste frăţească. „Lasă-te a fi iubit precum eşti şi nu te mai revolta împotriva soartei". [137] Legăturile cu Alecsandri continuă, fiindcă peste puţină vreme poetul îi scria, simplu, ca despre un lucru ştiut : „Mă duc în ţară să încep jurnalul acel mult dorit..." [138] Plecînd, lua cu sine şi manuscrisul lui Bălcescu asupra domniei lui Răzvan Vodă, care avea să contribuie la suspendarea intempestivă a „României literare", apărută pasager în 1852. [139] Poetul ducea în ţară şi dagherotipul executat la Paris, puţin timp înainte, prin care fizionomia luptătorului, devastată de boală, ni se transmite în una din cele mai dramatice ipostaze : relaxat, cu faţa lividă, mîna scheletică rezemată de braţul fotoliului. E o mărturie impresionantă din epoca în care istoricul încerca să obţină, muncind fără preget, un avans asupra bolii. [140] Ultimele puteri le investeşte în *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul* la care lucra de multă vreme, cu eroică încordare. „Minutele în care scriu — nota la Hyères, după lovitura de stat a lui Ludovic Bonaparte — sunt pline de amar şi întristare". Constatînd triumful momentan al tiraniei în Europa, optimismul luptătorului cunoaşte o clipă de ezitare : „Sufletele generoase, zdrobite şi rănite de moarte, văd apunînd din vederea lor ziua mîntuirii. Însumi eu, cu o inimă sfîşiată, caut a cîştiga timp asupra-i şi a o întrece în iuţeală ca să pot lăsa fraţilor mei aceste pagini din viaţa părinţilor noştri şi cad sleit de puteri mistuit prin silinţele ce fac". Făcînd apoi apoteoza libertăţii şi a frăţiei, încheie testamentar : „cel din urmă al meu cuvînt va fi încă un imn ţie, ţara mea mult dragă". [141] Acolo, la Hyéres, îl cercetează Maria Cantacuzino, prin care ni se transmite acest mesaj plin de noblete : „Vie moartea pentru mine... numai ţara să-mi trăiască !" [142]

În aprilie 1852, Alecsandri îi scria, dîndu-i ştiri din ţară şi îndemnîndu-l să nu se aventureze acum pe Mediterana. [143] O va face abia în septembrie, într-o ultimă tentativă de a-şi vedea ţara şi familia. Bolnav, fără speranţă de vindecare, voia să moară şi să rămînă între ai săi pentru totdeauna, dar autorităţile muntene nu i-au îngăduit să pună piciorul în ţarina părinţilor. Doar Alecsandri, care îşi luase concediu din slujba

136. V. Alecsandri, *Corespondenţă*, Bucureşti 1960, p. 64 (Scris. către I. Ghica).

137. O. Densuşianu, *Trei scrisori*, „Noua revistă română", Bucureşti III, 1901, nr. 31, p. 303-304. Cf. şi G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 255.

138. G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 256 (Scris. din 25 oct. 1851).

139. Cf. Nestor Camariano, *primul număr al „României literare" din 1852 al lui Vasile Alecsandri*, „Revista Fundaţiilor", Bucureşti, VII, 1940, nr. 10, p. 132-147.

140. Cr. Elena Ciornea, *Un portret necunoscut al lui Nicolae Bălcescu*, „Studii şi cercetări bibliologice", Bucureşti I, 1955, p. 288-291.

141. Al. Odobescu, *Cîteva cuvinte asupra lui N. Bălcescu şi scrierilor sale*, „Revista română", Bucureşti, I, 1861, p. 87.

142. V. Alecsandri, *Din albumul unui bibliofil. Nicolae Bălcescu*, „Convorbiri literare", Bucureşti, X, 1876-1877, p. 141-142.

143. O. Densuşianu, *op. cit.*, p. 304-305.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de arhivist al statului, îl cercetează pe vasul în care zăcea, la Galaţi. Întîlnire dramatică, fără consolare pentru marele suflet al pribeagului.[144]

Astfel Bălcescu fu nevoit să se întoarcă la Palermo. Scrisori pline de afecţiune îi vin de la prieteni *. La 5 noiembrie, Kogălniceanu încerca să-l îmbărbăteze, sfătuindu-l să-şi păstreze „liniştea senină", prielnică însănătoşirii, şi se bucura ştiindu-l „sub influenţa unui cer frumos". El însuşi ar fi vrut să vină în Italia („pays de mes rêves"), dar îl reţineau, la Paris, treburi de familie.[145] Izolaţi cu desăvîrşire, chinuit de singurătate, Bălcescu îl cheamă acolo pe Alecsandri. Răspunsul poetului, negativ — căci şi el era „pe mîna doctorilor" — soseşte prea tîrziu, odată cu promisiunea de a-i trimite balada lui Mihnea Vodă.[146] La 29 noiembrie 1852, mîna istoricului, slăbită de boală, încremenea în pragul capitolului XXXIII al *Istoriei românilor sub Mihai Vodă Viteazul*. Elegia scrisă de Alecsandri la moartea prietenului „pe plaiu-nstrăinării", asocia pentru totdeauna imaginea marelui dispărut cu fericirea viitoare a ţării, căreia îi trimitea o ultimă solie de viaţă, de fertilitate şi de speranţă.

Dispunînd aducerea în ţară a osemintelor lui Bălcescu **, precum şi a manuscriselor, spre a fi tipărite, domnitorul A. I. Cuza omagia (la 15 octombrie 1859) memoria istoricului şi mai ales a luptătorului fără odihnă, căci „oamenii ce se jertfesc pentru o idee măreaţă şi folositoare omenirii, acei ce-şi dau viaţa pentru binele şi gloria patriei lor, merită recunoştinţă şi respect".[147] Peste cîţiva ani, într-un nou decret, domnitorul Unirii îşi mărturisea admiraţia pentru o altă ipostază a lui Bălcescu, elogiind „profunditatea istorică a scrierilor lăsate", şi „deosebitul merit literar al compunerilor sale".[148] Dacă scrierile au putut fi salvate şi aduse în ţară,[149] cenuşa sa — după expresia lui Eminescu — a rămas „pe veci amestecată cu aceea a sărăcimii din Palermo".[150]

Dintre toţi moldovenii, Alecsandri a fost, desigur cel mai apropiat de sufletul lui Bălcescu", dar s-a oprit la jumătatea drumului. Partea a doua a *Suvenirilor*, care urma să cuprindă „cîteva incidente a petrecerii mele cu Bălcescu la Neapole şi la Palermo", apoi „întîlnirea mea cu dînsul la

144. Cf. G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 262-263.

* Vezi Perspessicius, *Menţiuni critice*, II, Bucureşti 1934, p. 32.

145. N. Iorga, ***Ultimele scrisori din ţară către N. Bălcescu.*** *„Analele Academiei*, Mem.. Secţ. Ist., S. III, t. VII, 1927, p. 358-359.

146. *Ibidem*, p. 364. Cf. şi Al. Balaci, ***Studii italiene***, Bucureşti 1958, p. 376 şi următoarele.

** Această sarcină şi-o asuma tot un moldovean, colaborator al lui N. Bălcescu în epoca exilului, N. Ionescu.

147. Citat după V. Cîmpeanu, ***Cuvînt introductiv*** la vol. ***Tribunul. Pagini literare şi publicistice despre Nicolae Bălcescu***, Bucureşti, 1968, p. 8.

148. *Ibidem*, Vezi şi Al. Odobescu, ***Precuvîntare*** la ***Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul***, de N. Bălcescu, Bucureşti 1878, p. XVII.

149. Cel care a intervenit pe lîngă directorul hotelului ***Trinacria***, unde istoricul nostru şi-a trăit ultimele clipe, pentru a-l ruga să păstreze cu toată grija efectele răposatului şi mai ales manuscrisele, a fost V. Alecsandri. La 2 ian. 1853, el făcea un astfel de demers. Cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 369.

150. M. Eminescu, ***Bălcescu şi urmaşii săi***, „Timpul", Bucureşti, 24 noiembrie 1877.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Paris, după întîmplările de la 1848 şi istorisirea aventurilor sale în munţii Ardealului", [151] n-a mai apărut.

Istoricul şi militantul politic sînt ipostazele cel mai frecvent asociate în memoria celor ce l-au cunoscut. „Fiecare frază — nota Kogălniceanu admirativ, referindu-se la studiul lui Bălcescu *Despre starea socială a muncitorilor plugari* — este un strigăt la cer în favoarea nenorociţilor asupriţi". [152] Iar Haşdeu, după ce rosteşte o critică severă la adresa contemporanilor săi (amendă onorabilă făcînd doar lui Kogălniceanu), îi fixează astfel locul în istoriografia naţională, mărturisindu-şi bucuria de a-l fi *auzit* „Numai Bălcescu, neuitatul Bălcescu fu un adevărat istoric, un adevărat uvrier şi artist al nostru ; dar vai ! moarţea îl seceră tocmai cînd crisalida deveni flutur". [153]

Vom încheia aceste rînduri cu observaţia că personalitatea lui N. Bălcescu, fascinantă, a continuat să rodească în posteritatea politică şi culturală, stimulînd conştiinţele cele mai active ale poporului român. „O nemaipomenită admiraţie te cuprinde în faţa acestui erou al suferinţei care. printr-o silinţă uriaşă, mai ţine o clipeală cu mîna piatra mormîntului, pentru a spune cuvîntul de viaţă generaţiilor viitoare". [154] Mărturisind cea mai înaltă preţuire pentru operă, N. Iorga fixa astfel, lapidar, şi trăsătura care îl distinge pe Bălcescu dintre toţi devoţiunea pînă la sacrificiul suprem faţă de idealurile poporului său.

NICOLAE BĂLCESCU ET SES CONTEMPORAINS MOLDAVES DE 1848

Résumé

Célébéré récemment par l'UNESCO, N. Bălcescu (1819-1852) est une personnalité proéminente de l'histoire et de la culture roumaine. Historien, literateur et homme politique, il a exercé un riche et feconde activité dans tous ces domains, son nom étant lié surtout au destin de la révolution roumaine de 1848.

Les dernières études historiques ont prouvé le rôle important de N. Bălcescu dans la révolution en Valachie et Transylvanie, et ses efforts de diriger l'émigration roumaine, après 1848, sur une voie convergente, plus efficace.

En utilisant une ample documentation, notamment la correspondance de l'époque, l'auteur a tenté de mettre en evidence, comme question complémentaire, les relations du grand historien et militant politique avec ses contemporains moldaves. Avec M. Kogălnicenau, qu'il a connu très probablement en 1839, à l'occasion de la visite de celuici à Bucarest, Bălcescu a collaboré dans la revue „Propăşirea" *(le Progrès)* éditée à Iassy (1844) et a entrepris un long échange d'informations documentaires. À Paris, en 1846, ils ont projété un *Dictionnaire biographique* de l'histoire roumaine. Le manque d'informations n'-a pas permis à l'auteur de restituer intégralement cette amitié féconde pour l'historiographie nationale.

151. V. Alecsandri, *Corespondenţă*, Bucureşti, 1960, p. 199.
152. *M. Kogălniceanu. Desrobirea ţiganilor...* în *Opere alese*, ed. C. Drăgan, Bucureşti, 1940, p. 293.
153. B. P. Haşdeu, *Ion Vodă cel Cumplit...* Bucuresti 1984 (Prefaţa).
154. N. Iorga, apud D. Almaş, *Eroi au fost, eroi sînt încă*, Bucureşti 1968, p. 196.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Le Moldave le plus approché du grand Bălcescu fut V. Alecsandri, qu'il a connu à mînjina (1845), à l'occasion d'une réunion moldo-valaque. Ils ont voyagé ensemble en 1846 en Italie, et sur la Méditerranée, jusqu'à Constantinopple. De même ils ont travaillé pour *la cause* à Paris. Leurs liaisons cotinuèrent en 1848 et après la chute de la révolution, jusqu'à la mort prématurée et tragique du grand proscrit.

Avec C. Negri, N. Bălcescu a entretenu des relations amicales au début de 1845. Il a conservé une grande estime pour le seigneur de la Mînjina qu'il croyait digne d'être le chef de l'émigration roumaine et le dirigeant presumé du nouvel état roumain résulté de la révolution.

Plus faibles, mais constantes, ont été les relations avec I. Ionescu de la Brad, V. Mălinescu, T. Rășcanu, C. Rolla etc. dont la présence à l'époque fut plus ou moins remarquable.

La recherche de ces relations a permis de relever quelques aspects nouveaux ou moins connus de la coopération moldo-valaque au temps du mouvement révolutionnaire de 1848 et pendant l'émigration.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

KOGĂLNICEANU ŞI HASDEU
MARGINALII

AL. ZUB

Alăturarea acestor personalităţi, deţinînd fiecare un loc privilegiat în cultura naţională, nu e deloc fortuită. Dincolo de pluralitatea domeniilor de manifestare şi de contactul pasager în cîmpul politicii militante, o justifică mai cu seamă activitatea lor istoriografică şi culturală, izvorîtă din aceeaşi iubire de patrie, prestată cu aceeaşi devoţiune şi cu aceeaşi strălucire.

Pasiunea pentru istorie, timpurie, derivă la amîndoi din nevoia de a servi idealului naţional. În ziua în care împlinea douăzeci de ani (6/18 septembrie 1837), Kogălniceanu semna prefaţa primului tom din *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, gîndită dintru început ca o operă vastă, îmbrăţişînd, într-o concepţie care depăşea tot ceea ce se scrisese pînă atunci, dezvoltarea organică a poporului român, în pofida risipirii lui accidentale. Cu aceasta istoriografia naţională, liberată de tradiţia cronicărească, făcea primul pas serios către o înţelegere mai adîncă a rostului şi a mijloacelor ei de înfăptuire.

„De mult mă ocup de istoria Moldovei", mărturisea la rîndul său Hasdeu, în 1852, într-o însemnare rămasă necunoscută pînă de curînd.[1] La acea dată, adolescentul adîncit în cercetarea trecutului naţional, aduna documente şi lucrări de specialitate, făcînd lecturi de o uluitoare întindere şi diversitate. „Cu insistenţa şi stăruinţa depusă am reuşit în curs de doi ani să strîng aproape toate izvoarele tipărite şi o mulţime de manuscrise, începînd cu basmul nemţesc despre Dracul (sec. XV), *Descrierea Moldovei* de Reihersdorf (sec. XVI) şi pînă-n zilele noastre". Şi adăuga, cu precauţia cercetătorului versat ; „Totuşi simt că îmi mai lipseşte ceva"[2]. Cel ce scria astfel, conştient că această mărturisire putea să pară nepotrivită cu vîrsta sa, avea patrusprezece ani şi parcurgea, cu fervoarea temperamentului său pasionat studiile liceale la *Chişnău* — trepte, „doar trepte spre adevărata intrare" în viaţă.

---

1. N. Romanenco, *O dedicaţie lui M. Kogălniceanu*, în vol. *Studii şi materiale despre B. P. Hasdeu. Chişinău 1966*, pp. 118-119.

2. *Ibidem*.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

La aceeași vîrstă, cu aproape douăzeci de ani înainte, Kogălniceanu strîngea manuscrise de cronici cu un zel pilduitor, de care își va aminti peste ani, recapitulînd stăruințele sale istoriografice: „această studiere și colecționare am început a le face încă din anul 1833".

La formarea istoricului Hasdeu, opera lui Kogălniceanu, alături de îndrumările tatălui său, a contribuit în mod decisiv (Undeva îl numește singur „părinte literar"*). Într-o dedicație din 3 martie 1856, către M. Kogălniceanu, scrisă desigur sub influența lecturii *Letopisețelor* tipărite la Iași (1845-1852) și a acelor *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre-le-Grand, Charles XII, Stanislas Leszczyncki, Dèmétre Cantémir et Constantin Brancovan* (Iassi 1845) ce fuseseră traduse parțial și în revistele rusești, Hasdeu vădea o surprinzătoare maturitate de gîndire „Pînă cînd nu vom avea în literatura istorică un număr suficient de monografii, este aproape imposibil de a trece la alcătuirea unei istorii critice sistematice, care să corespundă cerințelor științei moderne, adică la o istorie a pămîntului și a maselor populare, dar nu a tronului și a cărmuitorilor". Remarcînd lipsa lucrărilor monografice, etape obligatorii înainte de alcătuirea sintezelor, tînărul de optsprezece ani observa, cu același discernămînt, că „cele cîteva încercări de istorie a daco-românilor reprezintă sau investigații critice fără sistemă, sau lucrări de sinteză, lipsită însă de critică". Reproșurile sale vizau pe un Carra, Gebhardi, Engel, Wolf. Fotino si nu era cruțat nici eruditul și multilateralul Cantemir cu care, într-un fel, personalitatea lui Hasdeu comportă multiple analogii. „Tratarea unilaterală, preciza tînărul cărturar, în același spirit, cunoașterea insuficientă a izvoarelor și interpretarea lor greșită, lipsa de sistematizare și de discernămînt în aprecieri, prezumții hazardate — iată numai cîteva din slăbiciunile istoricilor poporului daco-român !". [3]

De aceeași penurie a știrilor, risipite și contradictorii, se izbise și Kogălniceanu. Decis să scrie istoria întreagă a românilor, peste separația lor vremelnică, el s-a văzut constrîns să renunțe la idee pentru moment, dedicîndu-se unei întreprinderi ce trebuia să preceadă elaborarea sintezei. În 1838 concepea, împreună cu C. Negruzzi, o ediție grandioasă a operelor lui D. Cantemir, în nouă tomuri, care avea să rămînă însă, din lipsă de prenumeranți, simplu proiect. [4] La 21 martie 1840, adresîndu-se „din mijlocul teascurilor și a zețarilor" lui C. Hurmuzaki, două zile după ce „Dacia literară" apăruse pe piață „umedă încă de sub teasc", el vestea că intenționează să editeze „pre scriitorii întîmplărilor românești" într-un vast corpus *Scriptores rerum rumanicarum sive valachicarum*. [5] Izvoarele narative, „în altă colecție", constituiau însă prima urgență, iar Kogălniceanu îi și avea în vedere pe Ureche, Costin, Neculce, Cantemir, Radu

---

* Hasdeu, *Cronicele României de Kogălniceanu*, „Columna lui Traian", III, nr. 31, 15 sept. 1872, p. 275.

3. *Ibidem*.

4. Cf. Dan Simonescu, *Mihail Kogălniceanu ca tipograf și editor la Iași*, „Studii și cercetări de bibliografie", București, II, 1957, pp. 168-169, 178-179.

5. Al. Bardieru, *Contribuții la cunoașterea activității lui Mihai Kogălnicenau*, „Mitropolia Moldovei și Sucevei", Iași, XLIII, nr. 9-10, pp. 631-632.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Popescu, Radu Greceanu, Şincai ş.a. pe care credea că-i va putea cuprinde în şase tomuri. Pregătea în acelaşi timp şi *Istoria literaturii româneşti, cu o antologie din prozaiştii şi poeţii vechi şi noi.* [6] Din acest plan temerar de tipărire a surselor documentare Kogălniceanu n-a putut realiza decît o parte. Peste un an apărea „Arhiva românească", de care Hasdeu ia cunoştinţă prin mijlocirea tatălui său — fapt consemnat în jurnal — iar în 1845 începea editarea *Letopiseţelor.*

În dedicaţia din 1856, Haşdeu îl aprecia ca „cel mai priceput dintre cercetătorii daco-români". El însuşi era decis, „în speranţa de a scrie cîndva, în timpuri mai puţin agitate, o istorie temeinică şi bine închegată a compatrioţilor", să tipărească treptat materialele adunate. Metoda i se părea indicată mai ales pentru laturile noi pe care le puteau releva documentele. Concluziile cercetării sale voia să le supună dezbaterilor publice şi mai ales criticii autorizate a lui Kogălniceanu. Importantă era mai ales concluzia că istoria trebuie să-şi lărgească preocupările, încetînd să se mai ocupe de biografia personalităţilor.

Ca şi la Kogălniceanu, istoria are — în concepţia lui Hasdeu — un înţeles militant. Dedicîndu-se cu o fervoare neobişnuită cercetării acesteia, el a crezut cu toată convingerea în virtuţile ei ameliorative. „Istoria — scria Hasdeu în 1868, în spiritul *Cuvîntului introductiv* al lui Kogălniceanu, ar fi o jucărie dacă învăţăturile trecutului n-ar dirige prezintele şi n-ar prepara viitorul". [7]

Documentele adunate cu răbdare şi pasiune aveau să apară în „Arhiva istorică a României" (1864-1868), altele au fost risipite cu generozitate în publicaţii de epocă, efemere. Opera de sinteză, după studii speciale publicate de-a lungul anilor, se solda cu cele două volume de *Istoria critică a românilor* (Bucureşti, 1873-1875), preocupare schiţată în treacăt încă în însemnarea din 1852.

Ca şi Kogălniceanu, Hasdeu şi-a gîndit opera în proporţii monumentale şi era firesc să n-o poată împlini pe deantregul. Dar, cum s-a observat deja, proiectele nerealizate ale unui scriitor sau om de ştiinţă sînt, sub o anumită latură, mai interesante decît opera însăşi, finalizată. [8] Este cazul unui Eliade—Rădulescu, al unui Kogălniceanu, Iorga, creatori de o efervescenţă neistovită, depăşiţi întotdeauna de propriile proiecte. „Mi-am înţeles misiunea pe o scară colosală, mărturisea Hasdeu. Cine ştie dacă Meşterul Manole nu va cădea de pe schelă!" [9]. Iar altădată, oarecum stingherit de inadvertenţa dintre resursele voinţei şi cele ale forţei sale fizice „Tot ce ne îngrijeşte este ca nu cumva munca şi voinţa să fie covîrşită prin sărăcia puterii". [10]

Cînd în 1858, sub scutul unionistului, se stabilea la Iaşi, Hasdeu avea douăzeci de ani şi proiecte pentru mai multe generaţii de istorici şi filo-

6. *Ibidem.*
7. B. P. Hasdeu, *Bătrînul Baba-Novac*, „Românul". Bucureşti, 19 aprilie 1868, p. 337.
8. N. Manolescu, *G. Călinescu*, „*I. Eliade-Rădulescu*", „Contemporanul" Bucureşti. 18 nov.1966, p. 3.
9. Vezi 1. n., *Decalogul lui B. P. Hasdeu*, „Cronica", Iaşi. III, nr. 8. p. 10.
10. *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

logi. L-a cunoscut atunci şi faţă către faţă pe Kogălniceanu, pentru a cărui operă ştiinţifică şi culturală nutrea o veche admiraţie, constantă.

Temperament de luptător şi democrat convins, Hasdeu avea să se întîlnească cu Kogălniceanu şi pe tărîm politic. A fost alături de tribun în epoca lui 1859 şi în aceea a reformelor lui Cuza—Vodă. De camarilă însă, după realizarea Unirii, s-a ţinut departe, nu fără a rosti critici care i-au înstrăinat simpatia domnitorului. „Cuza nu mă iubea — nu ştiu de ce, mărturisea Hasdeu într-o scrisoare către unchiul său Boleslav, la 19 februarie 1878 [11]. Eu am fost totdeauna *cuzist* şi sub Vodă Carol n-am vrut să intru în serviciu şi să depun jurămînt [12] pînă ce n-am aflat despre moartea lui Cuza". Motivîndu-şi *cuzismul* într-o polemică cu Pantazi Ghica [13], Hasdeu invoca faptul că voievodul Unirii era primul domn ce venea din afara protipendadei şi că reformele din epoca *Statului* au conferit ţăranului, cu care — în antiboierismul său declarat [14] — istoricul se identifica, nu numai pămînt, ci şi „dreptul de a reprezenta şi noi ţara [...] în loc de a fi nişte simple obiecte asupra cărora legiferau nu patriotismul şi nu inteligenţa, ci averile moştenite, cîştigate şi dotale". [15]

Mănuind cu o forţă care l-a făcut temut şi detestat arma satirei şi a pamfletului, Hasdeu a combătut mereu viciile sistemului pe cale de consolidare, convins că există întotdeauna loc pentru mai bine. În epoca reformelor, se definea singur, cu ostentaţie : „directore fără speranţă de a fi ministru şi proprietariu, fără frică de legea rurală, Bogdan Petriceicu Hasdeu". [16] Nici Kogălniceanu n-a fost scutit de săgeţile şi butadele lui „Aghiuţă", deşi secularizarea averilor mănăstireşti şi împroprietărirea ţăranilor îi mergeu „de-a dreptul la inimă". Omul politic, înzestrat cu mari însuşiri, îi apare uneori ca un oportunist, constrîns la demagogie, pe care Hasdeu o desavuiază în coloanele revistei satirice „Aghiuţă" şi mai tîrziu în ziarul „Traian".

Alăturîndu-se liberalilor radicali, Hasdeu a fost ales deputat, în 1867, fiind susţinut — cu ocazia validării (10 ianuarie 1868) — şi de M. Kogălniceanu, [17] care îl sprijinise de altminteri şi în alte împrejurări. În 1867 el a făcut eforturi pentru subvenţionarea de către stat a revistei „Arhiva istorică a României", lăudînd erudiţia şi patriotismul luminat al redactorului. [18] Cei doi cărturari, învecinaţi acum în lupta politică,

---

11. Publicată de Teofil Sauciuc Săveanu în „Cercetări istorice", Iaşi, XVIII (1943), pp. 105-106.

12. Vezi „Românul", Bucureşti, 6 aprilie 1866, p. 159, col. 2.

13. *Metamorfozele d-lui Hasdeu*, în „l'Independance Roumaine", Bucureşti, 22 decembrie 1867.

14. Vezi „Românul", 16 nov./19 dec. 1867, pp. 797-1088 : *Boerii în faţa tronului şi boierii în faţa poporului*

15. B. P. Hasdeu, *Recuisitorul domnului Pantazi Ghica*, „Românul" 5-6 ianuarie 1868, pp. 10, 13-14.

16. Barbu Lăzăreanu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu. Umorul, farsele şi poezia lui*, f. l., f. a., p. 53-57 ; *Hasdeu şi Mihail Kogălniceanu.*

17. Vezi „Monitorul oficial", 1868, nr. 8, p. 37.

18. „Monitorul oficial", 1867, Supl. nr. 39, pp. 281-282. (Şedinţa Camerei din 14 februarie 1867).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

aveau să treacă totuşi printr-o acută criză în raporturile lor. La 30 ianuarie 1868 Hasdeu omagia talentul oratoric al lui Kogălniceanu („ornament al acestei onor. Camere"),[19] dar foarte curînd apropierea de C. A. Rosetti şi de C. D. Aricescu — indicînd fără echivoc direcţia simpatiilor sale politice — avea să provoace grave disensiuni, pasagere. Discursul lui Kogălniceanu în chestiunea concesiunilor feroviare, apreciat de Hasdeu ca prolix şi voit confuz, provoca reacţia criticului care se întreba, mimînd naivitatea ucenicilor celebrului Willemain : „Oare ce a spus profesorul ?" Dar, declarînd în acelaşi timp că „suntem obicinuiţi a-l asculta totdeauna percum elenii ascultau în antichitate stejarul de la Dodona" [20], Hasdeu îi aducea omagiul suprem. Intrarea reputatului om politic în cabinetul alcătuit de D. Ghica, V. Boierescu, Al. G. Golescu, I. Ghica şi Al. Creţescu, sub preşedinţia celui dintîi, este reprobată cu deferenţă, dar hotărît, în termeni care vor să-l distingă pe Kogălniceanu de *oglinzile* în care avea să se răsfrîngă cu necesitate. „Un om pus între cinci oglinzi, se pare a fi şase oameni, toţi deopotrivă de urîţi, dacă este urît originalul : acesta-i rolul d-lui Kogălniceanu între ceilalţi colegi de portofoliu" [21]

Relaţiile dintre personalităţi cu o puternică individualitate suferă fluctuaţii inerente ,cu atît mai mult în cazul unor firi pasionate şi voluntare ca cele aflate în discuţie. Traiectoria acestor raporturi, în măsura în care documentele sprijină reconstituirea ei, nu e o mişcare rectilinie, iar tonusul afectiv al relaţiilor nu e în chip necesar ascendent. Apropierea de o personalitate puternică este mai întotdeauna în detrimentul imaginii apriorice, idealizante. Cînd nu-l cunoştea decît prin mijlocirea operei, prin faima gigantomachiei pe care o întreprinse în fruntea unei generaţii prin excelenţă militantă, Kogălniceanu îi apăruse tînărului Hasdeu ca un uriaş a cărui mişcare înscria în spaţiul istoriei social-politice şi culturale a patriei o linie pură, netulburată. Atmosfera viciată de politicianism, urzeala de intrigi în care omul politic era constrîns să evolueze, clatină pentru moment raporturile dintre cei doi cărturari. La 30 aprilie 1869, Hasdeu comunica, sub semnătură proprie, un *Anunciu foarte important :* voind, anume, să tipărească o *Istoria publică, politică şi literară a d-lui Mihail Kogălniceanu,* cerea să-i trimită, oricine le-ar avea, „documente, detalii sau anecdote relative la acest individ". [22] Nimic nu trebuia ignorat, nici o „amănunţime biografică", pentru „aprecierea istorică a caracterului unui om". Neînţelegeri trecătoare, căci apariţia *Cronicelor României* în 1872, cu o prefaţă — pagini de ardentă confesiune politică — în care Kogălniceanu emitea judecăţi critice asupra epocii contemporane, oferea ocazia unei clarificări. Confruntarea lui „2 mai" cu „11 februarie", critica „monstruasei coaliţii", nu puteau să nu antreneze polemici. În adevăr, la 13-16 septembrie 1872, ziarul „Românul" publica un articol al lui Pantazi Ghica în care problemele contemporaneităţii erau abordate de pe

19. „Monitorul oficial", 1868, nr. 25, p. 154.

20. B. P. Hasdeu, *Discuţiunea generală a concesiunilor drumului de fier*, „Românul", 29 mai 1968, p. 451.

21. Barbu Lăzăreanu, *op. cit.*

22. „Românul", 3 aprilie 1869, p. 198.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

poziţii net ostile lui „2 mai", în spatele căruia era vizat M. Kogălniceanu. Lăsa să se înţeleagă, în treacăt, că nici Hasdeu n-ar avea opinie tocmai favorabilă despre opera istorică a reformatorului. Afirmaţia, abil strecurată în recenzia *Cronicelor,* a avut darul să provoace intervenţia reparatoare a lui Hasdeu, conştient de ceea ce datora „unui ilustru veteran" istoria naţională.[23] Recunoscînd supremaţia culturală a „veteranului", Hasdeu declara, precizînd natura politică a trecutelor dimensiuni : „Chiar în momentele cele mai pasionate ale politicii militante, m-am închinat totdeauna denaintea decanatului literariu al d-lui Kogălniceanu". Şi continua, definitiv sceptic în materie politică „O voi face cu atît mai mult astăzi cînd cultul esclusiv al ştiinţei m-a smuls din vălmăşala neterminabilei controverse de a şti cine-i mai rău între cei răi o ciudată dilemă, mai ales cînd relativa răutate a celor mulţi este simplu efect al atmosferei !"[24]. Ca să-l poată înfăţişa pe Kogălniceanu sub toate laturile activităţii sale neistovite, îi trebuiau volume. „Vor trece sute de ani, conchidea Hasdeu dar niciodată nu [...] va aluneca pe buze memoria lui Urechia, Costineşti, Neculcea etc., fără ca să nu apară în aceeaşi clipă denaintea ochilor umbra lui Kogălniceanu !". Emulul aprecia nu numai „scupuloasa conformitate cu manuscrisele", de care s-a convins prin „ostenitoare confruntări", ci şi portretistica „măiastra artă de a arunca pe pînză tipuri grandioase" Prefaţa ediţiei o recomanda deci ca „cea mai elocinte cronică a zilei de ieri", iar *Letopiseţele* ca *„un vade-mecum* al tuturor românilor", sfătuind cu insistenţă : „toţi să le citească, toţi să le recitească, să le înveţe ca pe *Tatăl nostru".*[25]

La rîndul său, Kogălniceanu îi trimitea lucrarea cu o măgulitoare dedicaţie „D-lui B. Hasdeu, omagiu talentului şi în aducreea aminte a anilor de amiciţie veche" Aluzia la vechea prietenie o explicitează însuşi Hasdeu, precizînd că este vorba de „cele mai glorioase zile în istoria modernă a românilor", *1859* şi *2 mai,* a căror „stea polară" a fost Kogălniceanu.

În cadrul Academiei Române, după cum se ştie, Kogălniceanu a impulsionat cercetările istorice în direcţia adunării şi tipăririi izvoarelor diplomatice şi narative. La stăruinţele lui, Hasdeu a făcut o descindere în arhivele din Galiţia (1876), pe urmele documentelor româneşti purtate în exil de mitropolitul Dosoftei.[26] În acelaşi an a fost numit la insistenţele lui Al. Odobescu, directorul Arhivelor Statului, iar în 1877 i se crea o catedră la Universitate şi era ales membru al Academiei Române, instituţie în care Hasdeu avea prilejul să colaboreze din nou cu M. Kogălniceanu.

O nouă tentativă de a coborî în arena politică eşuează. Ales deputat la Craiova în 1884, i se înfăţişa, prin glasul lui Kogălniceanu, alternativa

---

23. „Columna lui Traian" , 15 septembrie 1872.

24. *Chronicele României de M. Kogălniceanu.* „Românul", 19 septembrie 1872, p. 786.

25. *Ibidem.*

26. Vezi raportul lui B. Hasdeu asupra cercetărilor efectuate, în „Românul", 18 sept. 1876, p. 870.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de a opta pentru parlament sau pentru direcţia Arhivelor Statului. „De arhive — replica Hasdeu — nu mă las odată cu capul". [27]

Contactele dintre cei doi cărturari, mai cu seamă în ordinea preocupărilor istoriografice, sînt frecvente. Ele mărturisesc singure preţuirea reciprocă, firească. Una din cărţile sale Hasdeu i-o dedica maestrului cu aceste cuvinte : „Celui mai mare român din zilele noastre". Într-o altă dedicaţie, pe un exemplar din monografia *Ioan Vodă cel Cumplit* (1865), omagiul se adresa unei alte laturi a personalităţii lui Kogălniceanu : „fondatorul elementului poporal în istoria noastră", iar pe coperta scrierilor postume ale fiicei sale Iulia, tipărite în 1889, cu o prefaţă de Angelo de Gubernatis, Hasdeu ţinea să sublinieze, acum purificat de orice resentimente, permanenţa legăturilor cu marele bărbat „D-lui M. Kogălniceanu, amicului tatălui meu, operele fiicei mele". [28]

Peste doi ani, supus unei noi intervenţii chirurgicale, Kogălniceanu se stingea la Paris, sub cloroform. Anunţîndu-i moartea Hasdeu se rostea cu aceeaşi afectuoasă admiraţie : „Kogălniceanu va rămîne tipul unei activităţi necurmate, a unei energii neîntrerupte". [29] Durerea pricinuită de dispariţia marelui cărturar şi om politic îl împiedica să rostească, în numele Academiei Române, cuvîntul de despărţire.

În dezvoltarea culturii şi a ştiinţei istorice româneşti din veacul trecut. Kogălniceanu şi Hasdeu reprezintă nume pe care istoriograful le asociază legitim. Amîndoi au sondat trecutul poporului romîn cu iubire adîncă şi pricepere, făcînd din progresul material şi cultural al ţării, ţinta supremă a străduinţelor lor. Şi unul şi celălalt au răspuns promt la exigenţele epocii, afirmînd. în lupta lor pentru realizarea aceluiaşi ideal, personalităţi distincte. „Pînă la un nivel, declara Hasdeu cu ocazia apariţiei *Cronicelor României* (1872), elogiind strădania de editare a izvoarelor documentare, Kogălniceanu în literatura istorică [...] joacă rolul lui Columb în domeniul geografiei". [30] Sarcina celorlalţi istorici, subînţeleasă aici, era aceea de a organiza noul continent, procedînd la o explorare sistematică a fiecărei regiuni din cuprinsul său. Este ceea ce a făcut, cu pricepere şi pasiune neîntreruptă însuşi Hasdeu, fapt pentru care Kogălniceanu îi mărturisea public, în 1884, întreaga consideraţie : „ca coleg al ilustrului membru al Academiei Române, sînt mîndru să mă găsesc cu d-sa, cu d. Hasdeu, oriunde..." [31]. În parlament, în publicistică sau în cel mai înalt for de cultură, numele lor se învecinează inseparabil ori de cîte ori îşi recapitulează eforturile de depistare şi valorificare a surselor, de examen critic al documentelor, dar şi de sinteză creatoare.

---

27. „Monitorul oficial", 1884/85, nr. 2, pp. 31-33, 147-149.

28. B.A.R., Arhiva Kogălniceanu, VXX Varia (IV) 2.

29. „Analele Academiei Române" Dezbateri, t. XIV, 1891-92, p. 10.

30. Hasdeu, *Cronicele României de Kogălniceanu*, „Columna lui Traian", 15 septembrie 1872, p. 275.

31. „Monitorul oficial", 1884/85, nr. 2, pp. 31-33.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

KOGĂLNICEANU ET HASDEU. MARGINALIA

Résumé

Le rapprochement de ces personnalités éminentes de la science et de la culture roumaine n'est pas fortuite. Outre la pluralité des domians de manifestation et du contact passager sur le terrain de la politique militante, le justifie leur activité historiographique et culturelle, surgie du même amour pour la patrie, prestée avec la même devotion et le même éclat.

En s'appuyant sur quelques notices, dedicaces, compte-rendus, discours parlamentaires et articles de Hasdeu et de Kogălniceanu, l'auteur recherche les points de contact entre les deux personnalités, les affinités de conception et les contrastes révélés au cours de leur collaboration. La passion pour l'histoire, l'effort de doter le pays d'un *corpus* diplomatique et narratif, la collaboration scientifique et culturelle sous la coupole de l'Académie Roumaine, la même conception sur le militantisme de l'historien, la lutte commune pour les réformes bourgeoises-démocratiques, rapprochent-malgré les divergences passagères-les deux lettrés. Dans cette direction, l'auteur a mis en évidence quelques aspects moins connus de leur activité culturelle et politique. Au parlement, dans la presse ou dans la plus haute institution de culture et de science, leurs noms vont toujours ensemble. Avec plus de justesse encore l'historiographie les associe inséparablement tous les fois qu'elle récapitule les efforts de dépister les sources et de les publier, de faire un examen critique des documents et une synthése créatrice.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

COSTACHE NEGRI
corespondență inedită

PAUL PĂLTĂNEA

Nu cu multă vreme în urmă, în 1966, prin grija lui Emil Boldan a fost strînsă în două elegante volume opera lui C. Negri, poezii, proză și corespondență.

Adăugăm, la corespondența cunoscută, un număr de șase scrisori, existente la Arhivele Statului București, adresate unor administratori ai moșiilor Cocuței Conachi-Vogoride — sora vitregă a lui Negri, căsătorită acum cu Ruspoli. Cu toate că ele privesc mai mult afacerile bănești ale Cocuței, față de care Negri manifestă o deosebită grijă și multă afecțiune, totuși sînt și informații care vin să întărească o serie de trăsături morale ale lui C. Negri, deja cunoscute.

Merită să subliniem, chiar dacă este știut, spiritul de sacrificiu a lui Negri care și-a neglijat interesele personale pentru a contribui la rezolvarea diferitelor probleme importante ale vieții politice românești. „Am fost nevoit—spune Negri într-o scrisoare din 17 februarie 1865—a da preferință treburilor țării, care pentru unele dintr-însele, dacă nu-mi băteam capul cu atîta stăruință, Dumnezeu știe ce se mai întîmpla cu ele".

Preocuparea deosebită pe care o are pentru rezolvarea tuturor treburilor moșiilor, unele încurcate în procese, dezvăluie, încă o dată, marea cinste de care dă dovadă C. Negri. De altfel, întreaga sa viață este un pilduitor exemplu de respectare a tuturor legilor morale și sociale. Sub acest aspect, el poate sta alături de N. Bălcescu, conturînd astfel, personalitatea ideală a luptătorului din revoluția anului 1848.

17 februarie 1865 București

1

Iubite Domnule Gheorghiescu,

Îmi este cu totul cu neputință de a veni în Moldova, fiindcă piste cîteva zile să apropie terminul fixat unde trebuie să mă aflu iarăși la Constantinopol.

Vrînd Dumnezeu, cred că pe la mai să mă întorc în Moldova, de unde apoi să nu mă mai clintesc și atunci voi căuta cît să va putea mai bine să mă ocup de trebile Cocuții, mai cu samă de giudecăți.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Am fost nevoit a da preferință trebilor țării, care pentru unele dintr-însele, dacă nu-mi băteam capul cu atîta stăruință, Dumnezeu știe ce să mai întîmpla cu ele. Am scris și lui D. Marin care m-au înștiințat despre nevoile Țigăneștilor, cum scriu și dumitale acum, că ace moșie nu să poate da cu 2000 galbeni pe an, cît dă D. Țigănuș și că chiar de ar produce încă mai puțin decît are sumă, prin căutarea casei, încă nu ar trebui să i se strice preîul în așa fel. Mai vîrtos că ea de 15 ani n-au sporit cu nimica în prețul de 5.000 galbeni, cînd alte moșii s-au suit mai mult. Și apoi cred că P. Ruspoli, ca să-și facă o ocupație, o va căuta singur, ca să o poată îmbunătăți cum să cuvine unei moșii de așăzare.

Casa iarăși trebuie pornită, căci nu folosim nimica pierzîndu-se vremea lucrului ei, cum și ce fel să întîmpinăm cheltueala trebuitoare, o las la chibzuința înțăleaptă și cu durere pentru casă a Dumitale, căci nu găsesc alta ați zice.

Numai decît însă trebue să ne rostim pentru prețul Plăcintei și să faci acolo toate chipurile ca să să sfîrșească această treabă, căci cu socoteala de a mări prețul pe falce, tot zăbovim și pe de altă parte dobînzile datoriilor cresc, și este aceasta o speculație mai mult vătămătoare decît folositoare pentru casă. Așa dar rostește-te pentru preț și dacă vei vedea că nu putem scoate mai mult decît 15 galbeni falce, primește și sfîrșește alcătuirea, ca, cu un ceas mai înainte, să putem și noi lua banii și plăti îndată unde casa este datoare.

Obligațiile de moșie iarăși sînt de idee ca înființîndu-se bănci pentru esconta lor, asămine să prifacă în bani, după cum se va putea vinde înainte de toate, să scape de toate datoriile. Aceste obligații, precum și banii de pe Plăcinta, vor sluji la desfacerea casei de toate a ei nevoi.

Pentru aceasta fă cum vei socoti că este mai bine și mai nimerit ca pînă cînd aceste două operații se vor îndeplini, să poți întîmpina nevoile moșiilor Țigănești, Domnești, Nămoloasa, precum și facerea casei.

La vremi grele, trebuie cineva să ostenească și să chibzuiască cu toată osîrdia.

Spre revedere la luna lui mai, să ne găsim sănătoși rămîindu-ți bun prieten.

C. NEGRE
(Achiziții noi CCXL/17)

2

18 martie 1865, Kiustenge

Iubite Gheorghiescule,

Eu sînt prins aice la Kiustenge, unde aștept de trei zile un vapor, ca să mă duc la Constantinopol.

Nu am putut să-ți răspund de la București, căci am avut atîta trebi și m-am pornit așa în grabă încît nu m-au mai încăput vremea să-ți scriu. Cu banca, după cum mi-ai scris, nici nu am avut vreme să vorbesc. Orîn-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

zile de pe moşii rămîn a proprietăţii şi ţirculara lui Kogălniceanu chică jos, aşa dar urmează cu darea lor după aceasta.

Pentru moşia Plăcinta trebuie neapărat să facem ce se poate ca să o vindem în feliul următor : o dată cu ce vom da oraşului Galaţi, să dăm şi şi parcheturile la oamenii cei care le-au cerut, precum şi dacă să va pute şi partea ce era să o ei. Olarul, asămine şi fălciile ce le cere Dimitrache Munteanu. Dacă pentru preţ nu să va pute mai mult decît 15 galbeni falcea, apoi ce să facem, să o dăm şi aşa ; căci am înţeles de la D. Viţu, cu care am vorbit la Bucureşti, căci ei nu vor să dei mai mult.

Casa de la Ţigăneşti fă ce-i face să nu stei lucru ; ca să nu pierdem vara degeaba ; căci înainte de toate este de neapărată nevoie să aibă Cocuţa o locuinţă.

Au făcut o greşeală de a vroi un al treilea rînd, lucru care după ideea mea era de prisos ; dar şi-au făcut pe gust şi nu am ce zice. Măcar cît a mai trăi să trăiască pentru dînsa şi cu mulţămirea ei.

Vremea de faţă este critică, dar va trece şi să vor pune toate la cale, vrînd Dumnezeu. Bonurile pentru pămîntul lăcuitorilor vor sluji la plata de datorii şi cred că nu vor suferi nici o pagubă ; căci de pe acum sînt companii care vor a le cumpăra. Tot acum scriu şi lui Manolache Iepureanu ca să să răpeadă pînă la Ţarigrad unde să mă înţeleg cu dînsul spre a porni proces pentru Domneşti şi ca să-i dau toate sineturile răscumpărate, să cumpere şi giumătate de Bărgăoani.

La întoarcerea lui să va întîlni cu Domniţa ca să puneţi amîndoi la cale cum să să urmeze pentru a se nimeri lucru mai bine. Iţi mai recomand casa de la Ţigăneşti, ca doară să nu stei lucru şi rugîndu-te să-mi scri la Constantinopol, despre cele ce vei mai fi făcut. Iţi rămîn bun prieten.

C. NEGRE

Eu, vrînd Dumnezeu, mă voi întoarce în ţară pe la mai.

(Achiziţii noi CCXX/23)

3

2/14 mai 1865, Constantinopol

Iubite Gheorghiescule,

Pînă acum partea din moşia Bărgăoani neputînd fi însă scoasă la mezat pentru datoriile răposatului Vogoridi, mai cu samă fiindcă s-au ivit nişte sineturi plastografe de 18 mii galbeni, apoi acea parte nici s-au putut răscumpăra cu sineturile ce posedăm, atît cele de la Bălşoae, cît şi cele de mai înainte. Prin urmare alcătuirea care am făcut-o cu Alecu Vogoridi, că pînă într-un an să-i dau partea frăţini-său neputîndu-se îndeplini, trebuie acum să-i dăm dobînda, căci anul se împlineşte la 4/16 iunie viitor. Şi de acolo, apoi să face mezatul Bărgăoanilor de la iunie 1865 pînă la iunie 1866, precum nu mai este îndoială că să va face, apoi nu-i mai dăm nimica.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

De aceea, te întreb de poţi pregăti suma aceasta 2000 galbeni pînă la 4 iuni şi te rog să-mi răspunzi îndată unde în ori care caz, să pot lua aice măsurile cuvenite. Numai să-mi scri grabnic, ca să ştiu ce să fac.

Cocuţa vine în curînd, dacă nu cumva va fi şi venit. Nu o supăra cu nici o treabă. Lasă, dacă voi veni şi eu — cam piste două luni —apoi atunci îi vom pune pe amîndoi în ştiinţa mai de aproape a trebilor lor.

Spre revedere rămîindu-ţi bun prieten.

C. NEGRE

(Achiziţii noi CLXXXV/8)

5

18/30 iunie 1865, Buiuk-dere

Iubite Gheorghiescule,

Ţi-am scris mai dăunăzi că am plătit aice lui A. Vogoridi dobînda pe un an a 10.300 lire. Alcătuirea pe care am făcut-o cu dînsul au fost ca în curgere de un an sau să-i dau giumătate de Bărgăoani în a sa stăpînire, sau să-i răspund banii cu a lor dobîndă, cîte 10%. Anul trecînd, i-am şi plătit dobînda şi el ne mai vroind a prelungi alcătuirea, au rămas ca să-i dăm banii înapoi. Pe de o parte aceasta este şi mai bine pentru interesele Cocuţii, căci moşia Bărgăoanii lăsa ca şi după legea rurală, s-au grăbit posesorul a o mai lua în arendă tot cu preţul care o avea înaintea acestei legi. Iară după cum mi-au spus M. Epureanu falcea de iarbă să vinde cîte 6 galbeni pe an şi cea de arătură 4 galbeni, încît nu este alta de făcut acolo, decît a da pămînturi amu la cei de penpregiur care vin totdeauna de le iau.

Deci, oricînd vom putea vinde bucata aceea, dacă nu 30 mii galbeni, dar 25 negreşit şi chiar s-ar găsi muşterii, unul de la Piatra şi Bălănescul cel bătrîn. Ne-am alcătuit cu Iepureanu ca să punem înainte pe Nuga zaraful de la Bîrlad să stea la mezat cu sineturile cumpărate şi să o luăm. Căci în dată ce voi sosi în ţară, voi face cele de cuviinţă ca să să facă lichidaţia şi să să mîntuie şi această treabă.

Deci trebuie gîndit de pe acum ca din vînzarea Plăcintei să să puie banii luaţi de la A. Vogoridi de o parte, unde ai să înapoi cît de curînd spre a nu să plăţi dobînda mai mult, mai ales că stăruie tare pentru primirea banilor săi. Te avizez de pe acum de această treabă şi te rog să-mi scrii unde stă vînzarea Plăcintei şi ce s-au mai făcut în această pricină.

Rămîiindu-ţi bun prieten

C. NEGRE

Am înţeles cum că cumnatul şi Cocuţa sînt la Văratic. Aşa este ? Dar pîinile şi fineţele cum merg ? Scriem te rog.

(Achiziţii noi CLXXXV/10)

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

4

7 iunie 1865, Constantinopol

Iubite Gheorghiescule,

Am primit scrisoarea D-tale şi asupra celor ce-mi scrii răspund cu un proverb ; că după furtună vine şi vreme bună. Cu vînzarea Plăcintei şi cu bonurile ocîrmuirii pentru legea rurală va scăpa sora mea Cocuţa de toate supărările ei.

Eu aice am plătit lui Alecu Vogoridi 1030 lire, escontîndu-mi leafa mea pe cîteva luni înainte; deci despre aceasta fii în pace şi totodată nu spune nimic Cocuţei, nici cumnatului. Asemenea, dacă Cocuţa te va întreba de mi-ai plătit 4.000 franci şi nişte alte cheltuieli care i-am dat cumnatului Ruspoli cînd au fost aice, să spui că mi-ai plătit, ca să nu să supere şi pe urmă vom face noi amîndoi socoteala şi-mi vei plăti totul, cînd vor fi bani.

Pentru Manolachi Iepureanu s-au aşezat ca să i să conteze numai pe un an leafa pentru vechilic, afară de cele 1.200 galbeni care i s-au dat. De dînsul avem mai mult decît totdeauna trebuinţă ; căci Domneştii mai i-au dezbirnat de hrisovul prin care să zice că giumătate au fost a răposatului Vogoridi şi acum pi curînd are să să apuce a răspinge sineturi plastografe de 20.000 galbeni care din nou au ieşit la iveală pe numele lui Vogoridi. Are să dei hîrtie de taftopatie şi înţelegi pre bine că acum mai mult decît totdeauna trebuie să-l ţinem căci numai el prin poziţia lui va fi în stare să descurce şi să năvălească plastografia. Burduja nefiind pentru asămenea mari trebi.

De aceea te rog să faci două poliţi cîte 600 galbeni, una pentru sfîntul Dumitru viitor şi cealaltă pentru sfîntul Gheorghe 1866 şi să i le trimiţi la Bîrlad, întocmai ca şi cele două care i-au mai dat, fără ca să mai ştie Cocuţa şi cumnatul şi nefiind bani ca să plătească, voi da iar eu. Iţi voi scrie mai mult despre aceste în curînd. Căci sînt şi eu foarte ocupat acum cu chestia mînăstirilor, că doar să o isprăvesc mai curînd, ca să mă pot întoarce în ţară unde să punem trebile la cale.

C. NEGRE

(Achiziţii noi CLXXXV/9)

6

1-er décembre 1870, Ocna

Mon cher Manolachi,

Ja ne puis venir à Zigăneşti pour le moment ; ce sera pour plus tard. Voici quelle est mon idée sur ce qu'il y a à faire.

D'abord il faut vendre le maïs et le seigle échauffés pour profiter des prix d'aujourd'hui, avant qu'ils s'avarient tout-à-fait car alors on n'en prendra rien ou presque rien.

Il faut ensuite, quant à l'expropriation forcée, dire à Mr. Pogoni que la falche de terrain pris par Mr. Strusberg est tenue par la propriété á

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

100 ducats, l'une dans l'autre, sans prejudice de la forét de qui part s'être trouvée sur les falches enlevèes par le dit Strussberg, comme également sans préjudice des prétentions du fermier depossédé. C'est un prix raisonable sur lequel il n'y a rien á dire. S'il est refusé, il faut avoir secouer aux autorités, malgre la repugnance qu'il est bon d'avoir le procés.

Quant á l'argent des bons ruraux prends le si tu en as besoin. J'en ignore d'abord le chiffre. Il faudra faire pour cela un procés-verbal comme également pour la 600 ducats qui tu as prix déjá. Ainsi qu'une troisiéme procés verbal pour la vente du maïs et du siegle échauffés.

Je desirerais savoir où en sont les procés Rosnovano-Georgiesco et les Lipovans et si les papiers qui les concernent sont entre vos mains ou renfermés dans la caisse aux papiers-comme également á quels termes on les juges et où.

Je regrette de ne pouvoir venir á Zigănești comme je te l'avais télégraphié ; mais ce sera pour une autre fois et bientót.

Je ne sais rien de prince Ruspoli, il parait étre trés absorbé par les affaires de la bas pour ne point donner de ses nouvelles.

Adieu mon cher Manolachi á tantôt et tout à tout a toi.

C. NEGRE

(Achiziții noi CCXL/19)

COSTACHE NEGRI, CORRESPONDANCE INÉDIT

Résumé

L'auteur présente six lettres inédites du fond de l'Archive de Bucarest, concernant à quelques affaire en raison d'argent de madame Cocuța Conachi Vogoride, démi-soeur de Costache Negri, mariée avec Ruspoli. Bien que les lettres publiées se raporte aux affaire de Cocuța pour la quelle Negri manifeste beaucoup d'affection, alles continent des renseignements qui soulignent des traits moraux de C. Negri qu' étaient deja connus.

Ces lettres aussi met en évidence la probité morale de C. Negri, la caractéristique qu'il range à coté de N. Bălcescu, soulignant dans cette manière la personalité ideale du militant pendant la revolution de 1848.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LOGICA ISTORIEI ÎN OPERA LUI XENOPOL

V. FLOREA

Atmosfera intelectuală a Europei de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea se caracterizează prin diluarea sentimentului de certitudine în valoarea absolută a cunoştinţei ştiinţifice şi prin modificarea viziunii asupra structurilor adînci ce defineau ansamblul cunoştinţelor umane.

Fapte de judecată profundă şi de experienţă repetată puneau în lumină contradicţii logice adînci în matematică şi fizică, iar concepte fundamentate ca spaţiu, timp, masă, viteză, etc., se cereau revizuite. Reprezentanţii concepţiilor metafizice au proclamat mersul înainte al ştiinţei drept o „criză gravă", a cunoaşterii însăşi.

De fapt nu ştiinţa intrase în vreo „criză" ci metoda metafizică care servea la interpretarea noilor fapte se dezagrega. Ştiinţa a făcut în acest moment istoric un salt spectacular pe una din cele mai înalte orbite ale logicii dialectice. In acest context de fapte, în care ştiinţele căutau să se autodefinească din punct de vedere logic prin noile sale structuri, istoria, care repurtase pe tărîm empiric succese remarcabile, punea în faţa gînditorilor, mai tranşant ca înainte, problema fundamentelor sale logice. Şi din acest punct de vedere, sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul sec. al XX-lea marchează o nouă sforţare a gîndirii europene în descoperirea logicii istoriei. Printre reprezentanţii de seamă ai filozofiei istoriei care vor aduce contribuţii valoroase în problema fundamentelor logice ale istoriei se înscrie şi numele marelui savant român Al. D. Xenopol.

Evident, nu în toate problemele spinoase ale logicei istoriei, Xenopol va aduce puncte de vedere acceptabile şi invulnerabile, dar în majoritatea acestor probleme soluţiile sale vor oferi un orizont în care se va mişca gîndirea critică a sec. al XX-lea.

Istoria va avea în Xenopol un apărător sincer şi înflăcărat, un gînditor dotat şi istoric erudit, căci nici o disciplină nu a avut nevoie de atîtea ori să-şi apere dreptul la titlul de ştiinţă ca istoria. Incă în antichitate, Aristotel considera istoria inferioară poeziei, întrucît, după marele Stagirit, poezia exprimă fapte mai generale decît istoria care studiază individualul. Deşi Aristotel face aserţiuni de o mare profunzime filozofică şi logică cînd spune : „Fiecare însă dintre cele spuse nu se rosteşte prin

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nici o afirmare, aceste producîndu-se în schimb prin împletirea lor cu altele. Căci orice afirmaţie se dovedeşte a fi sau adevărată sau falsă, pe cînd nimic din cele spuse fără vreo legătură nu este nici adevărat nici fals [1]. Aristotel nu vede corelaţia dintre particular şi general, dintre specie şi gen, raporturile logice necesare care se stabilesc pentru a da sens de adevăr sau fals propoziţiilor din istorie.

Dacă, conform lui Aristotel, substanţa ...„este cea care nu se spune despre nici un subiect şi nici nu este într-un subiect, ca de pildă un om anumit sau un cal anumit. In schimb substanţe secunde sînt numite speciile în care subzistă cele ce se numesc în primul rînd substanţe, atît ele cît şi genurilor acestor specii, cum subzistă, de pildă, un om anumit în specia de om, genul speciei viind vieţuitorul" [2]. Evident că rămînem nelămuriţi cum de nu a sesizat Aristotel tocmai acest mecanism logic în ştiinţa istoriei, ceea ce l-ar fi ferit de aprecierea eronată că istoria ar fi o artă, şi încă una inferioară poeziei prin posibilităţile de cunoaştere pe care le oferă. Desigur la nivelul cunoştinţelor ştiinţifice al secolului al IV-lea î. e. n. Aristotel nu putea ajunge la o concepţie atît de avansată, pentru a defini istoria drept o ştiinţă ce pune în lumină legitatea procesului istoric, însă, nu e mai puţin adevărat, că dacă ar fi fost mai consecvent cu metoda sa logică ar fi apreciat pozitiv cunoaşterea societăţii omeneşti prin intermediul ştiinţei istorice.

Faptele istorice, individuale şi irepetabile, în spiritul logicii din Aristotel, se pot defini numai prin raportarea lor la noţiuni generale. In felul acesta, cunoaşterea istorică devine cunoaştere ştiinţifică ; este tocmai ceea ce Aristotel nu a înţeles. In epoca modernă cel care a contestat cu înverşunare, tot în acelaşi spirit, caracterul ştiinţific al istoriei a fost Schopenhauer, după care istoria nu poate „sistematiza şi generaliza". Al. Xenopol, sensibil la maniera de înţelegere a istoriei, va apăra cu vigoare caracterul ei ştiinţific împotriva acuzaţiilor nedrepte, rezultate dintr-o analiză superficială a resorturilor sale adînci. El va desfăşura o muncă titanică de documentare istorică şi filozofică, după care va trece la elaborarea lucrării sale fundamentale intitulată, la prima apariţie, „Les principes fondamentaux de l'histoire". Xenopol va extinde noţiunea de istorie dincolo de limitele societăţii omeneşti. El va folosi termenul în sens universal, aplicîndu-l naturii anorganice şi chiar sistemelor stelare. Istoria omenirii este deci un caz particular al istoriei existenţei în devenire. De aceea el va urmări în întreaga sa operă privitoare la filozofia istoriei să argumenteze caracterul ştiinţific al istoriei, înţeleasă ca ştiinţă a faptelor de succesiune aparţinînd tuturor domeniilor existenţei. Xenopol va utiliza o bogată gamă de argumente din cele mai variate domenii ale ştiinţei. Chiar de la începutul lucrării sale „La théorie de l'histoire" [3], Xenopol îşi precizează concepţia sa filozofică generală. Ca orice om de ştiinţă, Xenopol nu poate renunţa la existenţa realităţii obiective a lumii şi, în acest sens, se desprinde, la învăţatul român, postulatul primordialităţ-

1. Comentarii la categoriile lui Aristotel, Porfir Dexip. Ammonius, Buc., 1968, p. 5.
2. *Ibidem*, p. 6.
3. La théorie de l'Histoire.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ţii materiei în raport cu spiritul. Vorbind despre cele două forme de existenţă ale materiei în mişcare, Xenopol scrie : „Spaţiul şi timpul sînt cele două mari forme în care vin să se plaseze toate faptele universului. Aceste forme reale şi existente, percepute şi abstrase din realitate de către inteligenţa noastră nu sînt numai categorii apriorice, cum le vrea Kant [4]. Atitudinea asupra criticismului kantian, este viguros exprimată de Xenopol cînd spune : „In sfîrşit dacă noi nu putem şti ce este lucrul în sine nu vedem nici o raţiune pentru a susţine că el trebuie să difere total de concepţia noastră despre lume şi pentru ce nu am admite mai curînd o identitate între spiritul omenesc şi marele suflu care face să se mişte universul" [5].

Referindu-se la timp, Xenopol continuă : „Le temps est aussi indispensable à la production de phénomenes, attendu qu'un phénomene, pour exister, doit occuper une partie quelque minime qu'elle soit, de la durée. Mais pendant que l'éspace ne pose que le cadre, dans lequel les faits de l'univers peuvent se produire, le temps peut jouer par rapport à ces faits un rôle double ; car il sert à certaines forces la posibilité d'exercer leur action transformatrice, pendant qu'il s'écoule" [6].

De aici rezultă, conform opiniilor lui Xenpol, că spaţiul este un fel de recipient în care se produc toate fenomenele materiale şi spirituale. Pînă aici viziunea ştiinţifică a istoricului român, format sub influenţa pozitivismului cantean [7] corespunde concepţiei newtoniene asupra spaţiului. Timpul însă rămîne noţiunea fizică fundamentală a istoriei, deoarece el favorizează intrarea în acţiune a unor forţe ce modifică structura fenomenelor, imprimîndu-le o anumită individualitate, o confirguraţie singulară, nerepetabilă. Dar, după opinia lui Xenopol, nu toate fenomenele suferă influenţa modificatoare a timpului într-o măsură care să le asigure o individualitate proprie, sesizabilă.

După părerea noastră, Xenopol ajunge să acorde spaţiului un rol cu totul pasiv, ca o reacţie împotriva concepţiei lui Buckle care acorda mediului natural — şi mai ales spaţiului geografic cu toate caracteristicile sale — un rol hotărîtor în determinarea istoriei. Faptele care s-au produs, scrie Xenopol sau se produc în cele două cadre, spaţiul şi timpul, fără a se lăsa influenţate de forţele modificatoare, constituie fapte de repetiţie. Din contra, acele care sînt sau pot să fie lucrate şi transformate de forţele care (agissent) acţionează în timp constituie faptele de succesiune" [8].

După opinia lui Xenopol, repetiţia este fundalul a tot ceea ce există, succesiunea nu este decît înflorirea" [9]. Realitatea, continuă gînditorul român, este imuabilă în fundamentele sale ; dar de o parte şi de alta se lichieface şi începe să curgă de-a lungul timpului ca un gheţar care ar da naştere unor fluvii" [10].

4. La théorie de l'Histoire, p. 1.
5. *Ibidem*, p. 34.
6. La théorie de l'Histoire. E. Leroux 1908, p. 2.
7. *Ibidem*, p. 2.
8. La théorie de l'Histoire, p. 2.
9. *Ibidem*, p. 2.
10. *Ibidem*, p. 2.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Această din urmă aserțiune precizează și mai bine concepția sa generală despre lume. Pentru Xenopol esența materială imuabilă a lumii se manifestă „de-a lungul timpului" într-o varietate infinită de fenomene care compun universul în întregul său.

Xenopol face observația judicioasă că în realitate nici o repetiție nu se înfăptuiește într-o manieră absolut identică ; nici chiar alternanța dintre zi și noapte nu se produce absolut la fel. Faptele de repetiție se deosebesc unele de altele, însă deosebirile sînt atît de nesemnificative încît pot fi neglijate. „Fiecare dintre ele, repetîndu-se prezintă variații de formă, de dimensiune, de cantitate, de forță" [11], ceea ce nu afectează calitatea faptului, individualitatea lui. „Esențial în faptul de repetiție este reproducerea aceluiași fenomen și schimbarea pe care aceste diverse repetiții pot să le prezinte nu sînt decît o întîmplare neglijabilă" [12]. În ceea ce privește faptele de succesiune, ele se modifică structural la fiecare repetiție, în ele variațiile sînt continue. Care este criteriul de distincție între aceste două grupe de fapte ? La această întrebare Xenopol răspunde : „Faptele de repetiție întorc (tournent) spre noi fața lor asemănătoare ; Faptele de succesiune fața lor diferită". Din existența acestor două grupe de fapte rezultă, în conformitate cu logica sistemului lui Xenopol, că important pentru cunoașterea umană, în domeniul faptelor de repetiție, sînt însușirile lor generale, adică trăsăturile comune care le apropie. Pentru faptele de repetiție, nu însușirile generale au semnificație, ci tocmai deosebirile care determină individualitatea și irepetabilitatea lor de-a lungul timpului.

Concepția privind caracterul obiectiv al faptelor de repetiție și de succesiune și al însușirilor ce le sînt date este subliniată cu energie de Xenopol. El se întreabă : „...Cum se poate admite că acesta este spiritul care introduce în fapte considerate statice sau istorice care dau naștere la cele două feluri de a înțelege fenomenele ? Prin ce miracol ar putea el inventa legi, dacă aceste legi nu se găsesc în realitatea însăși ? Numai materia, ea însăși, posedă aceste două fețe și spiritul care este oglindă fidelă nu poate face decît să reproducă în gîndire aceste două moduri de a fi ale aceleiași realități : partea repetiției și cea a succesiunii" [13].

Xenopol nu pune o graniță absolută între materie și spirit în sens metafizic, deoarece consideră spiritul ca fiind un produs al materiei organice. Combătînd pe M. Paul, după care „natura s-ar mișca etern în cercul legilor sale, fiecare păstrînd un caracter particular și nefăcînd decît să reproducă ceea ce a fost întotdeauna, în timp ce spiritul ar trăi într-o serie de creații înlănțuite unele de altele ce ar indica un progres" [14], Xenopol arată falsitatea unei asemenea distincții între cele două domenii ale realității.

Intr-adevăr, adept sincer al științei, cunoscător al științelor naturii, Xenopol arată pe drept cuvînt că dezvoltarea nu este un privilegiu exclusiv

11. La théorie de l'Histoire, p. 5.

12. *Ibidem*, p. 3.

13. *Ibidem*, p. 5.

14. M. Paul Principen des Schpracgeschicte. — citat după Xenopol, La théorie de l'Histoire p. 8.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

al spiritului sau al materiei organice, întrucît şi materia anorganică cunoaşte o dezvoltare progresivă. Ca atare între materie şi spirit se păstrează strînsă legătură, prin extinderea noţiunii de dezvoltare progresivă la ambele domenii de existenţă. Mai mult, cele două domenii de fapte ale realităţii, fapte de repetiţie şi fapte de succesiune, sînt specifice atît lumii materiale cît şi celei spirituale. Pentru Xenopol, fenomenele materiale şi spirituale se deosebesc după raportul pe care îl au faţă de timp şi faţă de spaţiu. Din acest punct de vedere, Xenopol împarte toate fenomenele din univers în patru grupe. Astfel, prima grupă cuprinde fenomene a căror universalitate se manifestă şi în timp şi în spaţiu, cum ar fi mişcarea de rotaţie a planetelor în jurul soarelui. Fenomenele datorită căldurii interne, acea a compunerii şi descompunerii substanţelor chimice, iar pentru domeniul spiritului amintim faptele psihologice şi logice ale gîndirii. cele ale producţiei, repartiţiei şi consumului bogăţiei societăţii. Fenomenele din cea de a doua grupă a căror universalitate se manifestă în timp, dar sînt individuale în raport cu spaţiul n-au fost luate în consideraţie, după Xenopol, pînă astăzi. Din această grupă el citează : înclinarea axei globului nostru pe eliptică, înclinarea aproape perpendiculară a axei lui Jupiter şi acea aproape orizontală a lui Venus" [15].

Deosebirile dintre aceste două grupe nu sînt esenţiale, de aceea fenomenele cuprinse în sfera lor se produc în acelaşi fel, timpul şi spaţiul neavînd nici influenţă modificatoare mai importantă. În sfîrşit, a treia grupă cuprinde fenomenele universale în spaţiu şi individuale în raport cu timpul. Aceste fenomene au scăpat atenţiei gînditorilor, spune Xenopol şi abia astăzi specificul lor este adus în lumină, deşi zoologia, paleontologia, teoria descendenţei fiinţelor le-au studiat. Aceste ştiinţe studiază fenomenele individuale în timp însă universale pe suprafaţa pămîntului ; de exemplu formarea straturilor geologice, formarea speciilor sînt unice, irepetabile în istoria viitoare a planetei noastre, dar acestea au fost procese generale pentru întreaga suprafaţă a globului. A patra grupă cuprinde fapte individuale sau generale, dar nu universale în timp şi spaţiu. Civilizaţiile sumeriană, egipteană, indiană, chineză, greacă sau romană s-au dezvoltat într-un anumit spaţiu geografic determinat. Războaiele ca şi revoluţiile s-au desfăşurat în anumite zone şi în anumite ţări, ceea ce înseamnă că ele pot fi circumscrise între anumite limite ; de asemenea acţiunea oamenilor mari a exercitat o anumită influenţă asupra unor lucruri sociale, asupra unor popoare din ţări diferite sau asupra sferei ideilor pe care le reprezenta. „Activitatea istorică a popoarelor şi a geniilor lor a fost totdeauna limitată la o parte mai mare sau mai mică a genului uman, şi posedă un caracter individual în ce priveşte spaţiul" [16]. Aceste fenomene, spune Xenopol nu se vor mai produce niciodată într-o formă identică în cursul timpului.

Intre aceste patru grupe de fapte nu există o separaţie completă fiindcă între ele se plasează fenomene de tranziţie. „Astfel a treia clasă,

15. La théorie de l'Histoire, p. 12.
16. La théorie de l'Histoire, p. 15.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

aceea a faptelor universale în ce privește spațiul și individuale în raport cu timpul, trece în a patra categorie care conține fapte individualizate în raport cu cele două mari forme ale universului". [17] Xenopol stabilește o legătură de tranziție și între faptele de repetiție și cele de succesiune, arătînd că „repetiția pură și simplă poate să dea naștere la o succesiune rudimentară, dacă ea nu se pierde în vid, ci se încorporează bine într-un rezultat stabil" [18]. Această posibilitate a repetiției de a genera succesiunea determină pe Xenopol să sublinieze ideea de a nu se comite greșeala ca cele două categorii de fapte să fie confundate. După Xenopol legătura între fenomenele distincte, realizată prin fenomenele de tranziție, reflecă tocmai structura continuă a lumii, deoarece, spune Xenopol „în lume există pretutindeni continuitate și golurile pe care le constatăm cîteodată provin mai curînd din neștiința noastră despre lucruri decît din constituția lor" [19]. Concepția metafizică impune anumite limite gîndirii științifice a lui Xenopol, ceea ce duce la o deformare a tabloului general despre lume, în care întrezărim și cîteva contradicții. Pe de o parte, Xenopol admite existența a două grupe de fenomene calitativ distincte și ireductibile, fenomene de repetiție și succesiune, iar pe de altă parte, consideră continuitatea drept unica structură a întregului univers. Ori ireductibilitatea calitativă a fenomenelor reflectă structura discontinuă a universului. Este adevărat că, după Xenopol, succesiunea se naște pe fundalul repetiției, în acțiunea modificatoare în timp a forțelor care generează faptele de succesiune, ceea ce ar sublinia manifestarea continuității. Insă faptele de succesiune sînt singularități, irepetabile în virtutea unor însușiri calitativ distincte prin care se opun, într-un mod relativ, faptelor de repetiție. Dacă nu ar exista această opoziție nu s-ar diferența, și polarizarea lumii în cele două categorii de fenomene și-ar pierde sensul. In felul acesta, împotriva voinței gînditorului român, el creează o viziune dualâ asupra lumii, continuă și discontinuă, dată în unitatea de existență a celor două procese în care rolul fundamental aparține repetiției. Xenopol preocupat de caracterul obiectiv, real al fenomenelor realității arată că „deși aceleași fapte pot fi înfățișate sub două puncte de vedere diferite, acțiunea repetiției și aceea a succesiunii, acesta nu este intelectul (l'entendement) care introduce în fapte aceste două calități". „Universul există și se transformă. Realitatea oferă spiritului cele două părți ale existenței sale și după cum una sau alta dintre cele două fețe ale realității se reflectă în spiritul nostru, noi formăm știința faptelor de repeitție sau a faptelor de succesiune" [20]. Sub acest raport, Xenopol se opune școlii de la Baden, creată de Windelband și Richert, care contestă realitatea obiectivă a procesului istoric. După Xenopol, a suprima existența fenomenelor, pentru a le transforma în fapte de conștiință, are semnificația unei aberații care transformă știința într-o imensă „fantasmagorie". Xenopol,

17. *Ibidem*, p. 15.
18. *Ibidom*, p. 15.
19. *Ibidem*, p. 16.
20. La théorie de l'Histoire, p. 17.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

consecvent viziunii sale materialiste asupra lumii, răstoarnă formula școlii kantiene după care „intelectul prescrie legii naturii". Știința nu este decît reproducerea intelectuală a universului ; ea este reflexul realității în înțelegere, proiectarea rațiunii lucrurilor în rațiunea umană [21]. Cu o remarcabilă logică gînditorul român combate, cu energie, încercările de clasificare a științelor după criteriul materie-spirit. De asemenea el nu se va arăta de acord nici cu clasificarea lui August Comte și nici cu a lui Herbert Spencer care, sub multe aspecte, îl continuă pe primul. In cadrul acestor clasificări, spune Xenopol, ele „reunesc ceea ce trebuie să fie separat și separă ceea ce trebuie să fie unit" [22]. Xenopol găsește un alt fundament logic pentru înfăptuirea unei clasificări raționale a științelor, fundament întemeiat pe distincția dintre fenomenele de repetiție și fenomenele de succesiune. Pornind de la acest fundament logic, Xenopol împarte știința în două mari ramuri științele fenomenelor de repetiție și științele fenomenelor de succesiune. Faptele de repetiție formează domeniul științelor teoretice, care au scopul să descopere legile ce le guvernează ; faptele succesive formează obiectul științelor istorice ; ele nu țintesc la descoperirea de legi. In felul acesta Xenopol ajunge la următoarea clasificare a științelor :

Științele teoretice (fenomene de repetiție) : a. Ale materiei : fizica, chimia, astronomia, biologia, fiziologia etc. ; b. Ale spiritului : matematica, psihologia, logica, economia politică, sociologia, etc.

Științe istorice : (fenomene de succesiune) : a. ale materiei geologie, paleontologie, teoria descendenței ; b. Ale spiritului Istoria, cu toate ramificațiile sale.

Clasificarea rațională a științelor se bazează pe distincția fundamentală, stabilită de Xenopol, între faptele de repetiție și de succesiune, care se împart apoi în științe teoretice și științe istorice ale materiei și spiritului. Xenopol face această clasificare cu scopul de a dovedi că „istoria nu constituie numai o știință particulară și unică, ci unul din cele două moduri de concepere a lumii, modul succesiv în raport cu modul repetiției" [23]. Această concepție a istoriei arată importanța acestei discipline, al cărui principiu, aplicat la natura materială, a regenerat studiul prin ideea atît de fecundă a evoluției. Marile idei ale timpului, ca legitate, cauzalitate, conexiune, evoluție, progres, putere de previziune sînt încorporate organic — deși uneori confuz — în opera lui Xenopol, formînd pilonii principali de susținere a operei sale complexe. Conștient de faptul că procesul de cunoaștere merge de la concret la abstract, de la particular la general, și că cunoașterea științifică este o cunoaștere a generalului, Xenopol se vede constrîns să discearnă, nu fără o anumită subtilitate logică, între modul de cunoaștere al faptelor de repetiție și cel al faptelor de succesiune. În acest sens Xenopol combate concepțiile lui A. Compte, Th. Buckle și Lacombe care încearcă să extrapoleze legile științelor naturii

21. La théorie de l'Histoire, p. 30
22. *Ibidem*, p. 22.
23. *Ibidem*, p. 22.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

la domeniul social. Într-adevăr, sub acest raport Xenopol este just orientat, deoarece legile sociale sînt calitativ deosebite de cele ale naturii, dar savantul român opune argumente de alt ordin şi combate această concepţie de pe o poziţie strategic inferioară celor care susţin acest punct de vedere.

De aceea, luînd în discuţie termenul de lege, Xenopol se întreabă, pe drept cuvînt „ce trebuie să se înţeleagă prin legi istorice, prin legi de dezvoltare ? Care este noţiunea clară şi precisă care se leagă de acest cuvînt ?“ [24]. În mod logic, Xenopol cere ca mai întîi de a începe abordarea unei probleme, „prima datorie a ştiinţelor este de a-şi preciza bine sensul termenilor de care se serveşte“ [25]. Opinia lui Xenopol asupra legilor decurge din concepţia sa generală asupra lumii. După el legile au o realitate ontologică, ele sînt cuprinse ca fapte de existenţă în realitatea obiectivă, independent de spiritul care le aplică. Xenopol are o credinţă profundă, specific omului de ştiinţă, că ideile generale şi abstracţiile de care se ocupă ştiinţa au o existenţă în sine, constituind chiar esenţa însăşi a fenomenelor la care se referă. „Forţele şi legile naturii, arată Xenopol, departe de a fi entităţi, sînt cele mai puternice realităţi ale universului ; ele sînt acelea care susţin echilibrul şi constituţia. Dacă una din aceste forţe sau una din aceste legi şi-ar înceta acţiunea, universul s-ar prăbuşi într-o masă informă. Legile care cîrmuiesc fenomenele universului nu sînt produsul spiritului nostru ; ele constituie natura intimă a universului, pe care spiritul a parvenit să şi le apropie după sforţări nemaipomenite. Această pătrundere prin spirit a secretelor naturii obiective constituie ştiinţa“ [26].

Poziţia generală consecvent ştiinţifică a lui Xenopol în problema legilor este cu atît mai remarcabilă cu cît ea are loc într-un moment cînd în lumea gînditorilor, contemporani cu el, dominau puncte de vedere conceptualiste şi nominaliste [27]. Conceptualiştii pun legea în dependenţă de conştiinţa subiectului care o gîndeşte, deoarece legea este interpretată ca un simplu raport între doi sau mai mulţi termeni dintre care unul este subiectul. Ori intervenţia în acest raport de termeni a subiectului, ca termen constitutiv al legii, conduce la subiectivizarea acestei noţiuni, subiectivizare respinsă cu energie de conştiinţa ştiinţifică. După savantul român, legea exprimă raporturi absolute, încremenite de la care nu există nici o deviaţie. Ori în fapt, noţiunea de lege, de esenţă, de raport constant nu trebuie absolutizată. Hegel comentînd această problemă arată că „fenomenul este, prin raport cu legea, totalitatea, căci el cuprinde legea şi

24. La théorie de l'Histoire, p. 297.
25. *Ibidem*, p. 297.
26. *Ibidem*, p. 30.
27. Emil Boutroux scrie în această privinţă : „Legile şi principiile ştiinţifice care păreau a fi extrase direct din natură într-o formă dogmatică sînt în realitate definiţii ipotetice ce permit ştiinţei să pună întrebări naturii. Ştiinţa e ipoteza relaţiilor constante între fenomene şi noi confundăm ipotezele noastre cu principiile absolute, fiindcă sîntem înclinaţi să transportăm caracterele formei conţinutului însuşi.
Science et religion dans la philosophie contemporaine, p. 109.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ceva mai mult, momentul formei veşnic mişcîndu-se" [28]. Nimeni dintre gînditori nu a sesizat mai adînc caracterul relativ al legilor ca Frederic Engels care arată că „legile eterne ale naturii se transformă şi ele, tot mai mult, în legi istorice", iar Lenin sublinia foarte limpede că „conceptul de lege este una dintre treptele cunoaşterii de către om a unităţii şi legăturii, a interdependenţei şi integrităţii procesului universal" [29]. Într-adevăr, omul în eforturile sale magnifice, reuşeşte să parvină la o imagine ştiinţifică a lumii, în întregul ei, prin aproximări succesive care se reflectă prin precizarea continuă a conceptelor sale de cauzalitate, legitate, necesitate, esenţă, fenomen, etc. Viziunea lui Xenopol asupra lumii este aceea a unui mare gînditor care a reuşit să cuprindă, în orizontul său de vedere, dinamica profundă a existenţei. El arată că istoricitatea nu este specifică numai societăţii umane, nici numai regnului organic, ci, ca devenire pură, o găsim în întregul univers. Din acest punct de vedere Xenopol se apropie nelimitat de concepţia marxistă, după care „întreaga natură se dizolvă şi ea în istorie" [30]. Xenopol rămîne însă departe sub raportul înţelegerii distincţiei dintre istoria naturii şi istoria umană. In concepţia lui Xenopol există aproape o identitate între aceste două noţiuni, deosebirea constînd doar în ritmul mai rapid al evoluţiei în succesiunea evenimentelor sociale. Ori Marx arăta că „Natura este obiect imediat al ştiinţei care tratează despre om. Primul obiect al omului — Omul — este natură, materialitate ; iar forţele particulare ale omului, omeneşte sensibile, după cum nu-şi află realizarea obiectivă decît în obiecte naturale, nu-şi pot afla cunoaşterea de sine decît în ştiinţa ştiinţelor naturale" [31].

În acelaşi sens, Marx adăuga : „Realitatea socială a naturii şi ştiinţa omenească a naturii sau ştiinţa naturală a omului sînt expresii identice" [32]. Integrarea omului în natură, considerarea societăţii umane ca parte a materiei în mişcare, l-a determinat pe Marx să exprime astfel unitatea naturii şi societăţii, cît şi devenirea, istoricitatea dialectică a tot ceea ce există. Dar Marx a înţeles să demonstreze unitatea şi nu identitatea naturii şi societăţii şi, în consecinţă, nu a înţeles să identifice abstract ştiinţele naturii şi istoria. Idealismul subiectiv care consideră că legile naturii ar fi produsul unor fiinţe divine (conform idealismului obiectiv), sau uman, este viu combătut de Xenopol. Într-adevăr, conform idealismului subiectiv sau obiectiv legile nu ar fi extrase din realitatea obiectivă, ci proiectate în ea prin specificul conştiinţei umane. Misiunea ştiinţei ar fi astfel, nu descoperirea legilor realului, ci inventarea lor. Chiar în acest sens, Octav Botez comentînd concepţia lui Xenopol asupra legilor, îl critică pe acesta tocmai în substanţa pozitivă a gîndirii lui filozofice, acuzîndu-l de realism naiv. „Realismul naiv ca şi dogmatismul me-

28. Hegel, Science de la logique, II, Paris, 1949, p. 149.

29. V. I. Lenin, Opere, ol. 38, Bucureşti, Editura Politică, 1959, p. 152.

30. Karl Marx şi Fr. Engels, Opere, vol. 20, Bucureşti, 1964, p. 534.

31. Karl Marx, Oeuvres philosophiques, t. VI, Trad. Molitor-Costes, Ed. Paris, 1957, p. 37.

32. *Ibidem*, p. 37.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tafizic al lui Xenopol, scrie Octav Botez, sînt cu deosebire vizibile în concepţia lui asupra legii. Definind cu Spencer şi Hactman legile ştiinţifice ca o manifestare constantă a forţelor reale ale naturii, el le consideră, spre deosebire şi în opoziţie cu fenomenele, ca permanente şi eterne. Xenopol, continuă în acelaşi spirit Botez, a rămas, desigur, la o concepţie a legii, pe care cei mai mulţi dintre gînditorii şi oamenii de ştiinţă sînt departe de a o mai împărtăşi astăzi" [33]. Octav Botez citează pe Parodi după care „legea exprimă înainte de toate medii („des moyennes") ce nu sînt exacte şi verificate decît numai dacă considerăm fenomenele în mase şi se bazează în fond, pe o aplicare din ce în ce mai întinsă a calculului probabilităţilor. O lege ca aceea a lui Mariotte, nu este adevărată decît în mare de la distanţă şi graţie ignoranţei noastre. Nu numai substituind ideea de omogenitate statistică, omogenităţii simple, putem vorbi de legi şi un fel de ordine, ne pare că domneşte în natură. De la fenomenele astronomice, la echilibrul gazelor sau la principiul lui Carnot, pretutindeni legea marilor numere începe să ne apară, ca o raţiune profundă a acestei ordine aparente a universului. Nimic nu ne împiedică să admitem chiar că aceste valori medii, ale unor fenomene extrem de complexe şi confuze pot varia şi se pot modifica „à la longue", că ele nu au fost dintotdeauna exacte, că vor putea odată înceta de a mai fi şi am putea să vorbim atunci, de o istorie a legilor [34]. După acest citat lung Octav Botez adaugă, într-un spirit personal „Dacă însă aceste afirmaţii corespund adevărului, deosebirea dintre lege şi regulă este departe de a avea un caracter tranşant şi absolut, cum susţine Xenopol. Ea rămîne o deosebire de grad, în nici un caz de natură" [35]. După Xenopol, legile au un caracter obiectiv, ele sînt cele mai „puternice realităţi ale unviersului, „pe care-l guvernează în mod inexorabil, şi de la care nu pot avea loc excepţii. Legea, care este expresia manifestării constante a forţei, nu este supusă alterităţii timpului, ea se sustrage oricărei variaţii, avînd o valoare absolută. Xenopol spune textual „Intr-adevăr, dacă se admite posibilitatea excepţiilor la o lege, nu vedem de ce s-ar opri la una singură şi, în acest caz, se riscă să se admită atîtea, încît regularitatea fenomenelor pe care vor să o formuleze să fie în întregime distrusă. Trebuie să se distingă legea de regulă : nici o regulă fără excepţie ; excepţia confirmă regula. Dar regula nu este manifestarea unei forţe a naturii; ea nu este decît o concepţie a spiritului nostru, în timp ce legea este rezultatul acţiunii forţelor reale ale naturii" [36]. Sub acest aspect Xenopol este foarte clar. El admite existenţa legii ca un fapt în sine, iar regula este un simplu concept logic care nu se suprapune totdeauna perfect pe realitate, motiv pentru care apar excepţiile. Excepţiile sînt tocmai faptele care nu pot fi explicate în cadrul regulei. Botez vizează, în critica sa, caracterul obiectiv al legii. El stabileşte o diferenţă de grad între noţiunea de lege şi

33. Octav Botez, Alexandru Xenopol, teoretician şi filozof al istoriei, Ed. Casei Şcoalelor, 1928.

34. Citatul este luat din lucrarea lui Octav Botez, p. 125.

35. *Ibidem.*

36. La théorie de l'Histoire, p. 302.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

regulă nu în înţelesul xenopolian al primului concept, ci în sensul afirmaţiilor conceptualiste. El lasă să se înţeleagă că legea, ca şi regula, definită de Xenopol ca concepţia spiritului nostru, este subiectivă, deosebirea dintre ele nefiind calitativă, esenţială. In aceste împrejurări critica făcută lui Xenopol în orizontul concepţiilor lui Emil Boutroux va conduce inevitabil la anularea substanţei vii a sistemului construit de filozoful român. Pentru că, aşa cum arăta şi filozoful materialist austriac Walther Hollitscher „negarea legităţii obiective a mişcării materiale ia adeseori forma negării caracterului condiţionat (determinat) al fenomenelor din natură), condiţionarea internă şi reciprocă a fenomenelor din natură înseamnă că trecerea de la o stare la alta, de la un obiect la altul se face în mod logic. Transformarea legică a unui obiect în altul nu poate fi separată de obiectivitatea fenomenelor naturii, de independenţa lor faţă de conştiinţă. Dacă lucrurile s-ar prezenta astfel, nu ar exista nici o cunoaştere, nici stăpînirea naturii" [37]. Desigur, Xenopol, nu are o viziune dialectică asupra existenţei, însă el înţelege tot atît de profund că prin suprimarea caracterului obiectiv al fenomenelor şi al legilor care le guvernează ştiinţa devine o fantasmagorie. De aceea, Xenopol va acorda o deosebită importanţă explicării naturii legilor şi trăsăturilor lor. Din acest punct de vedere distingem la Xenopol un aspect pozitiv : acela care admite existenţa obiectivă a legilor, definindu-le ca pe un fel de permanenţă în manifestarea forţei. Definirea legii se face în exclusivitate prin concepte fizice în care conceptul de forţă, cu sens nedeterminat, imprimă un caracter rigid, mecanic, acestei noţiuni fundamentale, atît de elastică sub raport ştiinţific. „Legea este, scrie Xenopol,.... o manifestare a acţiunii forţelor naturii, care mijloceşte o reproducere regulată permanentă şi eternă a fenomenelor fizice, vitale sau intelectuale, regularitate care nu suferă absolut nici o excepţie" [38].

Acţiunea unei forţe naturale nu poate să fie decît constantă, eternă şi invariabilă. Ea trebuie totdeauna să fie cuprinsă în formularea unei legi [39]. Evident, nu putem fi de acord cu această mecanică simplistă a legii, care declanşează un determinism rigid, un determinism laplacean. Concepţia marxistă, singura ştiinţifică despre lege este cuprinsă în indicaţia lui Lenin care arată că „Legea şi esenţa sînt concepte de acelaşi gen (de acelaşi ordin) sau mai bine zis de aceeaşi treaptă care exprimă aprofundarea de către om a cunoaşterii fenomenelor, a universului, etc.... legea este reflectarea esenţialului în mişcarea universalului" [40]. Studiul legilor arată de fapt treapta la care a ajuns omul în cunoaşterea lumii înconjurătoare şi reflectă gradul de dezvoltare a mijloacelor gîndirii umane pentru a pătrunde în necunoscutul existenţei, în structura constantelor sale relative, în esenţialitatea ei. Noţiunea de forţă, întrebuinţată de Xenopol în construirea conceptului de lege, este folosită intr-un înţeles

37. W. Hollitscher, Natura în lumina ştiinţei, Ed. Ştiinţifică, Buc., 1962, p. 142.
38. La théorie de l'Histoire, p. 303.
39. *Ibidem*, 303.
40. Lenin, Opere, vol. 38, Ed. Politică, Bucureşti, 1959, p. 43.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

primitiv, ceea ce îl face foarte vulnerabil. Se ştie că noţiunea de forţă este una din noţiunile fundamentale ale fizicii, pe temeiul căreia oamenii de ştiinţă şi filozofii îşi construiesc imaginea universului fizic. De asemenea, noţiunea de forţă, definită de Engels ca transfer al mişcării de la un corp la altul, este intim legată de categoria filozofică a cauzalităţii. Dar cauzalitatea a fost obiectul celui mai violent atac din partea filozofilor idealişti, partizani ai indeterminismului ; ca atare şi noţiunea de forţă a devenit ţinta principală a acestor critici. Speculînd anumite slăbiciuni din dezvoltarea conceptului de forţă, cum sînt stabilirea legăturii ei cu noţiunea mai fundamentală de energie sau dezvăluirea legăturii dintre forţă şi curbura spaţiului — timp în teoria relativistă a gravitaţiei, idealiştii subiectivi denaturează adevărata logică a dezvoltării conceptului de forţă din fizică. De aici concluzia că ar exista o tendinţă de eliminare a noţiunii de forţă din aparatul conceptual al fizicii, ceea ce ar conduce la eliberarea ştiinţelor din „lanţurile" conceptului de cauzalitate. După cum observăm, lupta contra noţiunii de forţă nu a devenit scopul criticii idealist-subiectiviste, ci mijlocul prin care se poate ataca categoria filozofică de cauzalitate. Tocmai acest fapt ne face să nu înţelegem greşeala lui Xenopol pentru care opune, în cadrul sistemului său, noţiunea de cauză celei de lege, deşi legea este întemeiată la el pe conceptul de forţă. Pînă şi în concepţiile filozofice ale vechilor greci, noţiunea de forţă exprima ideea existenţei unei cauze comune, unice, a întregii varietăţi a mişcărilor corpurilor — de la mişcarea ahotică a atomilor, pînă la rotaţia armonioasă a corpurilor cereşti. În perioada aceea, materialismul metafizic a văzut cauza unică a oricărei mişcări în ciocnirile dintre atomi (Democrit), iar idealismul obiectiv a văzut-o în „sufletul cosmic" (Platon). Contradicţia dintre momentul de universalitate şi cel de particularitate cuprinsă în sînul conceptului de forţă a determinat gîndirea filozofică şi ştiinţifică antică să reducă întreaga varietate a acţiunilor dintre corpuri la impulsul mecanic (Democrit, Aristotel), ceea ce a însemnat o notă în plus de precizare a noţiunii respective. Transformarea calitativă a abstracţiunii preştiinţifice de forţă într-una ştiinţifică, care a început cu Galilei, a fost încheiată la Newton. Newton defineşte forţa drept cauza care schimbă corpului starea de repaus sau mişcare rectilinie şi uniformă. Conţinutul obţinut de forţă a fost dezvăluit şi în axiomele mecanicii. Legea dinamică a forţei reflectă tocmai determinarea cauzală obiectivă a oricărei variaţii în mişcarea unui corp. Descoperirea principiului „elementar" al inerţiei, considerat o axiomă, a condus la recunoaşterea în calitate de cauză care explică schimbarea stării de repaus sau de mişcarea rectilinie şi uniformă a unui corp. Premiza logică este principiul extrem de general, conform căruia orice fenomen şi orice variaţie are o cauză. Astfel, principiul materialist al cauzalităţii apare ca fundament filozofic al noţiunii mecanice de forţă, ceea ce constituie o expresie particulară a rolului fundamental, pe care categoriile filozofiei şi principiile ei îl joacă în genere în dezvoltarea ştiinţelor. Noţiunea de forţă este deci definită prin genul ei proxim — categoria de cauză — cu indicarea diferenţei specifice, ceea ce schimbă starea de repaus sau de mişcare rectili-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nie şi uniformă a unui corp. Am făcut aceste precizări a noţiunii de forţă, termen central în definirea legii de către Xenopol, cu scopul vădit de a sublinia distincţia nejustificată, metafizică pe care Xenopol o face atunci cînd opune noţiunea de lege celei de cauzalitate. Rezultă din cele arătate că savantul român foloseşte conceptul de forţă într-un sens foarte vag, ceea ce va influenţa profund sensul noţiunii de cauzalitate. Xenopol, sub influenţa pozitivismului comtean va contesta chiar capacitatea ştiinţelor de a răspunde la întrebarea de ce ? Deşi ştiinţele care se ocupă cu faptele de repetiţie sînt ştiinţe care formulează legi, ele nu arată decît modul în care se produc fenomenele, nu şi cauza în virtutea căreia se produc. Pentru Auguste Comte ştiinţa nu are ca obiect descoperirea esenţei şi cauzei, ci stabilirea relaţiilor invariabile, adică a legilor fenomenelor. In acelaşi spirit Xenopol scrie : „Toate (legile — V.F.), constată modul de perpetuare al fenomenelor şi numai prin excepţiune există şi legi de explicaţiune, de cauzaţiune a faptelor, precum bunăoară legea gravitaţiunii, care spune că corpurile se atrag în raport direct cu masele şi în raport invers cu pătratul distanţelor. Această lege de cauzaţiune dă explicare legilor lui Kepler, acelea a căderii corpurilor, a urcării baloanelor, aceleia a plutirii şi a altor cîteva" [41]. In domeniul ştiinţelor istorice, al cărui obiect îl formează faptele de succesiune, Xenopol se deosebeşte într-un sens absolut de A. Comte, deoarece, după istoricul român, faptele de succesiune nu sînt guvernate de legi. De aceea, Xenopol consideră că ştiinţa nu se caracterizează prin enunţarea adevărurilor generale, căci în acest caz istoria nu ar fi ştiinţă, ci prin dovedirea logică a afirmaţiilor. O ştiinţă există prin singura putere de a generaliza şi a demonstra adevărul. Explicaţia pare un lux pe care ţi-l poţi permite pentru unele întrebări ; dar nu se poate face din ea condiţia indispensabilă a oricărei cunoştinţe ştiinţifice" [42]. Dacă sarcina ştiinţelor ar fi, după Xenopol, aceea de a explica fenomenele, atunci „foarte puţine dintre ştiinţe ar merita acest nume" [43]. Xenopol combate pe bună dreptate afirmaţiile lui E. M. M. Langlois şi Seignobos după care în istorie ar trebui să se renunţe la cercetarea cauzelor printr-o metodă directă, ca în celelalte ştiinţe. Xenopol obiectează că, din contra, tocmai în istorie se poate aplica metoda directă la cercetarea cauzelor, în timp ce în celelalte ştiinţe, această metodă este interzisă. „Trebuie să se observe că înlănţuirea succesivă nu este niciodată fatală şi necesară aprioric" [44]. In istorie cauza fiind dată, efectul nu o urmează întotdeauna, el devine necesar numai după ce s-a produs ca o consecinţă a cauzei. „Evenimentele istorice nu devin fatale şi inevitabile decît după îndeplinirea lor" [45]. Gîndirea fundamentală a istoriei, Xenopol o sintetizează în „Ce qui est arrivé, devait arriver, attendu que-cela est arrivé". Deşi contradictoriu în multe din afirmaţiile sale privind natura ştiinţei, Xenopol accentuează acea parte a ideilor care con-

41. La théorie de l'Histoire, p. 1.
42. La théorie de l'Histoire, p. 44.
43. *Ibidem*, p. 44.
44. *Ibidem*, p. 81.
45. *Ibidem*, p. 81.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

feră consistență sistemului său explicativ prin care fundamentează drepturile legitime ale istoriei în sistemul științelor. Constrîns de trăsăturile reale ale procesului cunoașterii științifice, Xenopol va introduce ca principiu ordonator în istorie noțiunea de serie istorică pe care o investește cu multe din funcțiunile legilor științifice. In felul acesta Xenopol reușește să atenueze opoziția dintre cunoașterea faptelor de succesiune și faptelor de repetiție. Se realizează astfel, prin intermediul seriilor istorice, o apropiere între modalitatea celor două forme de cunoaștere științifică : istorică și teoretică.

Acest fapt avea să determine o vie reacție din partea școlii neokantiene, prin reprezentantul său cel mai de frunte, Rickert, care-l va critica pe Xenopol tocmai sub acest raport. Xenopol, conștient de necesitatea formulării într-o manieră univocă și în cadrul unor principii materialiste a fundamentelor logice ale istoriei se îndepărtează considerabil de exponenții filozofiei subiectiviste sau iraționaliste, care neagă, categoric, rolul legității în procesul istoric, unitatea internă a procesului istoric și introduc un criteriu subiectivst — trăirea, intuiția pură, valoarea luată într-o accepție subiectivă, ca metodă a cunoașterii istoriei. Ca bun istoric, Xenopol n-a ignorat „natura" isoriei și condiția cunoașterii istoriei, ci a fertilizat conștiința teoretică a cercetărilor unui domeniu ce părea abandonat definitiv singularului, irepetabilului, investigației și descrieri empirice. Deși filozofia istoriei lui Xenopol cuprinde numeroase inconsecvențe și contradicții, filoanele de aur ale cunoașterii științifice o străbat în toate direcțiile, îi conferă o notă de distincție pe fundalul unui imens număr de teorii idealiste create la hotarul dintre secolul al XIX-lea și al XX-lea.

THE LOGIC OF THE HISTORY TO XENOPOL

Summary

The author analyses, in short having constructive critical opinions on the logical foundations of History, the works of the greatest Romanian thinker in this field, Xenopol A. D.

The author strains to point out the, value of truth of the distinction settled doun by Xenopol between the field of repetition facts and that of successive facts, distinction which is laid at the basis of the clasification, sistem of sciences done by the Roamian thinker.

The materialistic conception to be found în the genral orientation of the Romanian historian in one of the vigorous features ensuring scientific consistence to the whole system elaborated by Xenopol.

The author underlines the fact that the concept of law and that of causality is oposed, the a metaphisical way, to the notion of law.

The fact that in Xenopol's conception, history is not a science laws but Xenopol s'science of singular,is the weakest past of Xenopol's system.

Newrtheless the author shows forceal by the features of the reality of scientific Knowledge, Xenopol introduces, as a systematic fact, the notion of historicol series much alike to that of law, through its functions. Thus, the oposition between the theoreticol and historial knowledge is mittigated (weakened).

Xenopol's work, where History as a science, is logically fundamented, remains a valuable contribution of the phylosophicol Romanian thinking, with a strong originality.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

SCURT ISTORIC AL AȘEZĂRII BUHUȘI PÎNĂ LA ÎNFIINȚAREA FABRICII DE POSTAV (1885).

I. SAIZU și C. BOTEZ

Situat pe malul stîng al rîului Bistrița, în sud-estul ulucului subcarpatic Roznov, orașul Buhuși a evoluat, ca și celelalte localități, datorită acțiunii factorilor economico-sociali. Producția mijloacelor de subzistență — arată K. Marx — „este condiția primordială a vieții producătorilor direcți și a oricărei producții în general" [1]. Alături de această condiție, un rol important a revenit complexului de factori geografici. [2]

In profilul văii în care se află orașul se conturează net albia majoră unde Bistrița prezintă un curs despletit, caracteristic subcarpaților, terasa inferioară cu o altitudine relativă de 4-6 m, sediul părții de jos a orașului, terasa de 60 m altitudine relativă unde se află vechiul tîrg, precum și alte două terase de 100 și 160 m altitudine. Terasa inferioară este paralizată de conurile de dejecție ale afluenților de pe stînga Bistriței — Orbicul în nord-vestul orașului, Lețcana în sud-est și alții. Pentru localitatea Buhuși importante au fost și sînt două nivele de terasă : cel de 4-6 m care a oferit condiții favorabile pentru construcții, posibilități de aprovizionare cu apă potabilă și terasa de 60 m [3].

Grație atît poziției sale la o importantă răscruce de drumuri naturale, cît și condițiilor de trai pe care le oferă văile fertile, numeroasele izvoare, pădurile masive de pe înălțimile înconjurătoare, depresiunea subcarpatică Roznov a fost încă din comuna primitivă prielnică așezărilor omenești. Aceasta o ilustrează mărturiile documentare de cultură materială descoperite în urma săpăturilor arheologice. Numeroaselor așezări sătești actuale le corespund o frecvență deosebită a resturilor materiale din trecut, datînd din fazele cele mai îndepărtate ale paleoliticului pînă în orînduirea feudală [4].

---

1. K. Marx, *Capitalul*, vol. III, partea a II-a, Buc., 1955, p. 606.

2. C. Blaj, *Aspecte urbane ale orașului Buhuși*, în „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași ,Seria nouă, Științe Naturale nr. 1/1958, p. 211-213.

3. I. Donisă, P. Poghirc, *Valea Bistriței*, Editura științifică, București, 1968, p. 179.

4. Vezi Radu Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936-1948*, Ed. Acad. R. S. România, 1957, p. 5-6 ; C. Mătasă, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice". an. XXXI, fascic. 97/1938, p. 97-133 ; R(adu) V(ulpe), *Săpăturile arheologice de la Izvoare, județul Neamț*, în „Studii",

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Multe localităţi situate astăzi în această regiune pot fi citate ca puncte arheologice. Numai în limitele spaţiului cuprins între Piatra Neamţ—Buhuşi şi Bodeştii Precistei—Roznov, fără a include acele constatate imediat la nord spre Tîrgul Neamţului, la est spre Valea Moldovei, ori la sud în Valea Tazlăului, au fost identificate şi în bună parte cercetate cîteva zeci de aşezări autohtone. În comparaţie cu preocupările arheologice din trecut, cînd o serie de materiale au fost scoase la iveală în mod întîmplător [5], în anii socialismului, cercetarea sistematică în acest domeniu a permis atît adunarea de noi şi bogate materiale din comuna primitivă pînă în orînduirea feudală, cît şi — mai ales — interpretarea ştiinţifică a rezultatelor obţinute.

Ulucul subcarpatic Roznov, ca şi alte regiuni ale României, oferă cercetătorului un foarte variat şi bogat material arheologic autohton. Săpăturile efectuate pe terasa lutăriei de la Lespezi au identificat cinci niveluri de locuire caracterizate prin unelte de piatră cioplită de tip gravettian şi aurignacian [6]. După efectuarea săpăturilor arheologice de la Buda, au fost scoase numeroase resturi paleontologice, excepţional de bine conservate, şi alte mărturii ale omului paleolitic [7]. O frîntură din terasa superioară a Bistriţei, aproape de locul numit „La Şipote", la 3 km sud-vest de satul Buda, conţine resturile uneia din cele mai interesante staţiuni paleolitice din ţară, datorită bogăţiei materialului paleontologic [8].

Perioada neolitică este tot atît de bine ilustrată în această depresiune, graţie cercetărilor făcute şi a materialelor descoperite, din care vom enumera doar cîteva. In comuna Racova, vecină cu Buhuşul, s-au găsit un topor de piatră dură, negricioasă, ca şi numeroase fragmente de ceramică pictată. [9] La Traian — Dealul Viei, în afară de fragmente ceramice destul de numeroase, s-au descoperit : rîşniţe de piatră, topoare de piatră şlefuită, oase de animale, statuete feminine de lut ars şi cîteva zoomorfe etc. În timpul săpăturilor de la Dealul Fîntînilor, tot de la Traian, s-au găsi fragmente ceramice liniare tipice, unelte de silex, piatră şi os,

an. II (1949), nr. 1, p. 125-130 ; Radu Vulpe, *Problemele neoliticului Carpato-nipro-vian în lumina săpăturilor de la Izvoare*, în „Studii şi cercetări de istorie veche", Tom. VII (1956), nr. 1-2, p. 53-86 ; R. Vulpe, *Raport asupra săpăturilor arheologice de la Izvoare-Neamţ*, în „Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1942", Buc., 1943, p. 164-168 ; R. Vulpe, *Descoperirile preistorice de la Izvoare şi Calu, judeţul Neamţ*, în „Anuarul Şcolii Normale de învăţătoare Piatra Neamţ", 1941, p. 25-27 ; R. Vulpe, *Descoperirile arheologice de la Izvoare*, în „Anuarul Liceului «Petru Rareş» P. Neamţ", anul 1935-1936, Piatra Neamţ, 1937, p. 49-53 ; Radu Vulpe, *Cercetări arheologice recente în ţinutul Neamţului*, în „Anuarul Liceului «Petru Rareş» Piatra Neamţ", 1934-1935 ; C. Mătasă, *Frumuşica. Village préhistorique à céramique peinte dans la Moldavie du Nord Roumanie*, Buc. 1946.

5. C. Mătasă, *Călăuza judeţului Neamţ*, Buc., 1929, p. 6.

6. *** *Cronica săpăturilor arheologice ale muzeelor*, în „Revista Muzeelor", an. III, nr. 1/1966, p. 89.

7. V. Căpitanu, C. Buzdugan şi V. Ursache, *Săpăturile de la Buda*, în *Materiale şi cercetări arheologice*, vol. VIII, Ed. Acad. R.S.R., 1962, p. 141-143.

8. Nicolae Zaharia, *Descoperiri paleolitice în Moldova efectuate între anii 1952 şi 1957*, în *Arheologia Moldovei*, I, Ed. Acad. R.S.R., p. 35-36.

9. C. Mătasă, *Cercetări prin preistoria judeţului Neamţ...*, p. 131.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

topoare în formă tipică de „calapod" și altele, care atestă intensitatea locuirii omului în această parte [10]. Așezările cele mai vechi, bogate în ceramică pictată, sînt situate pe acele înălțimi care constituiau adevărate cetăți naturale. Pe baza uneltelor descoperite se poate spune că, pe lîngă cultivarea primitivă a plantelor și culegerea fructelor, un rol însemnat îl avea creșterea animalelor domestice și vînarea celor sălbatice.

Epoca bronzului, cu care începe procesul de destrămare a comunei primitive, ca și prima epocă a fierului, Hallstatt-ul, ce constituie etapa mijlocie a aceluiași proces, sînt bine ilustrate în această regiune prin materiale scoase la suprafață de arheologi. Un depozit de cinci seceri și alte obiecte de bronz s-a găsit la Șerbești, iar obiecte din același metal provin din descoperiri izolate făcute la Cîndești și Tazlău [11]. La Borlești s-a găsit un vas în care au fost depozitate 6 topoare de aramă și bronz datînd de la mijlocul mileniului al doilea î.e.n. [12]. De asemenea, săpăturile efectuate la Costișa—Buhuși au dat la iveală materiale din epoca bronzului, aparținînd culturii Monteoru și unei culturi prezentînd caracteristici noi, care a fost denumită Costișa [13].

Epoca a doua a fierului, La Tène-ul, corespunde etapei tîrzii a procesului de destrămare a comunei primitive. In această epocă se intensifică și se generalizează întrebuințarea uneltelor de fier. Adoptarea plugului cu brăzdar de fier determină o dezvoltare decisivă a agriculturii, care, alături de creșterea animalelor, rămîne o principală ocupație a triburilor geto-dacice. O cultură clasică dacică, considerată înainte ca inexistentă în Moldova, deci și pe valea Bistriței, este astăzi ilustrată prin produse metalurgice, ceramică, monede, ca și prin alte obiecte care atestă o activitate meșteșugărească, ajunsă în secolul al II-lea î.e.n. la o dezvoltare destul de matură. Corespunzător epocii de maximă înflorire a culturii dacice, în această parte a țării au mai fost semnalate și cercetate o sumă de cetăți și așezări dacice [14]. Pe lîngă uneltele, podoabele și vasele găsite în stațiunile din ultima perioadă a epocii fierului, numărul însemnat de monede descoperite demonstrează legăturile, mai cu seamă comerciale, ale

10. Hortensia Dumitrescu și Vladimir Dumitrescu, *Activitatea șantierului arheologic Traian, în Materiale și cercetări arheologice*, vol. VIII..., p. 248, 254-256.

11. M. Petrescu-Dîmbovița, *Date noi relativ la descoperirile de obiecte de bronz de la sfîrșitul epocii bronzului și începutul Hallstatt-ului din Moldova*, în *Arheologia Moldovei*, II-III, Ed. Acad. R.S.R., 1964, p. 255, 258-259; M. Petrescu-Dîmbovița, *Contribuții la problema sfîrșitului epocii bronzului și începutului epocii fierului în Moldova*, în „Studii și cercetări de istorie veche", nr. 3-4/1953, p. 463, 465.

12. Mihai Zamoșteanu, *Depozitul de topoare de bronz de la Borlești*, în *Arheologia Moldovei*, II-III..., p. 453-459.

13. Al. Vulpe și M. Zamoșteanu, *Săpăturile de la Costișa*, în *Materiale și cercetări arheologice*, vol. VIII..., p. 309-314; Dumitru Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, Buc., 1966, p. 188-190.

14. Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Ed. științifică, Buc., 1965, p. 89; „Flacăra Iașului", Iași, 8 mai 1965, p. 2; Nicolae Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, Editura Meridiane, București, 1969, p. 39.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

populaţiei autohtone cu lumea romană. Dinari de la Domiţian şi Vespasian au fost găsiţi şi lîngă Buhuşi, la Racova. [15]

Perioada de trecere la feudalism, sfîrşitul secolului al III-lea pînă în secolul al X-lea, deşi lungă, datorită, pe de o parte, condiţiilor specifice interne, în speţă relaţiilor diverse care i-au servit ca punct de plecare, iar pe de altă parte, influenţei factorilor externi, îndeosebi a populaţiei migratorii, este o perioadă tipică de deplasare spre un nou mod de producţie [16].

Satul, care în evul mediu „este punctul de plecare al istoriei, a cărei dezvoltare are loc apoi sub forma opoziţiei dintre oraş şi sat" [17], devine obiectul satisfacerii poftelor acaparatoare ale proprietarului feudal. Obştea sătească, bazată pe stăpînirea în comun numai a pădurilor, păşunilor, cu extinderea puteiri obşteşti asupra pămîntului neîmpărţit [18], a fost cotropită de feudali. Cotropirea obştiilor de către feudali s-a accentuat după întemeierea statelor feudale. In urma întemeierii lor imunitatea a devenit un mijloc puternic de aservire a obştiilor ţărăneşti. Domnul recunoştea drepturile economice, politice, administrative şi militare ale feudalilor asupra ţăranilor, drepturi acaparate încă înainte de întemeierea statului. Proprietatea boierească a fost, prin urmare, rezultatul unei silnicii realizată pe o cale pur economică.

Cotropind pămîntul ţăranilor din obştii, feudalul ajunge să stăpînească numeroase sate, care formează o unitate economică — domeniul său. La creşterea acestuia a contribuit şi dania pe care domnul o făcea, răsplătind deseori slujba boierilor credincioşi.

Una din cele mai vechi familii boiereşti moldovene este aceea a Buhuşeştilor [19], care descind din neamul marilor feudali Stravici [20]. Incă de la începutul secolului al XV-lea, familia Buhuşeştilor era temeinic organizată din punct de vedere economic. Treptat, averea Buhuşeştilor a sporit fie prin donaţii din partea domnului, fie prin cumpărarea de ocini sau cotropirea obştiilor ţărăneşti libere. La 22 decembrie 1422, Alexandru cel Bun dăruieşte boierului Boguş şi tatălui său, Pan Nesteac, satul Cuciur, drept recompensă că „credinciosul pan Boguş ne-a slujit nouă cu dreaptă şi credincioasă slujbă" [21]. Mai tîrziu, Ecaterina Dabija, soţia dom-

15. C. Mătasă, *Cercetări din preistoria judeţului Neamţ...*, p. 109.

16. *Istoria României*, vol. I, Ed. Acad. R.S.R., 1960, p. 577.

17. K. Marx, *Forme premergătoare producţiei capitaliste*, Buc., 1956, p. 17.

18. P. P. Panaitescu, *Obştea ţărănească în Ţara Românească şi Moldova. Orînduirea feudală*, Acad. R.S.R., Buc., 1964, p. 10.

19. Radu Rosetti, *Note genealogice şi biografice despre familiile Buhuş şi Rosetti, foşti proprietari ai moşiei Bohotinul*, Buc., 1906, p. 1-2 ; Ştefan Meteş, *Contribuţii nouă privitoare la familia boierească Buhuş din Moldova*, Buc., 1927, p. 3, 7-8.

20. Mihai Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol. I, Iaşi, 1931, p. 187.

21. *Documente privind istoria României*, A, sec. XIV-XV, vol. I, 1954, p. 54.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nului Moldovei, dăruiește fiului ei, Lupașco Buhuș [22]. la nunta acestuia, următoarele moșii Fichitiaștii, Iuganii, Pișcanii și Bălănești [23].

Intărirea satelor familiei Buhuș de către domnii Moldovei ilustrează în bună măsură aria mare a domeniului ei. La 24 iulie 1609 i se întăresc lui Dumitru Buhuș părți din satele Găureni, Strunga, Răvăcani, Hotcești, Gănești, Crivești. Satele Vulpășești, Molovata și Țepenii au fost întărite aceluiași boier la 16 ianuarie 1617, ca „danie și mliuire pentru slujba dreptcredincioasă, pe care a slujit-o el domnului și țării". [24] Noi sate sînt întărite familiei Buhușești prin documentele din 18 ianuarie 1617, 1 iulie 1619, 6 mai 1622, 2 ianuarie 1623 și altele [25]

Adîncindu-se tot mai mult principiul stăpînirii individuale a proprietății, procesul de dezagregare a obștiei devine în secolul al XVII-lea din ce în ce mai vizibil. Destrămarea obștiei se vădește în faptul că este încălcat sistemul stăpînirii în devălmășie. Boierii Buhușești, odată cu înghițirea pămîntului obștiilor sătești transformă țăranul liber în aservit. Buhușeștii își sporesc averea prin cumpărarea a numeroase ocini. În numai 3 ani, ei reușesc să cumpere ocini din satele Plotonești, Hoicești și Cărbunești [26]. Ei devin și stăpînii moșiei Bodești, pe care mai tîrziu se va înființa Tg. Buhuși, toponimic încetățenit după numele boierului Teodor Buhuș, care la începutul secolului trecut stăpînea teritoriul actualului oraș. Pînă la preluarea de către Buhușeți a stăpînirii satului Bodești, acesta a trecut de la un feudal la altul, ca o piesă de schimb, în conformitate cu interesele domnului sau ale unuia dintre boieri [27].

Creșterea averii a permis familiei Buhuș să urce de timpuriu scara înaltelor slujbe în stat. După 22 septembrie 1411, primii membri ai acestei familii apar cu regularitate în divanul domnesc [28]. Ei ocupă funcții din ce în ce mai importante în stat : hatman, mare spătar, mare logofăt etc., [29] ajungînd să facă parte chiar din familia domnitorilor țării. [30] În secolul al XVI-lea, dar îndeosebi în cel următor, familia Buhușeștilor devine una din cele mai bogate și mai cu influență din Moldova. Unul dintre ei, Lupașco Buhuș, primește la 5 martie 1676 diploma de nobil din partea principelui Ardealului, Mihail Apaffy. [31] Dimitrie Cantemir include boierii Buhușești între marile familii, egale în demnitate, deopotrivă de vrednice

22. M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, vol. II, București, 1872, p. 192-193.

23. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. V, București, 1903, p. 574-575.

24. *Documente privind istoria României*, A, sec. XVII, vol. II, p. 229-231 ;

25. Idem, vol. IV, p. 84-85, 380 ; vol. V, p. 130-131, 178.

28. Idem, vol. II, p. 179-180 ; vol. V, p. 63, 241-242.

27. Idem, sec. XIV, XV, vol. I, 1954, p. 159 : sec. XVI, vol IV, 1952, p. 229 ; sec XVII, vol. I, 1952, p. 42, 123 ; vol. III, 1954, p. 142.

28. Mihai Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, Iași, 1931, p. 153.

29. Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a catedralei mitropolitane din Iași*, București. 1888, p. 4, 5, 8, 405, 406 ; Theodor Codrescu, *Uricarul*, vol. XXIII, Iași, 1895, p. 369 ; „Convorbiri literare", nr. 1/1923, p. 45, 46, 49 ; Ștefan Metes, *op. cit.*, p. 8 și urm.

30. Ștefan Metes, *op. cit.*, p. 8 ; Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 1-2.

31. Ștefan Metes, *op. cit.*, p. 3, 7-8.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pentru domnie [32]. Odată cu secolul al XVII-lea, Buhuşeştii, deşi făceau parte din fruntea boierimii, nu mai sînt „boieri de vază", iar la mijlocul secolului trecut familia lor se stinge [33].

Dezvoltarea acţiunii factorilor economici în satul Bodeşti a fost înlesnită de faptul că acesta se găsea într-o zonă favorabilă schimbului de produse din regiunea montană (lemne, cherestea), cu produsele regiunii subcarpatice (cereale). Satul Bodeşti era situat, de asemenea, în lungul căii de comunicaţie, de intens trafic, ce exista din vechime pe valea Bistriţei între Bacău şi Piatra Neamţ. Nu este, deci, întîmplătoare apariţia acelui rateş, foarte vechi, situat la încrucişarea acestor drumuri.

In structura economiei feudale a domeniului Buhuş, inclusiv a moşiei Bodeşti, survin în secolul al XVII-lea modificări cu atît mai evidente cu cît stăpînii de pămînt au fost atraşi în relaţiile marfă-bani. Una din consecinţele înlăturării caracterului de izolare a domeniului feudal constă în lupta pe care boierii o duc pentru a spori rentabilitatea avuţiei lor, prin exploatarea ţăranilor. In acest scop, ei profită de greutăţile economice ale sătenilor, folosesc violenţa şi puterea politică. Spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea se constată un interes crescînd pentru dezvoltarea comerţului şi a relaţiilor de schimb, ilustrate de negoţul cu diferite produse alimentare, lemn şi altele.

Ocupaţiile principale ale ţăranilor din regiunea de munte, creşterea oilor şi exploatarea pădurii, au favorizat dezvoltarea unor meşteşuguri săteşti. Dîrstele — una din instalaţiile pentru finisarea ţesăturilor — au constituit un factor important în creşterea micii producţii de mărfuri în cadrul gospodăriei ţărăneşti [34]. Mai puţine ca număr, dîrstele au funcţionat şi în ţinutul Neamţ, fără ca ele să se extindă şi pe cursul superior al Bistriţei. Construirea şi folosirea lor reprezintă o anumită etapă în evoluţia meşteşugurilor ţărăneşti, subliniind o specializare în finisarea ţesăturilor casnice de lînă. Deşi documentele ne oferă puţine date asupra evoluţiei lor numerice, putem presupune că dîrstele s-au înmulţit în prima jumătate a secolului al XIX-lea, alături de celelalte instalaţii meşteşugăreşti săteşti, în cadrul procesului de dezvoltare a micii producţii de mărfuri ţărăneşti [35]. In 1863, existau în judeţul Neamţ 54 pive şi dîrste, toate la sate, înfiinţate în perioada de după 1830. Cele mai multe dintre ele, 42, au apărut între 1850—1863. Din totalul de 54, una funcţiona cu vapori, iar restul cu apă. [36] Mai tîrziu, odată cu dezvoltarea industriei textile capitaliste, instalaţiile ţărăneşti pentru finisarea ţesăturilor de lînă, între care şi dîrstele, au decăzut [37].

Datorită dezvoltării comerţului şi a relaţiilor de schimb pe moşia boierului Teodor Buhuş, acesta obţine două hrisoave, la 1819 şi 1823, prin

32. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Bucureşti, 1923, p. 140.
33. Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 3; Ştefan Meteş, *op. cit.*, p 15.
34. Corneliu Istrate, *Despre dîrstele din Moldova în secolul al XVIII-lea şi în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice", Istorie. Iaşi, nr. 1/1962, p. 121.
35. *Ibidem*, p. 126, 128.
36. „Analele statistice", an IV nr. 13-16/1863, p. 98-99
37. Corneliu Istrate, *op. cit.*, p. 126, 128.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

care se atribuia aşezării funcţia de tîrg [38] Prin hrisovul din 9 martie 1819, domnitorul Callimah hărăzeşte moşiei Bodeşti a lui Teodor Buhuş, 6 iarmaroace pe an, precum şi zi de tîrg în fiecare duminică, stăpînului moşiei rezervîndu-i-se „pe lîngă venitul acel obişnuit al iarmaroacelor şi zilelor de tîrg, care îl va avea după acea orînduială ce se urmează şi pe la alte moşii boiereşti, unde se fac asemenea adunări, îi întăreşte şi venitul mortasipiei după condicele Vistieriei, cîte 24 bani de toată vita mare ce se va vinde" [39]. Intre această dată şi 7 aprilie 1823, cînd proprietarul, care avea de astă dată rangul de agă, obţine un al doilea hrisov, semnat de domnitorul I. Sandu Sturza, s-a creat şi consolidat funcţia de tîrg a noii aşezări din cuprinsul moşiei Bodeşti. Cel de al doilea hrisov a întărit dispoziţiile celui dintîi şi conferea boierului, ca monopol feudal, dreptul exclusiv de a vinde vinul, rachiul sau holerca, precum şi de a încasa taxa denumită mortasipie, percepută în zilele de tîrg [40].

In baza celor două hrisoave, proprietarul moşiei invită negustori din alte localităţi să se statornicească pe moşia Bodeşti. Prin scrisoarea de învoială din 3 septembrie 1823 dintre aga Buhuş şi negustorii ce urmau să se aşeze în tîrguşor, cei din urmă erau încunoştiinţaţi că I. Sandu Sturza a permis adunarea de iarmaroace şi zi de tîrg la Bodeşti, ca şi funcţionarea a 20 de dughene, scutite de toate dările. Peste o lună, Teodor Buhuş încheie pe termen de 10 ani o învoială de aşezare cu reprezentanţii unor negustori pentru statornicirea acestora pe moşia Bodeşti cu condiţia de a plăti adetul locului la toate mărfurile, identic cu regimul tîrgului Sulița. Se excepta bezmănul vinului care se plătea cîte 9 parale de vadră, socotită la vin şi rachiu de 12 ocale. De asemenea, adetul păcurei era redus la jumătate faţă de cel de la Sulița. [41]

In bună măsură, atragerea negustorilor pe moşia Bodeşti avea drept scop să redea aşezării viaţa economică distrusă de ienicerii turci după 22 februarie 1821 [42]. După puţin timp, primii negustori se stabilesc în tîrguşor, construind acolo dughene cu fonduri proprii. La expirarea celor 10

38. Pe măsura creşterii diviziunii sociale a muncii şi, pe baza ei, a producţiei de mărfuri, proces indisolubil legat de mişcarea înainte a societăţii de la feudalism la capitalism, se înfiinţează în Moldova ca şi în Ţara Românească, concomitent cu dezvoltarea oraşelor propriu-zise, noi tîrguri. Marea majoritate a acestora era în stăpînirea proprietăţii particulare şi mănăstireşti. Dreptul de a vinde bunurile de primă necesitate era monopol al proprietarilor. Pămîntul, locul de hrană în tîrguri şi oraşele mai mici, constituia o problemă de importanţă capitală chiar în tîrgurile cu activitate industrială mai avansată, fără să mai vorbim de cele mai mici, particulare, în care majoritatea locuitorilor erau birnici clăcaşi, ocupaţi cu agricultura, şi unde trona atotputernicia monopolurilor şi a privilegiilor proprietarilor feudali. Tîrgurile erau, înainte de toate, centre de schimb ; aceasta explică şi rămînerea lor în urmă sub raportul evoluţiei economice şi sociale în condiţiile stăpînirii lor de către feudali (L. Boicu, *Despre structura socială a oraşului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, în „Studii", an. XVI (1963), nr. 2, p. 301). Aceste adevăruri sînt prezente şi în cadrul tîrguşorului înfiinţat pe moşia Bodeşti.

39. *Documente privitoare la istoria economică a României. Oraşe şi tîrguri. Moldova*, seria A, vol. II, Bucureşti, 1960, p. 73.

40. *Ibidem*, p. 92-93.

41. *Documente privitoare la istoria economică...*, p. 98-99.

42. „Convorbiri literare", nr. 1/1923, p. 51.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ani, relaţiile dintre proprietar şi locuitorii aşezaţi urmau să se reglementeze în totalitate ca în tîrguşoarele Sulița şi Herța [43].

Recunoaşterea existenţei de drept a tîrgului de pe moşia Bodeşti pe baza privilegiului domnesc de întărire era legată de respectarea unor anumite condiţii între care amintim : înlăturarea concurenţei tîrgurilor din apropiere [44] şi neprimirea în spaţiul lor a ţăranilor birnici fugiţi de pe moşii. Prin urmare, accentul s-a pus pe aducerea unor elemente active din afara moşiei Bodeşti.

Odată cu înfiinţarea tîrgului, în istoria aşezării Bodeşti începe o nouă etapă, ilustrată prin dezvoltarea într-o anumită măsură a factorilor economici şi sociali. Principala îndeletnicire a locuitorilor a rămas creşterea vitelor şi agricultura, alături de care erau „tîrgoveţii", ce se ocupau cu comerţul produselor alimentare, cu negoţul de cherestea şi plutăritul [45]. Aceasta se reflectă şi în statisticile vremii. [46] Trebuie de precizat aici că nu întotdeauna, aşa cum vom vedea mai jos, datele sînt absolut sigure. De multe ori, acestea sînt contradictorii, fapt care impune folosirea lor cu rezerva cuvenită. Cifrele pe anii 1848 şi 1854 grupate după natura proprietăţii, subliniază că în structura economică a satului Bodeşti pe care se afla tîrgul, agricultura şi creşterea vitelor rămîn încă multă vreme dominante [47]. (Vezi tabelul de la p. 93).

Funcţia industrială a tîrgului a apărut treptat, precedată de activitatea unor meşteşuguri, semnalate încă din 1832 : velniţe, „fabrici" de lumînări, de ulei, olării etc. În 1842 existau în tîrguşor două „fabrici" de olărie, număr înregistrat şi de statistica din 1854 [48]. În naul 1849 funcţionau în tîrguşor trei ferăstraie. Numărul pietrelor de moară a crescut de la 3 în 1848 la 8 în 1854 [49].

Funcţia de tîrguşor în care domină ocupaţii tipice satului este ilustrată într-o largă măsură şi de cifrele privind repartiţia populaţiei pe cate-

43. *Documente privitoare la istoria economică...*, p. 173.

44. Această prevedere n-a fost respectată întrutotul. Prin jalba din 18 ianuarie 1837, Anica Buhuş protestă la Vistierie împotriva înfiinţării de iarmaroace pe moşia Blăgeşti, fapt care-i prejudicia veniturile obţinute pe propria sa moşie. La 25 februarie 1842, Alecu Buhuş protesta la domnie contra acordării moşiei Roznov a aceloraşi zile de iarmaroc ca şi la moşia Bodeşti (Arh. St. Iaşi, Tr. 766, op. 868, dos. 539, f. 3 ; Tr. 1768, op. 2017, dos. 281, f. 86).

45. C. D. Gheorghiu, *Dicţionar geografic al judeţului Neamţ*, Bucureşti, 1895, p. 59, 93.

46. In 1830 satul Bodeşti număra 64 boi de jug, 20 cai, 40 vaci, 18 berbeci, 160 oi, 80 mascuri. Informaţiile privind structura proprietăţii şi rezultatele economice obţinute ne arată că din întreaga suprafaţă de 8.676 prăjini arătură, 5.200 aparţineau proprietarului, că din totalul producţiei de 699 chile, 378 aparţineau, de asemenea, aceluiaşi proprietar, care avea posibilitatea să comercializeze însemnata cantitate de 248 chile. Disproporţia mare între suprafaţa deţinută de locuitori şi proprietar se menţine şi în repartiţia fînaţului. (Vezi Arh. St. Iaşi, Tr. 696, op. 696, dos. 141). Oricît de aproximative ar fi aceste date, ele ne permit totuşi să facem unele aprecieri valabile. Catagrafia din 1832 înregistrează în rîndul animalelor : 58 cai, 20 boi, 42 vaci, 60 oi şi 58 mascuri (Arh. St. Iaşi, Tr. 644, op. 708, dos. 47, f. 11).

47. Arh. St. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 16.593, dos. 32.790.

48. *Idem*, dos. 1933, f. 88-97 ; dos. 32.790.

49. Arh. St. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, dos. 16.593 şi 32.790.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

	Unitatea de măsură	Aparţinînd boierilor		Aparţinînd locuitorilor	
		1848	1854	1848	1854
I. *Pămînt*					
1. Pentru arat — din care:	falcea	6329	150½	210	200
— grîu		6000	6		
— porumb		215	50		
— secară		10	—		
— orz		6	17		
— cartofi		2	2		
— ovăz		6	7		
— cînepă		3	1		
— in		2	1½		
— pămînt arabil nearat		85	66		
2. Imaş		105	100	90	88
3. Fînaţ	„	140	140	105	100
4. Vie	pogonul	19	19	—	19
5. Pădure	falcea	38	100	—	—
II. *Vite*					
1. De arat	buc.	70	60	42	47
— boi		50	40	38	23
— cai		20	20	4	24
2. De tamazlîk şi de hrană		150	334	330	370
— cornorate		150	134	80	70
— oi		—	200	250	300

gorii fiscale. Comparînd evoluţia categoriilor fiscale din Bodeşti după întemeierea tîrgului cu situaţia dinainte nu constatăm o scădere a numărului contribuabililor ţărani, fapt care ar sublinia apariţia şi dezvoltarea, la nivelul aşezării, a unor fenomene specifice tîrgului, ci, dimpotrivă, aşa cum vom vedea mai jos, o creştere a numărului contribuabililor birnici mai cu seamă în 1845. În „Cronica liuzilor" din 1803 figurează 51 locuitori birnici, plătind un bir de 756 lei, pentru ca în anul 1845, deci după 42 de ani, să găsim în localitate 83 birnici. [50]

50. Pînă în 1845 populaţia şi categoriile fiscale, în afară de cifrele pe care le vom prezenta coform periodicităţii fixată de Regulamentul Organic, duc la concluziile deja enunţate mai înainte. In 1816, Bodeştii, număra 22 scutelnici şi 15 breslaşi (Arh. St. Iaşi, Tr. 166, op. 184, dos. 5). După cum se poate uşor observa, în 1816 au fost menţionate numai categoriile de scutelnici şi breslaşi, adică ai oamenilor care în schimbul scutirii de bir prestau diferite munci pe moşia stăpînului. În 1820, se aflau în satul Bodeşti, 82 locuitori, din care 21 birnici „care au 20 vite mari", 40 scutelnici şi breslaşi „care au 60 de vite mari şi 40 oi", 15 slugi, 2 bejenari, 2 preoţi, 1 diacon şi 1 dascăl (Arh. St. Iaşi, Tr. 166, op. 184, dos. 8, f. 193-194). Creşterea populaţiei de la 58 familii în 1803 la 82 în 1820 nu este substanţială. Menţiunea potrivit căreia locuitorii se hrăneau şi pe alte moşii demonstrează faptul că resursele moşiei Bodeşti erau limitate. Pămîntul de bază era relativ restrîns, fiind mai mult „loc de pădure". Informaţii mai concludente privind populaţia şi structura ei sînt date în anul 1830, cînd s-au efectuat lucrările pregătitoare noii catagrafii. In afară de faptul că se fac precizări largi asupra numărului diferitelor categorii de locuitori ce trăiau pe cuprinsul moşiei, inclusiv în tîrg, datele oferă posibilitatea de a trage concluzii juste cu privire la întinderea

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

De la primele informaţii asupra numărului locuitorilor, care se dau în „Condica liuzilor" — termen impropriu cu care Th. Codrescu a denumit tabelele rezultate în urma recensământului din 1803, ce aveau să stea la baza aşezământului fiscal din 1805 al domnitorului Alex. Moruzi — pînă în 1845, categoriile fiscale din Bodeştii Buhuşoaei au înregistrat următoarea evoluţie : [51]

Categorii fiscale	1803	1832	1838	1845
I. Locuitori birnici	51	56	53	83
II. Categorii ce plătesc osăbit bir după patente şi peciuri		9	1	5
din care :				
— mazili		2	1	—
— oameni fără căpătîi (căpătăieri)		7	—	5
III. Categorii nesupuse la nici un fel de dări şi havalele	7	28	27	52
din care				
— preoţi		3	2	3
— diaconi		1	1	1
— dascăli		2	1	2
— privilegheţi		1	—	—
— scutiţi pentru strajă		1	—	—
— bătrîni şi nevolnici		5	10	27
— văduve		15	13	18
— vătafi de moşie		—	—	1
Total =	58	93	81	140

Prin urmare, catagrafiile din 1838 şi 1845, făcute la şapte ani. conform Regulamentului Organic, ne arată că în afară de birnici exista o categorie nesupusă la nici un fel de bir : clerul, inclusiv dascălii ; aşa-zişii „privilegheţi" ; vătafii de moşie, slugile boiereşti şi alte categorii. Mazilii, ruptaşii etc. aveau o rubrică separată, ei fiind contribuabili privilegiaţi, care dădeau birul separat de birnicii de rînd. Catagrafiile înregistrează şi un număr de meseriaşi şi tîrgoveţi. In 1832 în tîrgul de pe moşia Bodeşti se aflau 29 negustori patentari de starea aIII-a[52] şi 12 meşteri patentari de aceeaşi stare[53], precum şi patru calfe de negustori. In anul următor

suprafeţelor deţinute de proprietar, a locurilor de hrană şi a producţiei obţinute. În 1830, s-au înregistrat în Bodeştii Buhuşoaei 217 suflete la categoria locuitorilor birnici ; 31 la categoria negustori ; 20 suflete la scutelnici ; 63 la evrei hrisovoliţi ; 48 la categoria slugi boiereşti fără bir ; 24 suflete la tagma bisericească ; 283 suflete ţigani robi, ursari, ai ocîrmuirii ; 65 suflete ţigani ai vornicesei Anica Buhuş. In total, în 1830, satul Bodeştii Buhuşoaei număra 751 locuitori (Arh. St. Iaşi, Tr. 696, op. 696, dosar 141).

51. Th. Codrescu, *Uricariul*, VII, p. 269 ; Arh. St. Iaşi, Tr. 885, op. 1011, dos. 28, f. 51-52 ; Tr. 1316, op. 1488, dos. 1193, f. 77-80 ; Tr. 1423, op. 1619, dos. 881, f. 151-152.

52. Dintre aceştia 7 practicau comerţul cu mărunţişuri, 7 erau crîşmari (unul din aceştia era şi lăcătuş), 14 erau precupeţi. 1 era bogasier, adică vînzător de diferite articole de manufactură, în special bogasin — stofă sau pînză scumpă care se importa din Orient şi se întrebuinţa mai ales pentru căptuşeli (Arh. St. Iaşi, Tr. 634, op. 696 dos. 303, f. 214).

53. Adică un frînghier, 4 croitori, 2 olari, 1 legător cărţi, 2 tăbăcari, 1 cojocar şi 1 pietrar (Arh. St. Iaşi, Tr. 634, op. 696, dos. 303, f. 215).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

existau în tîrgul de pe moșia Bodești 31 negustori, 12 meseriași și 4 calfe [54]. In anul 1839 numărul negustorilor și meseriașilor era de 43 [55]. Cifrele subliniază, prin urmare, că în tîrgușor se concentra treptat-treptat o populație negustorească și meșteșugărească.

Un factor care a stînjenit dezvoltarea tîrgului Buhuși l-a constituit dominația proprietarului feudal asupra lui. Locuitorii din Buhuși, ca și din alte tîrguri [56], aveau obligații feudale ; ei erau îndatorați față de proprietar cu bezmănul pentru case și taxe pentru mărfuri și băuturi. Cei ce cultivau locul în țarina tîrgului erau impuși atît la dijmă cît și la zile de boieresc, ca și țăranii. Tîrgoveții aveau reglementate relațiile cu proprietarul printr-un hrisov obținut de acesta din urmă de la domn.

Chiar după înființarea tîrgului, proprietarul caută, pe de o parte, să atragă noi negustori și meseriași pentru a lărgi activitatea economică a noii așezări și a obține astfel noi surse de venit, iar pe de altă parte, desfășoară lupta pentru păstrarea monopolului asupra vînzării unor produse. Din rîndul măsurilor care aveau drept scop să atragă negustori și meseriași în tîrgul Buhuși, amintim scrisorile de învoială prin care proprietarul arăta locuitorilor că nu erau de nimeni opriți a se statornici „a vă face binale și a vă sili cu toată puterea spre întemeierea și mărimea acelui tîrg, fiind încredințați că eu, cu toată puterea, m-oi sili a vă apăra și a vă ajuta la toate ce îmi va fi prin putință" [57].

Proprietarul își rezerva față de acei care se stabileau în tîrg o serie de drepturi prin care-i lipseau pe aceștia de deplina libertate de mișcare. Lărgind sfera de aplicare a dispozițiilor privitoare la îndepărtarea de pe moșii a locuitorilor nesupuși, prin interpretarea tendențioasă și arbitrală a articolului 126 din Regulamentul Organic, proprietarul și-a arogat dreptul de a aplica locuitorilor din tîrgul lui, indiferent de starea lor socială, același regim care se aplică și locuitorilor stabiliți pe moșiile lucrate în condițiile muncii de clacă. Nici protecția străină nu putea pune întotdeauna pe beneficiarii ei la adăpost de consecințele unei asemenea interpretări. [58]

Cînd interesele lui o cereau, în cadrul sau în afara prevederilor înserate în învoieli, proprietarul cerea îndepărtarea din tîrg a acelora dintre locuitorii care prin acțiunile lor aduceau prejudicii intereselor proprietății. Faptul că locuitorii tîrgului, birnici sau diferite categorii de negustori, și propbabil și de meseriași, erau la discreția proprietarului, asupra că-

54. C. Blaj, *op. cit.*, p. 217.

55. Alex. A. C. Sturza. *Regne de Michel Stourdza prince regnant de Moldavie (1834-1849)*, Paris, 1907, p. 407-411. Cifra nu poate fi luată decît ca probabilă, deoarece datele nu coincid cu cele oferite de materialul rezultat din lucrările pregătitoare.

56. L. Boicu, *op. cit.*, p. 284.

57. *Documente privitoare la istoria economică a României...*, p. 111.

58. Gh. Platon, *Izgonirea țăranilor răzvrătitori de pe moșii. Contribuții la cunoașterea frămîntărilor țărănești din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» Iași, Secțiunea III, a. Istorie, Monografii, 1, 1966, p. 73.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

rora exercita presiuni, constituie o dovadă a măsurii în care era împiedicată desfăşurarea normală a activităţii economice în tîrg prin păstrarea privilegiilor feudale ale boierului. [59]

Cazurile de izgonire, deşi puţine la număr, dovedesc că elementele orăşeneşti au desfăşurat o luptă activă împotriva proprietarului, pentru înlăturarea privilegiilor lui şi pentru crearea unor condiţii sigure, care să permită desfăşurarea nestingherită a activităţii economice .

În cazul cînd se cerea expulzarea, intervenţia consulatelor pentru apărarea intereselor supuşilor lor, putea fi salutară. Nu acelaşi lucru se întîmpla, întotdeauna, în cazul izgonirilor obişnuite. Izgonirea, fiind un act de natură internă făcut în scopul apărării intereselor proprietarului, depăşea sfera de influenţă a reprezentanţilor puterilor străine. Unul din cazurile cele mai concludente, în această privinţă, demonstrat recent [60] s-a petrecut în tîrguşorul Buhuşi.

Lupta proprietarului de a subordona cît mai mult pe tîrgoveţi se reflectă în procesul pe care acesta l-a deschis în 1834 împotriva negustorilor, o dată cu expirarea învoielii de 10 ani. Conflictele între proprietar şi locuitorii tîrgului prezintă interes sub două aspecte. Din evoluţia acestora se poate constata în ce măsură proprietatea feudală, exercitată asupra tîrgului, stînjenea dezvoltarea normală a relaţiilor de producţie capitaliste. În al doilea rînd, conflictele ilustrează lupta populaţiei tîrgului împotriva opresiunii feudale, pentru realizarea unui climat favorabil dezvoltării noilor relaţii, puternic frînate de existenţa privilegiilor feudale conferite marilor proprietari de pămînt. Informaţiile cu care am căutat să documentăm aceste afirmaţii sînt puţine, dar, deocamdată, ele sînt singurele la care putem face apel. Astfel, la 5 septembrie 1834, odată cu expirarea învoielii de 10 ani, Anica Buhuş, soţia lui Th. Buhuş, cerea domnitorului să dispună ca tîrgoveţii să se supună unei noi învoieli[61]. După doi ani de judecată, la 25 ianuarie 1836, s-a încheiat jurnal la judecătoria ţinutului Neamţ, prin care tîrgoveţii au obţinut cîştig de cauză, învoiala făcută de boierul Teodor Buhuş, apreciată ca favorabilă de către tîrgoveţi, rămînînd „nestrămutată în toată puterea şi tăria". [62] Sentinţa n-a fost acceptată de vorniceasa Anica Buhuş care, pentru a înfrînge rezistenţa tîrgoveţilor, a apelat la 15 mai 1836, personal, la Departamentul din lăuntru pentru izgonirea din tîrg a conducătorilor mişcării de împotrivire. Este vorba de izgonirea din tîrg a doi negustori supuşi austrieci. Singura vină a negustorilor constituia refuzul acestora de a vinde în prăvăliile lor cîte un vas de vin al proprietăresei. Depoziţiile tîrgoveţilor români şi evrei arată că cei doi negustori se situau, prin volumul afacerilor, printre fruntaşi, fiecare avînd cîte două prăvălii la stradă. Ameninţarea martorilor că odată cu izgonirea celor doi negustori vor părăsi şi ei tîrguşorul n-a intimidat pe Anica Buhuş. La insistenţele ei, Departamentul din lăuntru, în virtutea prevederilor articolului 126 din Regulamentul Organic, a cerut isprăvni-

59. *Ibidem*, p. 74.

60. Gh. Platon, *op. cit.*, p. 74-75.

61. Arh. St. Iaşi, Tr. 766, op. 868, dos. 537, f. 129-132.

62. *Documente privitoare la istoria economică a României...*, p. 268.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ciei îndepărtarea din tîrg a celor doi negustori austrieci şi lichidarea în termen de şase luni a tuturor bunurilor care se aflau în posesia lor.[63] Mai mult decît atît, Anica Buhuş, „întărită fiindcă a fost dată rămasă la judecată — scriau negustorii la 2/14 iunie 1842, — ne-a jignit, încît nu mai s-a putut într-un alt chip samavolnică, bătînd pe vreo cîţiva dintre noi şi pe un vechil pus de către tîrg, pe alţii ce-i erau datori cu nişte bani, i-a însărcinat cu samavolnică execuţie de ţigani şi îi ţine într-o închisoare vajnică".[64] Faptul dovedeşte că acţiunea în care au fost implicaţi locuitorii tîrgoveţi era mai mult decît o simplă manifestare de protest.

După alte 14 luni, noul proprietar, Alecu Buhuş, a impus tîrgoveţilor noi măsuri de constrîngere. În scopul măririi obligaţiilor acestora faţă de el, Alecu Buhuş a pecetluit la 24 aprilie 1842 toate vasele cu băutură, oprindu-i de a mai face negoţ cu acest articol în baza drepturilor stipulate în hrisov.[65] În condiţiile în care negustorii au refuzat noile obligaţii, proprietarul tîrgului „ne-a tăiat toate mijloacele a ne agonisi hrana de toate zilele, nu pentru altă, decît numai să ne silească prin această jignire, a ne supune vroinţei sale".[66] În jalba adresată Departamentului din lăuntru, la 27 aprilie 1842, tîrgoveţii se plîngeau împotriva proprietarului care le-a pecetluit vasele de băutură, nedîndu-le posibilitatea să realizeze cîştigul" cu care ne ajutoram la hrana şi nevoile şi sărăcia noastră după starea unui tîrguşor ca acela, abia început"[67]. La 13 mai 1842, negustorii se plîng din nou isprăvniciei de obijduirile pe care le suferă. Ei cer libertatea de a face comerţ „ precum şi mai înainte, că şedem închişi şi pieritori de foame, n-avem nici chipul cîştigului de a plăti nici birul, de către care şi acum, mai ales, sîntem strîmtoraţi şi zăpciuiţi şi dumnealui proprietarul tîrguşorului, cu nemilostivire neuitîndu-se la nici una din acestea, numai de la sine fără nici un drept, ne osîndeşte..., ţinîndu-ne opriţi şi închişi de a specularisi".[68]

Acesta este unul din multele exemple prin care proprietarul moşiei interesat cu menţinerea privilegiilor feudale pe teritoriul tîrgului nu putea permite dezvoltarea normală a relaţiilor comerciale şi o desfăşurare pe scară largă a raporturilor capitaliste.[69]

Opreliştile, abuzurile şi asupririle impuse de feudali veneau în contradicţie cu relaţiile social-economice capitaliste, apărute în limitele tîrgului. Dependenţi faţă de proprietarul feudal, tîrgoveţii căutau să devină liberi. Cea mai caracteristică formă a opoziţiei tîrgurilor împotriva exploatării feudale a constituit-o lupta pentru eliberarea tîrgului de sub stăpînirea proprietarului funciar. În acest scop, ei au luptat pentru libertatea comerţului, pentru abolirea dreptului de monopol al stăpînului tîrgului,

63. Gh. Platon, *op. cit.*, p. 76.
64. *Documente privitoare la istoria economică a României...*, p. 268.
65. *Ibidem*, p. 265.
66. *Ibidem*.
67. *Ibidem*, p. 265.
68. *Ibidem*, p. 265-266.
69. Gh. Platon, *op. cit.*, p. 76.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

refuzînd să plătească bezmănul, dijma, boierescul, embaticul, taxele ; s-au opus acţiunii persistente a proprietarului de a le reduce drepturile, ameninţînd cu părăsirea tîrgului. Astfel, la 2/14 iunie 1842 negustorii, căutînd să scape de obijduirile proprietarului, au cerut despăgubiri pentru cheltuielile făcute cu construirea dughenelor spre a putea părăsi tîrgul.

Repetate jalbe adresate domniei, pe baza cărora aveau loc îndelungate procese între marele proprietar feudal şi tîrgoveţi erau expresia opoziţiei acestora faţă de stăpînul tîrgului. Opoziţia lor apare din ce în ce mai evidentă ca o ilustrare a contradicţiei accentuate între dezvoltarea lentă a relaţiilor capitaliste şi domnia celor feudale în viaţa tîrgului.

Constituirea pieţei interne unice, odată cu unirea vamală, consolidată politic prin unirea Moldovei cu Ţara Românească în 1859, a favorizat dezvoltarea capitalismului în România. Reforma agrară din 1864 a venit să stimuleze şi mai mult acest proces, iar cucerirea independenţei naţionale în urma războiului din 1877-1878 a creat condiţii deosebit de prielnice pentru dezvoltarea capitalismului în ţara noastră. Alături de aceşti factori cu acţiune pozitivă asupra economiei, puternicele rămăşiţe feudale în agricultură. ca şi consecinţele nefaste ale convenţiilor încheiate în 1875 cu Austro-Ungaria, în 1877 cu Germania şi în 1880 cu Anglia au constituit frîne puse aceluiaşi proces [70].

Convenţia cu Austro-Ungaria, încheiată pe timp de 10 ani, împiedică dezvoltarea industriei şi extinderea procesului de mecanizare a ei, început deja. „În decurs de zece ani — se arată în una din lucrările timpului — ni s-a administrat nu o lingură, după cum ne-ar fi dat un doctor la boala noastră, ci zece pe zi din medicamentul : convenţiunea austro-ungară ; astfel că această doză groaznică a avut defect de a revolta toată organizaţiunea noastră fizică, încît nu este o singură suflare românească care să nu strige din toţi plămînii săi «Vai guvernului aceluia, care va mai cuteza să acorde asemenea monstruoase privilegiuiri străinilor, care absorbindu-ne totul. ne-au redus la transparenţă»". [71]

Convenţia a fost atacată vehement de reprezentanţii burgheziei industriale ,nu numai cu prilejul întocmirii şi semnării ei, ci pe întregul parcurs al aplicării sale. [72] Efectele ei dăunătoare au determinat „un puternic curent nu numai împotriva convenţiei şi a «liberului schimb», dar şi pentru o politică de protejare sistematică a industriei, curent în fruntea căruia stătea burghezia industrială" [73].

„Mişcarea economică" a burgheziei pentru fondarea de întreprinderi industriale n-a fost lipsită de efect. Chiar în perioada de executare a

70. C. I. Băicoianu, *Cîteva cuvinte asupra politicii noastre vamale şi comerciale de la 1875 pînă în prezent*, Buc., 1902, p. 3-7.

71. Dimitrie C. Butculescu, *Discuţiunea generală asupra tarifului autonom*, Buc., 1886, p. 52.

72. A. D. Xenopol, *Studii economice*, Iaşi, 1879, p. 55 ; P. S. Aurelian, *Politica noastră vamală*, Buc., 1890, p. 9 ; N. Iorga, *Istoria comerţului românesc. Epoca mai nouă*, Buc., 1925, p. 179 şi urm. ; „Noua revistă politică, critică şi economică", Iaşi, an. II, nr. 33/1885, p. 257.

73. Olga Constantinescu şi N. N. Constantinescu, *Cu privire la problema revoluţiei industriale în România*, Buc., 1957, p. 69.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

convenţiei au fost luate unele măsuri, care au înlesnit dezvoltarea industriei : scutiri de taxe vamale asupra maşinilor importate pentru fabricile de zahăr de la Sascut şi Chitila ; începerea în 1880 a exploatării unor mine de cărbuni ; elaborarea în 1881 a legii pentru încurajarea industriei hîrtiei.

Măsurile legislative favorabile adoptate pînă în 1883 n-au putut satisface decît într-o mică măsură interesele economice ale burgheziei industriale. De aceea, ea şi-a intesificat activitatea în cadrul„ mişcării economice". Presa burgheză a vremii exprimă cu fidelitate dorinţa de a se întemeia o industrie naţională.

Un rol important în cadrul acestei „mişcări economice" a burgheziei industriale a revenit Congresului Economic, care a avut loc la Iaşi între 6-8 ianuarie 1884 [74]. Cele 16 puncte din programul adoptat la Congres se referă la probleme, inclusiv denunţarea convenţiei cu Austro-Ungaria, a căror rezolvare era necesară dezvoltării economiei capitaliste. În program[75], burghezia enumeră toate căile pentru a asigura prosperarea economiei, de pe urma căreia ea să poată beneficia în cel mai mare grad : încurajarea şi ocrotirea industriei naţionale, respectarea şi aplicarea principiului protecţionist tuturor industriilor din România, apărarea comerţului ş. a. Primele roade ale acestui congres n-au întîrziat să apară : în 1884 se adoptă scutiri de taxe vamale pentru maşinile necesare fabricilor de ţesături, sfoară şi saci de iută ; în anul următor sînt scutiţi de taxe vamale tananţii folositori industriei pielăriei.

Lupta burgheziei române pentru fondarea industriei naţionale, luptă care a dus în cele din urmă la înfiinţarea în ţară a mai multor fabrici[76], a constituit premisa şi imboldul pentru întemeierea la Buhuşi — proprietatea colonelului Eugen Alcaz, unde existau condiţii avantajoase, a unei fabrici de postav. Aici, în 1885, au fost montate instalaţiile fabricii de postav a lui M. Kogălniceanu, cumpărate de Alcaz în 1876. Fabrica lui Kogălniceanu, care a fost înfiinţată în 1853, avea o instalaţie desăvîrşită, maşini perfecţionate pentru acea vreme, un atelier de reparaţii pentru maşini, folosea 120 lucrători indigeni, forţă industrială şi o maşină cu aburi, producînd anual cîte 50.000 metri postav şi 8.000 pături pentru oameni şi cai. Întreaga valoare a fabricii şi instalaţiilor ei se ridica la 42.650 galbeni sau 501.187 lei [77]. Este lesne de înţeles că datorită condi-

74. C. Botez şi I. Saizu, *Problemele dezvoltării economice a României în dezbaterea Congresului economic de la Iaşi din 1884*, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi", Seria Istorie, Tom. XI, 1965. p. 135-144.

75. *Notes biographiques sur Mr. M. Minovici directeur du journal „Curierul financiar" par un ancien ministre 1873-1894*, Buc., 1894, p. 11-13 ; „Românul", Buc., 11 ianuarie 1884, p. 1.

76. N. N. Constantinescu, *Din istoricul formării şi dezvoltării clasei muncitoare din România*, Buc., 1959, pag. 187.

77. Vezi G. Zane, *M. Kogălniceanu întemeietorul marii industrii textile din România*, Buc., 1942 ; Nicolae I. Angelescu, *Din începuturile industriei româneşti*, „Tiparul românesc", 1934, p. 6-7 ; Virgil Ionescu, *M. Kogălniceanu. Contribuţii la cunoaşterea vieţii, activităţii şi concepţiilor sale*, Buc., 1963, p. 246-247 ; L. Boicu, *Ştiri noi despre industria de postav din Moldova la jumătatea veacului al XIX-lea*, în „Studii", an. XIII (1960), nr. 2, p. 207-218.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ţiilor favorabile existente în Buhuşi, ca şi achiziţionării instalaţiilor fabricii de postav a lui Kogălniceanu, nu putea să se înfiinţeze aici decît tot o fabrică de postavuri.

Dezvoltarea economică a tîrgului a influenţat pozitiv asupra dezvoltării unor probleme social-culturale la nivelul lui. Datorită funcţiei comerciale şi meşteşugăreşti tîrgul Buhuşi a devenit independent, s-a rupt de satul Bodeşti. Dezvoltarea lui spaţială merge pe o cale care i-a imprimat o fizionomie comună cu a altor aşezări de acest tip : mahalale, uliţă cu dughene etc., care atestă o structură profesională corespunzătoare — meseriaşi, măcelari, cîrciumari şi altele. Este interesant de notat că străzile principale ale tîrgului şi-au păstrat, pînă tîrziu, vechile denumiri de : strada Bacăului, a Romanului şi a Pietrii.

Odată cu înfiinţarea fabricii, tîrgul Buhuşi a intrat în a treia etapă de dezvoltare, caracterizată din punct de vedere economico-social prin dobîndirea funcţiei industriale, creşterea numărului locuitorilor lui, în care o pondere mereu crescîndă o deţin muncitorii ,prin schimbarea într-o anumită măsură a structurii profesionale a populaţiei lui, prin apariţia şi dezvoltarea unor fenomene urbanistice. Aceeaşi etapă, în condiţiile orînduirii capitaliste se mai caracterizează prin lupta dîrză pe care muncitorii textilişti au dus-o împotriva exploatării şi asupririi.

Paralel cu dezvoltarea economico-socială a tîrgului, acesta a luat toponimicul de Buhuşi, după numele lui Teodor Buhuş proprietarul moşiei Bodeşti, care a obţinut hrisovul de întemeiere a lui[78].

---

78. Se întîmpla în fond, acelaşi lucru, ca la înfiinţarea satului Bodeşti. În majoritatea cazurilor un sat îşi trăgea numele, fie de la stăpînul satului, fie de la întemeietorul lui, care, foarte adesea, se confunda cu cel dintîi (Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Ed. Acad. R.S.R., 1963, p. 155). Bucureşti sau Bucureştii Mici (Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Ed. Acad. R.S.R., 1963, p. 164 ; George Pascu, *Istoria literaturii şi limbii române în secolul XVI*, Buc., 1921, p. 153 ; *Documente privind istoria României*, A, sec. XIV, XV, vol I..., p. 58-59), denumirea de odinioară a aşezării Buhuşi, este pomenit într-un document încă din 14 septembrie 1427 (*Documente privind istoria României*, A, sec. XIV, XV, vol. I..., p. 58-59). Numele îi vine de la un Bucur (Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol. I, Iaşi, 1931, p. 10, 192 ; C. Mătasă, *Cîmpul lui Dragoş. Toponimie veche şi actuală din judeţul Neamţ*, Buc., 1943, p. 20). Nume ca Bucureşti şi altele însemnează oamenii lui Bucur, ceea ce poate avea şi sensul unei stăpîniri, al unei conduceri şi al unei vechi familii în jurul căreia s-au strîns locuitori (P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 28). Mai apoi, satul Bucureşti şi-a schimbat denumirea în Bodeşti, după numele unui străvechi Bude (Mihai Costăchescu, *Documente moldoveneşti...*, vol. II, Iaşi, 1932, p. 31). Este posibil ca denumirea de Bucureşti să fi fost convenţională pentru o parte din moşia Bodeşti. Un toponimic n-a eliminat o dată pentru totdeauna pe cel care-l schimbase, ci a convieţuit cu el multă vreme. În 1828, de pildă, hrisoavele pomenesc de toponimicul Bucureşti (Th. Codrescu, *Uricarul*, vol. VI, p. 236). O ştampilă a primăriei tîrgului Buhusi aplicată în 1865 pe actele oficiale, poartă următoarea inscripţie : „Tîrgul Budeştii, Bucureştii Mici" Aceeaşi ştampilă s-a aplicat pe actele oficiale şi după anul 1871. Un timp, localitatea a figurat, ca de exemplu pe lista din 1859 a tîrguşoarelor din Moldova, cu denumirea de Buhuşoaia (*Documente privitoare la istoria economică a României...*, p. 433). Denumirea de Buhuşi, prin urmare, s-a impus numai după ce un timp a fost folosită paralel cu toponimicul de Bucureşti, Bodeşti sau Buhuşoaia.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

BRÈVE PRÉSENTATION DE L'HABITATION BUHUŞI JUSQU'À LA CONSTRUCTION DE LA FABRIQUE DE DRAP (1885).

Résumé

En s'appuyent sur un riche matériel documentaire, les auteurs de l'article presente l'évolution de cette habitation depuis longs temps, jusqu'à la fondation de la fabrique du drap. Grâce à sa position, au correfour des chemins naturels, dans le Sud-Est dans la rigole souscarpattique Roznov, de même, qu'aux conditions de vie qu'offre la ville de Buhuşi et ses environs qui comprend la possibilité d'habitat, même depuis la commune primitive. Les auteurs s'appuient sur le materiel archéologique trouvé à l'occasion des fouilles. En ce fondant sur des documents, les auteurs suivent l'évolution de l'habitat Buhuşi, jusqu'en 1885 et affirment en s'appuient sur les documents du siècle passé, que le village Buhuşi, s'est dévéloppé sur le domaine Bodeşti, proprieté appartenant au boyard Teodor Buhuşi duquel on a adopté aussi, le nom du village.

Les documents nous demontre qu'en même temps, avec le developpement du commerce les habitants ont méne une lutte persévérante pour la liberation du monopole féodal. Avec la construction de la fabrique, du drap, le village c'est développé du point de vue économique, démographique et urbanistique.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

RĂSCOALA ŢĂRANILOR DIN 1907 ÎN JUDEŢELE PUTNA ŞI TECUCI

D. ZAHARIA

Izbucnită la Flămînzi, răscoala ţărănească din 1907, s-a revărsat, cu rapiditate, cuprinzînd judeţ cu judeţ, de la nord către sud, peste întreaga Moldovă, în ciuda eforturilor făcute de organele statului burghezo-moşieresc, de a localiza luptele începute de ţărănimea crîncen exploatată. [1]

Distrugerea conacelor moşiereşti sau arendăşeşti, atacarea primăriilor şi arderea contractelor de învoieli, încercările repetate ale răsculaţilor, uneori într-un număr mare, de a pătrunde în oraşe, constituiau factori ce nu puteau fi neglijaţi de clasele exploatatoare, organele civile, militare sau ecleziastice din România anului 1907.

În scopul prevenirii extinderii răscoalei în comunele şi satele eparhiei Romanului, episcopul de Roman, în 8 martie 1907, a dat ordinul circular nr. 341, (2 m 5),[2] adresat protoiereilor din această eparhie.

Ordinul dat de episcopul Gherasim al Romanului cuprindea cele mai drastice ameninţări atît împotriva celor ce aveau să participe la lupta revoluţionară cît şi a membrilor familiilor acestora.

Cu toate că ordinul episcopal a fost adus la cunoştinţă ţărănimii, prin intermediul preoţilor parohi, imediat, totuşi ţăranii din multe sate ale celor două judeţe şi-au manifestat, cu dîrzenie, hotărîrea lor de a lupta pentru dobîndirea pămîntului moşieresc. Aceasta dovedeşte înaltul grad

---

1. Arhiva Episcopiei Roman, dosar 12/1907, fila 5. Ministerul Instrucţiunii Publice şi Cultelor, telegrafia Episcopiei Romanului. „In cîteva judeţe sătenii au purces cu spirit de răzvrătire să făptuiască grave neorînduieli cu care turbură ordinea şi siguranţa publică. In alte judeţe, semne sînt, ca cei dintîi să aibă imitatori. Vă rugăm să dispuneţi ca preoţii să-şi îndeplinească datoria lor de împăciuitori pentru buna rînduială".

2. *Ibidem*, fila 6. In acest ordin se specifica : „în cîteva judeţe unii săteni purced cu duhul răzvrătirii să făptuiască grave neorînduieli cu care turbură ordinea şi siguranţa publică. Ca să nu înceapă duhul acesta şi în eparhia noastră, puneţi preoţilor în vedere să-şi îndeplinească datoria de împăciuitori pentru buna rînduială. Şi cînd vor vedea că este neapărată nevoie, să declare turbulenţilor din partea noastră că de nu se vor astîmpăra, îi vom scoate din împărtăşirea noastră, punîndu-i sub blestem şi legătură arhierească şi vor fi astfel părăsiţi cu toată casa lor de orice slujbă creştinească a bisericii, rămînînd să moară şi să fie îngropaţi ca dobitoacele.

Cine se supune stăpînirii se supune lui Dumnezeu.

Numai unii ca aceştia sînt şi să fie blagosloviţi".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de exploatare la care erau supuşi ţăranii, greutăţile materiale pe care le îndurau, curajul de a înfrunta ameninţările bisericii şi prigoana autorităţilor statale.

Deşi au fost ameninţaţi de episcopie cu scoaterea „din împărtăşire", punerea „sub blestem şi legătură arhierească" [3], totuşi ţăranii din satele situate pe văile inferioare ale Siretului şi Bîrladului, în zona de curbură a Carpaţilor s-au răsculat pentru a impune moşierilor şi arendaşilor noi condiţii, favorabile lor, de arendarea pămîntului, împărţirea marilor proprietăţi moşiereşti.

Răscoala s-a manifestat de la un capăt la altul al teritoriului celor două judeţe, fără a izbucni însă în toate comunele.

Astfel, în judeţul Putna, din totalul de 78 comune, răscoale propriu zise au avut loc numai în 12 comune şi anume : Calieni, Crucea de Sus, Crucea de Jos, Diocheţi, Fitioneşti, Mănăstioara, Moviliţa, Străoanii de Sus, Străoanii de Jos, Suraia, Vulturi şi Vidra. [4]

În comunele Adjudul Vechi, Ciuşlea, Cornăţelu, Găgeşti, Ireşti, Miera, Năimoloasa, Păncesti, Pufeşti, Răstoaca, Sascut Sat, Soveja, Valea Seacă şi altele s-au produs numai începuturi de răscoale. [5] La Cîmpuri, Mărăşeşti şi alte comune s-au manifestat numai agitaţii din partea ţărănimii [6].

Începutul răscoalei în judeţul Putna a fost marcat de frămîntările ce au avut loc în satele din vecinătatea tîrgusorului Panciu. [7]

Astfel, locuitorii din satele comunei Crucea de Sus s-au răzvrătit în ziua de 7 martie 1907, dar îndrumaţi, sfătuiţi şi ameninţaţi de preot s-au potolit pentru moment.

În cursul aceleaşi zile s-au adunat într-un număr mare la primărie, unde, în prezenţa inspectoratului comunal, au purtat tratative fructuoase cu arendaşul moşiei Pădureni. [8]

După acest prim succes locuitorii aceleiaşi localităţi s-au îndreptat către Panciu, unde, întîlnindu-se cu ţăranii din satele comunelor Străoanii de Sus, Străoanii de Jos, Crucea de Jos, Diocheţi, Fitioneşti, Mănăstioara, Moviliţa, [9] au atacat pe poliţişti şi jandarmii locali care abia au „scăpat nemaltrataţi". [10]

Cei 4.000 de ţărani [11] adunaţi la Panciu în ziua de 8 martie 1907, după succesul împotriva forţelor represive, au atacat şi devastat „casele bogătaşilor şi negutătorilor evrei". [12]

Amploarea pe care o luase răscoala la Panciu şi în satele vecine a determinat intervenţia promtă a autorităţilor care au trimis acolo forţele represive.

3. *Ibidem*, fila 6.
4. *Ibidem*, fila 30.
5. *Ibidem*, *Ibidem*.
6. *Ibidem*, fila 46.
7. *Ibidem*, fila 32.
8. *Ibidem*, *Ibidem*.
9. *Ibidem*, *Ibidem*.
10. M. Roller — Răscoal aţăranilor din 1907 — documente ,vol. I, p. 263.
11. *Ibidem*, p. 261.
12. *Ibidem*, p. 263.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Între răsculați și armată au avut loc unele ciocniri care s-au soldat cu numeroase arestări din rîndurile țăranilor.

Țăranii s-au regrupat și au încercat, în mai multe rînduri, să elibereze pe cei ce au căzut în mîna armatei, poliției și jandarmeriei, dar eforturile lor au fost lipsite de succes. [13]

Acțiunea concomitentă a țăranilor din cele opt comune, situate în vecinătatea Panciului, ca și încercările simultane de a elibera pe cei arestați demonstrează o prealabilă înțelegere între ei.

Este fără îndoială că în acțiunea celor 4.000 de țărani, care au atacat tîrgușorul Panciu, la 8 martie 1907, s-a manifestat un început de organizare. Caracterul organizat al răscoalei ,în această parte a județului Putna, este demonstrat și de faptul că toate strădaniile preoților din acele sate de a-i opri pe țărani în localitățile respective n-au fost luate în seamă de răsculați. Datorită numărului mare de participanți la acțiune cît și spiritelor „prea agitate" ale răsculaților nici preotul din Panciu, „care și-a făcut datoria", n-a avut niciun succes în încercările sale de a potoli răscoala. [14]

Caracterul organizat al luptei țăranilor s-a evidențiat mai ales în comunele de Suraia și Vulturi.

Înțelegerea țăranilor din cele două comune a făcut ca acțiunea lor, concomitent desfășurată, să devină una dintre cele mai puternice din acel județ.

Înțelegerea sătenilor din cele două comune a avut drept rezultat participarea lor în masă la răscoală. [15]

Deși preoții parohiilor din cele două comune și-au făcut „datoria de luminători ai poporului", [16] totuși țăranii și-au propus drept țel al luptei lor „distrugerea pe toată linia a avutului celor cuprinși". [17]

Organizarea țărănimii din cele două comune a făcut ca eforturile preoților respectivi, în direcția reprimării pe cale pașnică a luptei țăranilor, să fie sortite eșecului. Cu toate încercările preoților de a-i opri de la acțiunile lor revoluționare ei și-au continuat cu dîrzenie lupta începută Devastarea conacelor moșierești și celelalte acțiuni ale țăranilor din Suraia și Vulturi au determinat intervenția jandarmeriei și armatei, care au efectuat numeroase arestări, [18] reprimînd în acest fel lupta țărănimii răsculate.

Și la Vidra s-a semnalat o îngemînare a acțiunilor țăranilor din localitate cu a celor din „comunele limitrofe". [19]

Preoții din comună, Gheorghe Tutoveanu și I. Popescu și-au făcut „pe deplin datoria misiunii lor, pînă să vină armata", [20] încercînd să poto-

13. I.S.I.S.P. și I. I. „N. Iorga", „1907", p. 274-275.

14. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, fila 47.

15. *Ibidem*, fila 34 — Referindu-se la evenimentele din cele două comune, protoierul jud. Putna aprecia : Suraia „In întreaga comună sătenii s-au răsculat și s-au dedat la devastări". „In comuna Vulturi locuitorii s-au răzvrătit în masă".

16. *Ibidem*, fila 46.

17. I.S.I.S.P. și I. I. „N. Iorga" *op. cit.*, p. 277.

18. M. Roller, *op. cit.*, vol. III, p. 19. La Suraia au fost arestați 43 țărani, vol. I, p. 274 și La Vulturi au fost arestați 43 răsculați.

19. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, fila 34.

20. *Ibidem*, *Ibidem*.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lească numeroasa țărănime adunată în această localitate din zona muntoasă a județului Putna.

În final și acolo, ca și în restul țării, autoritățile civile și ecleziastice din comună și-au unificat eforturile lor cu cele ale jandarmeriei și armatei, înfrîngînd rezistența îndîrjită a țărănimii.

Ideea organizării țărănimii în vederea declanșării unei lupte încununate de succes s-a manifestat cel mai bine în comuna Calieni.

În această comună sătenii „puși la cale de un comitet secret compus din mai mulți oameni" [21] au fost mobilizați în totalitatea lor la lupta revoluționară. În ziua de 10 martie 1907 coloanele de răzvrătiți s-au îndreptat către curtea moșierească pe care au devastat-o, cu toate că preotul din comună a încercat să-i potolească. [22]

Forțele represive au intervenit și în această comună operînd numeroase arestări pentru a potoli lupta țărănimii. Chiar de la sosirea în comună, armata și jandarmeria au operat arestarea a 40 de țărani socotiți capi de răscoală. [23]

Intervenția forțelor represive armate a dus, cum era și firesc, la înfrîngerea avîntatei lupte țărănești de la Calieni.

Acțiuni organizate, în scopul îmbunătățirii condițiilor de trai, au întreprins și țăranii din comunele Chirești, Ciușlea, Jariștea, Jorăști, Mircești, Vînători, Pătești, Biliești, care în zilele de 9 și 10 martie 1907 au încercat să pătrundă în capitala județului Putna, orașul Focșani. [24] Țăranii din comuna Cîmpineanca județul R. Sărat, [25] s-au alăturat și ei curajoasei acțiuni întreprinse de locuitorii mai multor comune din județul Putna, sperînd într-o victorie categorică asurpa autorităților și moșierilor.

La această acțiune au participat mulți țărani. Ei au fost mobilizați prin sunete de trompete și goarne. [26]

Țăranii din aceste comune au atacat concomitent orașul Focșani, cerînd, aproape în unanimitate, ieftenirea pămîntului de hrană dar prefectul județului le-a ieșit în întîmpinare, la barieră, făcîndu-le numeroase promisiuni și strîngînd cererile înmînate de răzvrătiți [27].

Cu toate că la bariera orașului Focșani erau prezente subunitățile de cavalerie, geniu, artilerie, [28] totuși prefectul județului a fost nevoit să accepte, este adevărat pentru moment, satisfacerea revendicărilor formulate de țărani.

Aceasta este o altă dovadă a unui început de organizare a țărănimii din județ.

---

21. *Ibidem*, fila 31.
22. *Ibidem*, filele 45-46, „Comitetul executiv al răscoalei fiind format în secret a scos pe toți oamenii la luptă, însăși preotul a fost amenințat de unii din căpeteniile răsculaților".
23. M. Roller, *op. cit.*, vol. III, p. 17.
24. I.S.I.S.P. și I. I. „N. Iorga", *op. cit.*, p. 275.
25. *Ibidem*, p. 277.
26. *Ibidem*, p. 276.
27. M. Roller, *op. cit.*, vol. I, p. 268.
28. I.S.I.S.P. și I. I. „N. Iorga", *op. cit.*, p. 275.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Prezența armatei și promisiunile făcute de conducătorul județului au determinat pe răsculați să se reîntoarcă la satele lor. Și în acțiunile întreprinse de țăranii comunelor Bîlca, Borșani, Cornățel și Coțofănești din județul Putna, [29] la care s-au alăturat și locuitorii din Homocea și Ploscuțeni [30] județul Tecuci se poate constata un început de organizare a luptei, cel puțin sub raportul mobilizării, al participării și desfășurării concomitente a acțiunilor întreprinse .

La Adjudul Nou, în zilele de 9 și 10 martie 1907 erau adunați, din comunele vecine, un număr de peste 2000 de răsculați care au atacat și devastat, conacul moșiei Niculescu din localitate.

Lupta țăranilor adunați la Adjud ar fi continuat cu aceiași îndîrjire dacă n-ar fi intervenit preotul Gh. Corpaci „care a intrat în mijlocul lor și prin sfaturile date i-a potolit, înlăturînd astfel o ciocnire sîngeroasă din cele mai teribile". [31]

Deși acțiunile țărănimii adunate la Adjud în zilele de 9 și 10 martie 1907, au fost potolite. totuși agitațiile și încercările țăranilor din satele învecinate de a pătrunde în acel tîrg au continuat.

Astfle, în 17 martie, un grup de 40 țărani din comuna Copăcești se îndrepta către tîrgul de la vărsarea Trotușului în Siret decișI să obțină îmbunătățirea situației lor, dar au fost opriți și obligați să se retragă după ce, din rîndurile lor a căzut, răpusă de gloanțele trase de soldați punctului fix, o femeie. [32]

Spre deosebire de Adjudul Nou, unde s-au adunat țăranii din satele vecine fără ca locuitorii să participe la răscoală, la Adjudul Vechi țăranii au început să se agite, adunîndu-se la un loc și punînd la cale acțiunile împotriva moșierului, dar acest început de răscoală a fost liniștită de autoritățile comunale și preotul satului Gh. Bodescu „care ziua și noaptea" a vorbit țăranilor arătîndu-le, că numai pe cale pașnică li se va satisface dorința lor [33] de către guvern. Răzvrătindu-se, spunea preotul țăranilor, ei vor greși atît înaintea lui dumnezeu cît și a autorităților „care-i va zdrobi". [34]

Locuitorii satelor Cornățelu, Lunca Dochii și Satu Nou din comuna Cornățelu jud. Putna „puneau la cale" și ei să se răscoale „pentru a dobîndi pămînt căci auziseră că numai acelora li se va da pămînt care se vor răscula", dar a fost îndemnată mulțimea lor, prin discursurile și sfaturile preotului Petre Nicolau, să se abțină de la răzvrătiri și devastări căci prin astfel de mijloace nu vor obține nimic [35].

Țăranii din satul Cornățelu au fost opriți din acțiunea lor revoluționară de preotul paroh care-i îndemna și-i sfătuia să ceară pămînt pe căi legale. [36]

---

29. *Ibidem*, p. 280.
30. M. Roller, *op. cit.*, vol. I, p. 189.
31. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, fila 30.
32. M. Roller, *op. cit.*, vol. I, p. 275 și vol. III, p. 17.
33. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, fila 30.
34. *Ibidem, Ibidem.*
35. *Ibidem, Ibidem.*
36. *Ibidem, ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Locuitorii comunei Găgeşti, nemulţumiţi din cauza lipsei de pămînt, a condiţiilor grele impuse de arendaş, a situţiei materiale în care se zbăteau, s-au adunat la primăria comunei,[37] cerînd îmbunătăţirea învoielilor şi pămînt, fără a întreprinde acţiuni mai hotărîtoare în scopul realizării dezideratului formulat.

Cei peste 600 de ţărani adunaţi în faţa primăriei au încercat să poarte tratative cu arendaşul dar au fost refuzaţi şi, un grup restrîns dintre ei, s-a năpustit asupra celui care-i exploata.[38]

Nici ţăranii din satele comunei Miera n-au rămas indiferenţi, în martie 1907. Sătenii din această comună ca şi cei din Nămoloasa,[39] „s-au răzvrătit",[40] cerînd cu insistenţă uşurarea condiţiilor de arendare a pămîntului.[41]

Ţărănimea din partea de nord a judeţului Putna n-a rămas în afara luptelor revoluţionare din primăvara sîngeroasă a anului 1907.

Astfel, la Păncești, Pufeşti, Sascut şi Valea Seacă ţăranii s-au răzvrătit „din pricina lipsei de pămînt pentru cultură"[42], dar mişcarea lor a fost aşa de slabă, încît „au fost înăbuşiţi chiar de la început prin sfaturile preoţilor"[43].

Acestea au fost comunele judeţului Putna în care au izbucnit răscoale în 1907. In restul comunelor din judeţ nu s-au semnalat răscoale ci doar slabe agitaţii ţărăneşti, deşi locuitorii trăiau în aceleaşi condiţii grele.

La vestea izbucnirii răscoalelor ţărăneşti în această parte de sud a Moldovei, autorităţile judeţene au luat măsura trimiterii trupelor în centrele cele mai importante sub raport economic şi administrativ care, în acelaşi timp, puteau constitui şi însemnate puncte strategice şi de intervenţie.

Astfel, în 10 martie 1907, armata era prezentă, în afară de capitala judeţului, la Sascut, Adjud, Pădureni, Mărăşeşti, Panciu, Odobeşti, Nămoloasa[44]. Din aceste centre subunităţile militare puteau interveni rapid şi cu eficacitate împotriva răsculaţilor.

Dispersarea armatei chiar după primele începuturi ale răscoalelor n-a putut să intimideze ţărănimea atît de crunt asuprită din acest judeţ.

In această parte a ţării răscoalele au căpătat un caracter organizat, dar din nefericire, spiritul de organizare n-a cuprins întreg judeţul.

Organizarea ţărănimii s-a constatat la Calieni unde un comitet anume constituit a avut un important rol în mobilizarea şi organizarea ţărănimii din comună.

Acţiuni concomitente şi de solidaritate au întreprins ţăranii din satele situate în jurul tîrgurilor Adjud, Panciu, Vidra şi a capitalei de judeţ.

37. *Ibidem*, fila 33.
38. *Ibidem, Ibidem.*
39. M. Roller, *op. cit.*, vol. I, p. 265.
40. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, fila 33.
41. M. Roller, *op. cit.*, vol. III, p. 63.
42. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, fila 34.
43. *Ibidem, Ibidem.*
44. M. Roller, *op. cit.*, vol. I, p. 268.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Cel mai bine s-a evidențiat această stare de lucruri la Panciu și Focșani.

La Panciu s-au evidențiat acțiunile coordonate nu numai prin faptul că tîrgul a fost „invadat" deodată din toate părțile, dar și prin aceea că după primele „contacte" cu forța represivă, țăranii au încercat, în mod solidar, să elibereze pe cei arestați [45].

Din felul în care au fost întreprinse atacurile asupra capitalei județului Putna se poate observa același spirit de coordonare a acțiunilor. In zilele de 9 și 10 martie 1907 au fost întreprinse acțiuni concomitente în scopul pătrunderii în oraș din trei direcții și anume : dinspre bariera Mărășești au atacat țăranii din Jariștea, Ciușlea, Chirești, Vînători, Jorăști și Mircești, adunați la chemările făcute prin goarne și trompete [46], (element tradițional de mobilizare a țărănimii în momente decisive) (s. n.) ; dinspre sud s-au dezlănțuit tentativele țăranilor din Cîmpineanca [47], jud. R. Sărat, iar dinspre răsărit țăranii din Jorăști și Pățești încercau și ei aceeași zadarnică pătrundere în oraș [48].

Luptelor duse de țărani la barierele orașului s-au alăturat și mahalagiii din Focșani [49].

Caracterul parțial organizat al răscoalelor din acest județ s-a reflectat și în intensitatea deosebită a acțiunilor întreprinse acolo unde aceasta s-a realizat (Calieni, Panciu, Suraia, Vulturi și Adjud).

In județul Putna, deși au existat numeroși oameni care au încercat să frîneze dezlănțuirea luptelor țărănești [50], totuși răscoalele și frămîntările s-au manifestat cel puțin în jumătate din comunele ce intrau în componența acestui județ. Răscoala în acest județ s-a manifestat cu deosebită vigoare datorită sărăciei și mizeriei fără margini în care trăiau țăranii.

Altfel s-a prezentat situația din cele 44 comune din județul Tecuci unde, în 1907, răscoale propriu-zise s-au produs în mai puține decît în județul Putna.

In județul Tecuci, deși au existat condiții extrem de propice izbucnirii și desfășurării unor acțiuni revoluționare de mare amploare, totuși acestea nu s-au produs nu numai din cauza intervenției forțelor represive ci și din cauză că „peste tot preoții și-au făcut pe deplin datoria de luminători ai poporului, sfătuind pe poporănii lor la pace și liniște" [51].

Inceputul l-au făcut, țăranii din Homocea și Ploscuțeni care s-au unit cu țăranii din județul Putna în atacul declanșat asupra conacului de la Adjud a moșierului Niculescu. Participarea țăranilor din Homocea și Ploscuțeni la devastările de la Adjud a avut ecou în rîndurile sătenilor din așezările sărăcăcioase de pe văile Berheciului și Zeletinului, fără însă

45. *Ibidem, Ibidem.*
46. I.S/I.S.P. și I. I. „N. Iorga", *op. cit.*, p. 276.
47. *Ibidem*, p. 277.
48. *Ibidem, Ibidem.*
49. M. Roller, *op. cit.*, vol. I, p. 268.
50. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, filele 44-76. Sînt enumerați 75 preoți din județ, care au încercat, prin îndrumări, sfaturi și chiar amenințări, conform ordinului episcopal, să potolească lupta revoluționară și pe deplin justificată a țărănimii.
51. *Ibidem*, fila 41.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ca acolo să se întreprindă acțiuni de revoltă împotriva moșierimilor și arendașilor.

Acțiunile propriu-zise în cuprinsul acestui județ au fost inițiate de țăranii din comunele Buciumeni și Poiana care s-au adunat la primărie pentru a discuta despre nevoile lor [52], și căile de ameliorare a situației materiale.

După discuțiile din 9 martie, a doua zi, locuitorii adunați într-un număr de peste o mie, uniți și dornici de a înlătura răul, au atacat și devastat curtea arendașului Mavridis [53].

In acest județ răscoalele au atins cel mai înalt grad, atît ca participare a țărănimii la luptă, cît și ca intensitate, în satele așezate pe valea Bîrladului.

Astfel, la 10 martie, un grup restrîns de țărani din satele Tălpigi, Slobozia, Corni, din comuna Negrilești au atacat și devastat conacul arendașului Vasilatos [54], dar au fost împrăștiați de armată după ce 4 participanți au fost răniți [55].

Locuitorii din Tepu neascultînd „de sfaturile preotului și ale învățătorului care le-au stat înainte ca să nu iasă din sat" [56], au plecat către gara Berheci pentru a devasta fabrica de coniac, iar de acolo voiau să se îndrepte către Tecuci pentru a pătrunde în capitala județului. La Berheci au fost, însă întîmpinați de focurile armatei și trei dintre ei au căzut răniți, iar unul a fost ucis [57].

După aceasta ei s-au întors în satul lor. Și țăranii din Țigănești, după ce au obținut contractele de munci agricole de la secretarul comunei pe care l-au ars [58], au încercat să pătrundă în Tecuci, dar au fost opriți prin cuvîntările pline de promisiuni ale prefectului [59] și procurorului [60].

Partea cea mai frămîntată a județului Tecuci a fost aceea cuprinsă între Tecuci și Ivești, avînd ca centru de greutate acest tîrg și comunele din împrejurimi.

In ziua de 11 martie 1907, în acest tîrg s-au adunat o mulțime de țărani din comunele învecinate care, după ce au bătut pe soldați și personalul moșiei Balș, au devastat casele administrației și un număr de 26 prăvălii [61]. Răsculații n-au părăsit localitatea decît atunci cînd s-a răspîndit vestea sosirii unor noi unități militare. La această acțiune au participat laolaltă țăranii din județele Tecuci și Covurlui [62]. A doua zi, țăranii din satele Liești, Bucești și Șerbănești, într-un număr impresionant de mare, au încercat din nou să pătrundă în tîrgul Ivești, dar au fost

52. I.S.I.S.P. și I. I. „N. Iorga", *op. cit.*, p. 268.
53. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, fila 41.
54. M. Roller, *op. cit.*, vol. II, p. 71.
55. *Ibidem, Ibidem.*
56. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, fila 41.
57. *Ibidem, Ibidem.*
58. I.S.I.S.P. și I. I. „N. Iorga", *op. cit.*, p. 271.
59. *Ibidem, Ibidem.*
60. M. Roller, *op. cit.*, vol. II, p. 71.
61. I.S.I.S.P. și I. I. „N. Iorga", *op. cit.*, p. 269.
62. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, fila 41.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

opriți de armată și îndemnați de preoți și învățători s-au întors la casele lor [63].

Alte acțiuni țăranii din aceste sate n-au mai întreprins.

Locuitorii celor șase sate ce intrau în componența comunei Umbrărești, transformînd unele dintre uneltele de muncă în arme, au atacat conacul moșiei Negroponte, devastîndu-l [64].

In ciocnirile ce au avut loc între răsculați și armată un țăran a căzut mort și „s-a îngropat la cîmp... fără nici un ceremonial" [65], ceea ce a influențat în mod negativ entuziasmul în luptă a țărănimii dominate de misticism și cunoscătoare a ordinului Episcopiei Roman [66].

Din această comună au fost arestați 23 locuitori, socotiți capi de răscoală și mulți alții care au fost duși la Tecuci unde li s-au aplicat pedepse corporale [67].

Acțiuni de revoltă au întreprins și locuitorii din comuna Corni. Aceștia, în ziua de 16 martie, s-au dus la curtea lui Leon Vidrașcu din satul Gherdana, comuna Condrăcheşti, spre a se tocmi cu el asupra condițiilor de arendare a pămîntului de cultură și imașului, antrenînd și pe țăranii din Drăgești și Gherdana [68].

Ajunși la conac, țăranii au rupt gardurile și pătrunzînd în curte au fost întîmpinați de proprietar care, în urma discuțiilor cu răsculații, a consimțit să dea satisfacție cererilor formulate [69].

Acțiuni de revoltă au întreprins țăranii din comunele Toflea și Brăhășești. In 13 martie 1907, locuitorii celor două comune s-au adunat la conacul lui Stoica Tujan din Toflea, încercînd să-l devasteze, dar au fost opriți în acțiunea lor de armată [70].

Intre răsculați și forța represivă a avut loc o ciocnire care s-a soldat cu rănirea a trei țărani [71].

Țăranii din Călmățui au atacat și devastat conacul Academiei de pe moșia respectivă [72].

Frămîntări țărănești s-au mai produs și în comunele Barcea și Tătărăști [73] fără a se ajunge însă la conflictele cu forțele represive [74].

---

63. I.S.I.S.P. și I. I. „N. Iorga", *op. cit.*, p. 269.

64. M. Roller, *op. cit., vol. II*, p. 71.

65. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, fila 12.

66. *Ibidem, Ibidem.* „Dînșii cu lacrimi în ochi, în genunchi plecați cer să fie iertați... făgăduind că pe viitor vor fi liniștiți, ascultători și supuși stăpînirilor celor înalte". Din raportul parohului Umbrărești către Episcopia Roman.

67. *Ibidem, Ibidem.* „La Umbrărești nu numai cei ce au fost dovediți capi ai răscoalei, ci mai toți locuitorii satului au fost supuși unor nemai auzite pedepse corporale", raporta protoiereul de Tecuci Episcopiei Roman.

68. *Ibidem, Ibidem.*

69. *Ibidem, Ibidem.*

70. M. Roller, *op. cit.*, vol. II, p. 71.

71. *Ibidem, Ibidem.*

72. *Ibidem, Ibidem.*

73. Arhiva Episcopiei Roman, *loc. cit.*, fila 22.

74. *Ibidem*, fila 25.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

In restul județului Tecuci nu s-au produs răscoale țărănești în 1907, deși țărănimea era profund nemulțumită de condițiile în care era obligată să trăiască.

In județele Putna și Tecuci, în 1907, au existat condițiile obiective care ar fi permis izbucnirea și desfășurarea unor mari lupte țărănești.

In această parte a țării răscoalele au izbucnit la 7 martie 1907 și au durat pînă după 20 martie.

In izbucnirea și desfășurarea luptelor țărănimii din cele două județe s-a manifestat începutul unei organizări. Aceasta s-a observat în acțiunile întreprinse de locuitorii din comunele Calieni, Suraia cu Vulturi și Vidra. Același început de organizare, pe planul mai multor comune, s-a manifestat și în lupta dusă de țăranii ce au atacat tîrgurile Adjud, Panciu, Ivești și orașul Focșani, capitala județului Putna.

Cu toate că au existat aceste condiții favorabile desfășurării unor lupte de mare amploare, la nivelul celor două județe, totuși ele nu s-au produs din cauză că forțele represive au intervenit chiar din momentul izbucnirii răscoalelor.

In acțiunea de reprimare se disting două aspecte.

Atît în județul Putna cît și în Tecuci s-a desfășurat o vastă acțiune din partea preoților ce au încercat pretutindeni să potolească spiritele extrem de „agitate și plecate spre răscoală" [75] ale țărănimii.

In multe cazuri parohii din satele celor două județe au reușit prin îndrumări, sfaturi, cuvîntări și amenințarea cu excomunicarea, conform ordinului dat de Episcopia de Roman, să determine pe țărani să renunțe la lupta împotriva moșierilor și arendașilor [76].

Acțiunea preoților, autorităților locale și a unor învățători s-a dovedit insuficientă pentru liniștirea țărănimii din mai multe comune și de aceea s-a făcut apel la intervenția armatei.

Intre armată și răsculați s-au produs, în unele cazuri și ciocniri violente, care s-au soldat cu morți, răniți, dar mai ales cu arestarea și maltratarea a numeroși țărani [77].

Cu toate că au avut de întîmpinat opoziția autorităților civile, ecleziastice și militare, totuși sătenii multor comune din această regiune sudică a Moldovei, lipsiți de pămîntul necesar, au întreprins acțiuni curajoase, înscriind o pagină eroică în marea luptă dusă de țărănimea din România pentru înlăturarea exploatării și crearea unor condiții demne de muncă și trai. Sînt semnificative în această direcție luptele de la Calieni, Suraia, Panciu, Adjud (jud. Putna), Ivești, Umbrărești, Buciumeni, Corni (jud. Tecuci).

75. *Ibidem*, fila 45.

76. *Ibidem*, fila 41. Protoierii din cele două județe raportau Episcopiei de Roman că „peste tot preoții și-au făcut pe deplin datoria de luminători ai poporului".

77. M. Roller, *op. cit.*, vol. III, p. 32-33.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

L'ÉMUETE DES PAYSANS DE 1907 DANS LES DÉPARTEMENTS PUTNA ET TECUCI

Résumé

L'article fait une analyse intéressante sur l'evolution de la révolte des paysans en 1907 daus les districts Putna et Tecuci.

Basé sur des materiaux inédits d'archive, : l'auteur a présenté quelques aspects de l'organisation des paysans révoltés — Calieni, Suraia, Vulturi.

Les paysans qui habitaient dans les villages qu se trouvaint autour de Focşani, Adjud, Panciu, Vidra, Iveşti et Tecuci ont tenté de pénetrer dans les localités indiqués.

Les pétres des villages révoltés ont dépoyé une grande activité opposéaux paysans et par consequent ont joué un rôle negatif dans la grande revolte des paysans en 1907.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

GREVA GENERALĂ DIN DECEMBRIE 1919 DE LA PIATRA NEAMȚ

L. EȘANU

In situația generală creată de primul război mondial, anul 1919 a adus greutăți sporite maselor muncitoare din România. Anii postbelici, au cunoscut o creștere vertiginoasă a prețurilor mărfurilor de primă necesitate, care n-a fost însoțită nici pe departe de o sporire corespunzătoare a salariilor. Puterea de cumpărare a salariilor a scăzut foarte mult, raportul dintre prețuri și salarii, evoluînd în direcția înrăutățirii continue a situației maselor muncitoare. In perioada de după primul război mondial, salariul real a fost mult sub nivelul anului 1914. Aruncarea greutăților războiului și a urmărilor sale asupra maselor muncitoare, a avut ca rezultat scăderea salariului real la aproape o treime în 1919 față de 1914 [1]. Dacă față de perioada antebelică, se constata că în anul 1919, prețul principalelor articole de larg consum, a crescut de aproape zece ori [2], scumpirea traiului continua într-un ritm îngrijorător, raportată fiind chiar la perioade mai mici și mai apropiate, de șase luni sau un an de zile. [3]. In condițiile unei creșteri atît de exorbitante a costului vieții, muncitorii primeau salarii de mizerie, cu care nu puteau face față nevoilor lor de fiecare zi [4]). Pe fondul situației generale materiale, a crescut continuu valul nemulțumirilor maselor populare.

Prin acțiunile sale economice și politice, proletariatul din țara noastră s-a manifestat ca principală forță a luptelor revoluționare, ce au avut loc în acei ani.

Forma cea mai largă, cea mai cuprinzătoare a luptei proletariatului în acest timp, o constituia mișcarea grevistă. In anul 1919, mișcarea muncitorească din România s-a caracterizat printr-un puternic val de greve, care s-a desfășurat lună de lună antrenînd muncitorimea din cea mai mare parte a întreprinderilor din țară. După datele oficiale, în cursul anului 1919 au avut loc circa 250 de greve, cu participarea a zeci de mii de salariați, cifre mult superioare celor din anii care au precedat primul război mondial. Virulența acțiunilor clasei noastre muncitoare a înspăi-

1. „Probleme economice", nr. 3/1961, p. 25.
2. D. Pop, „Scumpetea", Buc., 1919, p. 11 ; date foarte interesante oferă și „Universul" din 21 iulie 1919.
3. Cf. Nicolae A. Mănescu „Tîrgul mărfurilor" în „Analele statistice și economice" nr. 4 și 5, aprilie-mai 1920.
4. „Socialismul" din 13 august 1919 ; „Buletinul statistic al României", seria a IV-a, vol. 14, 1919.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mîntat clasele conducătoare din România burghezo-moşierească. La sfîrşitul anului 1919 şi începutul lui 1920, nota unul din oamenii politici români în acest timp, „am trăit momente de criză socială, cînd fermentau germenii comunismului. *Grevele tindeau să se generalizeze în toate întreprinderile* (subl. ns.) şi unde nu erau greve declarate, era o rezistenţă pasivă“ [5].

Grevele din anul 1919, au însemnat dezvoltarea combativităţii proletariatului român şi au marcat intrarea în luptă a unor noi categorii de muncitori şi salariaţi în cele mai importante întreprinderi industriale, particulare şi de stat. Ascuţirea luptei de clasă în România, la sfîrşitul anului 1919 a avut drept urmare izbucnirea unor greve de amploare în oraşe unde asemenea acţiuni nu mai avuseseră loc pînă atunci la asemenea proporţii. Aşa a fost de pildă, greva generală a muncitorimii din oraşul Piatra Neamţ, începută la 1 decembrie 1919.

La sfîrşitul anului 1919, în oraşul Piatra Neamţ, exista un număr de 69 stabilimente industriale [6]. Din punct de vedere numeric, perioada postbelică a marcat o creştere foarte rapidă a acestor stabilimente [7]. La aceasta contribuia în mare măsură faptul că regiunea oferea posibilităţi întreprinzătorilor capitalişti, atît prin bogăţiile naturale pe care le poseda şi care puteau fi exploatate în condiţiuni avantajoase, cît şi prin existenţa braţelor de muncă ieftine. După război, a crescut continuu numărul femeilor angajate în întreprinderi, deoarece lor li se plăteau salarii mai mici decît cele ale bărbaţilor. Judeţul Neamţ constituia unul din principalele centre ale industriei forestiere din România. Fabricile de cherestea „Eichler“ şi „Moldova“ posedau printre cele mai vaste şi sistematice instalaţii din industria de cherestea. Ultima, în special, producea anual sute de mii de vagoane de cherestea destinată atît pieţii interne cît şi celei externe. In anii războiului, aceste societăţi au cîştigat sute de milioane de pe urma desfacerii produselor lor.

In anul 1919, preţul unui metru cub de cherestea era între 230-300 lei, la care patronii aveau minimum 50 lei cîştig [8]. Imensele pierderi de vieţi omeneşti provocate de război, făceau să se resimtă lipsa braţelor de muncă ale bărbaţilor. Ca atare erau angajate mai ales femei, care erau plătite cu un salariu mult mai mic. La fabrica de perii Bach, muncitoare cu o vechime de 12-16 ani, primeau salarii de 5,50—10 lei pe ziua de muncă de 12 ore [9]

---

5. Prof. dr. I. N. Angelescu „Criza valutară şi politica noastră economică“ în „Analele statistice şi economice“ nr. 9-10/1921.

6. Prefectura judeţului Neamţ, „Expunerea situaţiei judeţului Neamţ pe anul 1920“. p. 26. Ele foloseau următoarea forţă motrică : 16 vapori, 6 electricitate, 4 cu benzină, 38 cu mîna, 4 cu apă, şi una cu motorină.

7. La finele anului 1918 existau doar 41 de stabilimente industriale. Vezi Prefect P. Rosetti Bălănescu „Expunerea situaţiei jud. Neamţ pe anul 1918“.

8. „Piatra socialistă“ din 21 decembrie 1919.

9. „Clopotul“ din 23 decembrie 1919, M. R. Rollea „1920“, P. Neamţ, 1937, p. 132. La această fabrică patronul avea şi o purtare extrem de urîtă faţă de muncitoare insultîndu-le şi calomniindu-le. („Socialismul“ din 15 august 1919, „Clopotul“ din 23 decembrie 1919).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

La fabricile din Piatra Neamț lucrau un număr de peste 2.500 muncitori. După 13-14 ore de muncă, cei necalificați, care formau majoritatea, primeau un salariu variind între 10-16 lei pe zi[10], iar cei calificați 20 lei pe zi, deși chiar statisticile oficiale consemnau că traiul cel mai modest necesita în anul 1919, cel puțin 50 lei pe zi.

La Piatra Neamț lipseau articolele de primă necesitate. Specula era în floare, masele muncitoare fiind lăsate cu totul la cheremul speculanților și afaceriștilor[11]. Sfîrșitul anului 1919 a adus o nouă și serioasă scumpire a costului vieții.

La cele arătate pînă acum mai trebuie să menționăm șirul metodelor de creștere a exploatării ca : intensificarea ritmului muncii, sporirea numărului de ore de muncă pe zi, nivelul scăzut al salariilor, amenzile, reținerile din salar și concedierile, care înăspreau necontenit viața muncitorilor. Situația existentă impunea maselor muncitoare să acționeze cu hotărîre, căci concesii din partea statului burghezo-moșieresc și a patronilor nu se puteau aștepta. Începînd din anul 1919 are loc o puternică afluență a muncitorilor din Piatra Neamț spre sindicate, în care elementele revoluționare dobîndeau o poziție precumpănitoare. Astfel, în acest oraș, s-au organizat sindicatele muncitorilor de la fabricile de cherestea, textile, tricotaje, de la fabrica de perii Bach, de la tăbăcării, a muncitorilor croitori, etc. La sfîrșitul anului 1919, în Piatra Neamț erau 4.000—5.000 salariați organizați în sindicate[12], aici fiind și o puternică secție a Partidului socialist care număra circa 3.000 de membri. Efervescența care domnea în rîndurile muncitorilor era în permanență urmărită de organele civile și militare ale județului Neamț. „Starea spiritelor păturii muncitorești — comunica biroul de informații al garnizoanei Piatra Neamț Corpului IV Armată — este agitată atît în localitate cît și în întreaga regiune. Muncitorii au dat afară și nu vor să admită la întruniri pe agenții siguranței și ai poliției“ [13].

Întrunirile muncitorești care capătă acum o mai mare amploare se țin lanț. Se discuta deschis despre necesitatea declanșării grevelor, se desfășura o intensă activitate revoluționară [14]. Cu prilejul acestor întruniri erau puse în discuție și se dezbăteau cele mai variate probleme aflate atunci la ordinea zilei : situația materială dezastruoasă a clasei muncitoare, necesitatea organizării și dezvoltării luptei sale, starea de mizerie a țărănimii, situația din armată, samavolniciile organelor represive ale regimului burghezo-moșieresc, etc., etc. [15]. La Piatra Neamț se făceau încercări susținute de a asocia lupta muncitorilor cu cea a țăranilor, fapt care a atras în mod deosebit atenția siguranței. [16] Toate acestea se petreceau în pofida ordine-

10. „Socialismul“ din 13 decembrie 1919.
11. „Biruința“ din 4 decembrie 1919 și „Piatra socialistă“ din 21 dec. 1919.
12. Arh. C.C. al P.C.R., dos. 2488, p. 24 ; „Piatra socialistă“ din 14 ian. 1920.
13. *Ibidem*, fond. 96, dos. 2487, p. 12, 13, 15, 28.
14. Arh. C.C. al P.C.R. Fond. 5, Ds. 755, pag. 40.
15. *Ibidem*, Arh. St. Botoșani, fond Pref. Jud. Botoșani, dos. 149/1920, vol. I, nepaginat.
16. Arh. M.F.A. Rîmnicu Sărat, Fond Corp IV Armată, Ds. 82, p. 220.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lor drastice date de organele represive. Încă din februarie 1919, Ministerul de Interne, avizînd organele sale în subordine asupra întrunirilor socialiste, le dădea următoarea dispoziție „veți interzice în mod hotărît aceste consfătuiri, dacă veți constata că ele degenerează în propagandă revoluționară". Provocările organelor de represiune împotriva muncitorimii din Piatra Neamț, se țineau lanț.[17] În perioada la care se referă prezentul articol, întregul județ Neamț se afla într-o necontenită agitație. Numeroasele rapoarte ale poliției și siguranței, ale autorităților militare, ne sugerează o imagine a frămîntărilor revoluționare tot mai profunde care străbăteau și această parte a țării. Arestările elementelor revoluționare care stăteau în fruntea luptei muncitorimii din Piatra Neamț, ca și din întreaga regiune se succedau necontenit.[18] Directorii fabricilor au fost instruiți pentru a semnala imediat orice mișcare în interiorul întreprinderilor, pentru a se putea lua obișnuitele „măsuri de rigoare".[19]

La 3 noiembrie 1919, cînd în țară se desfășura greva generală demonstrativă organizată de Partidul Socialist, la Piatra Neamț s-a desfășurat o mare întrunire publică în sala Gărniceanu, cu participarea muncitorilor din toate fabricile și atelierele locale. Cei care au luat cuvîntul, au cerut muncitorilor să-și întărească organizația lor de clasă și să fie gata a continua greva ca o ripostă a muncitorimii organizate împotriva teroarei, regimului militar și stării de asediu.[20]

Greva generală din Piatra Neamț care s-a desfășurat în decembrie 1919, se înscrie în ansamblul frămîntărilor și acțiunilor revoluționare care se desfășurau în acest timp în întreaga Românie. Ea a fost precedată de o serie de greve parțiale care s-au desfășurat la diferitele fabrici din oraș. După greva din iulie a lucrătorilor croitori,[21] și a celor de la fabrica de perii Bach.[22] la sfîrșitul lunii august a avut loc greva de la fabrica de cherestea Moldova, care a dus și ea la înfrîngerea patronilor, muncitorii obținînd satisfacerea revendicărilor formulate.[23] Această grevă a fost urmată de încetarea lucrului la fabrica de lumînări din oraș. Apoi la 24 noiembrie, au declarat grevă muncitorii fabricii de cherestea „Tătărași", ca ripostă la concedierea fără motiv a 2 dintre tovarășii lor. Organizați și solidari, ei au înaintat cu acest prilej un amplu memoriu de revendicări.[24] Pentru „limitarea acestor greve", se cerea mereu comandantului garnizoanei Piatra Neamț întărirea gărzilor militare din fabrici, „căci numai prezența acesteia (gărzii n.n.) amintește lucrătorilor că fabrica este militarizată și ei trecuți sub regim militar.[25] În caz contrar comandanții mili-

17. Arh. C.C. al P.C.R., fond 5, dos. 755, p. 36; „Piatra socialistă" din 14 ian. 1920.
18. *Ibidem.*
19. Arh. C.C. al P.C.R., fond 96, dos. 2487, p. 12.
20. „Reformatorul" din 6 noiembrie 1919.
21. „Socialismul" din 1 august 1919 și „Reformatorul" din 8 august 1919.
22. „Socialismul" din 15 august 1919.
23. „Lumea nouă" din 4 decembrie 1919.
24. *Ibidem.*
25. Arh. M.F.A. Rîmnicu Sărat, fond Corpul IV Armată, dos. 82, p. 217.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tari nu-și asumau răspunderea „pentru menținerea ordinei între lucrători", de care erau răspunzători conform instrucțiunilor Marelui Stat Major [26].

În aceste împrejurări, la 27 noiembrie 1919, muncitorii principalelor fabrici din Piatra Neamț, ca urmare a înrăutățirii condițiilor de muncă și și de trai, a abuzurilor și ofensivei patronale, au înaintat un memoriu patronilor prin care cereau : „1) ziua de lucru în toate fabricile de 8 ore ; 2) mărirea salariului cu 30% a întregului personal, între care intră și funcționarii cu un salariu mic de 900 lei ; 3) recunoașterea delegaților aleși de lucrători cu care se va trata toate neînțelegerile ivite în fabrică între patroni și lucrători ; 4) nici un lucrător nu va putea fi concediat pînă mai întîi nu va fi supus acestei comisiuni, afară de abateri grave ca furt, loviri, insulte, ș.a.; 5) orele suplimentare nu se admit afară de cazuri de forță majoră, atunci însă primele două ore se vor plăti cu 50% iar restul cu 75%. Orele suplimentare se consideră și sărbătorile legale. La fabricile unde se lucrează și noaptea se va face trei schimburi a 8 ore prin rotație, ca să nu fie un schimb continuu de noapte ; 6) sîmbăta lucrul va înceta la 1 p.m. socotindu-se ziua întreagă ; 7) prezentul angajament se va afișa în toate fabricile din oraș și județ". [27]

În încheiere se arată că aceste erau cerințele minime ale tutuor muncitorilor din oraș, nesatisfacerea lor atrăgînd după sine încetarea lucrului și declararea grevei. [28] Rezultatul acestui memoriu era cerut de Sindicatul mixt al muncitorilor din Piatra Neamț, în termen de 24 ore, urmînd a fi remis prin delegatul respectiv. Refuzul patronilor de a da curs cererilor legitime ale muncitorilor, a determinat începerea grevei generale în orașul Piatra Neamț. Luni 1 decembrie 1919, [29] la orele 10 dimineața, în fluieratul prelung al sirenelor tuturor fabricilor, 2.500 muncitori, cărora li s-au adăugat sute de funcționari, au părăsit locurile de muncă, hotărîți să nu dezarmeze pînă ce cererile lor nu vor fi satisfăcute în întregime. În seara aceleiași zile a avut loc o mare întrunire a muncitorimii din Piatra Neamț. Greviștilor li s-a adus la cunoștință de către conducători ai Comisiei locale a sindicatelor că muncitorii de la fabricile din Nehoiu și Curtea de Argeș, au fost anunțați de începerea grevei. În județ au fost, de asemenea, trimiși delegați la cele mai importante fabrici. [30] La grevă, alături de muncitori și funcționari a luat parte și personalul auxiliar, compus din oameni de serviciu, paznici, așa încît numărul greviștilor a ajuns la circa 3.000

26. Arhiva M.F.A. Rîmnicu Sărat, Corpul IV Armată, dos. 82, p. 217.

27. Arhiva C.C. al P.C.R., Fond 69, Ds. 6453, p. 4 ; Fond 5, Ds. 755, p. 99 ; Fond 8, Ds. 1594, fila 7 ; „Dimineața" din 4 și 10 decembrie 1919 ; „Adevărul" din 13 decembrie 1919 ; „Lumea nouă" din 4 și 10 decembrie 1919 ; „Izbînda" din 14 decembrie 1919.

28. Arhiva C.C. al P.C.R., fond 69, dos. 6453, fila 4 ; „Piatra socialistă" din 7 decembrie 1919.

29. Arhiva C.C. al P.C.R., fond. 69, dos. 6453, p. 7, 13, 15; dos. 6323, fila 2: Arh. istorică centrală, fond. Ministerul de Interne, dos. 587, fila 1 ; „Monitorul oficial". Dezbaterile parlamentare, adunarea deputaților, 1919, p. 88 ; „Lumea nouă" din 4 și 10 decembrie 1919 ; „Izbînda" din 14 decembrie 1919, „Dimineața" din 4 dec. 1919 ; „Adevărul" din 8 și 13 dec. 1919 ; „Biruința" (P. Neamț) din dec. 1919 ; „Sfatul lucrătorilor în lemn și mobilă" din dec. 1919 și ianuarie 1920.

30. Arh. C.C. al P.C.R., fond 69, dos. 6323, p. 1, 2.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de oameni. De la început greva s-a caracterizat printr-o puternică unitate și disciplină, greviștii dovedind o dezvoltată conștiință de clasă. În primul său număr ziarul „Piatra socialistă", organul săptămînal al secțiunii Partidului Socialist și al Sindicatelor muncitorești din Piatra Neamț, a salutat cu entuziasm greva muncitorilor din oraș. [31]

După începerea luptei s-a tipărit un manifest care a fost trimis tuturor lucrătorilor, patronilor și autorităților, în care erau enumerate cauzele care au dus la grevă.[32] În zilele următoare greviștii au început să țină întruniri și să desfășoare o activitate susținută pentru extinderea luptei în alte centre din județ. [33] O parte a greviștilor a primit misiunea de a atrage la lupta începută și acele fabrici în care se mai lucra [34]. Încercînd să oprească generalizarea grevei, autoritățile au căutat să împiedice pătrunderea greviștilor în interiorul fabricilor care mai funcționau. Pentru a-i convinge să adere la grevă și pe acei muncitori care mai lucrau și a nu da autorităților posibilitatea să opereze arestări greviștii circulau în grupuri mari. Din dispoziția garnizoanei P. Neamț, au fost trimise patrule pentru a opera în sensul celor arătate mai sus. Dat fiind că propagandiștii greviști erau mereu văzuți în preajma fabricilor, autoritățile militare din Piatra Neamț au trimis la toate fabricile cîte un post de 6 soldați comandați de un gradat. [35] Prezența acestor gărzi a fost fără efect, căci atît la gară cît și în locurile unde se mai lucra, ele n-au putut reuși să împiedice contactul dintre greviști și acei muncitori care nu intraseră încă în grevă. Astfel, la fabrica „Moldova" garda n-a putut opri un număr de 30 greviști de a pătrunde în fabrică ca să determine și pe ultimii muncitori să adere la grevă. [36] La fabrica de cherestea „Tătăruș" a intrat, de asemenea, un număr mare de greviști din celelalte fabrici. [37] După încercarea greviștilor de a extinde greva și asupra gării, comenduirea a trecut, în ziua de 9 decembrie, la măsuri samavolnice. Gărzile au primit cartușe și dispoziția de a face uz de ele, în cazul vreunei acțiuni din partea greviștilor sau a celorlalți muncitori. [38] Creșterea combativității muncitorilor din capitala județului Neamț, faptul că greva generală se desfășura cu o deosebită forță, că amenința să se extindă în toată regiunea, a determinat comandantul garnizoanei, după ce au fost trimise ordine speciale de mobilizare și concentrare a celor care se aflau în fruntea grevei, să treacă și la alte măsuri antimuncitorești. Printre acestea un loc special l-a ocupat ordinul dat tuturor gărzilor și patrulelor de colonelul Dragu, comandantul garnizoanei Piatra Neamț, de a fi împușcați muncitorii în cazul că vor încerca să se apropie de fabricile părăsite, care a stîrnit o legitimă indignare în rîndul

31. „Piatra socialistă" din 7 decembrie 1919.
32. Arh. C.C. al P.C.R., fond. 69, dos. 6453, p. 3 ; „Piatra socialistă" din 7 dec. 1919.
33. *Ibidem*.
34. *Ibidem*, p. 27. Nu încetaseră lucrul în oraș fabrica de pielărie „Katz", 2 tăbăcării și morile.
35. Arh. C.C. al P.C.R., fond. 69, dos. 6453, p. 16, 34.
36. *Ibidem*, p. 34.
37. *Ibidem*.
38. *Ibidem*, p. 11, 17 ,23 35 ; „Dimineața" din 10 și 13 dec. 1919 ; „Clopotul" din 13 dec. 1919.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

muncitorimii. Ca urmare, grupul parlamentar socialist a făcut și o interpelare în Cameră, pe tema terorii de la Piatra Neamț. [39]

În pofida măsurilor luate de organele de represiune din Piatra Neamț greviștii nu s-au lăsat intimidați. După cîteva zile de la începerea grevei secțiunea Partidului socialist și sindicatele muncitorești din P. Neamț aduc la cunoștința opiniei publice că au convocat o întrunire pentru ziua de 7 decembrie, unde urma să se facă o expunere a situației muncitorimii din oraș. Întrunirea, care trebuia să exprime solidaritatea maselor de cetățeni cu greviștii, avea anunțată și prezența secretarului de atunci al comisiei generale a sindicatelor din România, M. Bălineanu. [40] În ziua anunțată, a avut loc în sala hotelului Continental o mare întrunire a muncitorimii din Piatra Neamț. Afară de greviștii tuturor fabricilor, au fost prezenți sute de cetățeni, veniți să ceară 8 ore de muncă și mărirea salariilor. Întrunirea a fost prezidată de Lazăr Mălgașu, secretarul Uniunii în lemn și mobilă a muncitorilor din România, printre participanți numărîndu-se și M. Bălineanu secretarul C.G.S.R. Ei au adus salutul muncitorimii din țară, care era solidară cu greviștii de la Piatra Neamț. Vorbitorii au cerut muncitorilor să dea dovadă de hotărîre și dîrzenie în lupta pe care au început-o cu patronii și complicii acestora. În preajma locului întrunirii, garnizoana a luat măsuri riguroase ca orice manifestație de stradă să fie oprită. [41] În acest scop, un pluton de ostași a fost instalat la Prefectura Piatra Neamț. La terminarea adunării, mulțimea a trecut în urale prin cordoanele de soldați iar apoi au manifestat pe străzi [42]. În seara următoare, greviștii au început o vie agitație pentru a se opri lucrul în gară. [43] S-au format grupe de 30-40 persoane care căutau a convinge pe cei ce lucrau să ia parte la grevă. [44] Prefectura și Siguranța au hotărît să ia măsuri pentru „evitarea tulburărilor". [45] Imediat, au fost arestați în gară 9 greviști ce voiau să oprească pe hamali de la lucru. [46] După aceasta, Divizia 14 a anunțat Corpul IV Armată despre măsurile care au fost luate, pentru a se putea face față situației, care devenea alarmantă pentru autorități. [47] Referitor la generalizarea totală a grevei, rapoartele precizau că realizarea intențiilor greviștilor, i-ar fi făcut pe aceștia „complet stăpîni pe localitate". [48]

La 8 zile de la încetarea lucrului, industriașii din Piatra Neamț, după ce au declarat lockout, [49] s-au adresat, prin împuternicitul lor, lui Al.

39. „Clopotul" din 13 decembrie 1919.
40. „Piatra socialistă" din 7 decembrie 1919.
41. Arh. C.C. al P.C.R., fond 69, dos. 6453, p. 17, 33; „Adevărul" din 13 decembrie 1919.
42. „Dimineața" și „Clopotul" din 13 dec. 1919.
43. Arh. C.C. al P.C.R., fond 69, dos. 6453, pag. 21, 23, 33.
44. *Ibidem.*
45. Nu după mult timp, Prefectura și comandamentul gării, vor cere mărirea efectivului gărzilor, considerîndu-le insuficiente pe cele atrbuite (*Ibidem*, p. 34).
46. *Ibidem*, p. 21, 23.
47. *Ibidem*, p. 31.
48. *Ibidem.*
49. Arh. C.C. al P.C.R., fond 69, dos. 6453, p. 16.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Vaida Voevod, preşedintele Consiliului de Miniştri, pentru a-i, cere sprijin la înăbuşirea grevei generale a lucrătorilor din cele 12 fabrici din Piatra Neamţ. [50] Proprietarii fabricilor arătau că „noi admitem unele din revendicările lucrătorilor, fiind drepte, dar ne găsim în imposibilitatea de a continua lucrul, fiind loviţi de lipsă de vagoane". [51] Această afirmaţie a industriaşilor, a fost comentată cu ironie de presa muncitorească, care reliefa toată ipocrizia ce o degaja. [52] În încheierea memoriului lor, patronii fabricilor cereau măsuri „ca actele de violenţă ale lucrătorilor sindicalişti contra industriilor noastre să înceteze înainte de a fi prea tîrziu". [53] Privitor la cei care se aflau în fruntea grevei, era invocată activitatea lor revoluţionară, căci aceasta prindea uşor şi se cerea intervenţia hotărîtă a autorităţilor. [54] Patronii vorbeau şi scriau mereu despre instigatorii şi agitatorii care i-au tulburat pe muncitori. Intelectualii şi alţi cetăţeni care luau partea muncitorilor, descriind situaţia lor grea şi aducînd la cunoştinţa opiniei publice cauzele care i-au împins la grevă, erau denunţaţi siguranţei, ca instigatori, pentru a se lua obişnuitele măsuri împotriva lor. Bazaţi pe complicitatea autorităţilor şi mizînd pe înfrîngerea rezistenţei greviştilor, patronii s-au angajat să nu reia lucrul în fabrici pînă cînd statul nu va pune la dispoziţia fabricanţilor, vagoane suficiente pentru transportul mărfurilor. Ei condiţionau tratativele cu greviştii, de trimiterea vagoanelor de către Direcţia CFR la Piatra Neamţ, pentru a se putea goli depozitele încărcate cu mărfuri. [55]

Au fost făcute, totuşi, unele încercări de mediere între greviştii şi patroni. Intervenţia unui inspector delegat al Casei Centrale a Meseriilor a dus un acord asupra zilei de muncă de 9 ore. Datorită poziţiei adoptate de industriaşi, celelalte cereri ale muncitorilor au fost respinse. [56]

Autorităţile din Piatra Neamţ s-au pus la dispoziţia patronilor şi au dezlănţuit o cumplită prigoană împotriva muncitorilor. Drept represalii împotriva greviştilor, zeci de muncitori erau zilnic arestaţi. [57] Întrunirile au fost interzise. [58] Armata ameninţa cu împuşcarea pe muncitori ; s-au întreprins mobilizări forţate. [59] La 10 decembrie, garnizoana P. Neamţ raporta din nou Corpului IV Armată că s-au luat măsuri severe cu scopul de a împiedica orice manifestaţiuni sau dezordini. [60] Au fost trimise pa-

50. Arh. istorică centrală, fond Minist. de Interne, dos. 587, p. 6-7.

51. *Ibidem.*

52. Vezi „Piatra socialistă" din 7 dec. 1919 şi „Sfatul lucrătorilor în lemn şi mobilă" din 1 ianuarie 1920.

53. Arh. istorică centrală, fond Minist. de Inerne ,dos. 587, p. 7.

54. „Biruinţa" din 18 dec. 1919.

55. *Ibidem ;* „Izbînda" din 14 dec. 1919.

56. Arh. C.C. al P.C.R., fond 69, dos. 6453, p. 24.

57. Arh. istorică centrală, fond Minist. de Interne, dos. 587, p. 1, 2, 9, 11 ; „Dimineaţa" din 10 şi 13 dec. 1919 ; „Clopotul" din 13 dec. 1919.

58. „Clopotul" din 13 dec. 1919.

59. Arh. istorică centrală, fond Minist. de Intrene, dos. 587, p. 1, 2, 9, 11, „Piatra socialistă" din 7 dec. 1919 şi „Adevărul" din 13 dec. 1919.

60. Arh. C.C. al P.C.R., fond 69, dos. 6453, p. 20, 27.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

trule în oraș, pentru a aresta pe sindicaliștii care cutreerau fabricile, a fost alcătui un comitet care să țină conferințe populației. [61]

La 12 decembrie 1919, în sala hotelului Continental din P. Neamț, a avut loc o mare întrunire a muncitorimii greviste de la fabricile de cherestea. Alături de ei au luat parte și numeroși cetățeni, care au venit să demonstreze solidaritatea lor cu muncitorii din oraș. Cu această ocazie, au luat din nou cuvîntul Lazăr Maglașu și M. Bălineanu din partea Comisiei Generale a Sindicatelor. În cuvîntul lor muncitorii au declarat că nu vor renunța la grevă pînă nu vor obține satisfacerea legitimelor revendicări. Cei prezenți la întrunire, sesizîndu-se de prezența în sală a unui comisar de poliție și a unui reprezentant al organelor militare, i-au somat să plece și, la refuzul acestora, i-au dat afară cu forța. [62] La sfîrșitul întrunirii miile de muncitori și cetățeni au ieșit în stradă, unde însă au fost întîmpinați de cordoane militare, formate din soldați ai regimentului 15 Războieni. Mulțimea, revoltată de această provocare, a rupt cordoanele și, într-un impozant cortegiu a continuat să manifesteze pe străzi. Ajungînd la clubul socialist, s-a ținut un nou miting în curte. Răspunsul autorităților la acțiunile desfășurate de greviști, n-a întîrziat prea mult. După trei zile, a fost arestat, unul din conducătorii mișcării sindicale locale. [63]

În timpul grevei, cei doi reprezentanți ai Comisiei Generale a Sindicatelor, au desfășurat o vie activitate. Ei au făcut demersuri pe lîngă patroni și autorități pentru rezolvarea revendicărilor muncitorilor din Piatra Neamț, dar toate insistențele s-au dovedit zadarnice. La desele întruniri ținute de greviști atît la clubul socialist cît și în sălile publice din oraș, [64] delegații bucureșteni au îndemnat pe muncitori să nu înceteze lupta lor, pînă la obținerea victoriei depline împotriva patronilor.

În pofida măsurilor luate împotriva lor, presa aprecia că greviștii păstrau „ordinea cea mai desăvîrșită". [65] Ei au oprit scoaterea din oraș a unor căruțe cu alimente, [66] dejucînd astfel planul autorităților de a-i zdrobi prin înfometare.

Acțiunea proletariatului din P. Neamț a stîrnit multă simpatie și solidaritate în rîndul păturilor muncitoare din regiunea Neamț și din întreaga țară. Opinia publică privea cu încordare lupta inegală ce se desfășura la P. Neamț. Cu greviștii de la P. Neamț s-au solidarizat și muncitorii din alte orașe, căci greva a avut un important răsunet. În cadrul unei mari întruniri convocată la 10 decembrie muncitorii fabricii de postav din Buhuși au protestat vehement împotriva samavolniciilor și ilegalităților ce erau comise la Piatra Neamț [67]. Sindicatul lor a expediat o telegramă Ministerului de Interne, prin care se declarau solidari cu greviștii din orașul Piatra și

61. *Ibidem*, fond 96, dos. 2487, p. 12.

62. *Ibidem*.

63. „Dimineața" din 18 dec. 1919.

64. „Piatra socialistă" din 26 dec. 1919.

65. „Dimineața" din 10 dec. 1919.

66. *Ibidem*, din 13 dec. 1919.

67. Arh. C.C. al P.C.R., fond. 96, dos. 2487, p. 15 ; „Piatra socialsită" din 14 decembrie 1919.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cereau intrarea în legalitate autorităţlor şi încetarea prigoanei la care erau supuşi muncitorii.[68] Pentru a veni în ajutorul greviştilor din P. Neamţ, muncitorimea din Buhuşi a subscris în folosul lor salariul pe o zi. Ei au organizat de asemenea un bal, al cărui venit a fost donat greviştilor din P. Neamţ.[69] Ca răspuns oamenii muncii din P. Neamţ au organizat o grandioasă manifestaţie, cu care ocazie au exprimat mulţumiri tovarăşilor de la Buhuşi.[70]

La o întrunire a socialiştilor din Tg. Neamţ s-a protestat de asemenea împotriva complicităţii dintre armată şi patroni, împotriva represaliilor la care erau supuşi muncitorii din Piatra Neamţ.[71] Intervenţia hotărîtă a muncitorimii n-a întîrziat să-şi arate efectele. Ministerul de Interne, alarmat de posibilitatea extinderii grevei în această regiune, se văzu nevoit să recomande Prefecturii din Piatra Neamţ „ca să ia măsuri grabnice, ca să nu se facă nici o nedreptate muncitorilor din Piatra".[72] În acelaşi sens a fost anunţat şi Ministerul de Război.

În toată ţara au avut loc mari întruniri de protest împotriva amestecului autorităţilor în conflictul cu patronii la Piatra Neamţ şi a şicanelor la care erau supuşi muncitorii.[73] Din partea organizaţiilor centrale, socialiste şi sindicale, greviştii din Piatra Neamţ au primit numeroase ajutoare materiale[74]. Aceste acţiuni de solidaritate ale muncitorimii din ţară au contribuit foarte mult la obţinerea succesului final. Ajutorarea muncitorilor din Piatra Neamţ a constituit un minunat exemplu de solidaridaritatea muncitorească.[75] Fondurile primite au fost folosite pentru a organizarea întrunirilor, la răspîndirea de manifeste, la trimiterea delegaţilor muncitorimii din Piatra Neamţ în fosta regiune Bacău şi la Bucureşti, pentru susţinerea materială a greviştilor, pentru ajutorarea familiilor celor arestaţi, etc.[76]

Cele ce se întîmplau la Piatra Neamţ au produs o vie agitaţie în Parlament.[77] În şedinţa Camerei din 10 decembrie, departamentele industriei, interne şi război, au fost interpelate de deputatul socialist Gh. Cristescu,

68. Arh. istorică centrală, fond. Minist. de Interne, dos. 587, p. 1-2 ; Arh. C. C. al P.C.R., fond 69, dos. 6453, p. 25, 26.

69. „Piatra socialistă" din 26 dec. 1919.

70. *Ibidem*, din 7 dec. 1919 ; Cf. A. Roman „Din istoria luptelor revoluţionare ale muncitorilor textilişti de la Fabrica de postav Buhuşi", Buc., Ed. Ştiinţifică. 1959, p. 52.

71. Arh. C.C. al P.C.R., fond 96, dos. 2487, p. 15.

72. Arh. istorică centrală, dos. citat, p. 1, 2.

73. „Piatra socialistă" din 21 dec. 1919, „Dimineaţa" din 10 şi 13 dec. 1919.

74. Arh. C.C. al P.C.R., fond 69, dos. 6453, p. 24 ; „Dimineaţa" din 18 dec. 1919.

75. Asupra activităţii financiare desfăşurate în timpul grevei date exacte ne furnizează, darea de seamă din 15 dec. 1919, a delegaţilor şi comitetului de grevă din P. Neamţ, prezentată în şedinţa comună la care au participat din partea Centrului, M. Bălineanu, Alex. Dunăreanu şi L. Măglaşu. („Piatra socialistă" din 26 dec. 1919).

76. „Piatra socialistă" din 26 dec. 1919.

77. M. Bălineanu, a pus în mişcare presa şi parlamentul arătînd cele ce se întîmplau la Piatra Neamţ unde a stat aproape două săptămîni, în timpul evenimentelor pe care le-am descris (Vezi Arh. C.C. al P.C.R., dos. 6453, p. 20-21).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cu privire la ordinele date de autoritățile militare și civile contra muncitorilor aflați în grevă. Acesta a cerut lămuriri și a protestat vehement împotriva acelor practici [78]. În Parlament ministrul de război a fost avizați că în județul Neamț muncitorii de la fabricile militarizate erau în grevă și comandamentul local a dat ordin trupei să tragă în caz că lucrătorii s-ar apropia de locurile părăsite. A fost cerut o anchetă în acest sens. [79] Amploarea luată de ecoul grevei de la Piatra Neamț va pune în mișcare și organele centrale. La 12 decembrie, ministrul de război Răşcanu s-a adresați comandantului Corpului IV Armată, admonestîndu-l pentru faptul că nu-l informase asupra măsurilor militare luate la Piatra Neamț împotriva greviștilor, de care se comenta atîta în presă și parlament. [80]

Ecoul produs de lupta muncitorilor din Piatra Neamț în întreaga regiune, rezonanța pe care a avut-o în țară, agitația creată în presă și parlament, au produs îngrijorare patronilor și autorităților locale. Acțiunea luase proporții neașteptate. Dat fiind că nu reușiseră să destrame rîndurile greviștilor nici cu ajutorul organelor represive, nici cu cel al spărgătorilor de grevă, [81] patronii au fost nevoiți să cedeze.

După 3 săptămîni de luptă, solidaritatea generală a muncitorilor, a determinat victoria muncitorilor greviști din Piatra Neamț, obținută împotriva patronilor capitaliști, care au fost obligați să accepte cererile lor. [82] Mulțumită solidarității de care au dat dovadă, greviștii au obținut următoarele : ziua de lucru de 9 ore, recunoașterea delegaților de fabrici, mărirea salariilor cu 20%, recunoașterea sindicatului care avea și dreptul de a discuta salariile noilor angajați, etc. [83] Prefectura județului Neamț a anunțat Ministerul de Interne că greva a luat sfîrșit, inițiind în același timp unele măsuri pentru intrarea în funcțiune a fabricilor. [84]

Victoria muncitorilor din orașul Piatra Neamț a fost obținută în condițiile unei prigoane sălbatice îndreptată împotriva lor și a corupției prin care s-a urmărit lichidarea grevei. Îndărătnicia patronilor care nu voiau să țină seama de noile elemente care însoțea lupta munctiorilor, pretextele folosite, măsurile abuzive, complicitatea autorităților, toate acestea n-au reușit să intimideze pe greviști. Muncitorii erau conștienți că patronii nu vor renunța la planurile lor de a anula rezultatele acestei lupte, de a reintroduce vechile condiții de muncă. Organul săptămînal al secțiunii Partidului Socialist și al sindicatelor din Piatra Neamț, a avertizat pe patroni că muncitorii vor sta în gardă și nu vor permite ca cei care au fost în fruntea grevei să fie alungați sau prigoniți sub pretextul de instigatori. [85]

78. *Ibidem*, p. 1, 5.
79. *Ibidem*, p. 13, 15, 16, 17.
80. *Ibidem*, p. 1, 6, 20.
81. Arh. C.C. al P.C.R., fond 5, dos. 755, p. 22. „Dimineața", 10 dec. 1919.
82. *Ibidem*, dos. 756, p. 15 ; „Piatra socialistă" din 21 dec. 1919.
83. *Ibidem*.
84. „Monitorul oficial"". Dezb. Adunării deputaților nr. 21, 17 ian. 1920, p .266.
85. „Piatra socialstă" din 21 dec. 1919. Incercările de spargere a unității greviștilor și de desprindere a conducătorilor muncitorilor de masa greviștilor n-a dat nici un rezultat. („Dimineața" din 10 decembrie 1919). Muncitorii fabricilor de cuie și din tăbăcarii n-au încetat greva decît odată cu ceilalți muncitori, deși cererile lor fuseseră rezolvate încă înainte de terminarea grevei generale. *(Ibidem)*.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Reînceperea luptei urma să fie răspunsul muncitorilor în cazul nerespectării obligațiilor asumate de patroni, sau a încercării acestora de a se răfui cu conducătorii grevei.

Nu trebuie să omitem faptul că situația muncitorilor din județul Neamț era mai grea decît a celor din restul țării.[86] Reușita grevei generale din Piatra Neamț a avut o influiență pozitivă asupra moralului muncitorilor din întreaga regiune. Ea a constituit un impuls sporit în vederea unei mai bune organizări a muncitorilor în partid și sindicate. După greva generală de la Piatra Neamț s-a intensificat organizarea în sindicat a muncitorilor de la fabricile de cherestea din oraș precum și a celor din Slănicul Moldovei, Cosmești, Tecuci, Iași.[87] Succesul de la Piatra Neamț a constituit un puternic imbold în lupta muncitorilor de la fabrica de postav Buhuși. Urmînd exemplul celor din Piatra Neamț, ei au declarat la mai puțin de două luni, în februarie 1920, o puternică grevă care s-a soldat cu prima mare victorie a buhușenilor.[88] În timpul grevei de la Buhuși, muncitorii de la Piatra Neamț au venit la fața locului, cu drapele roșii ,pentru a încuraja ei acum pe greviștii din Buhuși. Între muncitorii greviști de la Buhuși și delegațiile trimise de muncitorii din Piatra Neamț, au avut loc puternice manifestații de solidaritate.[89]

Cu concursul muncitorilor de la Piatra Neamț s-a organizat serate literare, la Buhuși, Tîrgu Neamț și Roman. La Tîrgu Neamț s-au pus acum bazele unei secțiuni socialiste. Muncitorii atelierelor din Tîrgu Neamț, s-au constituit în sindicat urmînd a se afilia la Federala îmbrăcăminții.[90]

Victoria repurtată de proletariatul din Piatra Neamț a primit calde aprecieri din partea organelor centrale ale mișcării muncitorești. Din partea C.G.R.S. și a conducerii Uniunii lucrătorilor în lemn din România, muncitorimea din Piatra Neamț a fost felicitată pentru victoria obținută de către M. Bălineanu și L. Măglașu.

La scurt timp după terminarea grevei, patronii, cu concursul tacit al autorităților, au început a încălca obligațiile asumate, ca de exemplu la fabricile Lalu, Bach, Măcărescu, etc.[91] Măsurile luate de conducerile acestor întreprinderi, tendința de a răpi cuceririle obținute prin luptă, intensificarea terorii, au provocat o vie agitație printre muncitori. Ei au trecut imediat la ripostă, anunțînd opinia publică și avertizînd pe patroni și autorități, asupra consecințelor iminente ale unor astfel de acțiuni, pe care nu voiau să le tolereze.[92]

Patronii și autoritățile nu se puteau împăca cu gîndul că au fost învinși. Greviștii care fuseseră arestați cu cîteva zile înainte de terminarea

86. „Piatra socialistă" din 7 și 21 dec. 1919.

87. „Sfatul lucrătorilor în lemn și mobilă" din 1 ian. 1920; „Piatra socialistă", 21 dec. 1919.

88. A. Roman, *op. cit.*, p. 54.

89. *Ibidem*, p. 60.

90. „Piatra socialistă" din 5 ian 1920.

91. „Piatra socialistă" din 21 dec. 1919.

92. *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

grevei continuau să fie reținuți.[93] Deputatul socialist Al. Dunăreanu a făcut o amănunțită anchetă la Piatra Neamț asupra prigoanei deslănțuită de autorități împotriva muncitorilor, pregătind o interpelare în parlament.

După ce am prezentat principalele aspecte ale grevei generale din decembrie 1919 la Piatra Neamț este cazul să ne punem întrebarea : Ce consecințe au avut evenimentele petrecute la Piatra Neamț în împrejurările concrete ale situației de atunci ?

Declararea simultană a grevei în cele mai importante fabrici din Piatra Neamț, a demonstrat creșterea conștiinței de clasă a muncitorilor și stadiul avansat de organizare al luptei lor. Revendicările greviștilor, în care apar alături de cerințele economice și cele de ordin politic, ca recunoașterea delegaților muncitorilor, a sindicatului ca unicul reprezentant a lor, reflectă această etapă superioară. La Piatra Neamț, grevele s-au împletit cu manifestații organizate împotriva samavolniciilor autorităților locale, împotriva măsurilor antimuncitorești. Greva generală de la Piatra Neamț din decembrie 1919 s-a impus prin durata și amploarea ei, prin hotărîrea cu care muncitorii și-au apărat revendicările, prin victoria pe care aceștia au obținut-o. Lupta muncitorilor din Piatra Neamț, a căpătat pe parcurs un tot mai accentuat caracter politic. Condițiile existente la sfîrșitul anului 1919 în România, dădeau o amploare serioasă grevelor generale pe ramuri, care vor deveni tot mai frecvente în anul 1920. Greva generală începută acum, într-un oraș situat într-o regiune mai bine situată din punct de vedere industrial, a depășit imediat cadrul localității unde se desfășura, căpătînd ecouri largi în toată țara. Greva generală de la Piatra Neamț, prima mare ridicare a muncitorilor din această parte a țării, face parte integrantă din frămîntările epocii și ea a însemnat o școală pentru organizarea acțiunilor de luptă ale proletariatului din județul Neamț.

LA GRÈVE DE DÉCEMBRE DE PIATRA NEAMȚ

Résumé

Les actions de la classe ouvrière développées à Piatra Neamț à la fin de l'année 1919, représente une manifestation caractéristique de l'état d'esprit révolutionnaire qui a saisi tout le pays pendant les années d'apres la première guerre mondialé.

La grève générale de décembre 1919 de Piatra Neamț, précédée d'une série de grèves partielles, a démonstré la force de la classe ouvrière, sa ferme décision de défenbre les révendications économiques et politiques traduites en actions directes envers les patrons capitalistes, contre l'état bourgeois.

En dépassant le cadre local et régional, la gréve générale de Piatra Neamț a bénéficié de la solidarité et de l'appui de tout le prolétariat roumain.

En brisant les nombreuses difficultés qui ont surgi, les ouvriers de Piatra Neamț, ont obtennu gain de cause „dans la guerre de classe", ce qui a déterminé des conséquences importantes pour le prolétariat de cette région.

Partie integrante des effervescences révolutionnaires de l'époque, les actions des ouvriérs de Piatra Neamț, ont réprésente une page mémorable de l'histoire des luttes du prolétariat roumain.

93. „Reformatorul" din 26 dec. 1919. Se invoca motivul că cei 9 arestați erau reținuți din ordinul Parchetului Curții marțiale din Iași.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

PROBLEME DE ONOMASTICĂ

CONSTANTIN MATASĂ

ONOMASTICA românească de acum două-trei sute ani în urmă din cuprinsul județului Neamț și din orașul Piatra, mai ales, este de un real folos pentru cunoașterea unor aspecte din trecutul nostru mai apropiat. M-am documentat în această problemă după o veche statistică a Parohiei Precista, parohie ce se întindea odinioară pe mai bine din jumătatea Tîrgului. Folositoare documentări ne dau și vechile „Mitrici" pe unde se găsesc scăpate de desele evacuări din timpul războaielor.

Această problemă se urmărește aici pe mai multe capitole de unde e venit strămoșul, ce meșteșug practica și ce slujbă avea, etc.

Funcțiuni sau slujbe. Ceaușul, Căpitanu, Sergentul, Hotnog, Vornicul și Vornicelu, Catană, Popa, Popescu, Popovici, cum și Preutescu, Diaconescu și Dăscălescu.

Meșteșugari. Dogariu, Butnariu, Rotariu, Herghelegiu, Harabagiu și Cărăușu, Lăcătușu, Ferestăoariu, Baciu și Ciobanu, Scutariu, Cojocariu, Cimpoiașu, și Scripcariu, Zugravul și Iconariu.

Numele de familie ce ne arată de unde sînt veniți. Crăcăoanu, Giroveanu, Gîrcineanu, Ungureanu, Olteanu, Vrînceanu, Grințescu, Mocanu, Țuțuianu, Bretcanu, Ungureanu, Olteanu, Vrînceanu, Grințescu, Mocanu,

Porecle din care unele s-au transformat în nume de familie. Tapalagă, Covrig, Roșu și Brîu roș, Albu, Lungu, Juncu, Nagît, Cucoș, Buftea, Oțet, Otiavă, Mîndru, Lăudatu, Negru și Negură.

Străini. Anemțoaicei, Ferenț, Rusu, Ungureanu, Munteanu, Cazacu, Forman, Mențel, Huțanu, Armeanu, Floș, Trapel, Torineli, Zane, Novacovschi, Cerchez, Vagner, Grecu, Turcu, Trambischi, Bulgaru.

Din prezentarea elementelor de mai sus se desprinde constatarea unei afluențe puternice spre orașul nostru, afluență ce-și are ca punct de plecare mai multe motive, din care cel mai puternic constă în condițiile de viață atît de favorabile din această regiune. Ascuns între munți și departe de marea arteră de circulație din valea Siretului, pe care se scurgeau spre apusul bogat al continentului nostru, valuri după valuri de popoare migratoare ce roiau din răsărit.

Regiunea aceasta întrunea apoi condiții de viață deosebit de importante, multe și variate. O apă navigabilă — Bistrița — străbătea orașul făcînd cărăușie ieftină cu produsele ce veneau din sus, tocmai de la izvoarele ei, de prin satele de acolo cu oameni harnici și cuprinși... Pe de

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

altă parte, pădurile nesfîrşite din jurul oraşului, dădeau oamenilor o materie primă de mare importanţă — *lemnul* — şi mai ales lemnul de brad atît de căutat mai ales de lumea nevoeşă pentru mica industrie şi construirea caselor.

Regiunea oraşului Piatra se bucura şi de o climă prielnică, fiind apărat de vînturi şi viscole mari prin brîul de munţi ce-l înconjoară şi-l străjuesc.

Spre a scăpa de dijme şi mai ales de plata *„boierescului"* datorat proprietarului moşiei, pe care se găsea satul, multă ţărănime fugea şi se aşeza la oraş pentru că aici era mai liberă şi scutită de povara angaralelor din sat. Meşteşugarul de asemenea, găsea la oraş nu numai materia primă de care avea nevoe, dar şi cumpărători pentru rodul muncii lor. Oraşul oferea apoi omului şi multe alte înlesniri privind mai ales *şcoala şi sănătatea.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

COLECȚIA DE ARTĂ POPULARĂ V. HEISU

GEORGETA STOICA

Inițiativa de a deschide o expoziție de artă populară la sediul muzeului, într-un județ în care lipsește un muzeu etnografic sau de artă populară, trebuie salutată cu toată căldura.

Inițiativa oricît de meritorie, ar fi putut rămîne vreme îndelungată în stadiul proiectului dacă un mare iubitor al creației populare, V. Heisu, n-ar fi pus la dispoziția muzeului, o adevărată comoară, adunată în decursul anilor din satul Răcăciuni și alte cîteva din aceeași zonă.

Colecția formată încetul cu încetul, ilustrează de fapt pasiunea și munca de o viață a colecționarului

În modul cum a fost constituită această colecție se întrezărește preocuparea acestui îndrăgostit de artă populară nu numai de a aduna cu orice preț obiecte frumoase pentru plăcerea proprie ci de a le putea folosi în scop științific pentru studii viitoare.

Colecția compusă în total din 700 obiecte, în majoritate piese de port — cămăși femeiești din bumbac și borangic, catrințe din lînă cu alesături, marame, bete, cămăși bărbătești, cioareci și brîie — dar și țesături de interior — ștergare, scoarțe, lăicere — reprezintă perfect creația populară dintr-o microzonă a văii Siretului, foarte puțin cercetată și aproape de loc reprezentată în muzee.

Concepția științifică care a stat la baza constituirii colecției este ilustrată în faptul că, V. Heisu a urmărit pe de o parte constituirea unor *ansambluri de costume complete ,iar de pe altă parte adunarea unor serii de obiecte* care să ilustreze evoluția diferitelor piese în timp.

Astfel, urmărind seria de costume complete expuse la muzeu, cercetătorul ca și vizitatorul obișnuit își poate da seama de bogăția portului din această parte a țării, de condiționarea lui de diverși factori sociali, istorici, climatici, de vîrste ș.am.d. În același timp costumele respective ilustrează forța creatoare și imaginația celor ce în clipe de răgaz au înflorit piesele de îmbrăcăminte folosite în zilele de muncă sau de sărbătoare. V .Heisu n-a omis nici cercetarea obiceiurilor și riturilor de trecere, fapt ilustrat în colecția prin costumele de nuntă, țesăturilie legate de ceremonialul nunții, botezului sau înmormîntării.

Preocuparea pentru constituirea unor serii de obiecte, care să ilustreze evoluția diferitelor piese de port a crescut considerabil valoarea științifică a colecției Heisu. Pe lîngă piesele expuse în muzeu, care nu reprezintă nici

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de departe bogăția colecției, seriile de cămăși — în special femeiești — de catrințe și androcuri, de brîie, bete și ștergare de cap — de la cele mai simple, pînă la cele mai complicate din punct de vedere ornamental, aflate în această colecție reprezintă un izvor neprețuit de studiu asupra dezvoltării artei populare din comuna Răcăciuni. Și, dacă unele dintre piesele care formează aceste serii sînt lipsite de calități artistice, ele au meritul de a fi adevărate documente fără de care nu s-ar putea efectua un studiu complet al portului din această microzonă.

De cele mai multe ori, colecțiile apărute din dragostea și pasiunea unor nespecialiști păcătuiesc prin lipsa de documentare științifică, ceea ce transformă aceste colecții în conglomerate de obiecte frumoase și de curiozități fără nici o valoare. Este deosebit de meritoriu că V. Heisu s-a preocupat și de această latură — întocmind cu ajutorul specialiștilor de la Muzeul din Bacău inventare și fișe științifice complete. Datorită acestui fapt cercetătorul poate constata în orice moment de unde provine și cît de veche este o piesă, cum se numește și cum a fost decorată, cine a fost autorul și unde a deprins meșteșugul etc.

V. Heisu s-a dovedit a fi un important factor de cultură care a pus la dispoziție întreaga sa colecție spre vizitare nu numai în cadrul expoziției organizate la Muzeul din Bacău dar și în cadrul unei expoziții permanente deschise la Răcăciuni.

Colaborarea dintre muzeu și colecționarul de artă populară, V. Heisu s-a dovedit fructuoasă din toate punctele de vedere. Înțelegerea specialiștilor din muzeu pentru munca pasionată depusă de acest colecționar neobosit se manifestă și în modul în care au fost prezentate obiectele respective, în faptul că au adăpostit colecția în „locașul muzeelor".

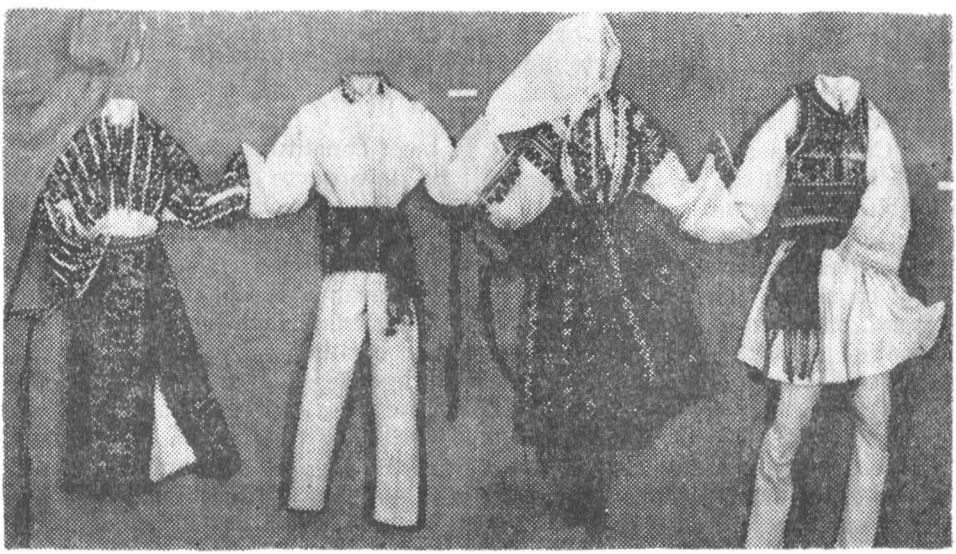

Fig. 1 — Costume femeiești și bărbătești.
Răcăciuni.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

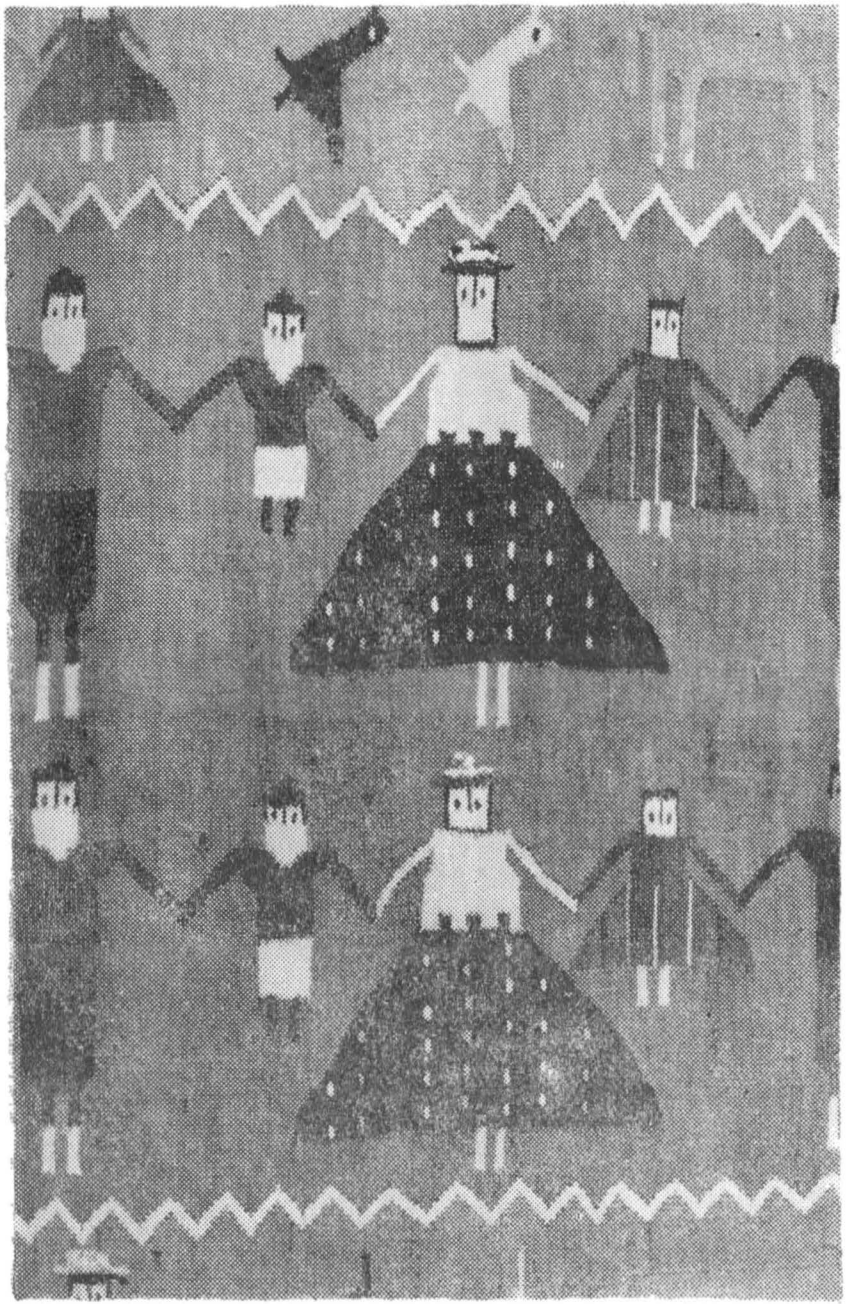

Fig. 2 — Lăicer decorat cu figuri antropomorfe şi zoomorfe.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 3 — Costum de femeie cu cămașă de borangic și androc. Răcăciuni.

Fig. 4 — Costum bărbătesc cu bondiță. Răcăciuni.

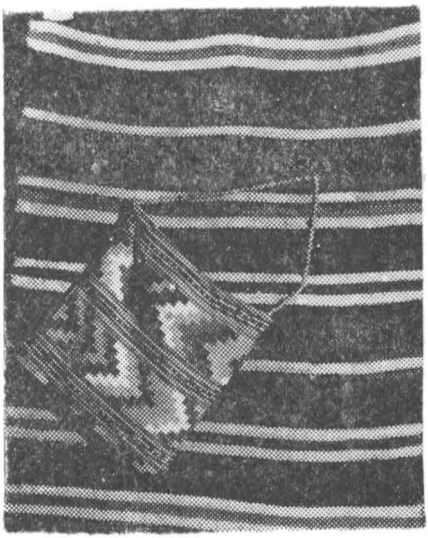

Fig. 5 — Lăicer din păr de capră și traistă. Traistă din lînă cu alesături. Orbeni.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

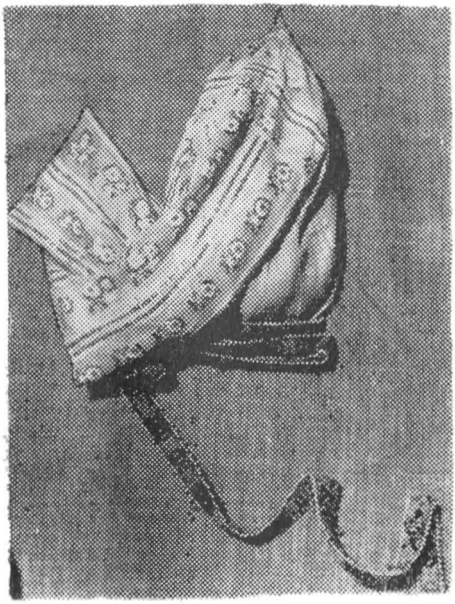

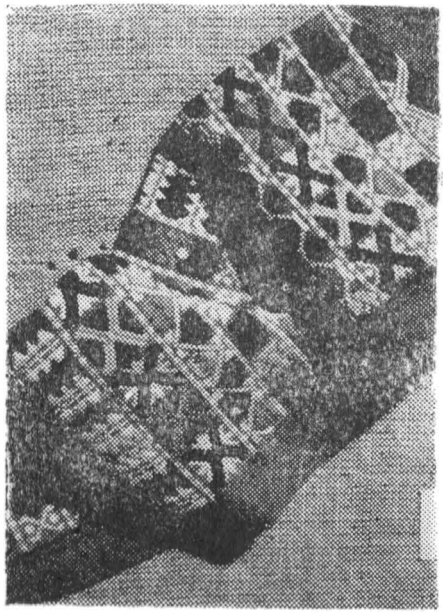

Fig. 6 — Cămașă femeiască din borangic cu alesături. Brîu din lînă cu alesături. Pănceşti.

Fig. 7 — Costum bătrînesc de femeie. Răcăciuni.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

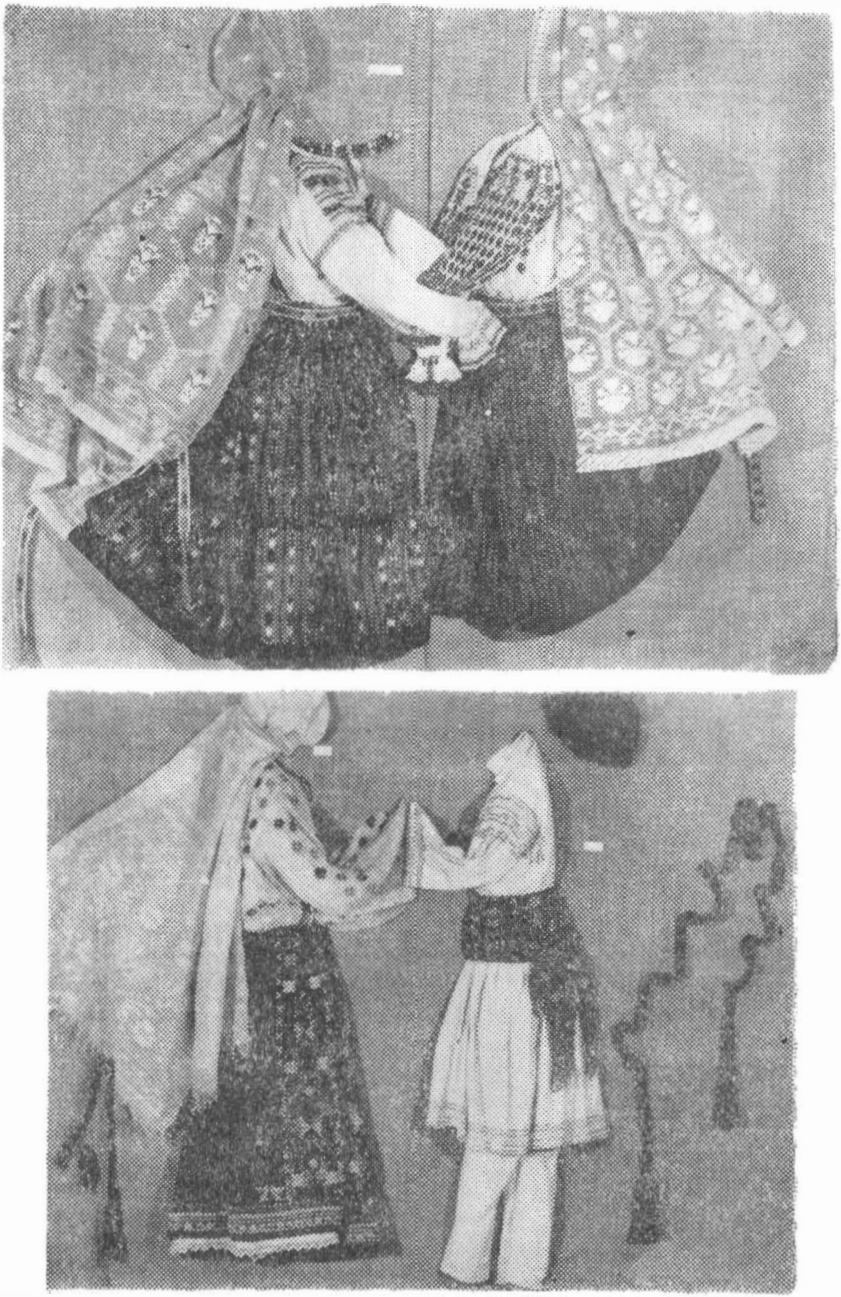

Fig. 8 — Costume femeieşti cu marame. Răcăciuni şi Orbeni. Costum femeiesc şi bărbătesc din Orbeni.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 9 Costum femeiesc cu androc. Păncești.

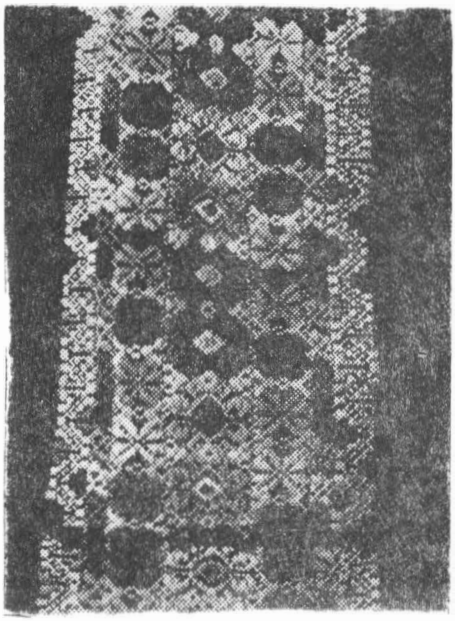

Fig. 10 — Detaliu de catrință din Răcăciuni.

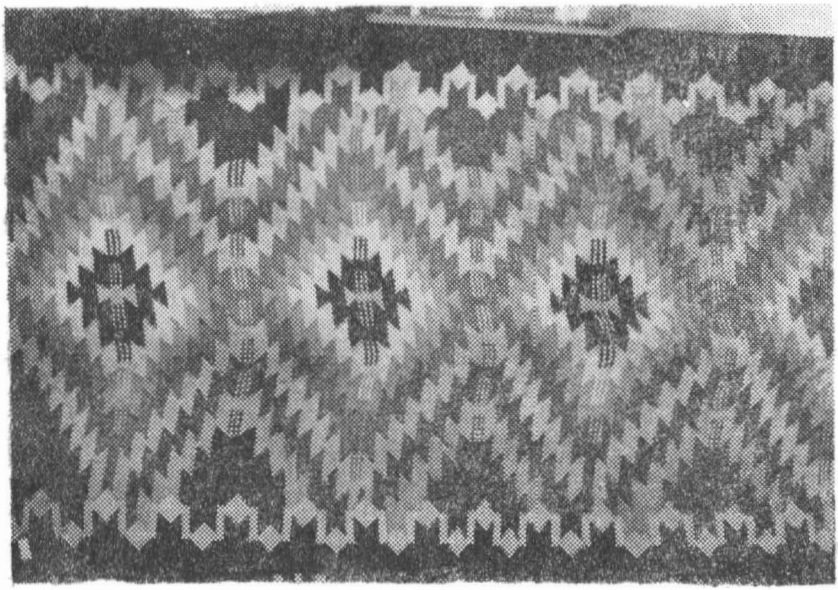

Fig. 11 — Lăicer decorat cu roate. Băseşti—Pîrjol.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

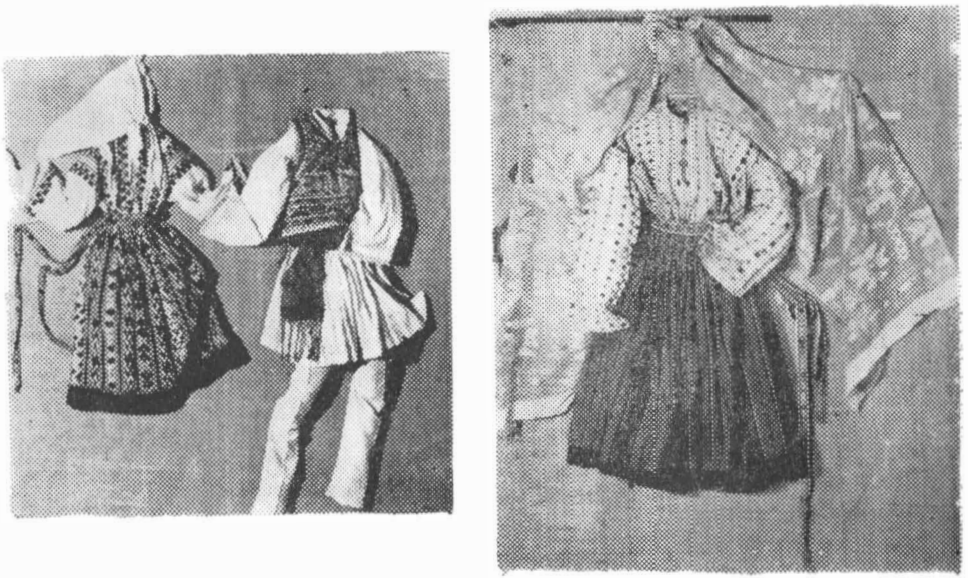

Fig 12 — Costum femeiesc şi bărbătesc
din Răcăciuni şi Orbeni. Costum femeiesc
cu cămaşă de borangic şi androc.

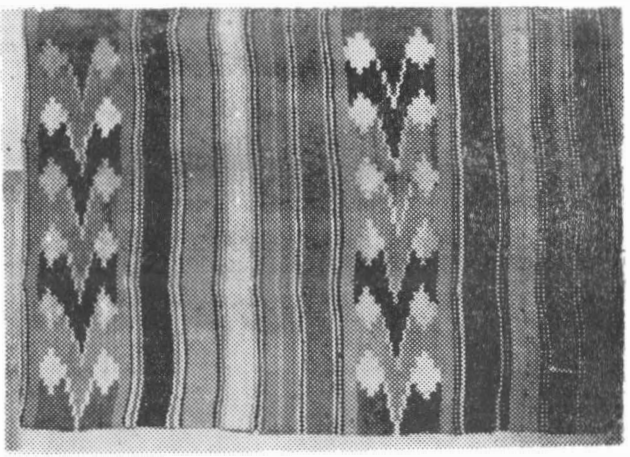

Fig. 13 — Lăicer ales cu pomul vieţii.
Răcăciuni.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CERCETAREA ETNOGRAFICĂ ŞI MUZEUL DE ETNOGRAFIE — CERINŢE IMPERIOASE ÎN JUDEŢUL BACĂU

GEORGETA STOICA

Cu cinsprezece ani în urmă oraşul Bacău se număra printre cele mai sărace aşezări citadine sub raport muzeistic. Cercetătorul sau călătorul obişnuit care dorea să ştie cîte ceva despre trecutul sau realizările contemporane era obligat să se informeze pe căi lăturalnice sau să viziteze monumentele istorice din împrejurimi. Şi iată că în prezent datorită muncii neobosite şi entuziaste a unui colectiv de muzeografi, înţelegerii şi sprijinului organelor locale de partid şi de stat, în Bacău se află un muzeu de istorie, un muzeu de artă şi un muzeu de ştiinţe naturale, organizate după cele mai moderne criterii muzeografice. Cele trei muzee pun la dispoziţia marelui public şi a specialiştilor un material bogat şi interesant din judeţul Bacău cu ajutorul căruia se conturează specificul zonei pe plan istoric sau artistic, din punct de vedere al florei sau al faunei. Din acest ansamblu lipseşte doar un muzeu de etnografie.

Orice om, orice familie, orice comunitate umană au tradiţii care le definesc în raport cu alţi oameni, cu alte familii, cu alte comunităţi umane. Aceste tradiţii dacă sînt foarte vechi, nu se mai păstrează decît sub formă de vestigii mai mult sau mai puţin ruinate, mai mulţi sau mai puţin acoperite cu straturi de pămînt sau de construcţii rezultate din activitatea umană mai recentă. Sarcina regăsirii acestor vestigii, identificării, explicării şi punerii lor în valoare a revenit arheologilor din Bacău. Muzeul de arheologie adăposteşte şi prezintă publicului documentele descoperite în acest fel.

Anumite tradiţii s-au transmis peste secole, altele dimpotrivă sînt mai recente şi aparţin strămoşilor noştri direcţi. Ele sînt adesea încă vii, dacă nu în viaţa cotidiană măcar în memoria bătrînilor comunităţii. Ele sînt mai complexe decît cele pe care le relevă arheologia, deoarece ele vorbesc : obiectele nu sînt moarte, ci asociate unui context. Ele aparţin etnografiei.

Arheologia şi etnografia pot fi considerate două aspecte ale aceleaşi ştiinţe, care studiază viaţa omului şi a societăţii. Importanţa lor este similară.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Trebuie să recunoaștem însă că arheologia ca disciplină a fost mai de timpuriu organizată și datorită unor descoperiri spectaculoase, mai cunoscută. Etnografia mai puțin apreciată pînă în curînd, mai puțin înțeleasă în afara cercurilor de specialiști ar trebui să se bucure de aceeași popularitate ca arheologia și chiar s-o depășească, deoarece așa cum am văzut este mai vie.

Pe plan internațional însă se constată dimpotrivă — așa cum rezultă din raportul reuniunii ICOM ținut la Bagdad în 1967 — două fenomene simultane:

— snobismul pentru „arta primitivă" sau pentru „pitoresc", care se manifestă în cadrul publicului din țările cu nivel economic foarte ridicat;

— disprețul mai mult sau mai puțin mărturisit față de aceste vestigii în țările slab dezvoltate sau în curs de industrializare

În primul caz este vorba de necunoașterea și incapacitatea de a aprecia adevăratele valori umane. În al doilea caz este vorba de un traumatism cultural, născut din prăpastia care se deschide tot mai adînc între trecutul obscur și viitorul și pe care tineretul mai ales, îl dorește prezent.

Cunoașterea, aprecierea valorilor tradiționale trebuie să apropie popoarele și să constituie un mijloc de legătură între trecut și viitor, ambele fiind fațete ale aceluiași viitor uman.

Admițînd punctul de vedere exprimat mai sus, trebuie să admitem de asemenea necesitatea imperioasă de a colecționa în vederea conservării și punerii lor în valoare, spre profitul publicului și al specialiștilor, obiectele aparținînd culturii materiale și spirituale populare care formează obiectul etnografiei. Este un adevăr repetat adesea, atunci cînd se vorbește despre transformarea rapidă, adesea radicală a orașelor și satelor din țara noastră. Această transformare a avut loc într-un ritm foarte intens și în județul Bacău și duce pînă la urmă la dispariția mai mult sau puțin rapidă a tot ceea ce nu este modern, adică a tradițiilor, a producției artistice populare, a costumelor, etc. Această transformare se petrece în favoarea unei civilizații de tip universal care prezintă avanagii incontestabile dar care uneori poate să nu aibă rădăcini în tradiție.

În cele mai multe țări industrializate din Europa și America, etnologia este pe cale să se confunde cu arheologia. Dacă în țara noastră procesul nu este încă atît de avansat el este totuși rapid așa că ne rămîn puțini ani pentru prezervarea patrimoniului cultural tradițional de valoare inestimabilă pe care-l avem, dar care piere pe zi ce trece tot mai mult. Este suficient să amintim anumite regiuni ca Valea Jiului, Hunedoara, Bicaz, Săvinești, Onești, ș.a., unde industrializarea a dus la modificarea vieții însăși, o orașelor și satelor, unde obiectele și uneltele tradiționale ale vieții cotidiene au fost înlocuite în cîțiva ani cu obiecte de factură industrială, conform noilor cerințe.

În județul Bacău, unde dezvoltarea industriei și tranformarea socialistă a satului încep să intre și ele în tradiție, fenomenul devine în mod special foarte acut. La aceasta se adaugă problema contactelor directe dintre turiști sau colecționari cu populația.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Evident nu expunem aceste fapte pentru a încerca să oprim progresul în vederea renaşterii sau conservării trecutului, nici pentru a pune la îndoială avantagiile acestor transformări pentru binele omului. Dorim numai să subliniem cu mai multă tărie că tradiţiile, cunoaşerea lor, conştiinţa valorilor, fac parte din acest mod de viaţă mai bun, din acest umanism pe care socialismul îl oferă omului. De aici rezultă necesitatea cercetărilor etnografice şi a organizării unui muzeu etnografic în judeţul Bacău.

Cercetarea etnografică este o misiune foarte nobilă care trebuie înţeleasă şi din alt unghi de vedere.

Etnografia nu este o ştiinţă a trecutului, o ştiinţă a ceea ce moare şi şi dispare fără încetare în societate. Studiind cultura populară dintr-o zonă, ea caută mai întîi rădăcinile istorice şi aspectele cele mai arhaice, pentru a putea înţelege prezentul. În acelaşi timp etnografia se ocupă în egală măsură de fenomenele care anunţă şi pregătesc viitorul.

Sarcina etnografului nu încetează niciodată. Într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat, cînd în judeţul Bacău toate aspectele culturii populare actuale vor fi complet transformate ele vor constitui un nou subiect de cercetare etnografică.

În judeţul Bacău cercetarea etnografică este la început : nu s-a făcut pînă în prezent prospecţii sistematice, echipele de cercetare pe teren au fost rare şi au aparţinut unor muzee centrale. Rezultatele sînt prin urmare dispersate în diferite părţi — Iaşi, Bucureşti, Sibiu — şi în publicaţii de specialitate diferite. Această situaţie este defavorabilă deoarece nu există o bază serioasă de la care să se pornească în viitor. Această situaţie prezintă şi unele avantagii în sensul că programul poate fi conceput numai în funcţie de normele ştiinţifice şi de scopul urmărit.

Pentru a realiza o cercetare planificată, sistematică, ea trebuie coordonată şi controlată de un organism care să fie înzestrat cu mijloace materiale şi cu personalul necesar. Acest organism care trebuiesă fie muzeul va avea sarcini multiple şi anume :

1. culegerea tuturor informaţiilor şi documentaţiei existente (bibliografie, documente, inventare de colecţii audiovizuale realizate de radio, televiziune, cinematografie, recensăminte ale colecţiilor etnografice sau folclorice private pe teritoriul judeţului) ;

2. definirea zonelor de cercetare ;

3. stabilirea unei ordini de prioritate a zonelor şi problemelor de cercetare în funcţie de ritmul transformărilor ;

4. urmărirea permanentă a programului pe măsura culegerii datelor de teren şi revizuirea priorităţilor în funcţie de progresul dezvoltării industrializării ;

5. coordonarea activităţii echipelor.

Fiecare echipă va trebui să fie compusă din cercetători cu experienţă şi înzestrată cu echipamentul necesar (aparate foto, pentru filmare şi magnetofon).

De o importanţă deosebită pentru bunul mers al cercetării sînt metodele folosite. Este imposibil ca în cîteva cuvinte să se indice o metodă universal valabilă de cercetare .Trebuie aleasă cea mai bună în funcţie

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de circumstanţe, de teren, de scopul cercetării ; ele pot fi combinate. În stadiul iniţial, cu un personal mai puţin experimentat, este bine să se înceapă cu tehnici simple, verificate :

a. metoda „inventarierii", bine condusă şi exploatată, poate permite realizarea unei monografii aproape perfecte. Ea se caracterizează prin cercetarea meticuloasă a tuturor aspectelor etnografice, fără să neglijeze nici cele mai modeste probleme. Datorită acestei metode care porneşte de la cercetarea obiectelor, cercetătorul poate aborda succesiv domeniul social, ideologic etc. În plus, această metodă bazată pe cercetarea obiectelor, oferă mari avantagii pentru utilizarea ulterioară a materialului colectat în muzeu ;

b. metoda „genealogică" este un mijloc simplu de a urmări un fenomen în timp, cît de departe permite memoria subiectului examinat. Această metodă istorică poate da măsura evoluţiei structurilor familiale, sociale etc. ;

c. metoda „statistică" în măsura în care se bazează pe chestionare este mai dificil de practicat. În cea mai mare parte din cazuri această metodă trebuie rezervată pentru sondagiile de verificare.

În cazul cercetărilor de salvare, va fi adesea imposibil să se aplice o metodă în toată rigoarea ştiinţifică. Cercetătorul va trebui în acest caz să se adapteze condiţiilor şi să ţină seama de factorul timp. În cel mai rău caz, el va fi obligat să se mulţumească cu o colecţionare rapidă, analoagă „perieghezelor" arheologice. Fiecare obiect colecţionat va trebui să fie însoţit de o fişă descriptivă completată pe teren cu cea mai mare grijă ; acest fapt va permite folosirea ulterioară a obiectelor pentru publicarea sau prezentarea în muzeu.

Cînd echipa de cercetare dispune de timpul necesar, ea va trebui să consacre eforturile sale cunoaşterii complete a zonei şi comunităţii umane alese, sub toate aspectele. În acest caz se va face o anchetă de tip clasic a cărei organizare se poate prezenta astfel :

a. Lucrări preliminare — despuirea documentelor ;
— luarea de contact de la distanţă ;
— stabilirea planului de cercetare ;
— preparative materiale.

b. Desfăşurarea campaniei — contactul cu autorităţile locale ;
— recunoaşterea generală a subiectului ce urmează a fi cercetat ;
— aplicarea planului de lucru.

c. Elaborarea rezultatelor.

În clasificarea ICOM, muzeele de etnografie constituie o categorie aparte. Muzeul este rezultatul practic al cercetării etnografice şi asigură două funcţii esenţiale :

a. conservă rezultatele cercetării ; b. le pune la îndemîna marelui public.

Muzeul etnografic ideal trebuie să dea imaginea „terenului" şi nu orice imagine, ci una complet comentată, amănunţită, vie. Multe muzee acordă preferinţă excesivă pentru un aspect sau altul de civilizaţie şi ne-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

glijează pe toate celelalte. Imaginea zonei este deformată în acest fel, dezechilibrată, adesea inutilizabilă pentru un studiu de sinteză.

Pentru ca în muzee imaginea „terenului" să fie cît mai exactă şi mai completă singurul mijloc este de a folosi şi utiliza cu rigoare pentru formarea colecţiilor metoda inventarului atît de apreciată la Marcel Mauss. Cu alte cuvinte întocmirea catalogului care să cuprindă toate activităţile individuale, familiale sau colective în toate domeniile tehnice, materiale, estetice, sociale, juridice şi religioase.

Se poate considera că recolta etnografică a fost bine făcută cînd în fiecare rubrică din catalog vom găsi obiectele respective, de la cea mai modestă unealtă de lucru a pămîntului, la elementele de podoabă sau cele de cult.

Muzeul etnografic trebuie să cuprindă în afara obiectelor, şi o ilustraţie audio-vizuală completă fără de care colecţiile vor apare rupte de realitate. În concepţia modernă muzeul nu mai este doar un depozit cu tot felul de obiecte rare, curioase sau frumoase ci trebuie să fie un laborator.

Ca urmare a transformărilor ce au loc în toată ţara, într-un viitor apropiat „terenul" se va schimba sau va dispare. În acest moment muzeul, constituit pe baze ştiinţifice din vreme, va căpăta o valoare inestimabilă, deoarece va deveni „terenul însuşi", locul în care vizitatorul va afla ceea ce înseamnă tradiţia locului, singurul loc în care cercetătorul va putea să mai găsească informaţiile de care are nevoie.

El va găsi aceste informaţii numai dacă muzeul n-a fost conceput ca ca un fel de cimitir al trecutului ci dimpotrivă dacă a fost conceput ca un instrument de salvare al unor elemente vii. Dacă etnografii au lucrat pe teren, privind fiecare obiect ca un martor, dacă au consemnat cu grijă toate observaţiile pe fişă, dacă au înregistrat gesturile pe peliculă şi sunetele pe bandă, muzeul va fi un adevărat document asupra vieţii comunităţii umane.

Astfel apare clar că muzeul nu are rolul limitat de a asigura restaurarea şi conservarea obiectelor ci trebuie să aibă ca scop culegerea şi organizarea tuturor datelor susceptibile să le confere o viaţă reală.

Muzeul trebuie să asigure în acelaşi timp prezentarea diferitelor elemente, în aşa fel ca vizitatorul să poată privi şi înţelege viaţa altor oameni, într-un judicios echilibru de factori ştiinţifici, didactici, estetici şi în respectul valorilor materiale şi spirituale ale trecutului.

Apoi, muzeul trebuie să devină un organism permanent de cercetări pentru muzeografi, de cultură pentru marele public, unde se găsesc reunite şi vii toate elementele care constituie personalitatea proprie fiecărei zone, fiecărei societăţi.

Acestea sînt argumentele ştiinţifice şi culturale care justifică crearea muzeelor etnografice în centrele judeţene. Se poate spune că nu este doar o necesitate ci o datorie de onoare care sîntem siguri, că este în vederile colectivului ştiinţific de muzeografi din Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CONTRIBUȚII LA STUDIUL POPULAȚIEI ORAȘULUI VASLUI

N. N. LUPU

Orașul Vaslui face parte din generația orașelor feudale vechi și provine dintr-un tîrg de vale.

Situat în partea centrală a Podișului Bîrladului, la confluența pîraielor Rahova și Vaslui cu Bîrladul, orașul Vaslui ocupă partea sudică a dealului Morii (120 m), pînă în lunca joasă a Bîrladului și a pîrîului Delei. Această așezare geografică coincide cu o zonă de convergență a unor drumuri foarte importante ce vin dinspre nord-sud, est și vest, drumuri ce se suprapun în parte peste arterele de circulație vechi cu importanță internațională. Amintim printre acestea vechiul drum de negoț internațional, care lega orașele galițiene, Cracovia și Lemberg cu cetățele și orașele de la gurele Dunării și de la Marea Neagră. Această așezare geografică, favorabilă activității umane, precum și anumite condiții social istorice, au determinat apariția și dezvoltarea orașului, care în anumite perioade s-a înscris între cele mai importante din Moldova.

Pentru prima dată, orașul Vaslui, este pomenit în documente în 1375. Așezat pe drumul comercial amintit, încă din timpul lui Alexandru cel Bun (1400-1432) a avut funcția de vamă, de strajă militară și chiar de reședință domnească. Orașul Vaslui este menționat ca scaun domnesc pe vremea lui Ștefan cel Mare (1470). Încă din 1447 se spune că tîrgul Vasluiului își avea hotarele sale, ocolul său ca moșie. În 1490, Ștefan cel Mare dă vasluienilor marele uric, în care arată că a cumpărat, El domnul, cu 1490 zolți tătărăști, 16 sate și siliști de la proprietarii din loc și le afurosește tîrgului (tîrgul nostru al Vasluiului). (11)

Perioada 1400-1500 este o perioadă de înflorire și dezvoltare continuă a tîrgului. Începînd cu anul 1538, are și funcția de județ. După mutarea capitalei la Iași și fixarea scaunului vorniciei mari a Țării de Jos la Bîrlad, Vasluiul începe să decadă, menținîndu-se pînă în zilele noastre la nivelul unui oraș mic, cu o dezvoltare foarte lentă.

Populația orașului Vaslui.

Primele știri care merită a fi luate în seamă sînt acelea din Codex Bandinus.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În 1646, după acest izvor, Vasluiul numără cca 400 case adică mai bine de 1000 locuitori. Dacă nu este chiar exactă această cifră, totuşi nu este departe de adevăr deoarece în condica liuzilor din 1803 se menţionează 227 birnici, cca. 1100 suflete.

În catagrafia tîrgului şi ţinutului Vaslui din 1820, tîrgul cuprindea 470 liude, ceea ce ar face peste 2000 suflete.

După catagrafia Vasluiului pe anul 1831 tîrgul Vasluiului număra 477 de liuzi adică 2.300 suflete.

Date asupra populaţiei Vasluiului bazate pe un recensămînt sînt acelea din 1859-1860.

Din această statistică Vasluiul numără 4334 locuitori. Din 1859 şi pînă la 1899 nu s-au efectuat decît numărători cu caracter fiscal, neglijînd o bună parte din populaţia neimpozabilă, aceste numărători nu pot fi luate în considerare.

De pe linia tradiţională a recensămîntului fiscal s-a ieşit cu începere din 1889 aşa că rezultatele acestei statistici pot fi folosite cu succes.

Populaţia Vasluiului după această statistică era la 1889 de 9171 locuitori.

Primul recensămînt cu adevărat general al populaţiei României este cel din 1912 după care Vasluiul număra : 10 397 locuitori.

La recensămîntul efectuat în 1930, oraşul Vaslui a avut o populaţie de 15.310 locuitori. La cel din 1941, numărul locuitorilor a fost de 13.887 locuitori, iar în 1948 după trei ani de refacere economică abia ajunge la 13.738 locuitori, deci mult sub nivelul anului 1930. Dinamica populaţiei în anii construcţiei socialiste ne arată o creştere rapidă a populaţiei acestui oraş, totuşi mult sub nivelul majorităţii oraşelor din ţară. Datele statistice scot bine în evidenţă aceasta.

Anul	1948	1956	1960	1963	1965	1966	1967	1968
Nr. loc.	13738	14850	15818	16675	17024	17950	18769	19823

Respectiv în ultimii 20 ani, populaţia acestui oraş abia a crescut cu 6085 locuitori, ceea ce înseamnă extrem de puţin, avînd în vedere faptul că Vasluiul se găseşte într-o regiune unde densitatea aşezărilor urbane este sub media pe ţară. Aceasta se datoreşte în primul rînd industriei încă slab dezvoltate a acestui oraş şi funcţiei sale predominantă de servicii ceea ce duce la un indice mic de urbanizare cu consecinţe negative în creşterea populaţiei şi dezvoltarea în general a oraşului. Industriile slab dezvoltate nu reprezintă perioada la care ne referim o atracţie deosebită pentru populaţia din jurul oraşului. Sporul natural ca şi cel migratoriu este redus, înregistrînd după cum reiese din graficul (1) chiar perioada de stagnare şi regres.

Dacă analizăm mai amănunţit dinamica populaţiei în ultimele secole observăm că au existat perioade de înviorare demografică (1831-1859, 1859-1899, 1912-1930, şi 1948-1969), întrerupte de perioade cînd populaţia creşte foarte puţin (1899-1912), s-au chiar de perioade de regres (1930-1941, 1941-1948).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Aceste perioade de înflorire sau de stagnare demografică coincid cu perioade de înflorire sau stagnare economică a acestei localități. Documentele cercetate (1, 2, 3, 4, 9, 10, 17) ne arată că pentru primele două perioade dezvoltarea demografică a fost impulsionată de dezvoltarea vieții comerciale a acestui tîrg, care atrage populații specializate în această funcție. Se poate observa în special o creștere rapidă în acest timp a populației evreești, (menționată în acest oraș alături de armeni și greci încă din 1525) dar cu o creștere evidentă între 1831-1899 după cum reiese din următoarea statistică :

Anul	1803	1820	1831	1838	1859	1899	1930	1941
Nr. loc.	64	180	144	892	1202	3742	3275	3575

A treia perioadă de dezvoltare demografică (1912-1930) corespunde capitalismului, respectiv începuturilor dezvoltării industriei. Aceasta, alături de funcția administrativă de județ, a avut un rol important, determinînd un spor migratoriu pozitiv, care se reflectă în creșterea mai activă a populației. Acestei perioade îi urmează o perioadă de regres demografic. Între anii 1930-1948 Vasluiul ca și alte orașe din Moldova, datorită crizei economice, datorită războiului și urmărilor acestuia, datorită secetei din 1946-1947, înregistrează o scădere evidentă a numărului de locuitori. Redresarea din acest punct de vedere se face foarte greu și foarte încet. Aceasta datorită faptului că prin legea administrativ teritorială din 1950, Vasluiul își pierde funcția administrativă de județ fiind transformat în reședință de raion. Pe de altă parte industriile se dezvoltă foarte încet predominînd industria ușoară și cea locală, care antrenează un număr mic din populația activă.

Datele statistice din ultimul deceniu ne arată că din totalul populației active, populația ocupată în industrie a variat între 2,05 și 23,5%. Aceasta ne demonstrează că avem de a face cu un oraș cu indice de urbanizare foarte mic. În orașele de acest fel populația are o dinamică foarte puțin activă. Sporul total anual în ultimul deceniu a variat între 236 și 354 locuitori, cu tendință în ultimul timp chiar de scădere.

Acest spor avînd în vedere populația de 19.823 locuitori cît are Vasluiul în prezent, depășește puțin sporul din 1896 cînd datele statistice arată pentru acest oraș o creștere a populației cu 60 locuitori pe an. Din aceasta reiese că atît înainte de 1944 cît și după această dată, orașul Vaslui a avut un spor natural și migratoriu foarte redus.

Densitatea populației.

Densitatea populației a înregistrat o dinamică asemănătoare creșterii acesteia. În 1941 densitatea medie a populației orașului era de 73 locuitori/ha, cu o concentrare mai mare spre centru unde densitatea atinge 100 loc./ha și cu o densitate mult sub 60 loc./ha la periferie.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În ultimul deceniu populaţia a crescut cu aproximativ 6000 locuitori, dar observăm în acelaşi timp extinderea foarte mare a suprafeţei oraşului ceea ce are drept rezultat o densitate medie mică. Se observă aceiaşi concentrare în centrul comercial al oraşului şi aceiaşi dispersie spre periferie, cu unele tendinţe de concentrare în jurul unităţilor industriale.

Structura naţională a populaţiei oraşului Vaslui.

Privind din punct de vedere al elementelor etnice, Vasluiul deşi nu este un oraş mare, totuşi populaţia sa nu este omogenă şi n-a fost nici în trecut.

În această privinţă sînt foarte interesante relatările misionarului Bandinus, care a vizitat mai toate satele şi oraşele Moldoveneşti locuite de catolici în 1946.

„Odinioară zise Bandinus" locuitorii unguri erau în mai mare număr decît acum cîci locuiau în peste 300 case. Ei au avuţi biserică, paroh şi liude magistru, acum abea se cunosc urmele unde a fost templul odinioară. Templul a fost ars de poloni pe la 1626 şi răpite odoarele altarului. Azi sînt cîteva, din care cele mai multe au fost folosite de biserica din Huşi, între care o cruce de argint şi două potire frînte.

Reiese deci clar că altă dată oraşul Vaslui a avut pe lîngă populaţia sa băştinaşă formată din români şi o foarte însemnată populaţie ungurească care s-ar fi ridicat la cca. 1200 suflete. La data cînd misionarul vizitează oraşul nu mai erau decît 16 unguri ce locuiau 4 case. Împuţinarea ungurilor din Vaslui se datoreşte în bună parte ciumii ce a bîntuit după invazia polonă săvîrşită cu 20 ani înainte de sosirea lui Bandinus aici. Altă parte a fost împrăştiată sau luată în robie de către tătari.

Care este originea acestor unguri ? Explicaţii în privinţa prezenţii ungurilor la Vaslui ne dă tot Bandinus care spune că ungurii husiţi vin în Moldova la 1460 fiind alungaţi de Matei Corvin. Statistica din 1941 menţionează pentru Vaslui un număr apreciabil de unguri (101). Întrebarea care se pune e : sînt aceştia urmaşii vechilor coloniştii unguri în număr aşa de apreciabil în trecut în Vaslui, sau sînt recent veniţi. Înclinam pentru prima ipoteză şi credem că nu greşim, deoarece cifra de astăzi a putut fi rezultată numai prin sporul natural. Dacă admitem că într-o sută de ani, populaţia se poate dubla, în aproape 300 de ani de la 1646 la 1941, a putut nu numai să atingă această cifră, dar să şi o depăşească.

Un alt grup etnic îl reprezintă armenii. Dacă statistica din 1930, nu ne dă pentru oraşul Vaslui decît 9 armeni, nu tot aşa era situaţia în trecut pentru că tot Bandinus ne spune : „Valahii şi armenii" locuiesc deja acest loc, 300 de case sînt ale valahilor, iar ale armenilor 100 şi ambele naţiuni număr mai bine de 1000 de capete.

Se găseau pe atunci în Vaslui 400 de armeni şi au fosti probabil mult mai numeroşi în vremea lui Alexandru cel Bun care la 1418 înlesneşte colonizarea în Moldova a 3000 de armeni veniţi din Polonia. Armenii reprezintă nu numai pentru Vaslui ci pentru întreaga Moldovă din acea vreme, ele-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mentul etnic specializat în funcția comercială. Comerțul armean durează pînă la 1600 cînd este înlocuit în acest oraș cu comerțul grec ce durează pînă în 1800.

Numărul armenilor începe să scadă după 1439, cînd din cauza prădăciunilor tătarilor și arderea orașului ei se mută în altă parte.

Cît de eterogenă a fost populația tîrgului Vaslui de la începutul secolului XVI-lea se poate deduce și din jalba locuitorilor români vasluieni făcută către Ștefan Vodă cel tînăr contra negustorilor armeni, greci și evrei ce îi exploatau.

Cu timpul însă armenii s-au asimilat și continuă să se asimileze cu românii.

Evreii — sînt pomeniți în documente alături de armeni și greci ca negustori a acestui oraș încă din 1525. Numărul lor era neînsemnat în acele timpuri față de armeni și unguri. Cu timpul însă numărul lor a crescut considerabil atît prin sporul natural cît și prin infiltrații puternice dinspre Galiția, mai ales către 1869 și 1899, cînd ating numărul maxim în acest oraș (3742), an după care scad continuu.

Alte elemente etnice ale Vasluiului, însă de mai mică importanță numerică sînt : lipovenii, romii și nemții.

Lipovenii — sînt veniți din Rusia înainte de 1880. Ei formează o mahala care astăzi poartă denumirea de mahalaua lipovenească. Numărul lor este de cîteva sute de locuitori. Majoritatea sînt agricultori, o mică parte sînt meseriași și mai puțin sînt ocupați în industrie și comerț.

Romii — în număr redus locuiesc mai ales în partea orașului din spre valea Bîrladului, urmașii vechilor robi mănăstirești și chiar domnești. Numărul lor se cifrează la circa 250 locuitori.

Cel mai modest element etnic sub raport numeric sînt nemții, veniți ca meseriași și lucrători la diferite întreprinderi industriale la începutul sec. XX.

Din punct de vedere a structurii naționale atît în trecut cît și astăzi orașul Vaslui a fost foarte eterogen. Ținem însă să menționăm că întotdeauna elementul etnic cel mai numeros și cel mai reprezentativ a fost cel românesc. Celelalte naționalități au reprezentat și reprezintă procente reduse cu instabilitate de-a lungul secolelor destul de mare.

Structura profesională.

Referiri concrete putem face numai pentru ultimele decenii cînd avem date statistice mai exacte. Orașul Vaslui ca toate orașele din țară, în anii construcției socialiste a înregistrat schimbări importante în ce privește structura profesională. Totuși aceste schimbări sînt inferioare celor medii pe țară. Aceasta reiese din următoarele date statistice :

Din totalul populației de 17.950 locuiori la sfîrșiul anului 1966, populația activă reprezenta abia 36,2% față de 59,7% cît este media pe țară. Aceasta se datorește în primul rînd funcțiilor orașului, care nu reușește să antreneze în activități economice decît o parte din populația orașului. Pe de altă parte aceasta are drept consecință o slabă atracție a populației din jur de

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

către acest centru. Analizînd funcţiile de bază ale oraşului şi legat de aceasta structura profesională a populaţiei active, am constatat că funcţia de servicii deţine 61,4% din populaţia activă, urmează apoi industria căreia îi revine 20,5% şi agricultura cu 18,1%.

De asemeni, se observă un număr foarte redus de salariaţi cu calificare superioară. Din totalul populaţiei active 61,8% sînt muncitori cu calificare inferioară. Iată prin urmare consecinţele directe ale unui grad redus de dezvoltare a industriei.

Măsurile recente luate de stat privind dezvoltarea unor regiuni rămase în urmă şi organizarea ştiinţifică a producţiei au în obiectivul lor şi oraşul Vaslui.

Structura pe medii.

Oraşul Vaslui cuprinde şi cîteva localităţi din jur care formează zona preorăşănească imediată şi care aprovizionează piaţa oraşului cu produse agroalimentare. Aceste localităţi (Bahnari, Brodoc, Moara grecilor, Rediu, Viişoara) cuprind un procent destul de mare de populaţie rurală. Datele statistice actuale nu ne dau numărul acesteia, dar faptul că 18,1% din populaţia activă a oraşului este ocupată în agricultură ne demonstrează că aceasta există şi încă în proporţie mare. Cert este însă că populaţia urbană ce locuieşte în acest oraş depăşeşte 75% şi ea a predominat din totdeauna.

În concluzie, putem spune despre oraşul Vaslui că se găseşte în ce priveşte numărul locuitorilor la limita superioară a oraşelor mici.

Că are o densitate a populaţiei relativ mică şi dispusă concentric, încă de la începutul secolului XX.

Structura etnică este eterogenă păstrînd amprenta unor evenimente social istorice mai îndepărtate sau mai apropiate.

Structura profesională şi pe medii sînt o reflectare directă a gradului de dezvoltare economică a oraşului.

Perspectivele acestui oraş, actuală reşedinţă de judeţ sînt destul de mari. În ultimul timp se dă o atenţie tot mai mare industriei. Alături de industrii mai vechi ca cea de materiale de construcţii şi alimentară, a apărut în 1967, o fabrică modernă de confecţii, una de încălţăminte, în 1968 o fabrică de mobilă, în 1969 va intra în funcţie o fabrică de materiale termo izolatoare şi altele.

Aceasta este numai începutul redresării oraşului Vaslui, oraş vechi românesc, oraş care prin însăşi poziţia sa într-o regiune rurală trebuie să se dezvolte şi să valorifice la un înalt nivel resursele naturale şi umane existente în această regiune.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

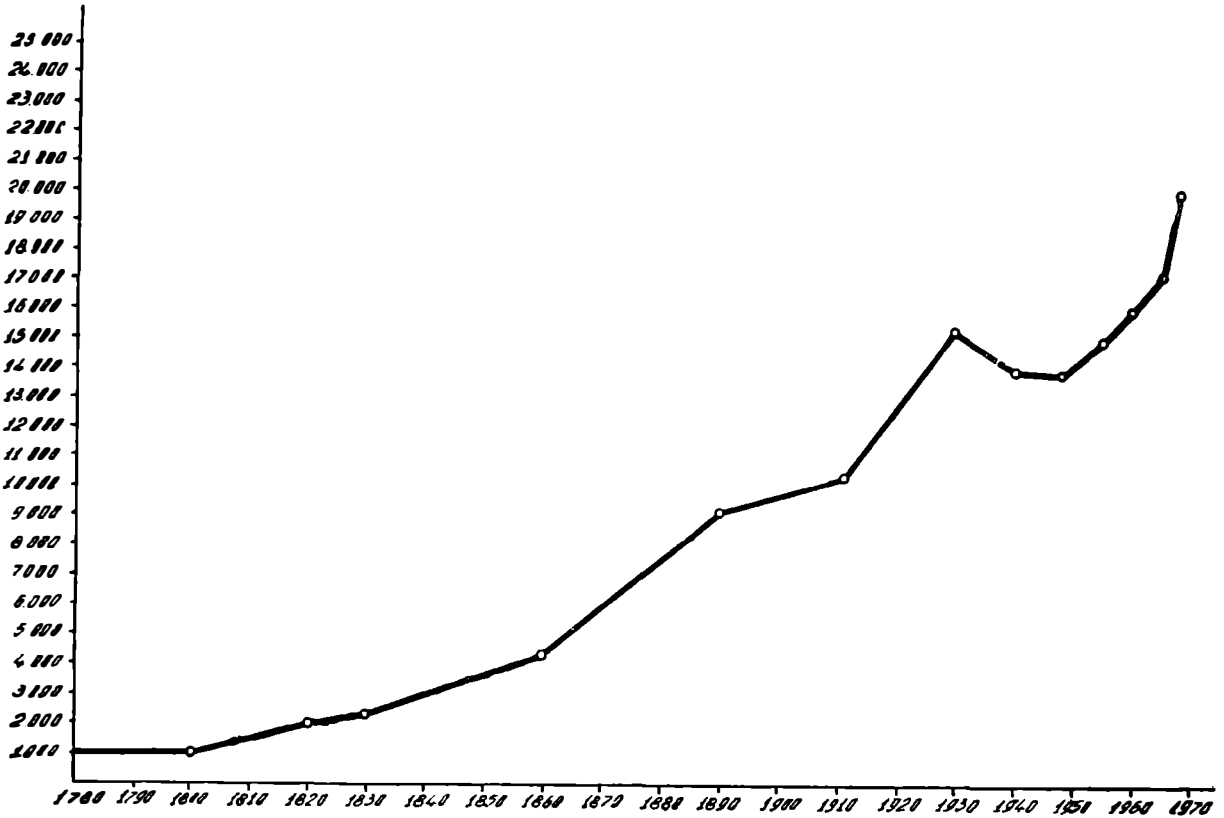

Evoluția populației orașului Vaslui în ultimile două secole

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

BIBLIOGRAFIE

1. Mihăilescu V. — O hartă a aşezărilor rurale din România. Bul., Societăţii Române de geografie. Tom. XL VI Buc. 1927.
2. Mihăilescu V. — România.
3. Mihăilescu V. — Contribuţii geografice (extras din Bul. Soc. regale de geografie 1926).
4. Năstase Gh. — Curs de geografie omenească a României.
5. Năstase Gh. — Principii de geografie omenească — Curs.
6. Năstase Gh. — Ungurii din Moldova la 1648 după „Codex Bandinus".
7. Simionescu I. — Oraşe din România. — Ed. Cartea Românească 1925 Buc.
8. Iorga N. — Drumuri şi oraşe din România.
9. Iorga N. — Drumurile de comerţ creatoare ale satelor româneşti.
10. Iorga N. — Drumuri vechi.
11. Ghibănescu I. — Vasluiul (Studii şi documente, vol. XV 1926, Iaşi).
12. Philippide Al. — Originea românilor, vol. I.
13. . . . . — Marele dicţionar geografic al României, Buc. 1898.
14. Cantemir D. — Descrierea Moldovei. — Ed. pentru literatură universală — Bucureşti, 1956.
15. Anghel I., Apostol P. şi colaboratorii — Judeţele României socialiste. — Ed. Ştiinţifică, Bucureşti 1969.
16. Şandru I. — Curs de geografie economică a României, Iaşi 1968.
17. . . . — Date statistice privind populaţia oraşului Vaslui. Direcţia de Statistică a judeţului Vaslui — 1969.

CONTRIBUTIONS A L'ÉTUDE DE POPULATION DE LA VILLE VASLUI

Résumé

La ville de Vaslui fait partie de la génération des villes féodales. Elle est située dans la partie centrale du plateau de Bîrlad.

La population de cette ville est de 17.950 habitants.

Dès sa création (1375) elle a eu une population très heterogène aussi bien sous l'aspect de la structure nationale que professionnelle.

L'évolution du nombre de la population de la ville et celle des densités de son foyer ont enregistré une série de particularités propres aux villes moldaves qui ont participé à l'histoire mouvementée de la Moldavie.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

INDUSTRIILE GRELE ALE JUDEȚULUI BACĂU ȘI DEZVOLTAREA LOR ÎN ANII SOCIALISMULUI

IULIA VĂCĂRAȘU

Județul Bacău participă cu aproape 4% în producția globală industrială a țării, situîndu-se din acest punct de vedere pe locul cinci, după municipiul București și județele Prahova, Brașov și Hunedoara. El este foarte bine reprezentat în economia industrială a țării, atît în industria grea cît și în industria ușoară. Industriile grele însă, au o pondere, o vechime și o importanță mult mai mare. Ele sînt grupate în special pe Valea Trotușului și în municipiul Bacău, legate fiind de prezența unor importante resurse naturale și de forță de muncă.

Situat în partea central-vestică a Moldovei, județul Bacău beneficiază de o așezare fizico-geografică și geologică deosebit de favorabilă dezvoltării sale. Relieful variat și bine proporționat cuprinde în vest o parte din zona muntoasă a flișului cretacic și paleogen, și depresiuunea neogenă a Dărmăneștilor, în centru o parte din Subcarpații Moldovei, urmează apoi valea Siretului și partea vestică a podișului Bîrlad, toate avînd în subsolul lor importante resurse minerale.

Adăugăm la acestea resursele de apă care în județul nostru se găsesc în cantități suficiente — atît sub raportul alimentării cu apă a industriei și populației, cît și sub raport hidroenergetic.

Majoritatea apelor curgătoare — în special în zona muntoasă, — au proprietăți potabile și un potențial hidroenergetic ce variază între 1500-2000 KW/Km. În terasele Trotușului și în special în cele ale Bistriței și Siretului se găsesc strate acvifere foarte bogate, care sînt folosite în alimentarea populației, în agricultură și în industrie.

În afară de resursele menționate, județul Bacău mai posedă importante resurse ale solului cum ar fi : pădurile care ocupă 40% din suprafața județului (depășind cu mult media pe țară) și suprafețele agricole cu peste 50% din suprafața județului.

Iată deci condiții deosebti de favorabile activității umane, condiții care din cele mai vechi timpuri au determinat popularea acestor regiuni și apariția mai tîrziu a unor importante industrii.

Industriile județului Bacău au preocupat datorită importanței lor, în special în ultimul timp, un număr tot mai mare de geografi și geologi (1, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 18 etc.).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Valoarea acestor industrii (ne referim la industriile grele), începînd cu secolul XVI cînd sînt pentru prima dată menționate, pînă în zilele noastre, a variat foarte mult, în funcție nu atît de resursele naturale cît și mai ales de condițiile social-istorice care au existat de-a lungul vremurilor.

Începutul industriei grele în județul nostru, a fost modest, reprezentat prin întreprinderi mici cu un caracter mai mult meșteșugăresc. Abia la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, putem vorbi despre industrie propriuzisă, industrie care totuși nu duce la ridicarea economică a regiunii în cauză. Predomină industriile extractive și nu cele prelucrătoare, industrii care angajează forța de muncă și smulg din regiune bogății ce vor fi valorificate în afara ei, aducînd profituri capitalului și contribuind în extrem de mică măsură la prosperarea regiunii care le produce. Petrolul, cărbunenle și lemnul, bogății de bază ale acestei regiuni ,luau drumul exportului în stare brută. Aceasta a făcut ca în anii regimului burghezo-moșieresc, județul Bacău, cu importante resurse naturale, să se mențină la un nivel economic foarte scăzut. La aceasta a contribuit foarte mult pătrunderea capitalului străin, în special începînd cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Dacă cercetăm documentele istorice (2, 13) este impresionant cît de mult i-a interesat pe capitaliștii străini regiunea noastră și în special bogățiile ei. Spre exemplu industria carboniferă din Bazinul Comănești a fost subordonat unei societăți belgiene timp de 24 ani (1920-1944). Petrolul de la Moinești a atras atenția capitaliștilor străini încă din 1868. În această ramură capitalul străin se infiltrează tot mai mult, culminînd cu Societatea „Steaua Română" (înființată în 1896) în cea mai mare parte cu capital englez, societate ce a exploatat petrolul din Moinești, Stănești, Solonț și Zemeș. Capitaliștii americani în frunte cu Rookefeller înființează în 1904 Societatea „Româno-americană", deposedînd fostul județ Bacău de importante cantități de țiței. O serie de moșieri români în colaborare cu capitaliștii italieni înființează în 1905 Societatea „Italo-Română" care a acaparat terenurile petrolifere de la Cîmpeni—Bacău.

Același interes au arătat capitaliștii străini și pentru pădurile din județul Bacău, deoarece aurul verde le aducea tot atît de mari profituri ca și aurul negru. Pe Valea Trotușului în 1890-1891 pătrunde în industria forestieră capitalul austriac sub egida Societății Göetz, care exploatează pădurile bazinului mijlociu al Trotușului pînă la eliberarea patriei noastre. În 1940 Societatea Göetz a luat numele „Foresta Italo-Română", ca urmare a pătrunderii capitalului italian.

Aceiași situație întîlnim și pe Valea Bistriței. Astfel în 1917 s-a înființat Fabrica „Dorna", care mai tîrziu a devenit Societatea Anonimă „Atlas", iar în 1925 a luat numele de „Bicazul" avînd ca proprietar pe Iosif Feldherr. La Bacău în 1918 a fost înființată o altă fabrică de cherestea de către Strul Chendler iar în 1920 la Traian lîngă Bacău una de către A. Iuster și O. Herșcovici. Aceiași situație întîlnim și pe Valea Tazlăului și la Căiuți etc. În industria ușoară situația este aproape identică. Pretutindeni capitalul străin pătrunde jefuind bogățiile noastre și munca a mii de muncitori. Exploatarea nerațională și jaful au adus economia fostului

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

județ Bacău și în general a României, înainte de eliberare într-o situație lamentabilă.

După eliberarea patriei noastre și în special după actul naționalizării, economia țării inclusiv a județului Bacău se schimbă radical. Politica consecventă a Partidului Comunist Român de industrializare socialistă de folosire și repartizare rațională a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, a determinat dezvoltarea economică și a județului Bacău ajungîndu-se la nivelul actual.

Acestui județ i s-a dat mai mare atenție prin volumul mare de investiții, prin crearea unor ramuri industriale noi, prin reutilarea și raționalizarea celor vechi, prin reconstrucția orașelor și chiar construcția unor orașe noi (orașul Gh. Gheorghiu-Dej și orașul Lucăcești).

Cea mai mare parte din aceste investiții a fost destinată industriei. Astfel, față de anul 1938 producția globală a industriei județului Bacău a crescut de peste 11 ori, situîndu-l din acest punct de vedere pe locul 5 între celelalte județe ale țării. În momentul de față județul Bacău contribuie la producția globală industrială a țării cu 3,8% întrecînd județe cu vechi tradiții industriale cum ar fi județul Timiș, Sibiu, Cluj. Din cele 1582 de întreprinderi industriale din țară, 44 se găsesc pe teritoriul județului Bacău. Unitățile industriei grele create în majoritate în anii socialismului, sînt aproape toate unități de prim rang, la nivelul tehnicii mondiale, care asigură un înalt grad de valorificare a materiilor prime, realizînd produse de înaltă tehnicitate. Unele din acestea au o pondere destul de mare în economia națională. Spre exemplu : județul Bacău realizează din producția țării — 100% cauciucul sintetic, 100% din polistiren, 84% din policlorura de vinil, 40% din soda caustică, 37% din materialele plastice și rășinile sintetice, peste 33% din producția de benzină, 22% din cea de motorină, 25,6% din producția de antidăunători, 11% din producția de hîrtie, 11% din producția de energie electrică, 10% din producția de cherestea etc.

Numeroase produse realizate de întreprinderile județului Bacău sînt exportate bucurîndu-se de o bună apreciere pe piața externă. Printre produsele cu o pondere mare la export putem menționa cauciucul sintetic. antidăunătorii, soda caustică, polistirenul, cheresteaua, mobila.

Repartizarea teritorială și structura pe ramuri a industriei grele

— *Industria energetică.* Face parte din industriile de bază ale județului Bacău. Ea cuprinde industria cărbunelui, industria petrolului și industria energiei electrice și termice.

— *Industria cărbunelui* — este una din cele mai vechi industrii din județ. Începuturile exploatării cărbunelui în Bazinul Comănești datează din 1825. Cu cărbunii de atunci se aprovizionau vasele cu aburi din Portul Galați și morile mecanice din orașul Iași. Dezvoltarea transporturilor feroviare, în special în Moldova, a condiționat extinderea exploatărilor și mărirea producției. Depozitele meotiene purtătoare de cărbuni se găsesc așezate pe un fundament de fliș paleogen, înscriind o arie de

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

peste 20 km. pătrați. Din cele 37 straturi de cărbune brun, intercalate în complexul cărbunos din Bazinul Comăneștilor, 7 sînt exploatabile cu grosimi ce variază de la 0,40 m la 2,20 m. Cărbunele cel mai bun se găsește în partea vestică a bazinului — respectiv în cuvetele Lapoș, Asău și Lăloaia. În partea estică a acestuia — respectiv în cuveta Văsiești — Dărmănești, la punctele Leorda și Vermești, cărbunele brun exploatat este mai inferior apropiindu-se mai mult de lignit. Cît privește exploatarea cărbunelui din această regiune, menționăm că înregistrează o perioadă de mare avînt, în special după 1920, cînd Societatea Minelor unite Asău-Comănești se unifică cu Minele Leorda și Vermești, formînd cea mai mare societate înainte de actul naționalizării „Creditul carbonifer".

Această societate a ajuns în perioada de vîrf a producției capitaliste la un capital investit de circa 170 milioane lei. Capacitatea de producție la izbucnirea celui de al doilea război mondial era de circa 300 de mii tone cărbune/an și 60 mii tone brichete pe an (2).

În timpul războiului producția înregistrează scăderi foarte mari, care continuă și după război datorită urmărilor acestuia și exploatării nerationale din trecut. Timp de aproape 20 de ani minele din Bazinul Comănești rămîn nerentabile. Abia în ultimul trimestru al anului 1967 datorită organizării științifice a producției, Intreprinderea Minieră Comănești reușește, însfîrșit, să devină rentabilă.

Măsurile luate de conducerea de partid și stat — respectiv raționalizarea exploatărilor prin crearea Complexului R.A.L., reducerea unor materiale scumpe folosite în exploatare, cum ar fi lemnul de mină și cheresteaua și înlocuirea lor cu susținere metalică și din beton, mecanizarea și automatizarea unor lucrări, intrarea în circuitul economic a unor strate defectuos exploatate în trecut etc., au dus la valorificarea eficientă a cărbunilor de la Comănești. Cărbunii de aici sînt valorificați mai departe în proporție de 75% în termocentrala de la Comănești, unitate industrială importantă atît prin producția sa de energie electrică și termică cît și prin faptul că valorifică o parte importantă din potențialul de forță de muncă existent în această regiune.

Industria petrolului și gazelor naturale — petrolul și gazele naturale din județul Bacău se găsesc în cea mai mare parte într-un zăcămînt primar în zona flișului carpatic și în subcarpați.

Exploatarea acestei bogății datează încă din prima jumătate a secolului XV. Documentele istorice atestă existența fîntînilor de păcură de la Lucăcești încă din 1440. În anul 1646 călătorul Bandinus remarcă numărul mare de puțuri de păcură cu adîncimi pînă la 50 metri, care acopereau dealurile de la Mosoarele, Poenile, Dofteana și Păcureț. Dimitrie Cantemir referindu-se la prima jumătate a secolului al XVII-lea, menționează existența păcurii la Moinești. Exploatarea s-a făcut cu mijloace rudimentare pînă în anul 1863, cînd la Mosoarele intră în funcțiune prima sondă mecanică din țară. După anul 1891 sondele mecanice se extind foarte mult în toată zona petroliferă din județul Bacău, producția rămîne totuși la un nivel scăzut. Mijloacele folosite pentru extracție erau încă necorespunzătoare, cercetările geologice erau incomplete, exploatările mergeau numai

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

în perimetrele cu randament maxim. Așa se face că această industrie, cu vechi tradiții în județul Bacău, deținea în 1937 abia 1,5% din producția de petrol a țării. Exploatările intense, nerațională precum și concesionarea în cea mai mare parte a petrolului de aici unor monopoluri străine, a dus la scăderea rapidă a producției după 1937, încît în anul 1938 se extrăgeau abia 48 mii tone, ceea ce reprezenta doar 0,45% din producția națională.

După 1948 această industrie cunoaște o dinamică foarte activă. În 1952 se introduce metoda de forare cu turbină care a redus considerabil durata de dare în funcțiune a sondelor noi. Folosirea izotopilor radioactivi în scopul efectuării diferitelor operațiuni de control, introducerea unor instalații moderne de foraj etc. au contribuit la creșterea producției de petrol în această regiune.

Rafinarea petrolului se făcea în trecut prin rafinării modeste, județul Bacău înscriindu-se totuși printre primele din țară în ce privește instalarea unor distilării de petrol. Folosirea petrolului la iluminat a impus la mijlocul sec. al XIX-lea distilarea lui. Astfel la Lucăcești apar primele trei rafinării mici de petrol în anii 1837 și 1840 (2). În 1844 apare o a patra rafinărie la Moinești (13). Acest început este continuat printr-un număr foarte mare de rafinării din acestea mici, aproape fiecare proprietar de terenuri petrolifere, avea puțuri de extracție și rafinării din acestea mici. Cea mai importantă dintre ele care se menține pînă după 1948 este rafinăria de la Moinești.

După anul naționalizării industria prelucrătoare a petrolului în județul Bacău ia un mare avînt. Cele două rafinării moderne construite în anii socialismului (rafinăria nr. 8 Dărmănești construită în 1949 și rafinăria nr. 10 Gh. Gheorghiu-Dej construită în 1956) asigură prelucrarea întregii producții din zonă cît și din alte regiuni din țară (Oltenia). Produsele de bază ale acestor două unități industriale sînt benzine cu cifră octanică ridicată, petroluri, motorine, cocs, gaze de chimizare, cerute mult atît pe piața internă cît și pe cea externă. Petrolurile și produsele petrolifere obținute în gruparea industrială a Trotușului sînt destinate în principal consumului intern, fiind distribuite în Moldova, Dobrogea și Transilvania.

Prezența petrolului și a gazelor naturale, a determinat apariția în județul nostru a unei puternice industrii petrochimice.

— *Industria energiei electrice și termice* — această industrie în județul Bacău este reprezentată prin cele trei termocentrale (Borzești, Comănești și Dărmănești) a căror putere instalată reprezintă 265 MW, cu perspectiva de dezvoltare a C.E.T. Borzești în acest cincinal cu încă 400 MW, precum și de hidrocentralele de pe Bistrița (Buhuși, Racova, Gîrleni, Bacău, 1 și Bacău 2) cu o putere instalată de 110 MW.

Termocentralele de la Comănești și Borzești, pe lîngă energie electrică, produce o mare cantitate de energie termică folosită în industriile din Comănești și orașul Gh. Gheorghiu-Dej și la termoficarea acestor orașe.

Energia electrică și termică produsă de centralele județului Bacău reprezintă peste 11% din producția pe țară în această ramură și peste 8,5% din producția globală pe județ.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Toate aceste centrale electrice, care au o producție de peste două ori mai mare decît toate centralele României în 1938, au fost construite în anii socialismului.

În viitor, prin terminarea lucrărilor hidrotehnice de la Valea Uzului și prin amenajarea rîului Siret, vor fi puse în funcțiune noi capacități hihroenergetice, care vor însuma încă 110 MW.

Toate aceste unități conectate la sistemul energetic național, aduc și și vor aduce și în viitor un aport important în crearea bazei energtice a economiei țării noastre.

— *Industria chimică* — creată și dezvoltată în cea mai mare parte în anii socialismului, reprezintă cea mai importantă ramură industrială a județului Bacău. Ea deține cea mai mare pondere în producția industrială a județului (23,7%) la care dacă mai adăugăm și industria celulozei și hîrtiei cu 2,9%, ajungem la 26,6%, ceea ce înseamnă mai mult cu 1/4 din întreaga producție industrială a județului. Această industrie, deosebit de rentabilă, este reprezentată prin Combinatul de cauciuc sintetic de la Gh. Gheorghiu-Dej, Combinatul Chimic de produse cloro-sodice de la Borzești și fabrica de hîrtie și celuloză Letea Bacău.

Primele două sînt întreprinderi noi și reprezintă o adevărată mîndrie a țării. Prezența lor a adus orașului în care se află binemeritata denumire de „Cetatea chimiei românești".

Combinatul chimic de la Borzești, creat în 1960, cuprinde un ansamblu de fabrici și uzine producătoare a unei game largi de produse clorosodice și fitofarmaceutice, prin valorificarea superioară a resurselor de sare de la Tg. Ocna, a gazelor chimizate provenite de la rafinăria nr. 10, a gazului metan, precum și a altor materii prime aduse din diferite regiuni ale țării, cum ar fi benzenul, piatra de var, acidul sulfuric etc.

Dintre produsele fabricate de combinat cea mai mare pondere și importanță pentru economia națională o au antidăunătorii destinați agriculturii, clorul, acidul clorhidric, soda caustică și policlorura de vinil. În cantități mai mici se produc rășini sintetice, alcooli grași, plastifianți, solvenți clorurați, gaze comprimate și lichefiate, bunuri de larg consum și produse intermediare.

Fabrica de celuloză și hîrtie „Letea" din Bacău, este unitatea industrială care realizează prin chimizare o valorificare superioară a lemnului de brad, fag și deșeuri textile. Această fabrică datează din anul 1885. Capacitatea ei de producție a crescut în anii socialismului de 3 ori. Dezvoltată și modernizată, fabrica Letea este una din cele mai importante de acest fel din țară. Această fabrică produce 350 sortimnete printre care unele de calitate superioară (hîrtie pentru țigări, hîrtie satinată, calc, hîrtie pentru bacnote, hîrtie plombagină, hîrtie velină, cartoane etc. Ea deține în această ramură 7,8% din producția globală pe țară. Industria chimică a județului Bacău era în 1968 de 7,2 ori mai mare decît producția acestei industrii, realizată pe întreaga țară în 1938.

— *Industria lemnului* — după cum am văzut 40% din suprafața județului Bacău este acoperită cu păduri. Baza principală de exploatare o constituie zona muntoasă, bogată în păduri rășinoase și fag. Pădurile de

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

stejar din Podișul Bîrladului sînt mai puțin exploatate întrucît acestea au un ciclu de producție foarte mare și se refac în general greu, mai ales în condițiile pedoclimatice din Podișul Bîrladului.

În consecință, cele mai importante unități forestiere le întîlnim în zona munților mijlocii, puternic împăduriți, respectiv pe Valea Trotușului (Agăș, Comănești, Dărmănești, Dofteana, orașul Gh. Gheorghiu-Dej, Căiuți), la care se adaugă unitatea forestieră Bacău.

Cele patru întreprinderi forestiere mari: Agăș, Comănești, orașul Gheorghe Gheorghiu-Dej și Bacău, pe lîngă exploatarea forestieră, asigură și o bună parte din producția de cherestea, parchete, lăzi și alte produse din lemn, care nu necesită o prelucrare superioară.

Pentru valorificarea superioară a resurselor de masă lemnoasă, au fost construite două complexe de industrializare a lemnului, la Comănești (1962) și la Bacău (1964).

C.I.L. Comănești — utilat la nivelul tehnicii mondiale, mecanizat în proporție de peste 70% cuprinde: o fabrică de mobilă curbată cu capacitate de 600 mii bucăți scaune anual, o fabrică de plăci fibrolemnoase (35 mii tone pe an), o fabrică de placaj (18 mii $m.^3$ pe an) și o fabrică de cherestea de rășinoase (130 mii $m.^3$ pe an).

C.I.L. Bacău — produce 15 mii garnituri de mobilă pe an, 500 mii m.p. binale pe an, iar în 1969 a intrat în funcțiune o fabrică de produse fibrolemnoase cu o capacitate de 45 mii tone pe an și o fabrică de căsuțe turistice. Industria lemnului este una din cele mai rentabile din județ și deține 10,6% din producția globală industrială a acestuia. Ponderea pe țară a județului Bacău în această ramură este de 5,6%.

Perspectivele acestei industrii în regiunea la care ne referim sînt între cele mai mari.

— *Industria metalurgică și constructoare de mașini* — deține o pondere foarte mică în economia județului. Ea este reprezentată prin: Uzina Metalurgică Bacău, care produce vane pentru transportul prin conducte, diferite repere pentru utilaje petroliere și unele instalații pentru industria alimentară. O altă întreprindere de acest fel este fabrica de șuruburi.

În prezent se construiește o mare turnătorie de armături din fontă, cu o capacitate de 40 mii tone pe an, piese brute, iar în viitor construirea unei fabrici de accesorii de metal pentru industria ușoară, a unei uzine de mecanică fină și a unei unități mecanice în cadrul industriei locale.

În concluzie — o privire retrospectivă asupra industriilor grele din județul Bacău ne dă posibilitatea să observăm următoarele: industriile aparținînd ramurii extractive au apărut primele și au avut o dezvoltare destul de mare în perioada capitalistă. Industriile aparținînd ramurii prelucrătoare sînt aproape în întregime o creație a regimului socialist. În trecut industria s-a dezvoltat avînd ca primat nu valorificarea rațională a resurselor locale, nu folosirea rațională a potențialului de muncă și nici ridicarea din punct de vedere economic al unor regiuni, ci obținerea unor profituri cît mai mari și imediate. Unele ramuri industriale ca cea producătoare de energie electrică, petrochimică etc., deși aveau condiții optime de dezvoltare nu s-au dezvoltat, tocmai pentru că cereau un capital inițial

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mare și nu intrau în circuitul economic în timp scurt pentru a aduce profituri imediate

În anii construcției socialismului, județul Bacău se dezvoltă foarte mult din punct de vedere industrial. Industriile care se dezvoltă cel mai mult sînt industria petrolului și industria chimică, ambele reprezentînd 42,8% din volumul producției industriale a județului.

În general industria grea deținea la nivelul anului 1968 peste 71% din volumul producției industriale a acestui județ. Dacă la aceasta adăugăm faptul că în economia județului, industria deține 70% din producția globală totală, față de agricultură cu 12%, construcții cu 8% și alte ramuri (transport, aprovizionare, comerț etc.) cu 10%, putem afirma că județul Bacău face parte din categoria județelor cu profil industrial în care ponderea cea mai mare o are industria grea.

LES INDUSTRIES LOURDES DU DÉPARTEMENT DE BACĂU ET SON DÉVELOPPEMENT DANS LES ANÉES DU SOCIALISM

Résumé

Le département de Bacău participe avec 4% dans la production industrielle du pays, comptant parmi les premiers cinq départements du pays à profil industriel.

Les branches principales de l'industrie lourde existantes dans le département de Bacău sont : l'industrie énergétique, l'industrie chimique et l'industrie du bois.

L'industrie lourde détient dan sce département plus de 71% du volume de la production industrielle.

Dans l'économie du département, l'industrie lourde donne plus de 70% de la production globale totale et a des perspectives de se développer sur une large échelle.

BIBLIOGRAFIE

1. Anghel I. și colaboratori — 1969 — Județele României socialiste. Ed. politică, București.
2. Arhivele de Stat Iași — Fond „Inspectoratul industrial" (Dosar 728/1937 — fila 8, Dosar 727/1929 fila I. Dosar 736/1937 fila I, Dosar 724/1928 fila I).
3. Bențea M. și I. Antonescu — 1967 — Bacău — Ghid turistic al regiunii. Ed. Merid.
4. Caloianu N. și colaboratorii — 1964 — Types de concentration territoriale de l'industrie en Roumanie. „Revue Roumanie de Géologie, Geophysiuqe Géographie, Séria de Géografia" Tom. 8. Acad. 1965.
5. Drăghici I. — 1956 — Raport asupra prospecțiunilor geologice pentru cărbuni, Regiunea Plopu-Dărmănești-Straja. Bazinul Comănești. Manuscris Comitetul de Stat al Geologiei.
6. Drăghici I. — 1955 — Raport asupra prospecțiunilor geologice pentru cărbuni din regiunea Dofteana-Dărmănești-Lapoș. Bazinul Comănești. Manuscris Comitetul de Stat al Geologiei.
7. Haşeganu M. și colaboratorii — 1957 — Geografia economică a R.P.R. Ed. St București.
8. x x x — 1969 — Județul Bacău în anii socialismului. Broșură uz intern.
9. LUPU N. N. — 1932 — Cercetări geografice în Bazinul Dărmăneștilor de pe Valea Trotușului. Buletinul Societ. Regale de geografie. Tom. LI, Buc.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

10. Oncescu N. 1959 — Geologia R.P.R. — Ed tehnică — București.
11. Popovici I., Nedelcu C. — 1962 — Concentrarea industriei pe Valea Trotușului, Revista „Natura", seria Geografie-Geologie nr. 1/1962. București.
12. Ravaș Gh. — 1957 — Din industria petrolului românesc. Pag. 2, 29, 38, 45, 53. Ed. Acad. București.
13. Stoica C. — 1956 — Bazinul Comănești-Bacău. Analele Univ. „C. I. Parhon", secția șt. naturale nr. 9 Buc.
14. Swizewaki C. și Drăgoi C. — 1964 — Gruparea industrială Trotuș considerații geografico-economice. Comunicare prezentată în sesiunea Univ. „Al. I. Cuza", Iași, 30. XI. 64.
15. Șandru I. și C. Rusenescu — 1961 — Regiunea Bacău, o regiune în plin avînt de dezvoltare. Rev. „Natura" nr. 2/1961.
16. Șandru I. — 1965 — Regiunea subcarpatică Onești-Bacău, Studiu de Geografie fizică și economică. Analele Univ. Iași, s. II, tom. II, fasc. II/1965.
17. Șandru I. — 1968/69 — Curs de Geografie economică a R.S.R., Partea a II-a (Geografia industriei).
18. Văcăraşu I. — 1970 — Contribuții la studiul economico-geografic al orașului Comănești. „Aspecte ale industriei energetice și ale industriei lemnului". Bul. Științific. Inst. Ped. de 3 ani Oradea.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

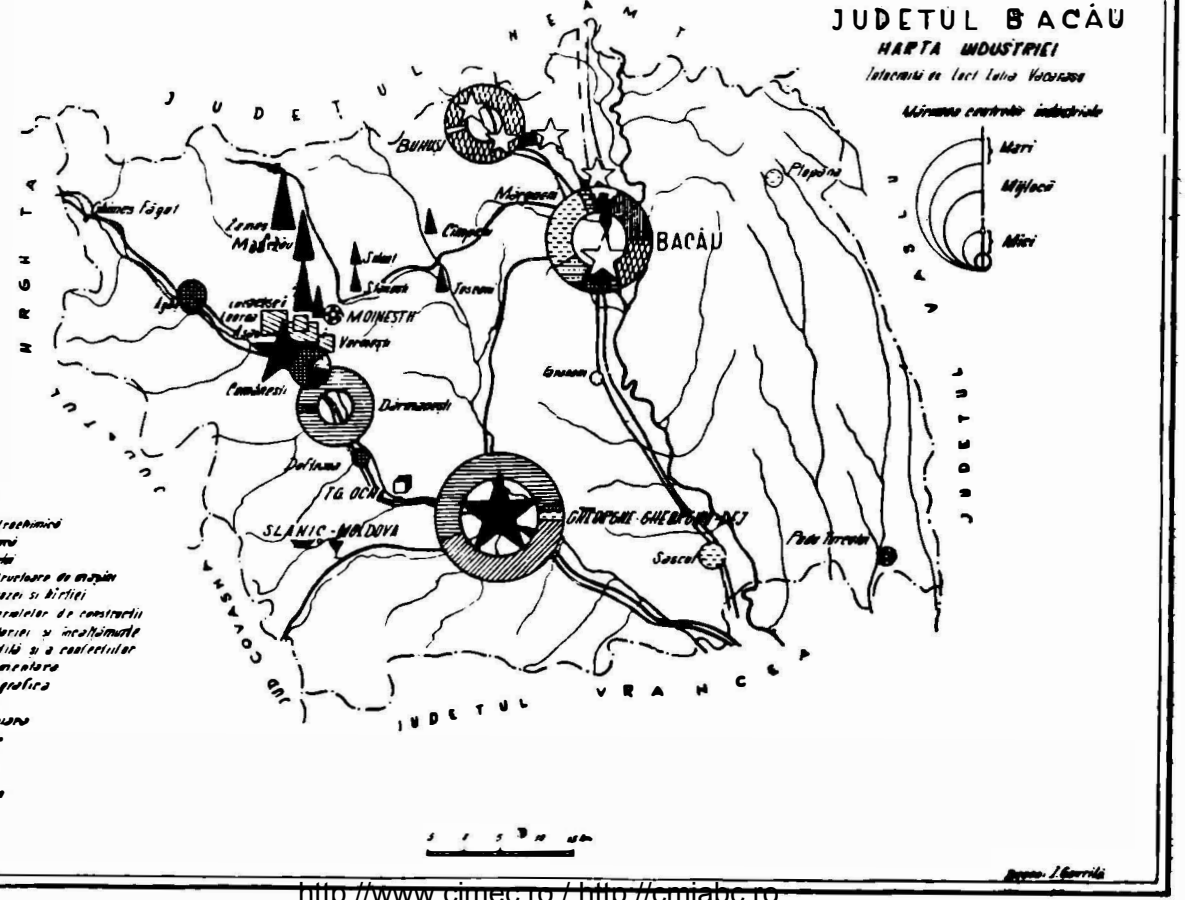

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

POIANA UZULUI, UN SAT DISPĂRUT DE PE HARTA JUDEȚULUI BACĂU

IULIA VĂCĂRAȘU

Satul Poiana Uzului a luat ființă acum un secol și a existat pe harta județului Bacău pînă în septembrie 1969.

Regiunea unde se află satul a fost mult studiată din punct de vedere geologic, datorită resurselor naturale pe care le are și datorită efectuării unor construcții hidrotehnice de mare importanță. Geografic însă, studiile speciale sînt foarte puține (5, 4, 12).

Comunicarea de față urmărește să prezinte această localitate consemnînd, ceea ce a fost specific în existența ei și mai ales modificările aduse în peisajul geografic, în ultimul timp, prin crearea acumulării Poiana Uzului.

Așezarea geografică — satul Poiana Uzului a fost așezat în valea Uzului la cca. 10 km. de comuna Dărmănești căreia îi aparținea. El ocupa un mic bazinet de facies petrografic creat pe seama complexului litologic al șisturilor negre, situat în partea vestică a flișului marginal. Această depresiune cu altitudinea absolută de 450 m este dominată de jur împrejur de înălțimi ce variază între 1000-1200 m, ce aparțin faciesului de Tarcău. Regiunea are un caracter tipic montan (relief cu energie mare, temperatură medie anuală de 8 grade, precipitații în jur de 700 mm, soluri brune de pădure cu diferite grade de podzolire, vegetație reprezentată prin păduri amestecate de fag și molid).

Un factor important în așezarea acestei localități l-a reprezentat Valea Uzului. Această vale din cele mai vechi timpuri a constituit o arteră de legătură cu Transilvania, folosită mai puțin în vremuri de pace, dar foarte intens în timpul unor războaie.

Considerații istorico-geografice.

Regiunea a intrat de timpuriu în folosința omului. Cercetările arheologice fiind extrem de puține, nu ne permit să facem precizări, dar trecătoarea Uzului a avut funcții economice și istorice similare cu trecătoarea Oituzului. Dacă prin trecătoarea Oituz, care este în imediata apropiere, au existat mișcări umane așa de mari în perioada feudală, reprezentate prin migrația unor popoare (goți, slavi, avari, cumani, tătari) și mișcarea

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

unor formații armate în ambele sensuri, atunci trecătoarea Uzului nu poate rămîne complet în afara acestor evenimente.

Din punct de vedere economic între aceste două trecători erau strînse legături (vama de la Oituz avea sucursală alături de vama de la Comănești și vama de la Uz). Deci în legătura cu Transilvania un rol important îl avea și Valea Uzului. Anumite toponime asupra unor ape și locuri din această regiune, ne demonstrează că ne aflăm la contactul unor populații din Moldova și Transilvania, care au comunicat strîns între ele.

În timpuri mai apropiate, respectiv în timpul celor două războaie mondiale, trecătoarea a fost folosită foarte intens pentru mișcraea trupelor armate, fapt ce a avut un efect dezastros pentru așezarea Poiana Uzului. Acest sat a fost distrus de două ori în mai puțin de 30 de ani. Populația însă revine mereu la aceiași vatră. Anumite condiții economice existente aici, legate de prezența unor resurse naturale au constituit adevărate forțe de atracție pentru populația din jur.

Apariția localității Poiana Uzului, vie încă în memoria localnicilor în vîrstă, a fost legată pe deoparte de resursele naturale existente aici (pășuni, păduri), iar pe de altă parte de poziția acestor locuri la granița cu Transilvania. Din datele culese de la localnici și din arhiva comunei Dărmănești, din care a făcut parte satul Poiana Uzului, reiese că acest sat nu este satul despre care se vorbește în Marile dicționar geografic — și care în 1891 avea 127 de locuiori. Aceasta este localitatea Valea Uzului, care se află chiar la fosta graniță cu Transilvania și care aparține comunei Sîn Martin.

Localitatea Poiana Uzului este mult mai nouă și locuită de populație de proveniență din depresiunea Dărmăneștilor. În tot acest sat nu au existat decît două familii de ardeleni, veniți din depresiunea Casonului.

Referitor la apariția așezării — prin 1850 pe locul fostei vetre a satului Poiana Uzului era o zonă de pășunat ce aparținea boierului Barbu Știrbey. Această pășune fiind foarte aproape de fosta graniță ce trece pe pe aici, nu putea fi folosită datorită unor persoane ce treceau adesea și furau vitele. Cînd moșia a trecut sub administrația lui Gheorghe Știrbey (nepotul lui Barbu Știrbey) acesta pentru a evita cele întîmplate mai înainte ,a hotărît să stabilească cîteva familii în această poiană, făcînd-o astfel rentabilă pentru moșia sa. Astfel, au apărut primele 3 odăi din zona fostului sat, lîngă pîrîul Groazei. În jurul anului 1900 localitatea număra 20 case (odăi), iar locuitorii acestei mici așezări se ocupau în special cu exploatarea lemnului și mai puțin cu păstoritul. Astfel, la această dată mica localitate avea un ferăstrău de apă pentru tăiatul bușteni lor și antrena în acestă activitate nu numai pe localnici ci și anumiți muncitori forestieri ce veneau de la Dărmănești, Dofteana, Comănești și chiar Tg. Ocna. Pădurea s-a dovedit mai rentabilă din punct de vedere economic decît pășunea, satul trecînd foarte repede de la o economie pastorală la o economie predominant forestieră. Pînă în anul 1903, aici nu s-a făcut nici o dotare edilitară. Abia începînd cu acest an se organizează rețeaua de drumuri, se înființează o școală și se construiește o bisericuță din lemn.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Aşezarea se dezvoltă ajungînd să se creieze un sat de tip răsfirat de-a lungul Uzului.

În primul război mondial satul Poiana Uzului a fost complet distrus. Populaţia s-a retras din faţa nemţilor ce treceau prin defileul Uzului, iar aceştia în retragerea lor au bombardat satul nerămînd nici măcar o singură casă nedristrusă. După război populaţia revine aproape integral. Prezenţa materialului de construcţie din abundenţă a permis refacerea rapidă a gospodăriilor distruse şi a altor dotări de care avea nevoie satul.

După primul război mondial, satul cunoaşte o perioadă de prosperitate. Apariţia în imediata apropiere (Sălătruc) a unei fabrici de oţet, a unor ferăstraie de cherestea, a unei uzine electrice acţionată de apă, impulsionează dezvoltarea acestei localităţi. Satul se extinde spre Sălătruc, apare cătunul numit Pivniceri, iar în 1935 ajunge la 120 case (aproximativ 600 locuitori).

Perioada aceasta de dezvolare este întreruptă de cel al doilea război mondial, cînd pe Valea Uzului se retrag o mare parte din trupele germane, populaţia fiind nevoită să se refugieze. La întoarcere au găsit o mare parte din sat distrus. Aşa se face că făcînd o anchetă printre locuitori în vara anului 1968, am constatat că majoritatea caselor erau construite după 1944.

Caracterizarea economică a aşezării în preajma strămutării ei şi modificările apărute în peisajul geografic prin crearea acumulării Poiana Uzului. După cel de al doilea război mondial, satul Poiana Uzului se dezvoltă strîns legat de comuna Dărmăneşti. Fiind aşezat la o distanţă de cca. 12 km de aceasta, deşi Dărmăneştiul se dezvoltă foare mult din punct de vedere industrial, Poiana Uzului se menţine ca aşezare tipică rurală cu un profil economic zootehnic şi forestier. Aceste două ocupaţii principale, legate strîns de resurse naturale existente au generat un sat tipic de munte cu o structură răsfirată şi cu un nivel mijlociu în ce priveşte venitul pe gospodării. În jurul satului (vatra) ce cuprindea cca. 80 ha. se aflau întinse suprafeţe ocupate de păşuni şi fîneţe naturale care erau folosite integral de locuitorii acestei aşezări.

Satul în totalitatea sa, se caracteriza printr-un înalt grad de conservare. Tipul de gospodărie, obiceiurile, îmbrăcămintea în special la cei mai bătrîni, păstrau elemente foarte vechi româneşti (fig. 1, 2, 3). Ba mai mult, pînă acum un deceniu rar se întîmpla ca cineva din localitate să părăsească satul. Abia în ultimul timp, industriile care se dezvoltă mult în special în depresiunea Dărmăneştilor atrage o parte din populaţia activă, tînără, fapt ce a dus la scăderea populaţiei acestei localităţi de la 645 locuitori în 1965, la 575 locuitori în 1966. În anul 1967, din populaţia activă a acestei aşezări, 60% era ocupată în activităţi locale (sector agricol — zootehnic şi forestier) şi 40% în activităţi industriale din afara localităţii.

Piramida vîrstelor nivelului anului 1966, ne pune în faţa unei aşezări cu o populaţie îmbătrînită, (Fig. 4). Deci din acest punct de vedere aşezarea avea perspectiva tuturor aşezărilor rurale situate la distanţe aproximativ mari de regiuni industriale în plină dezvoltare, dar care se află sub influenţa directă a acestora.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Dacă în trecut așezarea avea o serie de avantaje în sensul că avea la dispoziție întinse pășuni și fînețe naturale, întinse păduri pe care le folosea într-o industrie locală, în ultimul deceniu s-a observat că aceste posibilități au fost tot mai puțin folosite. Populația activă tînără acceptă mai degrabă munca în industriile moderne de la Dărmănești, Comănești și chiar Gheorghiu-Dej, decît munca la pădure sau în sectorul zootehnic.

Folosința terenurilor la nivelul anului 1967 demonstrează prezența unor suprafețe minime de terenuri agricole în raport cu suprafețele ocupate de pădure și pășuni naturale (fig. 5). Cum pădurea se exploatează în ultimul timp prin metode tot mai moderne, iar prelucrarea lemnului se face la Comănești, disponibilul de forțe de muncă crește mereu. La aceasta se adaugă și faptul că șoseaua ce trece prin defileul Uzului nu este încă modernizată, nu este circulată prea mult și în consecință localitatea Poiana Uzului era foarte izolată.

Construirea barajului în aval de această localitate, a determinat o schimbare radicală a peisajului geografic.

Satul Poiana Uzului a dispărut de pe harta țării. Cele 231 de familii, au fost strămutate în satul Boiștea pe locul numit „Lanul Dumbrăviața". Astfel, satul Boiștea s-a mărit cu aproximativ 200 case creindu-se un nou nucleu de concentrare. Inițial și Boiștea era un sat de tip răsfirat. Cu timpul s-a dezvoltat, s-a unit cu localitatea Dărmănești, iar în prezent se prezintă ca o așezare mai mult compactă, cu mari posibilități de dotare edilitară, cu un centru civic deja format, cu posibilități multiple în ce privește utilizarea cît mai rațională a resurselor naturale existente. Barajul Poiana Uzului, vine să întregească peisajul industrial al comunei Dărmănești.

Acesta este situat la punctul numit Pivniceri, are o înălțime de 82 m și o lungime de 513. El este fixat în bara de gresie eocenă ce închide bazinetul Poiana Uzului.

În spatele acestui baraj se află acumularea Poiana Uzului cu o suprafață totală de 353 ha și cu un volum de 90 mil. m.c. apă.

În jurul lacului la cota coronamentului (514,7 m) s-a racordat un drum de acces, modernizat, care urcă în pădurea de protecție în jurul lacului și se continuă de la coada acestuia cu drumul de pe Valea Uzului pînă la Tușnad.

Scopul acestei mari lucrări hidrotehnice, a fost : crearea sistemului microregional de alimentare cu apă a zonei Moinești—Borzești. Prin stația de tratare și distribuire a apei de la Cărăboaia, apa din acumulare va fi transportată în centrele Comănești, Moinești, Dofteana, Tg. Ocna și orașul Gh. Gheorghiu-Dej.

Apa din această acumulare va avea un efect foarte pozitiv în regularizarea scurgerii superficiale în această parte a bazinului Trotuș și totodată va rezolva una din cele mai dificile probleme din zonă, problema apei potabile și industriale.

Creerea lacului va fi urmată în mod categoric de o înviorare a turismului în această parte a țării.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Lacul de acumulare Poiana Uzului, defileul Uzului, tabăra de pionieri ce se află la intrarea în defileu, respectiv la 10 km. de baraj, lacul Bălătău situat la cca. 3 km de satul Sălătruc, fostul castel al prințesei Știrbey, recunoscut pentru valoarea sa artistică, sînt obiective turistice de o rară frumusețe.

Dacă la aceasta adăugăm peisajul industrial din comuna Dărmănești, putem afirma cu certitudine că Valea Uzului este o importantă zonă turistică în devenire.

În concluzie construcția barajului de la Poiana Uzului, a adus importante modificări în peisajul geografic natural cît și în cel culturalizat.

POIANA UZULUI, UN VILLAGE DISPARIU DE LA CARTE DU DÉPARTEMENT DE BACĂU

Résumé

Le village de Poiana Uzului a existé sur le territoire du département de Bacău entre 1850 et 1969. Son apparition a été déterminée par l'existence de richesses naturelles trés importantes (forêts, praisies et pâturages naturels) et du defilé de l'Uz qui facilite la communication avec la Transylvanie.

L'emplacement de ce village a été déterminé par des factures économiques. Par la création du système microrégional d'alimentation en eau de la zone de Moinești-Borzești à la place de l'ancien habitat de Poiana Uzului se trouve le lac de retenue Poiana Uzului.

BIBLIOGRAFIE

1. Dir. Centr. Statistică — Recensămintele populației din 1912, 1930, 1956 și 1966.
2. Dir. jud. Statistică — Date statistice privind comuna Dărmănești.
3. D.S.A.P.C. Bacău — Sistematizarea microregională zona Uz-Trotuș.
4. Drăgoi C. și Swizewscki K. — 1967 — Contribuții geografico-economice asupra așezărilor rurale din bazinul Trotușului. Anal. Univ. „Al. I. Cuza" — 1967.
5. Lupu N. N. — 1932 — Cercetări geografice în bazinul Dărmănești'or de pe valea Trotușului. Bul. Soc. Romââne de geogr. Tom LI, 1932.
6. Mihăilescu V. — 1934 — O hartă a principalelor tipuri de așezări rurale din România. Bul. Soc. geogr. L. III, 1934.
7. Ortensia Racoviță — 1895 — Dicționar geografic al județului Bacău. Societ. geografică Română, Buc. 1895.
8. Șandru I. — 1962 — Contributions de géographie historique à la connaissance de l'evolution des établissements humains de la dépression Subcarpatique d'Onești. Analele șt. ale Univ. „Al. I. Cuza", Iași, tom. VIII, anul 1962.
9. Șandru I. — 1968 — Cursul de geografie economică a României, cap. Geografia așezărilor. Univ. „Al. I. Cuza" Iași, 1968/69.
10. Șandru I. — 1967 — Contribuții de geografie aplicată privind așezările rurale din România. Rev. „Natura", seria geografie-geologie nr. 2, 1967.
12. Văcărașu Iulia — 1968 — Contribuții la studiul economico-geografic al așezărilor din depresiunea Dărmănești. Lucrare comunicată la sesiunea Institutului Pedagogic de 3 ani Bacău, 1968.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

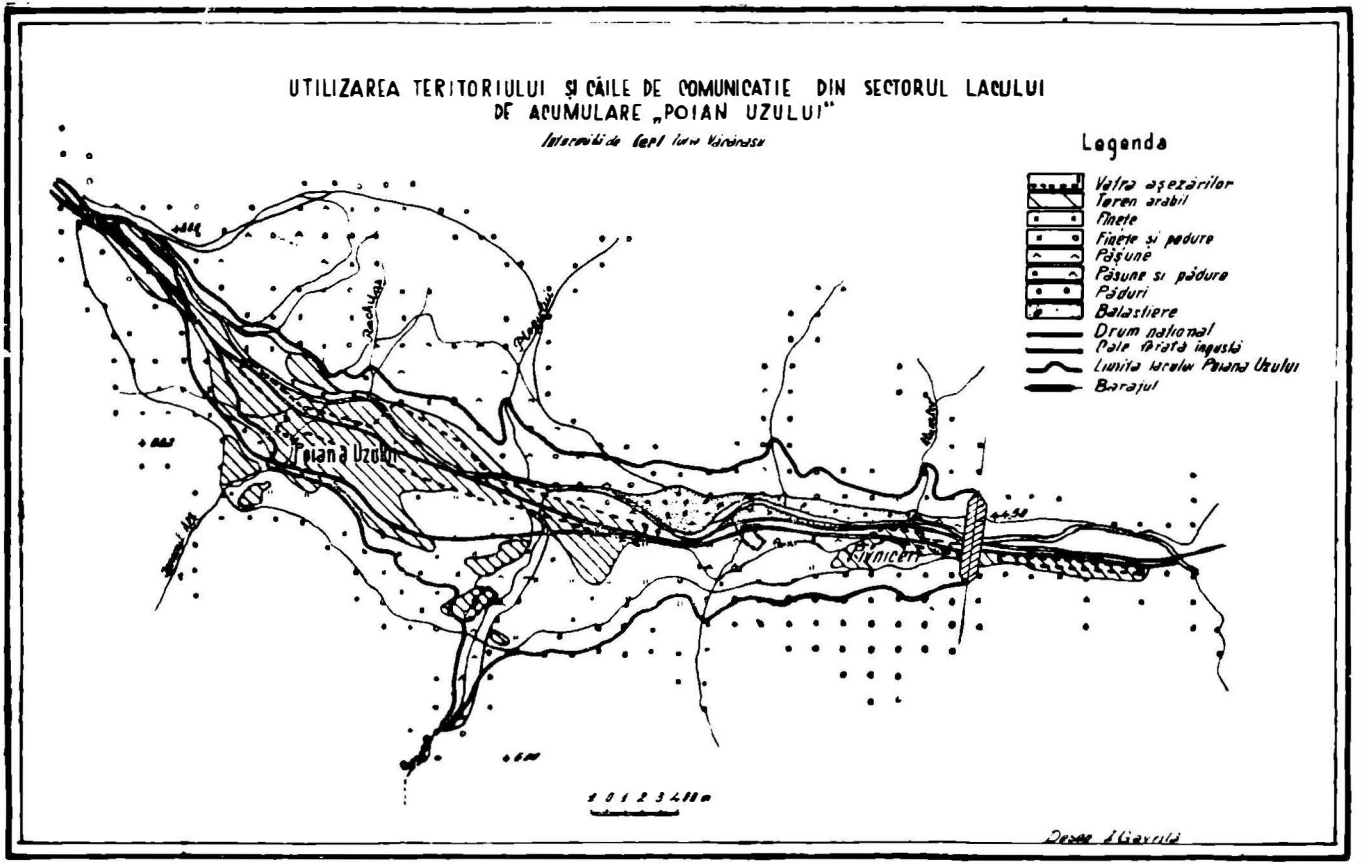

Fig. 5.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 1 — Poiana Uzului. Tip de casă românească

Fig. 2 — Poiana Uzului. Poartă țărănească românească

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 3 — Poiana Uzului. Biserica satului

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

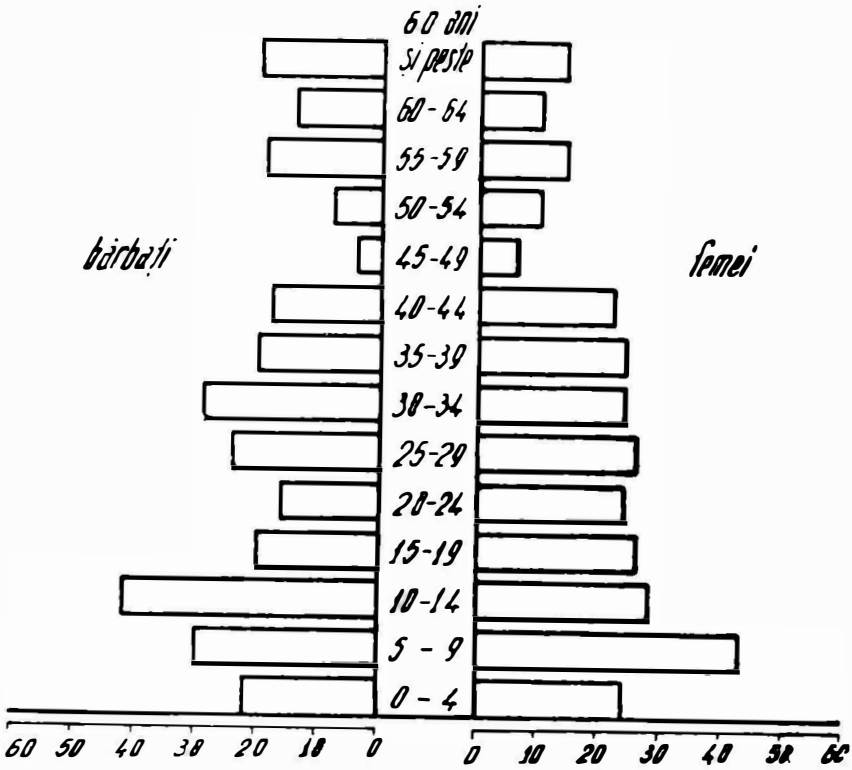

Populația pe vîrste și sexe la recensămîntul din din 1966 în satul Poiana Uzului

fig. 4

Întocmit de I Vănoiu

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ BACĂU
C-da nr. 12145-1969

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ERATĂ *

Pag.	Rîndul	În loc de :	se va citi :
5	14	înserat	inserat
6	19	clarificare	clasificare
9	9	cazua	cauza
9	13	tîrguriile	tîrgurile
12	5	posibilităţile	posibilitatea
13	31	că	ce
16	13	imobile	imobiliare
18	14	excepţia	excepţie
19	19	ani	ani dintre
20	1	să fie însă şi	să fie înscrişi
27	11	promiţea	promitea
38	10	combinaissons	combinaisons
53	29	după cuvîntul Bălcescu, urmează : În 1862 el a început să publice amintiri legate de „mult jălitul Bălcescu".	
57	29	Valachte	Valachie
69	35	ja	je
70	28	alles	elles
121	14	Mălgaşu	Măglaşu
125	6	cerut	cerută
140	31	avanagii	avantagii
140	36	prezervarea	rezervarea

* Pentru anexele de la lucrarea „Populaţia oraşului moldovenesc la mijlocul sec. al XIX-lea", vezi nota explicativă de la pag. 31.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro